

Ankara Üniversitesi
Kamu Yönetimi Uygulama ve Araştırma Merkezi
(KAYAUM)

Ankara Üniversitesi Yayın No: 824
Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayın No: 649
Kamu Yönetimi Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayın No: 20

MÜLKİYE MECMUASI

Mekteb-i Mülkiye Mezunları İttihad ve Teâvün Cemiyeti
Tarafından Her Ay İbtidâsında Neşr Olunur Mecmuadır

Sayı: 3 1 Nisan 1325 (14 Nisan 1909)

Editör

Dr. Ahmet Tetik

Yayına Hazırlayan

Dr. Vahide Feyza Urhan

Ankara 2024

Ankara Üniversitesi
Kamu Yönetimi Uygulama ve Araştırma Merkezi
(KAYAUM)

Ankara Üniversitesi Yayın No: 824
Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayın No: 649
Kamu Yönetimi Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayın No: 20

MÜLKİYE MECMUASI

Mekteb-i Mülkiye Mezunları İttihad ve Teâvün Cemiyeti
Tarafından Her Ay İbtidâsında Neşr Olunur Mecmuadır

Sayı: 3 1 Nisan 1325 (14 Nisan 1909)

Editör

Dr. Ahmet Tetik

Yayına Hazırlayan

Dr. Vahide Feyza Urhan

Ankara 2024

Ankara Üniversitesi Yayınları: 824
A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları: 649
Kamu Yönetimi Uygulama ve Araştırma Merkezi (KAYAUM): 20

MÜLKİYE MECMUASI

Mekteb-i Mülkiye Mezunları İttihad ve Teâvün Cemiyeti Tarafından
Her Ay İbtidâsında Neşr Olunur Mecmuadır
Sayı: 3 1 Nisan 1325 (*14 Nisan 1909*)

Editör

Dr. Ahmet Tetik

Yayına Hazırlayan

Dr. Vahide Feyza Urhan

ISBN: 978-605-136-772-9

e-ISBN: 978-605-136-771-2

ANKARA ÜNİVERSİTESİ BASIMEVİ
İncitaşı Sokak No: 10 06510 Beşevler / ANKARA
Tel: 0 (312) 213 66 55
Basım Tarihi: .../.../2024

İÇİNDEKİLER

İdâre-i Vilâyât	1
Hasan Hâmid Bey	
Hikmet-i İctimaiye (Sosyoloji) Tedkîkâtından Halk ve İzdiham	11
Bedî Nuri Bey	
Terbiye-i Fikriye Nasıl Olur?	25
Hüseyin Câhid Bey	
Hukuk-ı Düvel Tetebbuatından Münâsebât-ı Düvelde	
Müeyyidât Hukuku	33
Selahaddin Bey	
Memûrîn Muhâkemesi.....	43
Âsım Bey	
Târih-i Hukuk-ı Cezadan Bir Yaprak.....	49
Ali Seydi Bey	
Fırka-i Siyâsiye Hakkında Bir Mektub	55
Tahir Lütfi Bey	
Târih.....	59
Efdaleddin Bey	
Mekteb-i Mülkiye Mezunları İttihad ve Teâvün Cemiyeti:	
İctimâ-i Umûmî.....	63
Heyet-i İdâre-i Cedîde	
Bütçe Lâyihası: Maârif ve Varidât-ı Muhammene, Bilanço ve sâire	83
Fırka-i Siyâsiye Hakkında Mektuplar.....	87
Mülkiye Mecmuası'nın Tıpkı Basımı	93

Numro: 3

1 Nisan 1325
(14 Nisan 1909)

MÜLKIYE MECMUASI

Mekteb-i Mülkiye Mezunları İttihad ve Teâvün Cemiyeti
Tarafından Her Ay İbtidâsında Neşr Olunur Mecmuadır

Sayı: 3 1 Nisan 1325 (14 Nisan 1909)

İstanbul, Matbaa-i Kader
1325 (1909)

Numro: 3

Nüshası 3 Kuruş

1 Nisan 1325
(14 Nisan 1909)

Sâhib-i İmtiyaz ve Müdürî
Mekteb-i Mülkiye Mezunlarından
Mercan Mekteb-i İdadîsi Müdürî
Ali Reşad

Heyet-i Tahriyîye
Umûm Mezûnîn

Heyet-i İdâre
Ali Reşad, Hasan Tahsin
Ali Seydi, Hakkı Behiç

Mecmuaya Mûteallik Husûsât
İçün Sâhib-i İmtiyaza
Müracaat Olunur.

MÜLKİYE MECMUASI

Mekteb-i Mülkiye Mezunları İttihad ve Teâvün Cemiyeti Tarafından Her Ay
İbtidâsında Neşr Olunur Mecmuadır

İstanbul ve taşra için senelik abonman fiyatı posta ücretiyle birlikte
40 kuruştur.

Mündericât

İdâre-i Vilâyât: Maârif Muhâsebe Müdürî Hasan Hamid Bey - **Halk ve İzdiham**,
Bedî Nuri Bey - **Terbiye-i Fikriye Nasıl Olur?**, Hüseyin Câhid Bey -
Münâsebât-ı Düvelde Müeyyidât Hukuku, Selahaddin Bey - **Memûrîn**
Muhâkemesi, Âsım Bey - **Târih-i Hukuk-ı Cezadan Bir Yaprak**, Ali Seydi Bey
- **Târih**, Efdaleddin Bey - **Fırka-i Siyâsîye Hakkında Bir Mektub**, Tahir Lütfi
Bey - **Mekteb-i Mülkiye Mezunları İttihad ve Teâvün Cemiyeti: İctimâ-i**
Umûmî, Heyet-i İdâre-i Cedîde - **Bütçe Lâyihası:** Maârif ve Varidât-ı
Muhammene, Bilanço ve sâire, Fırka-i Siyâsîye Hakkında Mektuplar.

İstanbul, Matbaa-i Kader

1325 (1909)

İDÂRE-İ VİLÂYÂT

(s.1) Her memleketin taksîmât-ı idâresi mülkün coğrafi vaziyetine, ahâlinin tabâyiine (*tabiatlarına*), sutûh-ı mâile-i ticâretine – yâni turuk-ı mürâselesine (*ulaştırma yollarına*), denizlerine, derelerine- göre olur.

Bizde de muhassıllık usûlünün ilgâsından sonra, evvelâ eyâlet ve daha sonraları vilâyet nâmıyla vukû bulan taksîmâtta da bu âmillere bir dereceye kadar riâyet edilmiş idi.

Fakat zaman değıştikçe vesâit-i nakliyenin, kesâfet-i nüfusun (*nüfus yoğunluğunun*), ihtiyâcât-ı halkın, münâsebât-ı hâriciyenin dahi tebeddülü (*değişmesi*), taksîmâtı külliye tebdil etmek lüzumunu hissettirdiği hâlde, idâre-i mutlaka, bir iki sancak ve kaza teşkili, birkaç köyle nâhiyeye tahvili ve bazı kurânın (*köylerin*) mensub olduğu kazadan fekk-i irtibatıyla (*irtibatının kesilmesiyle*) diğeri bir kazaya ilhakı gibi esasa taalluk etmez bazı tebeddülât (*değişikliklerle*) iktifâ etti.

Her türlü mevâni-i terakkiyâta (*ilerleme engellerine*) rağmen, Memâlik-i Osmâniye, şu son yirmibeş sene zarfında hayli ilerlemiştir. Tabiatta sükûnet olmadığı için, her şey harekettedir. Ya ilerler veyâhut geriye gider. Ezhânı (*zihinleri*), ulûmu, sanâyii, saâdet-i hâli alıkoymak hatta geriye çevirmek için elden ne gelebilirse yapıldı, ama bütün âlem-i insaniyetin bir cüz'ü ve medenî Avrupa'nın mülâsık ve mücâviri (*irtibatlı ve yanında*) olan memleketimizi, cereyân-ı terakkiyât, tedennî (*gerileme*) için sarf edilen miknetle (*güçle*) çarpışarak, vesâik-i medeniyet olan kuvvetin fazlı kadar bir şiddetle sürükleyerek, ileriye doğru götürdü. Evet, velev hocalarının ağzı mühürlü olsun, açılan (s.2) mekteplerde, elbet bir şey okundu; ictimâ ne kadar men' edilebilirse edilsin, talebe, yekdiğeriyle (*birbiriyle*) temas ede ede şifâhen olmasa bile zebân-ı hâl (*hal dili*) ile anlaştı; sansürün şiddetine rağmen, vagonlarca Avrupa cerâid ve resâili (*gazeteleri ve dergileri*) memlekete girdi ... Memâlik -i ecnebiyyeden gelen her vapurun, her trenin safir-i vürûdu bir nidâ-yı ikazdır.

Küçük, büyük daha birçok amellerin tesiriyle gözlerimizden, kulaklarımızdan, adeta her mesâmimizden cürsûme-i terakkî bize nüfuz ve tesirini icrâ etti.

Artık her şeyin tebdîli, her tazyikin ref'i (*baskının kaldırılması*), her mânianın hedmi (*tahrip edilmesi*) derecesinde hummâ-yı terakkiyât, bize kuvvet vermişti. Biz de idâre-i sâbika-i mutlakayı, o mâni her hayr olan sedd-i mülevvesi (*kötü engelleri*) devirdik. Şimdi sıra enkazı ref' ve def' eylemek, memleketimizde icrâ-yı ıslâhat etmek hususlarına geldi. Mâlûmdur ki bir şeyi hüsn-i idâre edebilmek için evvelâ o şeyi ihtiyaca, akla, îcâbata muvâfık (*uygun*) sûrette tanzim ve tensik etmelidir (*düzenlemelidir*). Şu teşekküle mâlik olmayan, taksîmâtı nâ-muvâfık olan bir memleket, mümkün değil iyi idâre olunamaz.

Yine mâlûmdur ki zaman, her şeyi hatta ahkâmı tebdîl eder. Vâlileri, kelle kesecek derecede hâiz-i iktidar olan, mektupları sâî ile giden bundan elli sene evvelki memâlik-i mahrûsetü'l mesâlik-i şâhâne ile; teşkilât-ı adliyesi bulunan az çok şimendiferleri, şoseleri, telgrafları, bankaları olan, artık telefon tesisi düşünülen bugünkü Memâlik-i Osmaniye, aynı taksîmât-ı mülkiyeye tâbi tutulamaz ve aynı iktidarda memurlarla, idâre olunamaz.

Evvelleri müsün (*yaşlı*), müheykel, müşekkel adamlar ve mühürlerini ters basmamak için çentik yapacak, Dîvan Efendisi beraber bulunmadıkça lâl ü ebkem (*şaşkınlıktan susup*) kalacak derecede câhil olsa bile –harp ve darbe kâdir ve rükûb ve nüzûle muktedir oldukça–tedvir ve temşiyet-i umûra (*işleri yürütmeye*) ehli-farz olunurdu.

Makine, sâde oldukça, idâresi için o kadar kifâyetli ellere ihtiyaç yoktur. Büyük vâlidelerimizin bez tezgâhlarını dokumak için, büyük vâlidelerimiz seviye-i dimağîsindeki kadınlar kifâyet ederse de bugünkü cesîm (*büyük*) bez fabrikalarını işletmek için, muktedir, mütefennin (*teknik alanda bilgili olan*) mühendislere ihtiyaç derkârdır (*âşikârdır*).

Bugünkü teşkilât-ı vilâyâtın başlıca kusurları:

(s.3) 1) Taksîmâtın pek büyük olması, 2) Aynı sath-ı mâil-i ticârîde bulunmayan mahâllerin bir merkeze merbût (*bağlı*) bulunmaları, 3) Vilâyâtın, dâhilen münâsebetsiz taksim edilmesi, 4) Vesâit-i nakliyenin nazar-ı dikkatte tutulmaması, 5) Derecât-ı muhtelifedeki idâre memûrününün mezûniyetleri beyninde (*arasında*) fark bırakılmaması, gibi hâlâttır (*hallerdir*).

*

* *

1. Taksîmâtın pek büyük olması.

Evvelleri, Memâlik-i Osmaniye nüfusu pek kesîf (*yoğun*) ve muâmelât-ı idâre ve iktisâdiye müteşettit (*karışık*) olmadığından dolayı, bir vâli, bir hükümet derecesindeki yeri iyi kötü idâre ederdi.

Halbuki hükümet-i tecrübe-i asrî olan şu zamanda bir yeri, bir cemâati idâre edebilmek için o yerin, o cemâatin ahlâkına, istîdâdına (*yeteneğine*), ihtiyacına vâkıf olmak lâzım gelir. Kavânîn-i umûmiye her yerde bir olmakla beraber teşebbüs olunacak umûr-ı nâfia, teşkil edilecek mektepler, cereyan verilecek ticâret, her yerde muhtelif olacağından, her mahâllin hâl-i istîdâdına göre teşebbüsâtta bulunulmalıdır.

Bu fikirden, her yerin idâresini ayırmak, mülkü ufak hükümetlere taksim etmek mânâsı çıkarılmasın. Bilakis her yer, aynı idâre-i nazariyeye tâbi tutulursa, beyinlerindeki fark, dâima bâkî kalır. Zîra müsâvî (*eşit*) olmayan şeylere, müsâvî şeyler zammedilmekle (*eklenmekle*) adem-i müsâvât izâle edilmiş (*eşitsizlik giderilmiş*) olmaz. Fazla olarak da tatbîk edilecek idâre bir tarafın ihtiyacının dînunda (*altında*) ve diğerk tarafın da hükümete kabûlünün fevkinde olacağından çok yerlerde istifâde edilmez.

Bizim, vasat derecedeki hükümetlerden büyük vilâyetlerimiz vardır.

Musul ve Hudâvendigâr Vilâyetleri, bir kere göz önüne getirilsin. Hangi vilâyetin dâire-i sa'yi (*çalışma dairesi*) bu kadar büyük bir mesâhayı, efrâdı (*kişileri*) bu kadar kesîr (*bol*) bir ümmeti ihâta edebilir? Hudâvendigâr Vilâyetinin nüfusu 1,700,000'i mütecâviz olduğunu (*aştığını*) düşündükten sonra, bunların hâl ve istikbâlini, bir vâlinin himmet ve gayretinden beklemek muhali (*boşuna*) temennîdir. İzmir şehrinin nüfusu, üç, dörtyüz bin miktarında, ticâreti pek vâsi ve yalnız bu şehir zeki ve gayûr (*çok çalışkan*) bir idâre memûrunun geceli, gündüzlü mesâî-i mekinânesini işgâl edecek derecede iken bir de buna (**s.4**) Aydın vilâyeti mülhakâtı gibi cesîm ve nüfusu kesîf bir mülkün idâresini izâfe ve tahmîl (*yüklemek*) nasıl mümkün olur?

Musul Vilâyetinin bir ucundan öbür ucuna kadar, ne gibi vesâit-i nakliye ile ve kaç günde adam, akçe, muharrerât (*yazılar*) gidebilir?

Zâten vâlilerin heybet ve tahakkümü istisnâ edilirse, ellerinde, mutasarrıflardan fazla bir nüfuz-ı kanunî yoktur. Binâenaleyh, en büyük taksimât-ı mülkiye, sancak olmalı, livâlar doğrudan doğruya Dâhiliye Nezâretine merbût bulunmalıdır.

Şu fikre, vehleten (*ilk anda*) edilecek îtiraz, o kadar sancakla, Dâhiliye Nezâretinin muhâberede çekeceği müşkilâttır. Halbuki bir mutasarrıfın yazdığı yüz iş içinde, vâlinin kestirip cevap vereceği mevadd elli ise, bunun kırkbeşi livânın vilâyete merbûtiyeti neticesi bulunduğundan, o işi mutasarrıf da kestirip atabilir ve hatta yazmadan akdem (*önce*), gelecek cevabı bilir. Geri kalan ellibeş işi de vâli "Falan mutasarrıflıktan iş'ar edilmekle!" diyerek, Dâhiliye Nezâretinden veya nezâret ve makâmât-ı sâirenden sorar. Bu hesaba göre vâkîâ Dâhiliye Nezâretiyle doğrudan doğruya muhâbere eden memuriyetler çoğalacaksa da aded-i evrakın yine eskisi kadar kalacağı anlaşılır. Husûsiyle taşra

memurlarının mezûniyeti (*yetkileri*) bir raddeye kadar tevsî edilmek (*genişletilmek*) levâzım-ı meşrutiyetten bulunduğundan hiç şüphe yoktur ki muhâberât, eskisinin nısfına (*yarısına*), sülüsüne (*üçte birine*), belki de öşrüne (*onda bire*) iner.

Yalnız şunu ilâve edelim ki şimdiki sancak taksîmâtının ibkâsı da caiz değildir. Mâdemki mutasarrıflar doğrudan doğruya İstanbul'a yazacaklardır, şimdi, kaza cesâmet ve ehemmiyetinde olmayan ve mânâsı vaktiyle anlaşılmayan ve sorulamayan "hasbel lüzumlar" ile sancak add ve îtibar edilen bazı livâların dahi, civarına ilhakı lâzım gelir ki tahminimize nazaran, şimdiki vilâyet merkezleriyle beraber mutasarrıflıklar, yüz yirmiye kadar tenezzül eder (*iner*). Böylece artık işi olan Bozcaadalı birinin, Çanakkale vâsıtasıyla Limni'ye ve oradan da bin müşkilât ile vapur bulduğu takdirde Ayvalık, Midilli tarîkiyle (*yoluyla*) ve İzmir'de vapur beklemek, aktarma etmek şartıyla merkez vilâyet olan Rodos'a gitmesi, sonra da yine aynı tarîk ile ve fakat aksi sûrette avdet etmesi, seyahat-ı tâbâverine hâcet (**s.5**) kalmaz. Mutasarrıflarla merkez livâ memurları da livâ dâhilini köy köy öğrenirler ve her köyün mevcuduna ve levazımına ittîlâ hâsıl etmek mümkün bulunur.

Vâliler, ahâli nazarında her türlü tehdidini îkâa kâdir, sözünü – mâkul ve kanunî olsun olmasın- esmâ' (*dinletmeye*) ve icrâya muktedir bilindikleri için, her nev'i tecâvüzlerine boyun eğilmekte olduğundan, her hâlde vâli nâmının sahâif-i kavânîni idâreden (*idare kanunları sayfalarından*) ref'i ve izâlesi lâzımdır.

*

* *

2. Aynı sath-ı mâil-i ticâride bulunmayan mahallerin bir merkeze merbût bulunmaları.

Bir mahallin merkez-i idâresi ile merkez-i ticârisi bir olmadıkça, halk için müşkülâtı mûcib olur. Birçok kazaların, emtiayı, Samsun'dan mübâyaa ettikleri (*satın aldıkları*) hâlde Sivas'a merbût bulunmalarının, o kazalar ahâlisince, ne kadar müşkülâtı mûcib olduğunu, oralarını görenler, ahvâl-ı ictimâiyelerini tedkik edenler pekâlâ bilirler.

O kazalar ahâlisinin, Hükümete müteallik bir işleri olduğu zaman, Sivas'a; alışveriş edecekleri mevsimlerde de Samsun'a gelip gitmek sûretiyle ömürlerinin bir kısm-ı mühimmini müt'ib ve bisûd (*yorucu ve faydasız*) bir seyahat ile geçirdiklerini, bu müddette de işten, istihsâl-i servetten (*kazaçtan*) mahrum kaldıklarını görüp acımamak mümkün müdür?

Bunun daha garip cihetleri vardır: Meselâ; Bandırma'nın, idâreten Balıkesir'e; Balıkesir'in, ticâreten Bandırmaya; Eskişehir'in, taksîmâtça Karahisar-ı sâhibe; Karahisar-ı sâhibin, dâd ü sitâdca Eskişehir'e merbût olması gibi...Bolu'nun bazı köylerinin levâzımı Adapazarı'nda tedârik olduğu hâlde, umûr-i idârece Bolu'ya ve bu münâsebetle Kastamonu'ya- yâni Marmara Denizi sath-ı mâil-i ticârisine- merbût bulunuyorlar; merkez-i Hükümet olan İstanbul'a gelmek için, Adapazarı'na geldikten sonra rahat bir şimendifer ve birkaç saat zaman sarfıyla icrâ-yı seyahat edebildikleri hâlde, mesâlih-i idâre icâbından olmak üzere, bu köyler ahâlisinin, merkez-i livâlarına ve oradan merkez-i vilâyetlerine uğrayarak Dersâadet'e gelmeleri icâb etse, evvelâ on-on iki gün kadar şoseli, şosesiz yollarda sürünmek, sonra da (s.6) İnebolu'dan İstanbul'a kadar Karadeniz'in şedîd dalgalarına göğüs vermek lâzım geliyor.

Demek, vilâyetleri lağv ve sancakları biraz tevsî etmekle beraber, muâmelât-ı ticâriye ve mahalliyeye nezâretde, bazı livâ merkezlerini tebdîl icâb eder.

*

* *

3. Vilâyâtın, dâhilen münâsebetsiz taksim edilmesi... livâ ve kaza taksîmâtı, pek münâsebetsizdir. Meselâ, bir kazaya iki saat mesafesi olan bir köyün, on iki saat uzak bir kaza merkezine merbûtiyeti, Anadolu'da her gün görülen ve kesretine mebnî artık nazar-ı taaccübü (*çokluğundan dolayı şaşırması*) bile celb eylemeyen mevaddandır. Mudanya kazasının birçok köyleri, merkez kazaya pek çok uzak olduğu hâlde, Bursa'ya pek yakındır.

Kazaların, münâsebetleri olmayan livâlara tâbi olması emsâlini tadât etmeyeceğim. Memâlik-i Osmaniye'yi biraz tanıyanlar, buna dâir zihinlerinde müstahzar pek çok misâl bulurlar. Esas fikir, vilâyetlerin lağvı esasına mübtenî olduğundan, birçok livâların dahi münâsebetleri olduğu vilâyetlere merbût bulunduğunu söylemeyeceğim. Hâl böyle olmasa idi ve Karahisarlıların itirazından korkmasa idim, Karahisar-ı sâhib'in, Konya dururken ve oraya bir şimendiferle merbût iken, yüzlerce kilometre mesafede bulunan Bursa'ya tabiiyetini misâl olarak irâe eylerdim (*gösterirdim*).

*

* *

4. Vesâit-i nakliyenin nazar-ı dikkatte tutulmaması... yekdîgeriyle münâsebetde bulunan ve bulunacak olan bilumum efrâd, âzâ velhâsıl her ne olursa olsun, her şey beyninde râbita olmak lâzım gelir. İşte, bir vilâyetin, livâsıyla; livânın, kazasıyla; kazanın, nâhiye ve köyleriyle merbûtiyet-i maddiyesini te'mîn eyleyecek alt şoseler, şimendiferler, nehirler ve vapurlardır.

Yollar, pek mâlûm olmadığı ve hatta bunlara pek de ihtiyaç görülmediği; şimendiferler mefkud (*bulunmayan*), derelerde nakliyat dahi müstesniyât kabîlinden olduğu bir zamanda seyahat, yalnız denizlerle, yâni gemi ve pek az olan vapurlarla icrâ edilirdi. Trabzon vilâyetinin upuzun olması, Bahr-i sefidin (*Akdeniz'in*) adaları mahzâ (*yalnız*) ada olmalarından dolayı, yakın vakte kadar aynı vilâyete tâbi bulunmaları, işte bu sebeptendir.

(s.7) Halbuki bugün, Memâlik-i Osmaniye'de az çok yollar yapılmış ve bir taraftan da yapılmakta bulunmuştur.

Amele-i mükellefe (*yükümlü*) usûlünün envâ-ı mehâziri (*çeşitli sakıncaları*); hizmet-i fiiliyeye mukâbil alınan bedel-i nakdiyyenin türlü türlü sûistimali; müteahhitlerin, pek fena yol yapmasına edilen müsâade; bir kere yapılan yolun artık bir daha tâmirine bakılmaması gibi ahvâle rağmen, yine Anadolu ve Rumeli'de oldukça şoseler yapılmış ve hatta bazı yerlerde demir köprü bile kabul edilmiştir. Zirâat ve ticâret-i mahalliye ve sevkîyât için lüzumu, her ihtiyacın fevkinde olan şu yollara ilâveten, on bin kilometreden fazla da şimendifer vardır.

Bu mütâlaattan, Memâlik-i Osmaniye'nin turuk-ı muvâsalası ikmâl edilmiştir (*ulaşım yolları tamamlanmıştır*) fikrinde bulunduğumuza intikal edilmesin. Mevcud târiklerin, icâb edenlerin daha onda biri nisbetinde olmadığı, şüphesizdir. Lâkin her yerin icâbat-ı zirâaiye ve ticâriyesi hangi mahreclerle muvâsala ve râbıtasını icâb ettiğini artık tâyin ettirdi.

Belli başlı şoselerden birçoğu fena başladığı gibi, Anadolu'nun ve Irak'ın bel kemiği mesâbesinde (*değerinde*) olan Bağdad hattının imtiyazı da maatteessüf pek fena şartla verildi.

Şimdi yapılan ve yapılacak olan şose ve şimendiferlere göre, taksîmât-ı mülkiyeyi ıslâh iktizâ eder. Rumeli'de öyle köyler var ki oralardan, aid olduğu kaza merkezlerine gidilmek için diğer bir kazayı kat' etmek ve sonra yine kendi mensup olduğu kazaya duhûl eyleyerek sonra asıl kaza merkezine vâsıl olmak icâb eder.

Aydın vilâyetinde, Soma kazası merkezinin istasyonu Kırkağaç kazasında ve Kırkağaç kazası merkezinin istasyonu da Soma kazası dâhilindedir.

Bu gibi münâsebetsizlikleri izâle etmek içinde turuk-ı muvâsala ve vesâit-i nakliyeyi nazar-ı dikkate almak icâb eyler.

*

* *

5. Derecât-ı muhtelifedeki idâre memurları mezûniyetleri (*yetkileri*) beyninde fark bırakılmaması.

(s.8) Kaymakam, mutasarrıf ve vâlilerin salâhiyetleri beyninde, bugünkü fark, hemen yok denilecek mertebede cüz'idir.

Vâkıa, mutasarrıflar, bir dereceye kadar kaymakamlara ve vâliler, vilâyet dâhilinde her memura, herkese istediklerini yaptırmakta ise de bu keyfiyet, hemen hemen sırf tahakkümdür. Bu tahakkümün mevrîdi (*ulaştığı yer*) vaktiyle, vâlilerin İstanbulca mâruf (*bilinen*) ve mâlûm zevât olması, daha çok tanıdıkları bulunması olub, inkılâbdan evvel son zamanlarda da bir vâlinin, bir mutasarrıf veya kaymakamdan ziyâde, Saraya mensubiyeti olabilmesi ihtimâli idi.

İşte, Anadolu'da vâlilere "gemsiz arslan" denilmesi, bir vâlinin ne kadar nüfuzu bulunduğunu, muhik, gayr-ı muhik (*haklı, haksız*) her istediğini yaptırmakta ne kadar muktedir olduklarını, mânilere hunrîzâne (*zâlimce*) bile hücüm ettiklerini pekâlâ ispat eyler.

Âtîdeki misâl, bunu pek güzel îzâh eyler:

Vâlilerin nüfuzuna Bab-ıâlinin bile galebe edemediğini, bir vâliyi azletmek, hatta deęiştirmek, Dâhiliye Nâzırının, Sadrazamın iktidarı dâhilinde bulunduğunu anlayan Mâliye Nezâreti, âmir-i îtâlîği, mülkiye memurlarından alarak, mal memurlarına vermiş idi. Bu usûlün, makul veya gayri makul olduğunu tedkik etmeyeceğiz. Yalnız şunu söyleyeceğiz ki kaymakamlar, mutasarrıflar bu emre serfûrû ettikleri (*baş eđdikleri*) hâlde, vâlilerin birçoğu, yine her tediyeyi (*ödemeyi*) emirleriyle icrâ ettirmek derecesinde, âsar-ı tahakküm gösterdiler.

Merkezin emirlerini bile telakkî etmeyen vülâtn (*valilerin*) vilâyetleri dâhilinde memûrîne, halka, ne yolda muâmele edeceklerini, artık siz tahmin eyleyiniz.

Tatbikat-ı gayr-i kanunî itibariyle bu kadar mütemeyyiz olan (*ortaya çıkan*) vâlilerle, mutasarrıflar, kaymakamlar beyninde mezûniyet, iktidar-ı resmî itibariyle büyük bir fark yoktur.

Vâliliklerimizin ilgâsı takarrür ettiği (*kararlaştırıldığı*) surette, taşrada en büyük mülkiye memuru olarak kalacak mutasarrıflara, vâsi bir mezûniyet verilmelidir. Husûsiyle bu mezûniyet, umûr-ı nafia (*bayındırlık*) ve maârifte pek etraflı bulunmalıdır. Meselâ; mebde ve müntehâsı (*başı ve sonu*) bir livâ dâhilinde olacak bilumum yollar ve hatta bu kabîlden husûsî demiryolları, o livâ meclis-i umûmîsinin kararıyla yapılmalıdır. Mezûniyet bu derecede kalmamalı, (s.9) iki, nihayet üç livâ arâzisinden hârice çıkmayacak ise, o livâların mutasarrıf ve Meclis-i İdârelerinin karar-ı müşterekiyle hemen inşa olunmalıdır.

Şimdiki hâlde, Meclis-i Umûmîler, merkez vilâyetlerde in'ikad etmekte (*toplantıda*) olup livâ teşkilâtı esas tutulacak olursa, o zaman, Meclis-i Umûmîye livâ merkezlerinde olacak, binâenaleyh menâfi-i livâyâ (*livanın*

menfaatlerine) daha samimi, daha etraflı bir sûrette mukarrerât ittihaz edilecektir (*kararlar alınacaktır*).

Umûr-ı maârifte de sancakların mezûniyeti, gayet vâsi olmalıdır. Hele belediyeler, bütün bütün livânın arzu ve re'yine tâbi bulunmalıdır.

Umûr-ı adliyede tevsii-i mezûniyet, elviyede (*sancaklarda*) istînâf mahkemesi teşkiliyle olur.

Şimdiki hâlde olduğu gibi, livâ merkezindeki bidâyet mahkemeleri, istînâf mahkemesi sûretinde teşekkül eyleyerek, mülhak kazaların istînâf edilen deâvisini rüyet etmekle (*davalarını görmekle*) kalmamalıdır. Her livâ merkezinde, ayrıca bir istînâf mahkemesi bulunmalıdır.

*

* *

Bizim memleketde her nezâret, her idâre hemen hemen keyfemâyeşâ' (*istediği gibi*) taksîmât yaparlar ve iş o dereceye gelir ki bir mevkideki kuvâ-yı Hükümet, başka başka merkezlere merbût olur.

Meselâ, Midilli Sancağının idâre-i mülkiyesi, Rodos'a; telgraf ve posta muâmelâtı, İzmir'e; topçu askeri, Sakız'a; piyadesi, Gelibolu'ya; redif muâmelâtı, Aydın vilâyetindeki Dikili'ye ve Düyûn-ı umûmiyesi ise, Nezâret olmak hasebiyle doğrudan doğruya İstanbul'a merbût olmasına nazaran, ahâlinin ne kadar müşevveş (*karmaşık*) bir muameleye mâruz kaldığını düşünmek, kifâyet eder. Daha başka türlü garibeler vardır:

Rumeli'de, köyler vardır ki yalnız eşcârı (*ağaçları*) - vaktiyle orada oturan bazı çiftlik sahiplerinin hatırına riâyeten- mensup olmadığı bir kazaya aiddir.

Aydın vilâyetinde Gördes kazasının, muâmelât-ı askeriyesi, kısmen Akhisar taburuna ve kısmen kasaba alayına ait olması, muâmelâtın ne hâlde bulunduğuna bir delildir.

*

* *

“Tenkit, âsandır (*kolay*) ama sanat müşküldür.” Bu gibi teşkilâtı, esaslı düşünmek (**s.10**) için iyi tahsîl görmüş, Memâlik-i Osmaniye'yi gezmiş, hakkıyla tedkîkâtta bulunmuş, mülkiyeden, askeriyeden birçok zevâtan mürekkeb muntazam bir heyet teşkil etmeli, bu heyet, mahallerinden mâlûmat alarak, kendi mâlûmatlarına mürâcaat eyleyerek ve etrafiyla düşünerek etraflı, esaslı bir muntazam lâyiha yapmalıdır.

Fakat bunlara esas olmak üzere, memleketin kadastro usûlünde haritası ile mükemmel tahrîr-i nüfusu (*nüfus sayımı*) olmak lâzım geleceğini, bir defa daha tekrardan kendimizi alamadık.

305 (1889) senesi mezunlarından

Hasan Hâmid

HİKMET-İ İCTİMÂİYE (*SOSYOLOJİ*) TEDKİKÂTINDAN HALK VE İZDİHAM

(s.10) Âlem-i medeniyetin her tarafında, vakit vakit serzede-i zuhûr olan (*başkaldıran*) harekât-ı isyaniye ve inkılâbiyeye- siyasî, dinî, iktisâdî ve sâire – vâsıtâ-yı icrâ olan halkın ve bunun teşkil ettiği küme ve ictimâların mâhiyet-i ruhiyesinin tâyini, hikmet-i ictimâîye noktasından pek mühimdir ve hikmet-i ictimâîyenin her bahsi gibi, umûm halkın ve efrâd-ı nassın gerek münferiden ve gerek izdiham ve ictimâ hâlinde olarak tâbi oldukları müessirâtın (*etkenlerin*) takdir ve tahlili, bilhassa idâre-i mülkiyeye memur ve halkı idâre ile mükellef olanlar için müfid (*yararlı*) bir bahis teşkil eder. Çünkü, Meşrutiyetin ilanı ile beraber, halkın bu nümâyîş ve tezâhüratı, hemen her şekli, her heyeti, bizde de tecellî etmiştir. O derecedeki, Hükümet, daha bu birkaç aylık hayat-ı meşrutamızda, hakk-ı ictimâ için tahdîdât vaz'ına (*toplantı hakkı için kısıtlamalar koymaya*) mecbur oldu.

Bir müddettir, âlem-i medeniyeti lâyenkati (*durmadan*) hâlet-i ihtizaza getiren (*titreten*) bu misillü harekât, bedbîn (*kötümser*) olan sosyologları, cidden dûçâr-ı endişe ediyor. Bunların fikrince (s.11) heyet-i ictimâîye-i beşeriye artık nüfuz ve kudretini takdir ettiğinden, var kuvvetiyle, Hükümete karşı muhâcemeden hâli (*hücumdan geri*) kalmıyor, umûmî terk-i işgal (*iş bırakma*) meselesi, bugün vukû bulmasa bile yarın zuhûru muhakkaktır, diyorlar. İştirâk ve ittihad sandıkları, intihâb-ı umûmî gibi birçok vesîle ve meseleler, şahs-ı vâhide, zekâ-yı münferide karşı, izdihamın, ictimân tefevvukunu (*üstünlüğünü*) her gün isbât ve izhâr ediyor. Akvâm (*kavimler*), hürriyet-i şahsiyeyi, ve hürriyet-i siyâsiyeyi, istihsâl ettikten sonra, şimdi de hürriyet-i iktisâdiyeyi vaz' ve tesis için çalışıyorlar.

Monsieur (Mösyö) Chiquel izdiham için “Menhus (*uğursuz*) bir kanun, ruhutaht-ı tesirinde, iyilikten ziyâde fenalığa mâruzdur” diyor. Gustave le Bon ise “İzdihamın (*yığının*) Hâlet-i rûhiyyesi” nâm eserinde, bu mütalâaya “Müctemi (*bir araya gelmiş*) halk, kudret-i tahribiye ve ifnâyesi (*yok etme*) sebebiyle zebûn ecsâmın veya nâşların tefessühünü tesrî eden (*âciz cisimlerin, cesetlerin görünmesini hızlandıran*) mikroplar gibi, tesir icrâ eder.” sözlerini, ilâve ediyor. Bu halk-ı müzdahim için, Atilla'nın atının ayağı hakkında

söylenilen meşhur söz gibi, “Geçtiği yerde, ot tenebbüt etmez (*bitmez*)” mi, denilecektir?

Bu sözlerin hepsi, kısmen doğrudur, fakat izdiham yakından tettebbu olunur (*etraflıca incelenir*), evsâfı tedkîk, bunu tahrik eden makinanın zenbereği güzelce muâyene edilir ise, bu bedbînlerle, o kadar ihale-i sem’-i îtibar etmeye (*kulak vermeye*) lüzum olmadığı tezâhür eder. Halk ile izdihamın vaz’an ve mâhiyeten yekdiğeriyle karışması muhtemeldir. Halk, izdihamın eczâ-yı terkîbesini teşkil eder.

Filhakîka bir izdiham; gerek alelamiyâ (*körükörüne*) ve bittesâdüf ve gerek bir hareket-i müsterekeye müctemian teşebbüs etmek üzere bilittifak, bir mahalde ictimâ eden efrâdın toplanması, tekâsüfüdür (*yoğunlaşmasıdır*). Fakat “hâlet-i ictimâ”da olan bu zümrenin yanibaşında “hâlet-i müteferrika ve münteşire” de bir heyet-i beşeriye vardır. İşte bu kısm-ı ahîr “Halk”ı, müzdahim ve müctemi olmayan halkı ihtivâ eder. Halk, izdihamdan daha âkil (*akıllı*), daha muvâzenelidir (*dengelidir*); hatta ihtimâl ki insâniyeti, izdihamın, ictimâın sevk ve ilka edeceği mehlekelerden vikâye eyleyecek (*tehlikelerden koruyacak*) olan budur. Buna kaviiyen (*kuvvetle*) ümitvar olarak, evvelemirde izdihamın mâhiyetini tâyin edelim:

Birçok ve binlerce eşhâs, sokaklardan geçerken, bunların her birisi ya (s.12) eğlencesi veyâhut işini gücünü düşünüyor ve başkalarına temâs etmekle beraber, bu bir sürü halkın her bir ferdi, kendi fikr-i mahsusunu, meşgale-i şahsiyesini muhâfaza eder. Bu hâl ve sûrette bir toplanma, kalabalıklı bir cemiyet var ise de “izdiham” tabir-i mahsusuyla edâ ettiğimiz hâlet, mevcut değildir. Fakat birdenbire bir hâdise zuhûra gelir, boru ve trampet çalan bir asker ordusu güzâr eder (*geçer*), bir kazâ tahaddüs eder (*meydana gelir*), bir hırsız tevkif olunur, hülâsa enzâr (*bakışlar*) birdenbire bir cihete mâtuf olarak, umûmun nazar-ı dikkati bir noktada tespit ederse (*durursa*) şimdiye kadar birbirlerine bayağı olan bu halk derakab (*akabinde*) birbirlerine yakınlaşmış olduklarını hissederler. Aynı bir manzarayı, birarada görmüş olmak, aynı heyecanlardan, az çok müteessir olmak, bunların arasında esrarengiz ve garip bir râbita vücuda getirir; gûyâ eskiden beri birbirlerini tanırmış gibi, yekdiğeriyle konuşur, müttehiden (*birlikte*) harekete müheyyâ (*hazır*) vaziyet ahz ederler. Bu sırada verilecek bir emre, hep birden bilâihtiyar mutâvaat (*seçmeksizin uyma*) lüzumunu hissederler. Biraz evvel yekdiğere karşı lâkayt olan bu adamlardan, şimdi yeni bir mahlûk vücuda gelmiştir. İşte bu mahlûk, “izdiham” veya “ictimâ” dediğimiz, heyet-i müctemiayı (*kalabalığı*) vücuda getirir.

Bir izdihamda, her şeyden evvel nazar-ı dikkati celb eden bir madde, îcâbına göre âni veya tedrici (*yavaş yavaş*) bir sûrette, ittihad ve iştirâk etmiş bir ruh, orada şahsiyet mahv ü zâil olan yeni bir ruh teşkil etmiştir. Bununla beraber bu yeni ruh, izdihamı teşkil eden efrâdın fikir ve ruhunun muhassalası (*hâsılâtı*)

değildir; vâkıa bu izdihamı teşkil eden efrâdın ruhuna müşâbih (*benzeyen*) vasıf ve mâhiyet irâe etmesi (*göstermesi*) şüphesiz ise de buna, katiyyen yeni ve ötekinden farklı birtakım evsâf-ı mümeyyize de inzımâm (*belirgin vasıflar ilave*) eder. Guy de Maupassant'ın dediği gibi, birbirleriyle birleşen eczâ-yı ferdiye nasıl bir cism-i mütecânis (*türdeş cisim*) vücuda getirirse birbirleriyle temas eden efrâd dahi bir kül (*bütün*) teşkil eder. Monsieur Tard'a göre, bir izdiham, birbirini tanımayan mütehâlif-ül-cinâs eczâ ve anâsırdan mürekkebe bir kümedir. Bununla beraber, bu anâsırın birinden südür edecek (*meydana gelecek*) bir şerâre-i hissiyât (*duygu kıvılcımı*) ve ihtirâsât (*aşırı istekler*) bu kümeyi elektirize ettiği gibi derakab ânî bir terekkül (*birleşim*) ve teşekkül tahaddüs eder (*zuhûr eder*). Bu sûretle eski tahallül ve teferrukî terekkübe (*ayrışma ve birleşmeye*), mırıltı sesleri tebeddül ederek bu tekâsüf (**s.13**) binlerce halk derakab bir tek behîmeye (*dört ayaklıya*), gayr-ı kâbil-i mukâvemet bir azîm ve şiddetle, maksadına doğru yürüyen bir müfteris (*vahşi*) hayvana inkılâb eder.

Şahsiyetin bu tarz in'idâmı (*yok olması*) Monsieur Élisée Reclus'un beyân ettiği bir vâkıa ile mükemmel sûrette tecessüm eder (*somutlaşır*): 1870 senesi Eylülünün dördüncü günü, bütün kalpleri düçar-ı tazyik eden hâdiseyi düşünerek, bulvarları dolaşiyor. Ve kendi kendine "Mâdemki muhârebeyi, İmparatorluk yaptı, sulhu akdetmek de ona aittir." diye düşünüyor imiş. O sırada, bulvarı dolduran izdihamın peşi sıra harekete mecbur olur. Bir müddet sonra, etrafında "Cumhuriyet isteriz" feryadını ayyûka çıkaran bir kitle ile muhat (*çevrilmiş*) bulunuyor idi. Fikr-i mahsus, bu umûmî feryâda ilk evvel mukâvemet ederse de yavaş yavaş o da komşuları gibi düşünmeye başlar. Ve hatipler, Fransa'nın kılıcını kullanmak ve muhâribede devam etmek hususunun, Cumhuriyete aidiyeti lüzumunu söyleyince, o da alkışa iştirâk eder. Bu sûretle, bir izdihamı teşkil eden halk arasında bulunması ile birkaç dakika evvel şahsî ve fikrî mahsus nâmına vahim gördüğü bir fikr-i tervic ve eski fikrini tebdil etmiş oldu.

Şahsının hâlet-i münferidede bulunduğu heyeti, bir kütle-i mütecânise meyanında izâa ettiğine (*kaybettiğine*) delâlet edecek bir misâl, daha vâzih bir misâl aranmak lâzım gelirse, Fransa inkılâb-ı kebîrinde teşekkül eden konvansiyon heyetini tahattur etmek (*hatırlamak*) kâfidir.

Teigne'in dediği gibi, konvansiyonellerin her biri, ne pek iyi, ne de pek fenâ olmayan mütedil ve mutavassıt fikirli zevât idi. Hayatının eyyâm-ı âdiyesinde (*sıradan günlerinde*) Phocce, küçük memleketin adliye memûrünü arasında haşin ve sert tabiatlı bir müdde-i umûmî olmakla mâruf idi. İnkılâbın gayretiyle, biraraya toplanan bu adamlar, düşmanlarına karşı, hârikulâde vahşetler ve hunharlıklar izhâr ettiler. O derecede ki bunlardan, kargaşalıkta mahv ve zâil olanlar, hatıra-yı ahlâfında menfur (*haleflerinin hatıralarında nefretlik*) ve müthiş bir nâm bıraktılar. Berhayat kalan (*yaşayan*) bahtiyarlar ise, ömürlerini Birinci İmparatorluğun sâkin ve namuslu memûrünü kisvesi altında

itmâm ettiler (*tamamladılar*). Cinayet mahkemesinin jüri heyetin hâli dahi bunu müeyyiddir (*gösterir*): Heyet âzâsı ictimâ ettikçe, çok vakit, fikr-i mahsuslarından başka bir vâdide îtâ-yı rey ettikleri görülmüştür. Nihayet, Romalıların, Senato hakkında söyledikleri şu “Senatörler doğru ve mert adamlardır, (s.14) fakat Senato, fenâ bir hayvandır.” Chol meşhûri bir heyet-i müctemianın, onu teşkil eden her bir şahısdan ayrı bir fikir ve mahiyet irâe ettiğinin olvakitlerden beri mâlûm olduğunu îmâ eder.

Mâmâfih, şurası unutulmamalıdır ki eşhas ve efrad mültesık (*irtibatlı*) bir hâlde bulunmakla, fenâ fiiller ikâ ve irtikâb etmeleri ihtimâline mukâbil, aksi sûretle de hareket, yâni onu terkîp ve teşkil eden efrâdın her birinin istitâat-ı namus ve fedâkârisinden fazla ve yüksek bir mertebe-i aliyyede, menâfi-i şahsiyelerini istihkâr edebilirler (*küçümseyebilirler*): Ehl-i sâlip (*Haçlılar*) muhârebâtına iştirâk eden yüz binlerce halkın mevti (*ölümü*) istihkâr edercesine sebk eden (*aşağılarcasına üstünlük sağlayan*) hareket-i fedâkâaneleri, şüphesizdir ki her bir ferdin münferiden edebileceği kahramanlıkların mertebesini, kat kat tecâvüz eder; bütün dünyada vücuda gelen inkılâblar gibi inkılâb-ı ahir-i mesûdumuz dâhi, bir heyet-i müctemia-i müttehidenin (*biraraya gelmiş topluluğu*) eser-i himmet ve fedâkârisi değil midir?

Demek ki şahsiyet ve ferd, izdihâm ve ictimâ sûretinde mahv ve zâil oluyor. Fakat bu yeni evsâf-ı mümeyyize, bu hasâis-i asliye, bu harekât-ı hârikulâdenin muharrik ve müvellidi (*harekete geçireni ve doğurani*) nedir? Bu bâbda, birinci derecede kuvve-i münhaliyeyi, ikinci derecede sevk-i tâbi'î nazar-ı itibara almak iktizâ eder.

Kuvve-i münhaliye hususunda emsile (*örnekler*) pek çoktur: Fransa-Almanya muhârebesinde Strazburg sekeneşi, bir hummâ-yı mütekattı'a tutulmuş gibi vakit vakit âsar-ı heyecan irâe etmişler idi. Bazı vakit, muzafferiyet şâyiaları şehir-i mahsurun (*kuşatılan şehrin*) sema-yı mağmumuna meserretler (*sevinçler*) saçar, bazı vakitler de hayalî ve vehmî câsusların haber-i mevcudiyeti, bu ufk-ı mahsuru endişenâk (*endişeli*) eder idi. Paris muhâsarası esnasında, bir pencerede mer'î olan en ufak bir şûle, mahsûrîn (*kuşatılanlar*) tarafından Prusyalılara tevcih edilmiş bir işaret makamında telakki edilir idi. Son Osmanlı-Yunan Muhârebesinde, Osmanlı askerinin vâhime-i vürudu kaç defalar Yunânîleri tahliye-i mevkiie, bir karyenin, bir kasabanın günlerce müddet askersiz, hükümsüz kalmasına sebebiyet vermişti. Böyle bir sırada, en âdi bir hâdise, bir izdihâmın piş-i nazarında fevkalâde bir nisbet dâhilinde iktisâb-ı ehemmiyet eder. Çünkü böyle sıralarda izdihâm, hayalen his-i vâhime ile düşünür ve bir vehim aralarında asla bir râbıta-yı (s.15) mantıkîye olmayan bir alay yeni yeni vehimleri ihdâs ve îcâd ettiğinden, meşhud ve mahsus olan bir hâdiseye, münhaliyenin îcâd ve ihtirâ edebileceği birçok mühim hâdiseler de iltihak eder.

Bir izdihamı, sevk ve idâre eden sâik-i tabîler meyânında, birinci derecede ırk ve milleti nazar-ı itibara almak iktizâ eder. Bir Fransız izdihamı ile bir Alman izdihamının bir vasf-ı müştereke yoktur. Bir İngiliz mitingi, mâhiyetce bir Napoli ictimândan pek farklıdır. İnsanlar biraraya toplandıkları zaman ölümlerin, eslâfın sada-yı bülend ve mahfisi (*öncekilerin gizli ve yüksek sesleri*) bunların lisanından sudur eder (*ortaya çıkar*). Târih-i mazisi şeref-i askerî ile pirâyedâr (*ziynetli*) olan millet, ecdâdı gibi vukûat ve menâkıb-ı harbiyeden istihsâl-i haz ve sürûr eder. Daha dün zıll-i meçhûliyyette muhtefî (*meçhulün gölgesinde saklı*) olan eşhas için hasıl olan muvakkat meclûbiyet (*geçici tutkunluk*), belki bu sebepten neşet ediyor. Bununla beraber, sahâvet ve semâhat (*eli açıklık ve cömertlik*) gibi hasâil-i memdûhanın (*övgüye değer özelliklerin*) infilâk ve tesâdümü, necip ve asîl ve fedâkâr bir ruhun hazâin-i giranbahâsını (*kıymetli hazinelerini*) izhâr eden ânî vekâyin (*olayların*) tecellîsi de yine bu hisden, bu hiss-i merdâneğiden (*yiğitlikten*) neşet ediyor. Te'sîsat-ı askeriye îanesi için müteşekkil mecâlîste bulunduğum sırada müşâhede etmiş idim ki münferiden bir pâre iane vermeyen, vermek istemeyen pek çok kişiler, ecdâdının hatıra-i muazzezisine riâyet, meydan-ı fasih-i sehâvette (*cömertliğin açık meydanında*) rekabet emeliyle bol bol îaneyi diriğ etmemişler idi; sâika-i ıztırâr-ı maîşetle (*geçim çaresizliği sebebiyle*) gece gündüz meşgale-i zihniyesi, ailesinin te'mîn-i sedd-i ramakına (*açlıktan ölmeyecek kadar teminine*) münhasır olan Anadolu'nun o fakir köylüleri, vatanın lüzum-ı müdafaası karşısında, meydan-ı harbde, karşılarındaki düşmandan başka bir şey düşünmemişler idi. Sultan Ahmed'de münakid mitingde prodosların telkînâtına bina-yı fikr ve mütâlâa ederek birbirleriyle hareretli hareretli mübâhise eden iki Rum; Girid için ref' edilen âvâze-i hamiyete, şiddetli alkışlara, biraz sonra iştirâk ederken "Hayır, hayır, hep ecdâdlarımızın birarada havayı teneffüs ettiklerini göz önüne getirince, bu millî nümâyîşe iştirâk etmemek elden gelmiyor." dediklerini işitmiştim.

Bu unsur ve ırk hiss-i tâbiîsinin yanibaşında, maatteessüf pek hasis hisler, hissi muhafaza ve idâme, irâe-i rûyî nuhûset eder (*uğursuz yüzünü gösterir*). Bu his bize, korkaklıktan (**s.16**) mütevellid umûmî havf ve hirasın (*korku ve ürkmenin*) sebebini îzâh eder; bazı kazalar esnasında lâyüad ve layuhsa karâbin-i kaza (*sayısız, hesapsız kaza kurbanları*) bu sebepten dolayı mühlükeden mübâadet tarîkini (*tehlikeden çıkış yolu*) bulamazlar: Paris'te Opéra Comique harîki (*yangını*) vukua geldiği zaman, kapalı bir kapının arkasında büyük bir naaş (*ölü*) yığılı görülmüştü. Kalplerinde hiss-i hamaset ve şecâat beslemeyen askerler, meydan-ı harbde, sâika-i havf ve hirâsla, önlerindeki manzara-i muhavveliyeden başka bir yere atf-ı enzâr etmezler. Mahir bir kumandan, elinde muhtelif-ül-cins bir ordunun, his ve fikri asla ittihad etmemiş akvâmdan mürekkeb az çok büyük bir kuvvetin, hasmına galebesi bu sevk-i tabiiye atf olunabilir. Musa bin Nusayr'ın, İspanya'ya geçer geçmez donanmasını ihrak etmesi (*yakması*) mücâhidin-i Arabın gayret-i cengâverânesine bu hiss-i tabii-yi

tahaffuzu (*korunacak tabii hissi*) ilâve fikrine hâdim (*yardımcı*) olduğunu ispat etmez mi? Yine onun içindir ki bir boğazın, bir geçidin emr-i muhâfazasında, asker, birbiri karşısına konulmamalıdır. Çünkü geçidin mevcudiyeti, askere hedef-i endahatı tahvil ettirmeyeceğinden (*atış hedefini değiştirmeyeceğinden*) sâika-i havf ile bölükler birbirini mahv ve ifnâ eder.

İzdihamın sevâik-i tabiiyesi meyanında, hodbinlik (*bencillik*) hissi dahi onu delmemelidir. Bir temâşâ salonuna girenler veya oradan çıkanlar, izdihamın ahvâl-i mûtâdesinden olan dirsek kakmalarına, itişmelere müsâdif olurlar.

Bir izdihamı temyiz eden evsâf-ı fârikadan (*ayırt edici vasıflarından*) birisi de sebatsızlığıdır. O bir dakikalık te'sîrâta göre izdiham, hiddetinden meserrete, vahşetten rikkate intikal edebilir; Meclis-i Mebusânımızın ilk istizâhında (*gensorusunda*) kabine erkâmı aleyhinde îrad-ı nutuk edenlerin alkışlandığı görülür görülmez, sukutun (*düşüşün*) muhakkak olduğu zannolunurken, biraz sonra lehinde idâre-i kelâm edenler de alkışlanarak, eski hiddet sükûnete munkalib oluvermişti. Kabinenin haksızlıklarına karşı, biraz evvel ateş-i hiddet püsküren mebuslar, şimdi sâkin ve sâkit, îtimat re'yi itâ etmişler idi.

Bazen olur ki en ufak bir hâdise, bir ümid, bir vehim, bir izdihamın hissiyatını birdenbire tebdil ve tahvil eder. Marengo Muhârebesinde, alafranga akşamın beşine doğru muhârebe gâib edilmiş. Fransız askeri yorgun, bîtap bir hâlde ricata koyulmuş idi. Konsolos "Napolyon" o da bîtab-ü tüvan (*güçsüz, kuvvetsiz*) bir hâlde (s.17) yolun kenarında oturarak, o şöhret ve tâli-i şebâbının inhidamını (*gençlik talihinin çöküşünü*) müteessirane seyr ve temaşa ediyor idi. O sırada General Desaix'in haber-i muvasâlatı şâyi olunca, bütün ovada "Yaşasın Cumhuriyet!" sadası mün'akis olur, mağlûbın ordusu derhal tevakkufla, tekrar kendini toplar. Lemhatü'l-basarda (*göz açılıp kapanıncaya kadar*) eski yorgunluk mahv ve zâil, yerine muzafferiyet ümid-i nâgehânîsi (*ansız ümidi*) kâim olmuşdu.

Hulâsa bir izdihamda; bir ictimâda meşhud olan evsâf-ı mümeyyize, şahsiyetin zevâlî, yerine yeni evsâf ile muttasıf bir heyet-i müctemia kâim olması, kuvve-i vâhimenin ve sevâik-ı tabiiyenin, hodbinlik ve sebatsızlığın hükümfermâ olması; işte, bir heyet-i müctemiyayı ve izdihamı tefrik eden husûsiyât!

*

* *

Şimdi tahlil olunan vukuatın, izahı lâzımdır. İzdihamın bu şahsiyet-i cedîdesi, neden ileri geliyor? İzdihamı vücuda getiren bütün efrâd arasında umûmî bir şey; muhitin ve müşâbehe-i ecdâdın semeresi olan ihtiyarî ve gayr-i ihtiyarî bir meyelân-ı umûmî vardır. Aynı bir izdihamın eczâsını teşkil eden mahlûkat arasındaki vech ve sûret-i ittihad, aynı bir ırka ve milliyete, aynı bir

eyalet ve yakın bir şehre aid olmalarına göre tekessür ve tezâyüd ediyor. İşte bu sebeplerden dolayı, bunlar, birleştikleri dakikadan itibaren birbirlerine takarrüb (*yaklaşır*) ve yekdiğeriyle temas ederler. Şüphesizdir ki, bunlardan her birinin fikir ve zekâsı, diğerine muhalifdir; lâkin aynı sevâik-i tabiiye, aynı ihtirasât ve hevesât bunların samim-i kalbinde ihtiraz eder (*titrer*), ruhları hemen birbirleriyle kaynaşmaya, müttehiden harekete mütemayildir. Bu hâlde şurasını da ilâve etmeliyiz ki bizim gibi düşünen ve hisseden âdemler ile muhat olduğumuz (*çevrildiğimiz*) zaman tefekkürâtımız ve hissiyâtımız, hemen kendilerini kuvvetlenmiş bulurlar. Bu ahenk ve ittihadta büyük bir hiss-i emniyet duyarız ve aynı zamanda kendimizi vâdî-i hakîkate görürüz ve en nihâyet, bir sevk-i tabî-i muhabbetle, komşumuzla müttehid ve müttefik bulunmaya meylederiz. Başkası tarafından acındığımızı, başkasının muâvenetine mazhariyetimizi müşâhede etmekle, hakiki bir meserret (*sevinç*) hissederiz.

Bundan istintac olunur (*çıkarılır*) ki hissiyât, birbirleriyle temasda buldukları zaman arzu ve ihtiyare tahakküm ve onu sevk etmek için inbisât ve teheyyüc eder (*yayılır ve coşar*). Merkez-i tefekkürât (**s.18**) olan dimağın kısm-ı mukaddemîsi icrâ-yı faâliyetten munkatı' olur; yalnız merkez-i icrâ olan cidâr-ı dimağî ile merkez-i hissiyât olan halef-i dimağî, faâliyetlerini muhâfaza eder. Monsieur Chiquel der ki: "Yüz şecî âdem, pek cesur bir hey'et-i müctemia vücuda getirirler, yüz zeki âdem ise zekâ cihetinden ancak mutavassıt bir hey'et-i müctemia husûle getirir."

Şurasını da hasseten zabt ve kaydetmek lâzımdır ki bir izdihamda fikrin âlî sânihaları (*ilhamları*) ihsâs-ı mevcûdiyet bile edemez. Sevâik-i tabî'ye, harcıâlem olan hasâil ve evsâf-ı mutedile-i mutavassıta, böyle bir sırada her vakit galebe eder. Bu zekâlar, bu sevâik-i tabî'ye, birbirine inzımm ve iltihak ettikleri hâlde, evsâf-ı âliye bilakis müteferrid (*eşsiz*) ve öbür kitlenin taht-ı tazyikinde (*baskısı altında*) kalır. Gustave Le Bon der ki: Bir sınıf-ı mümtaz ve âkilden mürekkeb bir cemiyet tarafından menâfi-i umûmîyeye dâir ittihaz olunan kararlar; doğrulukça, birtakım cühelâ ve erâzil tarafından ittihaz olunan kararlardan, pek âlî değildir.

Sosyologlardan biri der ki; "Meclis-i Mebusânda cereyân eden hâli, bir bir nazar-ı dikkatle tedkik eden bazı mütefekkirler, bir memleketin menâfi-i hayâtiyesi beşyüz kişi yerine, ikiyüzelli mebus ile daha iyi ve muntazam tedvîr olunur (*yürütülür*), fikrini, ileri sürmüşlerdir. Bu fikri tervec edenlerin, hiçbir taraftan mazhar-ı kabul ve tavsiye olamamaları usûl-i intihâbda pek çok menâfi-i şahsiye-yi intihâbiyenin icrâ-yı hükm etmesindedir. Mâmâfih, bunların, yerden göğe kadar hakları vardır. Parlamento komisyonlarının ve şubelerinin netice-i mesaisi meydanda. Oradaki müzâkerât, daha samimâne ve dûrendişanedir (*ileri görüşlüdür*). Fakat mebuslar, meclis hâlinde toplandıkları zaman, her şey değişiyor; bu sırada hırs-ı şöhret, herşeye galebe eder. En münâsebetsiz teklifler

ortaya sürülür. Çok vakit, bugün verilen karar, bir gün evvelki karara muâriz ve muhâlif olur; artık mecliste bir hercümerc hüküm-fermâ olur, gider. Hatta bu sebepten dolayı, Parlamento usûlünün fenalığından bahsedenler de oldu.

Fakat bu fenalığı, bu türlü mahâziri (*sakıncaları*) Parlamento usûlüne atfetmekten ziyâde, Parlamentoyu teşkil eden eşhâs ve efrâdın hırs ve hevesâtının tesâdümüne (*çarpişmasına*), (s.19) izdihamın tevlîd ettiği bir nev’i yeni hâtıralara isnad etmek daha doğru olur.

Bu mütâlaât Avrupa’da câri olan jüri usûlüne tatbik edildiği zaman, daha ziyâde kesb-i izâh eder: Bérard’ın mütalâasına göre dükkâncılardan, çiftçilerden mürekkep olan şimdiki jüri heyetlerinin mukarrerâtıyla, mukaddema sunuf-ı ahâlinin yüksek tabakalarından, yâni havassdan ifrâz ve intihâp olunan eski jüri heyetlerinin kararları arasında, isâbet noktasından fark yoktur. Bütün bu hâdisât ve delâil (*deliller*) isbât ediyor ki hâlet-i izdihamda, melekât-ı akliye, havass-ı mümeyyize ve şahsiyet, mahv ve zâil oluyor.

Lâkin, bu yeni yeni evsâf ve fitratlar niçin zuhûra gelir? Çünkü çokluğun müşâhedesini, bir şahısta, hâlet-i infiradda hâsıl edemeyeceği bir kuvvet-i his tevlîd eder. Çokluk kaba ve cüretkârdır. Çünkü kendisinin gayr-i mesûl olduğunu his ve takdir eder. Pillon yazdığı bir mütalâada demiştir ki “İzdiham kuvveti, nâmahdud ve hiçbir kanuna gayr-ı tâbi olan bir müstebid hükümdara benzer. Bu öyle bir müstebiddir ki efkâr-ı umûmîyeden bile hazer etmez (*çekinmez*), çünkü isimsizdir, mevhumdur. İşte bunun içindir ki izdiham, çok vakit bir maksad-ı cinâiyi de ihtivâ edebilir.”

Mâmâfih bir izdihamın, vâsf-ı hususîni tâyin eden asıl madde, bir cihetden taklit, diğer taraftan da telkîndir. Taklit, her vakit ihtiyârî ve keyfî değildir: Bu, alelekser ondan şüphe etmediğimiz, istemediğimiz hâlde, hatta arzu ve irâdemize rağmen bizim de tabiatımızda hükümran olur. Élisée Reclus’un yukarıda zikr olunan misâli, buna şahittir. İnsanların bir muhit-i ictimâî dâhilinde aynı elbise ile telebbüs (*giyinik*), aynı nevi yemeği tenâvül etmeleri (*yemeleri*), moda temevvücâtı (*dalgaları*) hiss-î taklidden başka bir şeyin eseri midir? Nasıl sirâyet-i maddîye var ise aynı sûretle sirâyet-i manevîye de vardır. İstirdâd-ı hürriyetin ilk aylarında, sokakları dolduran hürriyet şarkıları, her hanede kadından, çocuktan mürekkep bir alay hânendeye murâfakat (*eşlik*) ederdi. Bir, meclisin neş’e ve şetâreti, o meclisi teşkil eden efrâdı, nasıl hep (s.20) neş’edâr ederse, bunlardan birisine isâbet edecek hisse-i keder, tek mil meclise sirâyet etmemek kâbil değildir.

İzdihamın en mühim ve başlı hâdisesi telkîndir. Efrâd-ı şahsiyet husûsiyelerini defn ve imâte etmiş (*öldürmüş*) olmalarıyla, tefekkür nokta-i nazarından, bir zâfiyet-i nisbiye hâlinde bulunurlar. Ve bu cihetle mutlaka veba-yı hâl-i telkînât kabulüne müstaid olurlar. İşte burada izdihamı sevk ve tertib eden

ve izdihamı teşkil eden eşhâsın, umûmîyetle en dehşetlisi olan zât veya zevâtın ehemmiyeti tezahür eder. Grevlerde kanaat-i vicdaniyesiyle isyân ve kıyâm eden âdemler bulunduğu gibi isyan ve grevi sanat ittihaz edenler de vardır. Bir memlekette zuhûra gelen isyan, milletin alelumum his ve kanaat-i kâviyesi eseri ise- ihtilâllerde olduğu gibi-bunu teskin edecek bir kuvvet-i beşeriye, tasavvur olunamaz. Zîra efrâd-ı milletin a'mak-ı kalbinde (*kalbinin derinliklerinde*) yerleşmiş kalmış olan taleb-i hürriyet ve istihsâl-i hakk hissi, umûm efrâdı yekvücut bir kitle hâline kalbeder. Birkaç müşevvikin eser-i tahrikiyle vukû'a gelen isyan, vaktiyle itfâ edilmediği, yâni bu kıyâmı îcâb eden sû-i tefehhüm veya haksızlık izâle olunmadığı hâlde, taklid ve sirâyet tesiri tahtında, gittikçe tevessü ederek, evvelki isyan sûretine inkılâb eder. Beşiktaş vakıasındaki cüz'i bir tehhür (*gecikme*) bir cinayet-i fâcia ile nihayet bulmuştu. Bu gibi ahvâlde taassub, vehm gibi ahvâl, büyük bir rol oynar. İşte zabîtanın müteyakkız, idâre memurlarının müdebbir olmalarının lüzumu bundadır. Hürriyet-i şahsiye, hak esasına riâyetle beraber, bu hakkın ahîren tecavüzü îcâb edecek dereceye îsal edilmemesine dikkat ve nezâret, bu sebepten dolayı emr-i inzibatın elifbâsını teşkil eder.

Orduların emr-i intizam ve idâresi, tensikâtı da bu kabiliyet-i telkîn esası üzerine ibtinâ etmiştir. Bir tabur, bir izdihamdır, fakat muntazam, kışlada uzun müddet iskân ile sanatın, askerliğin îcâbâtına göre eğilmiş, inhinâ etmiş, bir izdihamdır. Harbde, herkes ıstırap veya ölüm dehşetiyle lertzân olduğu bir sırada, reis, kâid (*rehber*), kumandan insan kitlesini sürükler, ona telkînatta bulunur. Bunlarda muhafaza-i hayat, hiss-i tabiîsini iskât eder ve tehlikeyi onlara unutturur. Ordunun aded ve efrâdının kesretine, hizmet-i (s.21) askeriyenin tenkisine muâriz olanlar (*karşı çıkanlar*), bu sebepten dolayı, haklıdırlar. Mutî (*itaat eden*) bir orduya mâlik olmak arzu olunursa, uzun bir tâlim ihtiyac-ı kat'îdir¹

1 Şurası kayd ve tezkâr şâyândandır ki muntazam ve muazzam bir izdihamın, yâni orduların rüesâsı ve kumandanları, saha-i siyâsete dâhil olub da âdî izdihamlara karışıkları zaman, mütereddît ve şaşkın bir hâlde kalırlar. Cesareti, darb-ı mesel hükmünde olan Bonapart "Brumer" hâdisesinde, aynı hâlde griftar olmuştu. Mâlûmdur ki kendi biraderi olmasaydı, bu hâdise fena bir netice verecek idi. O sıralarda Napolyon, o kadar şaşırılmış idi ki hassa askeri, kendisini salondan baygın bir hâlde çıkarmışlardı. Napolyon, bütün müddet-i hayatında, kalabalıktan korkma hissini a'mak-ı kalbinde ihfâ etmiş (*saklamış*) zannolunur.

İşte muntazam ve muallim bir kalabalığın sûret-i sevk ve idâresiyle, âdi bir izdihamın sevk ve idâresi arasındaki bu fark dolayısıyla, inzibat-ı dâhili ve tâkib-i eşkıyâ işlerinin ordu ve askere gördürülmesi, bihakkın bâdi-i itiraz olmalıdır. Harpte, orduda kat'i hareket, bilâ-tereddüt itâat gibi hâlâtın vücûdu derece-i vücubda olduğu hâlde, halk ve cem'iyetler ile hâl-i temasda bulunan zâbıtâ işlerinde tedbir ve siyâset şarttır.

Bazen husûsî şahsiyetlere tesâdüf olunur ki bunlar nerede olursa olsun, ne yapılırsa yapılsın, vehle-i ûlâda (*ilk bakışta*) nazara çarpar. Meselâ, falan adamın nüfuz-ı şahsîsi vardır, öbürünün yoktur. İşte bu nüfuz-ı şahsî, bütün izdiham üzerinde, âmirâne icrâ tesir eder. Burada, şahsiyet zâil olmaz, kalabalığı taht-ı nüfuzuna idhal etmek üzere, yalnız o hükümrân olur. Ulüv-i şân ve makam (*makam ve şöhrat büyüklüğü*) bazen kuvâ-yı maddiyeye, bazen ilme, bazen de hârikulâde ve acîb bir takım ef'âle istinad eder. Sihirbazların, şartlatanların te'sir ve nüfuz-ı şahsîsi bu son sebeptendir.

En büyük kudret-i teshiriye irâe eden, izdihamı en şiddetli bir sûrette kendi lehine celb ve meftun eden kimse, şüphesiz, Napolyon idi. Genç ve henüz gayr-ı mâruf olduğu hâlde, İtalya ordusuna vâsıl olduğu zaman, âmirleri olan generaller, bunu, gençliğine layık olacak bir sûrette kabule hazırlanmışlardı. Ve bunlar meyanında, en haşin tabiatlı, kuvve-i maddiyesine, şecâatine en mağrur olan “Augereau” bu genç generali çağırılmış ve suâl irâdına hazırlanmıştı. Bonapart, isbât-ı vücud eder, bazı mâlûmat ahz ettikten sonra emr-i itâsına başlar, Augereau, köşede büzüle kalır. Müverrih-i meşhur Teigne Chol'e göre bu sert general; genç generalin kendisini tedhiş etmiş olduğunda (s.22) General André Masséna ile beraber, müttehidü'r-re'y bulunur. O derece ki daha ilk bakışta hedef olduğu sihâm-ı tesirin (*tesir oklarının*) şiddetini ve kuvvetinin nereden geldiğini his ve takdir edemedi. Bu genç zâbitin, muahharen tecellî eden hârikulâde tâli'i, bu nüfuz-ı şahsîsini cidden tezyid etmiştir (*arttırmıştır*).

Şurasını da ilâve etmek, fâideden gayr-i hâlidir ki Napolyon'dan başka hiçbir kimse, söylenmesi lâzım gelen şeyi bulmak hususunda, onun kadar maharet kesb etmemiş, hiçbir kimse onun kadar muhik (*haklı*) bir şöhrat-i âlimâne iktisâb edememiştir. Austerlitz'de Napolyon praçen yaylasını işgal etmeyi unutmuştu. İlk evvel Augereau, daha sonra Louis-Nicolas d'Avout'yu hücumla memur ettisiyse de düşman mevki-i sâbıkında pâbercâ-yı sebat (*yerinde direnir*) olmuştu. Olvakit, İmparator asâkir-i ihtiyâtiyesiyle, beş bin gönüllüden mürekkebe bir alay teşkil eder ve onlara “Siz, mühlikeye gidiyorsunuz, fakat berhayat (*hayatta*) kalanlara, altı yüz frank irâd-ı senevî tahsis olunacaktır. Vefat edenlerin veresesi, bu irâda tevârüs edeceklerdir.” sözünü, irâd eder. [Evlada da intikal eden bu irâd, elyevm birkaç kişi yedinde hâlâ mevcut bulunmaktadır.] Asker, hemen hücum ve yaylayı istilâ eder. Askerler “Napolyon ile beraber bulduğucha âdem, mükâfat göreceğine emin olur.” derler, idi.

İkinci vak'a, pek merakengîzdir: Napolyon'un her şeye nasıl vâkif olduğunu irâe eder. İngilizler, Hollanda sahiline onbeş bin kişilik bir kolordu çıkarmışlardı. Fransız asâkir-i işgaliyesi ise ancak dört beşbin kişiden ibaretti. Keyfiyeti, İmparatora ihbar ederler. O, cevap vermez. Daha müstâcel yeni bir istimdâd (*acil yeni yardım çağrısı*) haberi gelince, iki kelimelik bir cevab-ı muhtasar irsâl ederek, herkesi müsterih eder: “İngilizleri, oldukları yerde

bırakınız. Eğer onbeş güne kadar ordugâhlarını oradan kaldırmazlarsa, hiçbiri memleketine sağ sâlim avdet etmeyecektir.” Napolyon, biliyordu ki İngilizlerin karaya çıktıkları mevki, sahilin en müteaffin (*çürümüş*) ve bataklık bir noktası olduğundan, düşman askeri, humma-yı merzagî (*sıtma*) ile mahv ve helâk olacak idi. Vukûat, buna hak verirdi. Fransızlar, İngilizlerle asla meşgul olmadıkları hâlde, sefer, bir ric’at-ı kahkahiriye (*arkasını dönmeden ricat*) ile nihâyet buldu.

(s.23) Mâmâfih bir orduyu, bir küme halkı sevk ve idâre için o kadar mâlûmata ihtiyaç yoktur. Bazen âdi, kaba bir söz, bir sürü halkı heyecana, ilkâ eder. Stendhal hikâye eder ki, Napolyon’un eniştesi Joachim-Napoléon Murat seksen süvari bölüğünü Moskova tabyasına doğru sevk ve idâre ettiği zaman, askerine şöyle hitâp etmişti: “İleri, çocuklarım ileri! Sırtım elma gibi yusuvarlaktır!” Koca Napoli Kralının bu sözleri üzerine, o cesîm-i kitle-i beşer harekete koyuluyor. Az zaman içinde asker, generallerin sözünü tekrar ede ede, tabyayı, bilhücum zabt-ı muvaffak olurlar. Zann olunur ki Joachim-Napoléon Murat’ın uzun boyu, yırtıcı bir arslana benzeyen çehresi, dağınık saçları, biraz acayib şekildeki sırmalı elbisesi, nutukdan ziyâde, askere icrâ-yı tesir etmiş idi.

Kabiliyet ve sühûlet telkîn-i keyfiyeti izdihamın sebatsızlığı sebebini de îzâh eder. Çünkü mürettiblerinin ve müşevviklerinin arzu-yı zâtisine, tabiiyet-i mütehavvilesine (*değişken tabiatına*) göre bunun da tebdil ve tahvil-i şekil etmesi tabîidir.

Monsieur Furinal “İzdihamın Hâlet-i Ruhîyesi” nâmıyla yazdığı bir eserde, bunun ahvâl-i hevâie ile pek sıkı râbıta ve münâsebette bulunduğunu iddia ve izhâr etmiştir. Daha evvel Paris Şehremini M. Jean Sylvain Baiily burasını îzâh etmişti. Meşhurdur ki mûmâileyh, vakit vakit şu sözleri tekrar ederdi: “Bugün vukûâtımız olmayacak, çünkü yağmur yağıyor.” Hemen bütün harekât-ı ihtilâliye, 14 Temmuz, 10 Ağustos vakaları, Eylül kâtâli, 1830 senesi Temmuz, 48 senesi Haziran İhtilâlleri, senenin sıcak ve uzun günlerinde tahaddüs etmişti. Cenub ahâlisi, şimâl ahâlisinden ziyâde ihtilâl ve isyana meyyaldir. Cesare Lombrosso 1791 senesinden 1880 senesine kadar ki müddet zarfında, Avrupa’da vukua gelen ihtilâllerden onikisi şimâle, yirmibeşi vasata (*ortaya*), yüzaltmışbeşi cenuba isâbet ettiğini kaydetmiştir. Mûsiki de izdiham üzerine, icrâ-yı tesir eder. Bütün zabitler, manevralarda mûsikiye hücum emrini îtâ ederken, askerin pek güç zabt edilebildiğinin farkına varmışlardır. Böyle bir sırada artık asker, birbirlerini tanımaz bir hâle gelir, süngü ile birbirlerinin üzerine hücum ederler. Havanın mevadd-ı kimyeviye ile mahmûl olması da bu bâbda mühim bir tesiri hâizdir.

(s.24) Umûmî ictimâlarda, serin bir rüzgâr almakla, halkın tehlikeli fikirleri dağıldığı kerrâren müşahede olunmuştur.

Nihayet Monsieur François Guizot safahât-ı kamerin'de (*ayın safahatlarında*) bu bâbda tesirden hâli kalmadığını zikrediyor. 1885 senesinde, Fransa'da vukua gelen 105 grevden otuzüçü bedr-i tam (*dolunay*), yirmibiri terbi-i evvel (*ilk dördün*), yirmiyedisi hilâl, yirmidördü de terbi-i sâni (*son dördün*) sırasında tahaddüs etmiştir. Bu kayd o kadar şayan-ı ehemmiyet olmamakla beraber Monsieur Guizot'e göre harekât-ı ictimâîye bahr-ı muhitdeki (*okyanustaki*) med ve cezir husûle getiren safahât-ı kamerin, mutabık olmak üzere, aynı zamanda tahaddüs eden med ve cezir elektiriği hâdiselerine tevâfuk etmektedir.

*

* *

İşte hâlet-i ictimâda bulunan kitle-i izdihamın evsâf ve hasâisi, teşekkülünde cârî olan kanun, sûret ve tarz-ı vukuu, griftar olduğu te'sîrât velhâsıl ikâ ettiği mehâlik ve mazarrât ta'dad (*tehlikeler ve zararlar toplandı*) ve tafsil edildi.

Dağınık bir hâlde bulunan kitle-i beşer, umûm halk dahi birbiriyle temasda buldukları hâlde, kendilerini birleştiren bir fikr-i umûmî ile yekdiğerine merbûtdur. Halkı kitle-i izdihamdan tefrik eden bu başlı farkdan tevellüd eden (*doğan*) pek çok farklar, cemiyet-i beşeriyenin bu iki hâlini birbirinden kat'iyen ayırır.

Halk, yâni müteferrik ve dağınık halk, matbaanın icadından ve bilhassa gazeteciliğin ihdâsından sonra, artık mevcut değildir. Hepsi de aynı efkâr ve mülâhazâtı kırâat ve istimâ etmek (*okuyup dinlemek*) sûretiyle, birbiriyle iştirâk eylemektedir. Bu sebepten dolayı elyevm halk biri okuyan, diğeri dinleyen -ki asıl izdiham budur- iki kitleye inkısam etmiştir (*bölünmüştür*). Bu mütâlaattan istintac olunur ki halkın umûmiyeti meyânında ferd-i kabiliyet-i zekâyesini, mebâhis ve münakaşa kudretini muhâfaza eder ve münferid bir hâlde olduğu için hissiyâtın şiddet-i cûş u huruşuna griftar olmaz. Kezâlik bu netice istihrac olunur ki halk bu hâletde daha az kör ve akılsız, daha ziyâde hissiyâtına mâlik bulunur; düçâr olduğunu te'sîrât-ı hissiye daha devamlı olduğundan daha uzun müddete düzelir ve daha âkilâne bir tabiattadır. O kadar ânî, o kadar kat'î kudret ve kuvvete tâbi değildir; bilakis daha devamlı ve tahribi güç ve daha uzun (s.25) müddete muhtaçtır. Ne kadar âdemler vardır ki okudukları gazetenin efkârından başka bir fikr-i husûsiye mâlik olmak iktidarını hâiz değildir! Umûm halk, efrâdı dağınık olmak haysiyetiyle (*bakımından*), izdihamdan, ictimâdan ziyâde, faâliyete mütemâyildir. Binâenaleyh, cemiyet-i beşeriyeye ikâ edecekleri mazarrât ve mehâlik de daha büyüktür. Hulâsa, umûmiyet-i halk câhildir, dûrendiş değildir. İzdiham, mâmâfih izdihamdan ziyâde tekemmüle kabiliyetlidir.

Elhâsıl, hâlihazırda gerek izdiham gerek halk, hükûmât-ı cedîde-i mütemeddine karşısında ahz-ı mevki etmiş kuvvetlerdir. Le Bon'a göre asrımız izdiham ve ictimâ asrıdır; Monsieur Chiquel'de aynı fikirdedir. Monsieur Tard'a göre âlem-i medeniyet, bilakis, "halk" devresine giriyor. Birinci fikirde bulunanlar kudret ve nüfuzun- yâni hükümetin - elyevm alelâmiyâ hareket eden kuvvetlere tâbi olduğu ve bundan sonra da öyle olacağı re'yindedirler. Bu kör kuvvetler, ictimâ ve ittihad ediyorlar ve bunların ittihadı, kendilerini daha mühlik ve müheyyâ-yı infilâk bir hâle îsal ediyor. İkinci fikri tervîc edenler ise hakk-ı tefevvükun akıl ve fikre ve sânihat-ı mâkule-i zihniyeye daha müsaid olduğunu beyân ediyorlar. Her iki nazariye müddeâsını, kat'i bir sûrete ifrağ etmek istiyor: Kuvve-i maddiye, hiss-i tabî-i behîmî, menfaat-i ihtirâsât bir tarafda akıl ve fikir, mülâhaza ve tefekkür, ulüvv-i cenab hissi diğer tarafda olmak üzere, el hâletihazihi birbiriyle çarpışıyor. Ümid edelim ki bu iki meyl-i muhâlif, daha uzun müddet, muvâzene hâlinde bulunacaklar. Hareket-i fikriye-i izdiham üzerinde tesir-i icrâ edecek, halk dahi sarf-ı menâbi-i sâfiye-i fikriyelerinde südür ve nebean eden mevhum ve hulyââlûd sânihatı terk ederek, daha amelî ve müfid bir hayata tevcîh-i fiiliyat eyleyecektir.

Lâkin, meseleyi şimdiden hâllederek, elyevm muhâsım ve muâriz bulunan bu iki kuvvetden hangisinin galebe edeceğini göstermek mümkün değildir. Şimdi meseleyi, muvakkat sûrette hâl ve tesviye edecek bir fikir beyânı lüzumsuzdur. Çünkü böyle bir fikir, cereyân-ı vukûatın başka bir cihete insîbâbıyla (*dökülmesiyle*), fiilen tezkib edilmek (*yalanlanmak*) tehlikesine maruz kalır.

Bedî Nuri

TERBİYE-Yİ FİKRİYE NASIL OLUR?

-3-

NASIL TEDKİK VE MÜŞÂHEDE ETMELİ?

(s.26) İnsanların çoğu güzergâh-ı hayattan etraflarında hiçbir şey görmeksizin geçip giderler. En merakâver hâdisât-ı tabiata birer şâhid oldukları hâlde, bunlara karşı mahrum-ı akl ve şuûr bir makine gibi davranırlar.

Faraza, umûmî bahçelerde gûnâgûn (*çeşit çeşit*) ağaçlar vardır. Buralarda gezinen kimselerden pek çoğu, saatlerce kaldıkları hâlde, hangi cins ağaçlar altında müstağrak-ı hulyâ kaldıklarını fark bile etmezler. Sokaklar, hareket ile, ses ile mâlîdir (*doludur*). Pek çok kimse, bunlardan kendi hattı hareketleri için bir mânâ-yı istifâde istihrâc etmek lâzım iken, bunlara dikkat etmez.

Tedkik ve müşâhedegî bu atâletin neticesi olarak koca koca âdemler âdeta, bir çocuk hâlinde kalırlar. Böyleleri, istenilen tarafa kolayca sevk olunur, en gayr-i mantıkî şeylere bile kendilerini iknâ, kâbil olur. Hayat-ı yevmiyede; yalancılara, dolandırıcıların bâzîçe-i iğfâlâtı hâlinde bulunurlar. Fransızların, “Amerika usûlü hırsızlık” dedikleri vâsıtâ-yı iğfâl, bu kâbiliyetteki âdemlerin hâline, güzel bir timsâl teşkil eder. Safdil bir âdeme, sokakda biri yaklaşır, muhâfaza edilmek üzere kendisine güya banknotlarla dolu bir cüzdan verir ve temînât olmak üzere, onun para çantasını alarak savuşur. Safdil âdem söylenen, sözlerin derece-i sıhhatini anlamak için, cüzdanın içini açmak olsa idi, gazete parçalarını görecekti, dolandırılacağını, anlayacaktı.

(s.27) Çocuklara, tedkik ve müşâhede yolları öğretilmiyor. Bilakis, her şey, onları, bu saîden kurtarmaya, tedkik ve müşâhedeye kabiliyetsiz kılmaya meyyâl (*istekli*) bulunuyor.

*

* *

Şimdiki usûl-i tâlîm, zihinlere- tâbir-i câiz ise – âdeta çiğnenmiş hazır birtakım ağdiye-i fikriye (*fikir gıdaları*) vermekten ibarettir. Terbiye-i fikriye için, son derecede müfîd olan sa’y-yı hazm ekseriya hiç menzilesinde kalıyor.

Şâkirtlere birtakım hakâyıkı (*hakikatleri*), bunlar hakîkattir diye, te'yîd sûretiyle anlatıyorlar. Ve îcâb ederse, bu hakâyıkın istinadgâhı (*dayanağı*) olan vekâyi-i maddiyeyi, bâid (*uzak*) bir tasvîr ve târif ile iktifâ eyliyorlar. Fikrimizi, misâl ile anlatalım: İlm-i eşya dersleri arasında, her yerde, çocuklara ekmek nasıl yapıldığı söylenir. Hatta bir çok resmi hâvi (*içeren*) kitaplar, duvar levhaları hayat-ı gıdâiyemizin bu en mühim amelîyesi hakkında, az çok sahih birer sahne irâe ederler. Fakat hangi muallimdir ki kürsüden insan de şakirtlere: “Çocuklarım, haydi şu karşıdaki fırıncıya gidelim. Yaptığı hamuru, fırını görelim!” desin? Halbuki şu zahmet, tedkîk ve müşâhede için iyi bir misâl teşkil edebilir. Böyle gözle görmek ve göstermek vâsıtasının gayr-ı tarîklerle ders vermek şikkî ihtiyar olunursa, çocuklara, sırf lâf üzerine müstenid birtakım muâmelât verilmiş olur. Birçok İdâdi mezunu görülür ki nebâtâtın fasîlelerini (*bitkilerin familyalarını*) su gibi saydıkları hâlde, bir patates tarlasından geçerken, bunların çiçeklerini tanımakta müşkülât-ı azîmeye dūçâr olurlar.

Şâyân-ı dikkatdir ki bir usûl, az çok, her fenne kâbil-i tatbikdir. Faraza hikmet-i tabîiyye için Monsieur Lezan nâmında bir müdekkik (*araştırmacı*) gösterdi ki en az tahsîl görmüş kimselere bile, gayet sâde vesâit ile tecrübeler yapmak, hikmet-i tabîiyye ilmini, tecrübî olarak tadrîs etmek kâbilidir. Bir değneğe asılmış su dolu bir kova, merkez-i sıklet ve manivela hassalarını gösterir. Şarabı, suyu, zeytinyağını karıştırmak sûretiyle üst üste mevzû-ı mayîâtın muvâzenesi (*akışkanların dengesi konusu*) hakkında bir fikr peyda etmek kâbil olur. Âsâr-ı şa'riye bir kibrit vâsıtasıyla irâe edilebilir. Birkaç kibrit, bir ayna, (s.28) bir ispirto lambası, biraz su, bir şişe, mantar, kâğıt ve sâire gibi ufak tefek şeyler, hikmet-i tabîiyye tecrübeleri için pekâlâ birer vâsıttadır. Bunlarla mebhas-ı ziyâ ve mâyiata aid kavânîn-i esasiyeden birçoğunu tahkik, kâbil olur.

Aynı usûl, ulûm-ı riyaziyyeye de (*matematiğe de*) kâbil-i tatbiktir. İlm-i hesabda, ilm-i hendese (*geometri*) de, ilm-i makine de bu sâde usûl-i tecrübî, mâlûmat-ı evlânın tadrîsine pek güzel tatbik olunabilir.

Ekseriya insanın kendi kendisine tedkîk ve müşâhede icrâ edebilmesi mümkündür. Fikri takviye için, bu lâzımdır. Şimdi buna, ne sûretle alışılacağını görelim:

İlm-i ruhda, bir söz var; “İnsan, bildiği şeyden başkasını görmezdirler.” Bundan maksad, eşya-yı mevcûdeyi mâlûmat-ı müktesebimizin arkasından görebiliriz, demektir.

Faraza gözleri kapayıp da bir kaleme dokunacak olursam, bu şeyin lâmîse (*dokunma duygusu*) vâsıtasıyla bana verdiği intibâât (*intibalar*) diğer kalemlerin, ağaçtan, madenden, camdan diğer üstüvânî (*silindir*) cisimlerin hâtıra-yı intibâatını uyandırır. Eski, yeni bulunan bu intibâât birbirlerine karışırlar,

birbirleriyle boğuşurlar ve yeniler, diğerlerine tefevvuk ederler. Zemîn hissi üzerinde, yeni şeyin hayâli teressüm eder (*canlanır*). Bu hayâlin birçok ciheti ihtisas-ı hâzırın ihyâ ettiği sâir hayâller tarafından tağyîr olunur. Hâsılı bir cismin hiçbir zaman sahih ve kat'î bir sûret-i zihniyesi vücud bulmaz. Eski hayâller, bunu ta'dîl, tashih, itmâm ederler (*tamamlarlar*).

Binâenaleyh bir idrâk-ı cedîde hâtîrâtın tesîri pek büyüktür. Hâtîrât-ı mâzîyi, ne kadar çok, ne kadar vâzih olursa hayâl-i cedîdin muhîti, çizgileri o derece şiddetle nümâyân olur (*görünür*). Faraza, rastgele bir âdeme, bir kalça kemiği gösteriniz. O âdem, bunu iki uçları gayr-ı müsâvî sûrette müdevvirleşmiş âdi bir kemikten başka türlü göremez. Fakat bir ilm-i teşrîh müntesibi, derhal adalâtın (*adelelerin*) irtibât ettiği noktalara, şeryânların (*atar damarların*) geçtiği deliklere dikkat eder, insanın hacmini, istikâmetini (**s.29**) pîş-i mülâhazaya (*ön değerlendirmeye*) alır, kemiğin mensub olduğu kimsenin sinnini (*yaşını*), erkek veya dişi olduğunu tahmine kalkabilir.

Şu mütalâa, sâir havas ve sâir eşya hakkında da doğrudur. Netice olarak şunu söyleyelim ki tedkik ve müşâhedeye kıyâm edebilmek için bilmek, öğrenmiş olmak lâzımdır. Fakat bu hususta, mâlûmat-ı mevcûdenin kâffesi, aynı derece-i ehemmiyeti hâiz değildir. Eşya-yı maddiyenin kitaplardan aksetmiş birer tercümanı sûretinde bulunan mâlûmat, tedkik ve müşâhede için pek işe yaramaz. Çünkü bu eski hayâllerle, yeni idrâkler arasında pek büyük bir tefâvüt (*farklılık*) vardır. Bu fark, temyîz-i hakîkate mâni olur. Bundan başka, idrâk ile tedkik ve müşâhedenin fikr-i dâhilinde mevkileri, birbirinden katiyyen ayrıdır. Bir târih-i tabîî kitabından, faraza bir sinirin evsâf-ı hâriciyesi öğrenilmiş olur da sofrada yemek yerken bir bifteğin sinirini tefrik etmek elden gelmez.

Onun için tahsîl ve tâlîmin mevzûu olan eşyayı daha küçük yaşta iken, doğrudan doğruya havas (*duyular*) vâsıtasıyla idrâk etmeye alışmalıdır.

Tedkik ve müşâhede muntazam bir usûl tahtında, icrâ edilmelidir. Bundan maksadımız, eşyanın evsâf ve tabâyiini aramaya ve bulmaya hizmet edecek surette, zihinde birtakım hazırlıklar mevcut olması lüzumunu ifhâmından (*anlatmaktan*) ibarettir. En mebzûl ufak tefek şeyler üzerinde, temrînler yapılmalıdır. Faraza bir cam mürekkebin hokkasını elimize alıp da bakacak olursak, kendimize birtakım suâller edelim: Hacmi ne kadardır? Sıkleti nedir? Şekli nedir? Cam, şeffaf mıdır? Hamîri (*hamuru*) mütecânis (*türdeş*) midir? Kesme midir, yontma mıdır? Sathı mücellâ mıdır? Kapak, hokkaya ne sûretle merbûttur? Kapak, iyi kapanıyor mu? Mürekkebi hâvî olan kısım, müteharrîk midir? Bunun hacmi, ne kadardır? Sanâyi-i nefise nokta-i nazarından, bir hokkanın manzara-i hâriciyesi nasıldır? Hutûtu (*hatların*) yalnız hendes midir, yoksa Onbeşinci Louis modasına göre hutûtu münhanî (*eğri*) mi? Bir hayvan veya meyve gibi bir şeyi taklîd ediyor mu?

İşte, bir tedkîk ve müşâhede temrini. Bunu bir nebat, bir âdem, bir eser-i sanat gibi, gittikçe daha muğlak ve müşevveş şeyler üzerinde tatbîk kâbidir.

Tasvîr ve târif için sarf edilecek mesâîye rehber olmak üzere (s.30) adeta çerçevelerimiz, suâllerimiz hazır bulunsun. Tedkîk edeceğimiz şey, bir cism-i sulb (*sıvı*) mü? Hacmini, sathını, rengini, zâviyelerini, çıkıntılarını, tabiatını anlamaya çalışalım.

Tedkîk edeceğimiz şey bir insan mı? Evvelâ, bunu, teşrîh nokta-i nazarından anlayalım: Bunu, sıklet-ı muhtemelesi, derece-i semeni (*şişmanlık derecesi*), cildin levn (*renk*) ve manzarası, saç ve sakalın mebzûliyet (*çokluğu*) ve manzarası, ilzh (*ve benzerleri*) ... Sonra çehresini, tarz-ı hareketini görelim. Harekâtı anif (kaba) ve âni mi, yoksa kolaylıkla mı vukûa geliyor? Elini nasıl uzatıyor? Reftârı (*yürüyüşü*) nasıldır? Lakırdısı, batî (*yavaş*) yâhut serî, vâzih yâhut muğlak, şedîd, yâhut zayıf mı? Alâim-i vecîhesinden, ifadesinden, tabiat ve zekâsı hakkında bazı istidlâller (*deliller*) de bulunabilir.

Asıl mühim olan cihet-i vekâyiin mensub oldukları sunufu bilmektedir. Faraza bir kimyâger, bir cismi tedkîk ederken rengini, kokusunu, derece-i zevebânını (*erime derecesini*), derece-i galeyânını (*kaynama derecesini*), kesâfetini (*yoğunluğunu*), kâbiliyet-i inhilâliyesini (*ayırışma kabiliyetini*), teâmül-i kimyevîyesini *Réaction* arar ve bunları işaret eder.

Her ilmin, her sanatın araştırdığı noktalar ayrıdır, kendisine mahsusdur. Bunlar, bir çerçeveye benzer. Bu çerçeveler, zihinde hazır durmalı, içerilerini hakâyık ile doldurmalı.

Havassın her birini ayrı ayrı temrin ettirmek, mûcib-i muhassenâttır. Alelâde, muntazam bir usûle tebaan icrâ edilen tedkîkât ve müşâhedâta, bâsıra (*göz*) işe yarar. Fakat sâmiayı (*işitme gücünü*) da istîmâl etmelidir (*kullanmalıdır*). Bu noktada, mûsikînin mühim bir kıymet-i terbiyesi vardır. Kulak, fâsılalarla arasındaki farkı anlamaya ve melodilerin nazmlarına dikkat etmeye alıştırılmakla, lakırdıyı mahlûkât ve cemâdâtın evsâf-ı kâşifesi olan bütün gürültüleri tahlîle daha kabiliyetli bir hâlde getirilmiş olur.

Lâmisenin (*dokunma duygusunun*) fâide-i akliyesi daha azdır. Mâmâfih, elde mahârete ihtiyaç gösteren bazı meslekler de lâmise öyle mühim vesâit-i mâlûmat teşkil eder ki yerini, şimdilik hiçbir şey tutmaz. Misâl; kumaşların, mâdenlerin, ağaçların evsâfını ve bazı işlerdeki mükemmeliyet-i tâmmeyi takdir edebilmek için, lâmiseden iyi vâsıta yoktur.

(s.31) Diğer havass, alelâde yapıldığı gibi, tamamıyla mehcür-ı terbiye (*terbiye dışı*) bir hâlde tutulmamalıdır. Zâika (*tat alma*) ile şâmme (*koku alma*) hayat-ı nebatiyemizde, gayet kıymetdâr birer mûkızdır (*uyarıcıdır*). Gaz kokularını, takdîr ve temyiz etmek kabiliyeti, kaloriferlerden, vesâit-i

tenvîriyeden (*aydınlatma vasıtalarından*) çıkabilen muzır maddelerin mevcudiyetinden, bizi haberdar ederek, mühim avârıza (*sakatlıklara*) uğramaktan kurtarır. Kezâlik zâika da pek fazla îtimat ile yediğimiz kâffe-i ecsâm hakkında, bize mâlûmat verir:

Mümkün olduğu yerlerde, havassı, birbirleriyle kontrol etmelidir. Kezâlik tedkik ve müşâhede dahi pîş-i im'âne (*dikkatle araştırmaya*) alınan eşyanın kâffe-i tafsîlâtını daha iyi idrâk için, ibtidâ tahlîl ve sonra heyet-i umûmiyeden mânâ çıkarmak, birdenbire elde etmek için, terkîp usûllerine mürâcaat etmelidir.

Tatbîkatta bu iki usûlün birbirinden ayırmamak iyidir. Çünkü ayrılacak olursa, tamamen ve yanlış takdirlere meydan verirler.

Tedkik ve müşâhede muntazam bir usûlü takip etmek ve hiçbir şeyi unutmak kâfi değildir. Çabuk görmeye de alışmalıdır. Tedkik ve müşâhede kâfi derecede sürat olmazsa betâetle (*ağır hareketle*) cereyân etmeyen ahvâl hakkında, iyice mâlûmat istihsâl edilmesi, gayr-ı kâbil bulunur. Birçok ahvâlde, faraza pek karîb-ül-vuku (*sık sık olan*) bir tehlikede, bir şeyin çarçabuk anlaşılıvermesi, insan için medâr-ı selâmet olacak bir tedbîr ittihazını taakkul ettirir (*hatırlatır*).

Aynı zamanda birçok şeyi birden görmek, dâima fâidelidir. Meşhur hokkabaz “Robert Oden” hâtîrâtında yazıyor ki aynı zamanda birçok şeyi birden görmek meleke-i kıymetedârını kendi sanatı için tenmiye etmek (*artırmak*) maksadıyla, aynı muhtelif şeylerin intibâatını (*izlenimlerini*) ahz edebilmeye, muntazam bir usûl dâiresinde çalışmıştı. Bunun için, bir dükkân camekânına, kısa bir zaman bakar, sonra, oradaki şeylerin hayâllerini zihninde görmeye ve tahattur etmeye (*hatırlamaya*) uğraşır. Terbiyenin, bu hususda gayet zayıf kabiliyetleri bile iyice tezyîd edebileceği şüpheden âzâdedir.

*

* *

Şimdiye kadar bahsettiğimiz tedkîkât ve müşâhedât; basit, ibtidâî olan nev'iden idi. Bu da ileri götürülecek olursa, her meslek ve sanatta olduğu (**s.32**) gibi, ulûm ve fûnûnda da gayet elzem olan fikr-i taharrîye munkalib olur. En hakir işlerde olduğu gibi, en müşkil şeylerde de bir yenilik gösterilmek istenirse, vazîfesinin künhüne (*özüne*) nüfuz edip, ona iyice sahip olmak arzu olunursa, daha doğru ve daha nâfiz (*yararlı*) bir tedkîk ve müşâhede için idman etmek lâzımdır.

Bir usûl-i sa'yin esası, bilâvâsita ve şahsî tedkîkât ve müşâhedâta bulunmaktır. Sıhhat ve tevlîd ettiği (*meydana getirdiği*) netâyicdeki kesret îtibâriyle, bu usûle, kâbil-i kıyâs hiçbir şey yoktur. Bu usûlün kâbil-i tatbîk olamadığı ilimler, binnisbe dûn (*nisbeten*) bir mevkiye kalırlar. İşte bu yüzden

dolayıdır ki târih, adem-i kat'iyet ve şüphe ile mâlî ihtimâl üzerine müesses bir ilimdir ve dâima böyle kalacaktır.

Kimya, hikmet, menâfi-ül-âzâ ve son zamanlarda ahvâl-i ruh ilimleri, bu usûllerin tatbiki sâyesinde, bir esas-ı kavî-i istiknâha (*gerçeği aramanın güçlü esasına*) mâlik oldular ve terakkî istediler. Şu sıralarda, heyet-i beşeriyenin ahvâlini tedkîke doğru büyük bir temâyül var. Fakat hemen hemen odasından dışarı çıkmamış denilebilecek kimseler, faraza, akvâm-ı ibtidâiyede ne şekillerde bulunduğunu anlamaya ve îzah etmeye kalkarlarsa, bundan hiçbir fâide hâsıl olmaz. Çünkü böyle kimselerin, bu yolda yazacakları eserler, ekseriya câhil, hafif meşreb, yâhut yalancı birtakım seyyahların rivâyât ve hikâyâtı üzerine müesses olacaktır.

Mümkün olduğu yerlerde başkalarının tedkîkât ve müşâhedâtına mürâcaattan, onları esas mütalaât ittihaz eylemekten kat'iyen ictinab etmeli (*kaçınmalı*). İhtiyâr-ı zahmet eylemeli, tasvîr veya îzâh edilmek istenen hâdiseyi, gidip gözle görmeli. Pek tabii görünen böyle bir hatt-ı hareketi, kemâl-i ehemmiyetle tavsiye etmek, ihtimâlki birçok kimseye garip gelir. Fakat birçok ulûm ve fûnûnun henüz bilâvâsıta tedkîk ve müşâhede vâdîsine gelmemiş olduğu düşünülecek olursa, bu tavsiyenin lâzım olduğu teslim edilir.

Mâmâfih bu usûlün tatbikatından istifâde etmiş, birçok ulûm vardır. Faraza, mebhas-ı savt (*ses konuları*), elyevm dar-ül-istihzarda tadrîs olunabilir (*hazırlıkta okutulabilir*) bir ilm hâline gelmiştir. Kelimâtın nasıl telaffuz edildiği, âzâ-yı nutukdan her birinin bu savtların (s.33) ihrâcında, ne derece zîmethal (*parmağı*) oldukları ve bu sûretle bir lisanın nasıl teşekkül edip bozulduğu, birtakım âlât-ı mahsusa ile tâyin olunabiliyor.

Bu sûretle hareket ede ede insan, herşeyi imkân müsaid olduğu yerlerde, bizzat tahkîk etmeye alışır ve hayat hakkında daha vâzih bir fikir peydâ eder. Faraza, bir ev tutulacağı zaman rutûbet, harâret, şerâit-i sıhhiyeye derece-i muvâfakat hakkında, ev sahibinden yâhut öteden beriden mâlûmat istihsâl etmekten ise, bu noktalar hakkında bizzat tedkîkâta girişilse, muhâfaza-i sıhhat için, daha nâfi' mâlûmata destres olunur (*elde edilir*).

Monsieur Doktor Édouard Toulouse bu bâbda bir fıkra hikâye ediyor, diyor ki: “Soğuktan kolay müteessir olan dostlarımdan biri, geçende bir apartman, geziyordu. Bu apartman, kalorifer ile her zaman teshin olunurdu (*ısındı*). Meydanda, kalorifer ağızları görünüyordu. Dostum bu ağızların açık olduğuna bakarak, harâretin 16, 18 dereceye bâliğ olmuş (*ulaşmış*) olduğuna hükmeder. İçeride çalışan işçilere, daha rahat nezâret edebilmek, emir vermek için pardesüsünü çıkarır. Bu muhâkemesi ve bu muhâkeme üzerine pardesüsünü çıkarması, mantıkî bir hareket değildi. Kalorifer ağızları açık olunca, içerisi sıcak olmak lâzımdı. Fakat hakîkatte, apartman dâhilinde 14 derece harâret vardı.

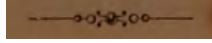
Çünkü kalorifer ağızları yeni açılmıştı. İşte bu dikkatsizlik eseri olarak dostum, soğuk aldı, grip hastalığına tutuldu.”

İşte şu misâli, hayat-ı yevmiyemizde tesâdüf olunan birçok vekâyiin bir numunesidir. Silsile-i vekâyiide teâlî edildikçe, yine böyle ihmâllere tesâdüf olunur. Birçok kimse, bizzat tedkik ve müşâhede külfetini ihtiyâr etmezler; kendilerine hakîkattir diye te'mîn olunan şeylere inanmakla iktifâ eylerler. Bundan dolayıdır ki zihinler, yanlış mâlûmat ile doludur. Bu yanlış mâlûmat pervazçâlâk müfekkireye atâlet (*yüksekte ucan düşünme gücüne tenbellik*) verir. Terakkî-i ilm için en doğru ve en müfid olan çâre-i hâl, teahhur eyler (*gecikir*). Bunlar mülâhazâtımız etrafında birer şebeke-i hata vücuda getirerek, mülâhazatımızın ancak efkâr-ı bâtıla şeklinde neşvünemâ bulmalarına müsâade gösterirler.

Hüseyin Câhid

HUKUK-I DÜVEL TETEBBUATINDAN² MÜNÂSEBÂT-I DÜVELDE MÜEYYİDÂT-I HUKUK

(s.34) Her hakkın te'mîn-i mer'iyeti, bir kuvve-i te'yîdiyenin vücuduna lüzum göstermek de olmasına nazaran, hukuk-ı beyne'd-düvel denilen kavâidin ihlâl edilmesini cezalandıracak bir kudret-i kâfile mevcut olup olmadığı meselesi, beynelmüellifin, zemîn-i tedkîk ve münâkaşa olmuş ve bundan adâlet-i mutlaka, vesâit-i cebriye, efkâr-ı umûmîye, muvâzene-i düveliye gibi muhtelif nazariyeler çıkmıştır. Hukuk-ı düvelin, kuvve-i te'yîdiyesi bahsinde, hukuk-ı nazariye ile hukuk-ı mahsusa-ı düveliyenin tefrîki îcâb eder:

Hukuk-ı nazariye, *droit-type* yâni milletlerin, kâbil-i muâşeret-i eşhâs-ı câmia mâhiyetini hâiz olmalarına nazaran, kendilerini idâre etmek ve illet-i gâiyelerine uymak için münâsebât-ı mütekâbilelerinde tâkip etmeleri lâzım gelen hatt-ı hareket, bir müeyyid-i tabîîye, tabiat-ı maddîye ve maneviyenin bütûn teâmülâtı gibi her bir kuvve-i te'yîdiyeye mâlikdir.

Bu te'yîd, hilkatte kendisine muhtas (*özel*) olan turuk-ı tabiiye hâricine çıkan her mevcudiyetin mahkûm olduğu adem-i intizâm, ziyâ-ı kuvâ, mahv-ı tedricî, felâket ve harâbî gibi ahvâlden mürekkebirdir. Bazı müelliflerin fikrinde, milletler tarafından icrâ edilen büyük fenalıklara, hemen dâima birer ceza merbûtdur ki gecikebilir; fakat gelmekte asla kusur etmez.

Her ne kadar münâsebât-ı beynelmilelde, bir müeyyid-i hukukî, maddî *Sanction juridique positive* mevcut değilse de cereyân-ı ezmân ile hadd-ı kemâle eren ve mücrim devletleri rabbânî bir sûrette mütezâhir hâdisât ile mücâzât eden bir müeyyid-i tabî-i rahmânî (s.35) vardır. Zarûrî ve nâkâbil-i mukâvemet bir

2 P. Pradier-Fodéré, Frantz Funck-Brentano-Albert Sorel, Henry Bonfils, Paul Fauchille, Roland Jackman, Ernest Nys ismindeki müelliflerin âsârından tettebbu ve iltikat edilmiştir.

kanun îcâbâtından olarak, başkalarının felâketine çalışanlar, kendi harâbilerini ihzâr etmiş olurlar.

“Frantz Funck-Brentano” ve “Sorel” diyorlar ki: “Kavâid-i Hukuk-ı Düvel, Kavânîn-i Târihiye, Kavânîn-i Siyâsiye ve başka bir silsile-i hâdisâta göre kavâid-i hıfzıssıhaya benzer, kuvve-i te’yîdiyesi, aynıdır. Bir devletin diğer devletlere karşı her muâmele-i siyâsiyesi, bizzarûre bu devletlerin münâsebâtından bazı netâyic husûle getirir. Şüphesiz ki, devletler, işlerine geldiği gibi harekette muhtardırlar. Lâkin muâmelelerinin bazı te’sîrât husûle getirmesine mâni olmak, kendi yed-i ihtiyârlarında değildir. Bu netâyic, muâsırînin (*çağdaşların*) dikkat ve idrâkinden kaçmış olabilir. Mâmâfih yine muhakkak ve kat’îdir. Eğer bir devlet, komşuları hakkında şedîd ve müz’ic bir siyâset tâkip ederse, kuvvetli olarak kaldığı müddetçe, o hâle tahammül etmeye, komşularını icbâr edebilir. Fakat bu tarz-ı hareketiyle, kendisine karşı er, geç patlak verecek ağraz (*düşmanlıklar*) davet ve îkaz etmiş olur. Eğer bir devlet, bir ticâret muâhedeşi akdeder ve kuvvetine güvenerek, kendi târifelerini, daha zayıf bir devlete kabul ettirmek isterse, bunu yapabilir. Fakat hesabı yanlış ise harab olur. Eğer bir devlet, mağlûp olmuş bir hasmına, yolsuz ve sûstîmâl mutazammın (*kapsayan*) bir muâhede kabul ve imza ettirirse, bir sulh tesis etmiş olmaz. Belki bir harp hazırlamış olur. İnsanlar, âtîlerini (*geleceklerini*) bilmediklerinden, hiçbir kanun-ı mevzû ile nehy ve hiçbir kuvve-i müteazzi (*teşkilatlı kuvvet*) ve tarafından men’ edilmeyen ef’âl-i siyâsiyenin, cezasızca icrâ edilebilen muâmelât-ı mubaheden (*caiz işlemlerden*) olduğunu farz ederler ve hukuk-ı düvel için bir kanun mevcut olmadığı ve ona riâyet ettirecek mahkeme bulunmadığı bahanesiyle, bu fikirlerini, faraziyelerini münâsebât-ı düvele tatbik eylerler. Bu ise doğru değildir. Cezasızca irtikâb edilebilen bir muâmele-i siyâsiye yoktur. Çünkü netâic husûle getirmeyen bir muâmele-i siyâsiye, tasavvur olunamaz. Ömr-i insanî müddeti içinde, bu avâkıbın (*sonuçların*) vuzuhla (*açıklıkla*) meydana çıkması için, zaman kâfi olmayabilir. Bu avâkıb, bilâhare ve bey-i hal (*herhâlde*) tecellî eder. Bazen ricâl-i siyâsiye, ölmek sûretiyle, cezasızlıktan istifâde edebilir. Fakat milletler, hareketlerinin (**s.36**) netâicini görece kadar uzun müddet yaşadıklarından, bu cezasızlıktan istifâde edemezler. İşte hukuk-ı düvelin kuvve-i te’yîdiyesi, esbâb (*sebepler*) ile âsârın (*belirtilerin*) bu teselsül zarûretindedir (*zincirleme mecburiyetindedir*).”

Lâkin mâhiyet-i eşyadan münbais (*dolayı*) olan bu adâlet, ekseriya zamana muhtâcdır. Doğrusunu söylemek lâzım gelirse, a’sar-ı müstakbelenin (*gelecek asırların*) meşîme-i mukadderatından doğacak bir müeyyed-i zarûrî, bu adâlet-i batîye hiçbir zaman, metîn bir kuvve-i te’yîdiye addedilemez. Bu adâlet-i muntazıra-ı bâide, hâlin intikâmını istikbâle bırakan ervâh-ı mütevekkile (*inanmış ruhlara*) için bir tesliyet-i hulyâperverâne (*hülya avutması*) olabilir. Yoksa şimdiki haksızlıkların musâbinine (*felaketine*) hoşnûdî bahş olamaz

(*vermez*). Kavâid-i Hukuk-ı Düvel ile Kavâid-i Hıfzıssıhha'nın kuvve-i te'yüdiyeleri, birbirinin şebih ve naziri (*benzeri ve eşi*) addolunabilir. Filhakıka, Hıfz-ı Sıhhat kâideleri mecbûrî değildir. Fakat onlara riâyet etmeyenlere kanun-ı tabiat, bir ceza tâyin etmiştir; o da mersaddır (*gözetlenmektir*). Bunun neticesi de inkırâz-ı mevcûdiyet-i şahsîyedir. Tıbkı bunun gibi, Kavâid-i Hukuk-ı Düvele riâyet etmeyenler için de tabii bir kuvve-i te'yüdiye vardır; o da vehn-i siyâsiye-i düveldir (*devletlerin siyâsî zayıflığıdır*), indirâs-ı mevcûdiyet-i câmia'dır (*zümrelerin varlığının silinmesidir*), denilir.

Vâkîâ kim iddia edebilir ki bir şahsın muhâfaza-ı sıhhati kendisi için bir mecburiyet-i kat'iyeye-i maddiye tahtındadır? Ancak o şahıs, hıfzıssıhhaya riâyet etmezse, kanun-ı tabîinin avâkıb-ı elîmesini görür. Fakat bazı ahvâlde, bu kavâidin netâici, bir kat'iyet-i riâyatiye ile muhakkak değildir. Bünyesi kavî bir âdem ile zaîf bir âdemin hıfzıssıhhaya riâyetsizliği, dâima aynı neticeyi husûle getirmez. Hıfzıssıhhaya adem-i riâyetin neticesi- eğer zuhûr ederse- maddî ve karîbirdir. Hatta sebep ile neticenin irtibatı kolayca münfahim (*anlaşılmuş*) olur. Kavâid-i Hukuk-ı Düvele riâyetsizliğin cezası ise bazen mânevî ve ekseriya bilvâsıt ve bâiddir. O dereceki bir devletin filân zamanda ihtiyât ettiği kabahat ile ondan çok sonra dûçar olduğu musibet arasında bir illiyet alâkası bulmak, mümkün olmaz. Yani bu musîbet, o kabahatin neticesi olduğuna akıl erdiremez. Bu teşbih şu cihetten daha doğru addolunabilir ki; metîn'ül-bünye (*dayanıklı bünye*) bir âdem, hıfzıssıhhaya ufak bir riâyetsizliğin cezasından masun (*korunmuş*) olabildiği gibi, kaviyyü'l-şekîme (*sağlam mukavemetli*) (s.37) bir devlet dahi kavâid-i tabiyye-i Hukuk-ı Düvele riâyetsizlikten geç ve güç ve az müteessir olur.

* * *

Hukuk-ı Hakîkiye-i Düvele gelince; bu Hukuk, kuvve-i te'yüdiyeden külliyyen mahrumdur. Zirâ milletler mâfevke (*üstüne*) mâlik olmadıklarından ve riâyet-i hukukî te'mîn ile mükellef bir merci te'sîs etmediklerinden, iddia eyleyebileceklerini zannettikleri hukuk ve salâhiyetin mevcûdiyetinin ve derece-i vüs'atinin takdîri münhasıran kendilerine aid olduğu gibi münâzaunfih (*ihtilâflı*) iddialarının tâkibi, kendi kuvâ-yı mahsusalarıyla, müttefiklerinin kuvvetine mevdû ve münhasırdır. İşte bu sebeple, ihtilâf zuhûr ettiği zamanturuk-ı dostâneye tevessülünden (*baş vurmadan*) fâide me'mûl olmadığı (*beklenmediği*) anlaşıldıktan sonra-yegâne mürâcaat olunacak vâsıta, harptir; yâni bir ihtilâfî hitâma erdirmenin en insafsız ve en abes çaresidir. Hakkın himâyesi için, harbi, bir vâsıta olarak gösterirler. Johann Caspar Bluntschli ile birlikte derler ki;

“Kendi hakk-ı meşrûunu muhâfaza içindir ki bir kavim silâha mürâcaat eder. Galebe için bütün kuvvetlerini toplar. Ehl-i vatani, sevk eyler. Hakkı, kendi tarafına celb etmek, ehemmiyetsiz bir mesele değildir. İddialarının haklılığını

hissetmek, muhâribleri teşcî ve tahrîk eder (*cesaretlendirir, kıskırtır*). Haksız bulunmak itmînânı, telâş ve endişe verir ve hatâiyyâta (*yanlışlıklara*) yol açar. Ayan bir hak, dost kazandırır, meyl ve teveccüh celb eder. Açık bir haksızlık husûmeti şiddetlendirir ve her hadd-i tecâvüz ettirir. Kavî, gâlip olunca, haklı olmaksızın, kendini kâfi derecede kuvvetli addedemez. Ve ancak, kuvvet, hakka, itâat-i vazîfeye kalb ve tahvil etmeye muvaffak olursa, muzafferiyetinden memnun olabilir.”

Harbi, hukuk-ı düvelin müeyyedi addetmek, doğru olamaz. Harp, kuvvete mürâcaat etmektir. Hasmını mağlûp etmek, haklı olduğunu tebeyyün ettirmek demek değildir. Daha kuvvetli olduğunu, isbât eylemektir. Devletler, ihtilâflarını fasledecek bir hükümet-i âliye bulmak imkânsızlığından dolayı, muhârebeye mürâcaat ederler. Muhârebe, bizzarûre kavînin muvaffakiyetini te'mîn eder. Zayıf görünen devletlerin, iddialarını, harp vâsıtasıyla tervic ettirdikleri vâki olursa bu, mutlaka kuvvâ-yı (s.38) fâika-yı askeriye (*askeri üstün kuvvetler*) çıkarmalarından veya kendilerinde noksan olan kuvvâyı, ittifâkât (*ittifaklar*) ile tedârik eylemelerinden ileri gelir. Prupe Fodéré diyor ki; “Harbin neticesi, kuvvetin tefevvukunu tesis etmektir. Harp bir devletin davasını, tervic ettirirse, bu iddianın ihrâz ettiği (*hazırladığı*) zafer, haklı olduğu için değil, emri altında kuvvet bulunduğu içindir.”

Harbin bir kuvve-i te'yîdiye olduğunu söyleyenler, müthiş ve merdûd, fakat yine bir müeyyed-i hukuk addedilmek îcâb edeceğini, iddia ediyorlar.

Harp, dâima ve bizzarûre bir ceza demek midir ki kuvve-i te'yîdiye addedilsin? Dûçar-ı hakâret olan bir devlet, tarziye veya tâmir-i hatâ talebinde bulunmak hakkına mâlikdir, deniliyor. Lâkin, nâil olmak için istemek, kâfi değildir. Hakkını göstermek, müddeâsının (*iddia edilenlerin*) esaslı olduğunu isbât etmek, elvermez. Tâli-i harp, her zaman mücrimin aleyhinde ve mâsumun lehinde midir? Silah, dâima haklıya mı zahîr olur? Târih göstermiyor mu ki, bermûtâd en ziyâde gâsıb olanlar, en ziyâde kavî olanlardır. Harbin netâyici, düello denilen mübâreze-i şahsiye netâyici gibidir. Düelloda, ihtilâfda haklı taraf değil, iyi meç kullanan veya tâli-i yâver olan kazandığı gibi, harpte de kuvvâ-yı berriyye ve bahriyesi bir tefevvuk gemi ve keyfi “*Supériorité qualitative et quantitative*” arz eden veya hengâm-ı harpte bazı ahvâl ve şerâitin, zemin ve zamanın müsâade ve muzâheret-i gayr-i müterakkabesinde mütena'im olan (*umulmadık destekle nimetlenen*) taraf kazanır. Hatta kavî bir devlet, gayr-i muhik (*haksız*) bir iddiasını, sulhen dahi tervic ettirir. Onun satvet-i askeriyesinin harbe lüzum kalmaksızın muhâtaba ilkâ ettiği korku, mutâlebinin bizzarûre kabulünü müeddî olur.

Elhâsıl harp, umûmiyet îtibâriyle ve alelîtlak (*gelişi güzel*) kuvve-i te'yîdiye değildir. Lâkin, bazı ahvâl-i mahsusada, hakka taaddî edilmesini (*saldırılmasını*) te'mîn edilebilir. Misâl; kuvvetlinin hukukuna, kimse tecâvüz

edemez. Çünkü harben men' eder. Binâenaleyh, yalnız bu îtibar ile harp, akviyâ (*kuvvetliler*) için bir müeyyed olur. Fakat kavî, tecâvüz ederse – ki ekseriyâ böyledir.- harp, asla kuvve-i te'yîdiye olamaz. Bir de kuvâ-yı berriye ve bahriyece hangisinin fâik olduğu ve harpte ihrâz-ı galebe edeceği vâzihan müteayyin olmayan (*açık bir şekilde görülmeyen*) iki devletin arasındaki ihtilâfta “Acaba, harbe mürâcaat edilse (s.39) ne netice hâsıl olur? Veya bir ittifak-ı hafî (*gizli ittifak*) var mıdır?” tarzında tarafeynde (*taraflarda*) husûle gelecek şüphe ve tereddüd, hukukun sarâhaten ihlâlîni bir dereceye kadar müşkil kılar. Müsteb'ad değildir ki bu endişe-i istifhamı, bir kuvve-i te'yîdiye olabilsin.

* * *

“Roland Jackman” bilhassa şu iddida bulunuyor ki; hukuk-ı düvele müteallik ahvâlde, kanun-ı mevzûun menbaı, mahkemesi, müeyyed-i hakikiyesi “*vicdân-ı insâniyet, Conscience de l'hummanité*” dir.

İşte bu vicdân-ı insaniyettir ki mecmûu itibariyle pek kavî; müfredatı itibariyle çok zaîf; hem fehmi düşvâr (*anlaması zor*), hem vücudu âşikâr olan ve efkâr-ı umûmiye (*Opinion publique*) denilen bir vâsıta ile tezâhür eder. Efkar-ı umûmiye denilince, vaktin agrâz-ı menâfi ve hurâfâtı mahsulü olan ve vekâyiin ilm-i nâkâfisi ile günü gününe inkişâf eden mütemevvic (*dalgalı*) ve gelip geçici takdirât ve muhâkemât değil, adâlet-i mutlakının bazı esaslarını hâdisât-ı sahîhaya tatbîk esası üzerine müstenid bulunan ve te'yîd ve taammüm ederek (*genelleşerek*) “*târihin hükmü jugement de l'histoire*” sırasına geçen, sâkin ve ciddî efkâr anlaşılmalıdır. Roland Jackman: “Bu efkârı, vicdân-ı insâniyetin ciddî, bîtaraf ve metîn hükümlerini hukuk-ı düvelin menâbii olmak üzere tâdat edilen vesâikte buluruz.” diyor. Onun fikrinde, meselâ, ulemâ-yı hukuk ve siyâsetin müdevvenât-ı mergûbesi (*rağbet gören eserleri*) bu kabildendir. Müellif ve muharrirlerin vazîfesi, okuyanın mâlûmatını kayd ve zabt eylemekten ibaret değildir. Onlar, hâdisâta takaddüm edecek (*öncülük edecek*) yerde, onları tâkip ile iktifâ ve takdirât-ı zâtîyelerini derecât-ı muvaffakiyete bina ederlerse, vazîfelerini nâkıs (*eksik*) sûrette îfâ eylemiş olurlar. Mütebahhirîn (*bilginler*) eserlerinde bil-muhâkeme karar vermeli ve bazı kavâid vaz' eylemelidir. Bunun için de mukaddemâ a'kall-ı nâs olan zevâtın ahvâl-i mümâsilede verdikleri kararlarla tenvîr ve takviye edilen şahâdet-i vicdâniyeden başka bir mısdak-ı muhâkeme bulunabilir mi?

Kezâlik hengâm-ı harpde ganâim-i bahriyeye aid emirler ile mahâkim-i ganâim mukarrerâtı ve hukuk müşâvirlerinin reynâmeleri gibi, bir devletin sadâret-i münferidesinden olan (s.40) vesâik ile sulh, ittifak, ticâret muâmeleleri ve muhtelît (*karışık*) komisyonlar ve hükümler gibi mahâkim-i beynelmilel mukarrerâtı tarzında mukâvele mâhiyetini hâiz vesâik dahi, bir dereceye kadar vicdân-ı insâniyetin, efkâr-ı umûmîyenin tezâhürâtına mâkes olurlar.

Bir devlet kendi muâmelâtını, ısdârat mücerred-i zâtîyesinden olan mukarrerât ile istişhâd (*şahit göstermek*) istediği takdirde o mukarrerâtın, kavâid-i külliye-i hak ve adle tevâfukunu isbât etmek, kendisine düşer. Yâni kendi mukarrerâtı, kendi lehinde kâbil-i ihticâc (*delil*) olmaz. Lâkin, tarafından akdemce sâdır olan mukarrerât, bilâhare ihtiyâr ettiği harekât ile tebâyün (*karşıtlık*) eder ve o mukarrerâtı kendi aleyhine kolayca çevirebilirse, şahidlerin en bîtarafının- ki kendisidir- ikrârıyla ilzam ve itham edilmiş olur. Mukâvelâta gelince, bunların gayr-ı âkitleri hakkında bir kıymeti hâiz olması, kavâid-i esâsiye-i adâlete tevâfukuyla meşrûttur. Ona, vaad-i riâyet etmiş olan âkidler (*imacı taraflar*) için ise- esas madde, adâlet-i mutlaka noktasından emir ve nehy edilmemiş olsa bile- mânen mecburidir. Bu mecburilik, şundan ileri gelir ki âkidlerin kendileri için bizzat ve bilâ-ihtiyâr ibdâ ettikleri kavânînin netâyicine, bittabi ve bizzarûre dûçar olmaları esâsât-ı külliye-i adâletten mâduttur.

Roland Jackman, iddia ediyor ki; vicdân-ı insâniyet, hâl-i tevakkufda değildir. Beşerin bütün safahât-ı tekâmüliyesini ta'kîben, terakkî etmektedir. Bidâyette kabul edilen bazı esaslar, devirden devire tasfiye, ıslâh, tehzîb edile edile, teâlî-i efkâra tetâbuk ediyor. Bundan şu netice hâsıl olur ki hukuk-ı düvel, tabî'aten müterakkîdir. Ve bu terakkînin maksadı, gaye-i hayâlîyesi, devlet denilen cem'iyât-ı kısmiyeye imtisâlen, bütün insanlar arasında azâsına (*parçasına*), kudret-i ferdiyelerinin tekâmül-i meşrû ve âzâdesini te'mîn vazîfesiyle mükellef bir cemiyet-i âliyye-i azîme vücuda getirmekdir. Roland Jackman, iddiasını te'yîden, sevâik-i harbin ne sûretle mütevâlîyen (*ara vermeden*) teâlî ettiğini ve muhârebâtteki tarz-ı hareketin, tedricen ne derece mülâyimleştğini, kuvve-i maddiyeye mâlik ve onu istimâle münhemik olanların bile, gitgide kuvvet istimâlini muhik göstermeyi ve te'sirini tahfif ve nev'mâ cebr ve şedîdi affettirmeyi elzem addettiklerini, hatıra getiriyor ve îzâh ediyor.

(s.41) Şüphesiz ki çok defa sevâik-i zâhire-i harp ile sevâik-i hakîkiye arasında, fark-ı küllî vardır. Ve hâdisâtın hakîkati, reng-i resmîsine tevâfuk etmez. Lâkin “Riyâ, şirk, fazîlete karşı bir ihtirâmıdır.” denildiği gibi, siyâset-i cihanın bugünkü hâkimlerinde görülen bu ketm-i hissiyât da kuvvetin, hakka karşı îfâ ettiği bir riâyettir denilemez mi? Makyavelin ahlâk-ı siyâseti, hâlâ mer'î midir? “Her ne vakit ki taahhüde riâyet muzır olur veya o taahhüde sâik olan esbâb zâil bulunursa, müdebbir (*ihtiyatlı*) bir hükümdar taahhüdâtını icrâ edemez ve etmemelidir de.”- Makyavel-

Asrımızda hangi muharrir vardır ki takbih-i âmmeyi (*kamu kınamasını*) celb etmeksizin, bu yolda idâre-i kelâm edebilsin? Tab'ı beşer, değişmedi. Bütün mesâlikde (*mesleklerde*) dahi ve fâsidül-ahlâk (*ahlaksız*) ruhlar henüz mevcuddur. Lâkin muâmelât-ı hayat-ı ictimâiye hakkında, mahkeme-i vicdân-ı halkın hükm ve kararı, daha şedîd daha vâzı, daha nâmuskâr bir şekle girmiştir. Üserâ-yı zenciye ticâretinin lağvı, bilumum ecânibin te'mîn-i hukuk-ı

medeniyesi, ticâret ve ihtilâtın teshîli (*temasların kolaylaştırılması*), pasaportların lağvı, serbestiye-i muhâceretin (*göç serbestliğinin*) te'mini, harpte âlâm-ı mecrûhînün tehvîni (*yaralıların acularının hafifletilmesi*), ... gibi diplomasiye en ziyâde şeref veren muâmelâtta efkâr-ı umûmiyenin dahl-i telkîn ve te'yîdi vardır. Karada olduğu gibi denizde de mükemmeliyet-i şahsiyenin mahfûziyetini te'mine çalışan, yine o efkâr-ı umûmiyedir. Hukuk-ı düvelde, hakiki bir kuvve-i teşriye-i adliye ve icrâiyye mevcut olduğundan bahsolunuyor. Lâkin bir kuvvet, mevcuddur. Hâlihazırda bir kuvvet, vicdân-ı insâniyet, efkâr-ı umûmiyedir. İşte Roland Jackman'ın efkâr-ı umûmiye nazariyesi, mülâhazât-ı mesrûdeden (*açıklanan düşüncelerden*) ibârettir. Buna karşı, dermeyan edilen mütâlaât da şunlardır:

P. Pradier-Fodéré diyor ki “Muvaffakiyet ve kudretin mihveri olan efkâr-ı umûmiye, herkese her zaman bîtarafâne hakkını vermek, bir adâlet-i tevziyedir- *Justice distributive*, icrâ etmek için pek az temînât arz eder.” Efkar-ı umûmiyenin ne dereceye kadar hâiz-i te'sir bir kuvve-i te'yîdiye olacağı yâni ihlâl etmek kasdıyla hareket eden bir devleti men' edebilip edemeyeceği şüphelidir. Vicdân-ı insâniyet nedir? Garaz ve ivazdan ârî (*karşıtlıktan arınmış*), zamanın efkâr-ı bâtilasından (s.42) münezzeh (*arınmış*) ve hâdisâtın vukuf-ı te'mine müstenid ciddi ve sâkin efkârı nereden bulmalıdır? Latin müverrihlerinden “Tacite” ve “Suetonius” Roma kayserleri “Tiberius” ile “Neron”un hayatlarını yazmışlar. Efkar-ı umûmiye bu iki kayseri, düşmanları olan bu müverrihlerin re'yine nazaran, tel'in etmiş (*lanetlemiş*) ve bu efkar, te'yid ve taammüm eylemiştir. İddia edilebilir mi ki bu, târihin hükm-i kat'isi olsun? Her devirde, edvâr-ı sâlîfe (*geçmiş devirlerin*) adamlarının tebriyesine (*aklanmasına*) çalışıldığı vâki olmuştur. Vicdân-ı insâniyeti âsar-ı ulemâda bulmak istememişlerdir. Fakat görülüyor ki bunların, ekseriya aynı meseleye dâir fikirleri, birbirleriyle mütenâkız (*çelişik*) düşüyor. Gerçi efkar-ı münevvere sahibi olmaları hasebiyle, bîtaraflığa daha ziyâde yaklaşabilirlerse de şahadet-i vicdaniyeleri, içinde yaşadıkları muhitin ve hiç olmazsa hiss-i vatanperverînin taht-ı te'sirinde bulunur. Bu vicdân, hâl-i tevakkufda değildir, deniyor. Muhakkak mıdır ki bu, dâima müterakkî olsun ve hiçbir zaman emâre-i tedennî göstermesin. Ahlâkiyet-i siyâsiye hâl-i terakkîde midir? Asrımızda, devletler, kendilerini bağlayan uhûd-ı sâbikanın kuyûd-u müz'icesinden (*eski antlaşmaların sıkıntılı kayıtlarından*) kurtulmak içinse fursatcû (*fırsatçı*) değil midirler? Şüphesiz, şimdi Makyavel gibi, idâre-i lisan edilemez. Lâkin devletler, ağır şerâiti hâvi bir ahdin kaydından, herhangi vâsıta ile âzâde kalmaya pek tabî bulunurlar. Üserâ-yı zenciye ticâretinin, pasaportların ilgası, ticâret ihtilâtın teshîli gibi şeyler vücuda getiren, münhasıran vicdân-ı insâniyet midir? Yoksa bunda elyevm menâfi-i ümemin daha iyi takdir edilmekte olmasının da dâhli var mıdır?

Bize kalırsa, vicdân-ı insâniyet ve efkâr-ı umûmiyenin derece-i te'siri hakkında serd olunan mülâhazât-ı mütefâvitenin (*farklı değerlendirmelerin*) cümlesinde, bir hisse-i hakikat mündemicidir. Devletlerin, en fena hareketlerini efkâr-ı âmmede muhik (*haklı*) göstermek için birçok çalıştıklarına, hatta fedâkârlık bile ihtiyar ettiklerine bakılırsa, bir devlet için efkâr-ı umûmiyeyi kendi lehine kazanmak, bir nevi kesb-i kuvvet ve mühim muvaffakiyet demek olur. Diğer cihetten, bazı devletlerin, arasıra hukuk-ı insaniye ve düveliyeyi bîmuhâbâ (*pervasızca*) çiğnedikleri nazar-ı itibare alınırsa efkâr-ı umûmiye denilen kudret-i mahfiyenin ikâ'l, şürûr ve taadiyâta mâni-i müessir (*gizli gücün işletilmesi, kötülöklere ve saldırılara etkin engel*) teşkil etmediği ve kimsenin bildiğinden (**s.43**) şaşmadığı zannolunur. Fakat öyle değildir. Herhâlde bunu nazar-ı basîrete almak muvâfıktır. Gayr-i mer'i (*üyürlükte olmayan*) bir kuvvet olan efkâr-ı umûmiyenin, hükümetlerin harekâtı üzerinde umûmiyyet itibariyle nâ-kabil-i inkâr bir tesiri vardır.

* * *

Hukuk-ı düvelin kuvve-i te'yüdiyesi, muvâzene-i düveliyedir diyenler de vardır. Bir devlet, diğerine karşı hukuk-ı düveli ihlâl tasaddî (*teşebbüs*) ederse, hâlihâzır-ı düvelide müştereken alâkadar olan diğer bilcümle devletler tarafından revâbit-ı müessese-i siyâsiyenin her tagayyür-i vahîmini men' edecek kadar şiddetli bir aksülamel icrâsını davet etmiş olur. İşte muvâzene budur, diyorlar. Ve misâl olarak, son üç asırda, Avupa'yı tahrip eden muvâzene muhârebâtını ve bu cümleden, Ondördüncü Louis'ye, Fransa Cumhuriyetine, Birinci Napolyon'a karşı olan muhârebeleri zikrediyorlar. Bunlar, iyi fakat hukuk-ı düvelin ihlâlîne karşı aksülamele intizâr, biraz uzun sürer. Zîra aksülamel, çok defa, mürûr-ı zamanla tahassul eder (*zaman aşımıyla ortaya çıkar*) ve dâima da vukûa gelmez. Bunun husûlî için, muhtelif devletlerin, pek mühim menâfinin birden sekte-dâr (*sekteye uğramış*) olması icâb eder. Hukuk-ı düveli ihlâl eden devletin, bu kuvve-i te'yüdiyeyi, gayr-ı muayyen bir sûrette tehir edebilmesi için, kendi tarafından ihtiyâr edilen ihlâl-i hukuktan, gasb ve nehb-i siyâsîden (*siyasi yağma ve gasptan*) diğerlerini de müntefî etmesi (*faydalandırması*), onlara da pay çıkarması elverir. İşte, zamanımızda moda hükmünü alan tâvîzât-ı mülkiye bu kabîldendir. Mâmâfih bu da her zaman kâbil değildir. Bir zayıf devlet zararına, tevessü ve takavvî sevdasına düşen bir devletin, diğerlerinin ihtirâsat-ı mütefâvite-i siyâsiyesini (*siyasi muhtelif ihtirâslarını*), tatmin edebilmesi âsan (*kolay*) olmadığından, iğtisâbâtının (*almasına*) tevlîd-i istirkabât eylemesinden (*zorbalığın çekememezliği doğurması*) bir dereceye kadar ihtirâz eylemesi tabîidir. Hatta birçok hükümetler vardır ki bekâlarını rekabet-i düveliyeye medyûndurlar (*borçludurlar*).

Devletler, menâfi-i hukukiyelerini lâyıkiyle müdrük ve yalnız mâkul ve mutedil bir hodgâmlığa sâlik olsalar idi, birinin teveffukuna cümlelerin kuvve-i

müttehidesiyle (*birleşik kuvvetlerine*) karşı koymak için gayr-ı müsâvî devletler ictimânın arz ettiği temînat-ı müştereke ve mânevîye, pek müessir bir müeyyidât-ı hukuk olurdu.

* * *

(s.44) Hulâsa; harp, efkâr-ı umûmiye ve muvâzene-i düveliye, şimdiki hâlde, münferiden ve doğrudan doğruya maddeten, müessir birer kuvve-i kâtîa-i te'yîdiye (*sağlamlığı kesen kuvvet*) addedilememekle beraber, mânen ve dolayısıyla meselenin akvâma mahdud ve mukayyed bir tesîr icrâ edebilmektedirler. İzâh olunduğu vechle harp, meşkûkiyet-i netâyicinin (*sonuçlarının şüpheliliği*) ilkâ ettiği endişe itibariyle, mânevî ve bilvâsita bir kuvve-i te'yîdiye oluyor. Kezâlik bir devlet, bir kâide-i adâleti tanımamazlık etse, derhal, mesleğini enzâr-ı âlemde haklı göstermeye, daha doğrusu tebriye-i nefis etmeye lüzum görüyor. "Acaba diğer devletler, aleyhime ittihâd ederler mi?" diye düşünüyor.

Bunlar gibi mânevî bilvâsita bir takım kuvâ-yı te'yîdiye daha vardır ki zemin ve zamana göre, onların mütehavvil ve nisbî te'sîrâtı da inzımmam eder (*ekler*). Düvel-i sâirenin ihtârâtı, Hükûmât-ı mütehabbenin (*dost hükümetlerin*) arz-ı şefâat-i siyâsiye eylemesi, büyük devletlerin tehdîdâtı, heyet-i süferânın beyânât-ı aliyyesi, mukâbele-i bi'l-misl, usûl-i tahkim, bir madde-i ahdiyenin ihlâlî hâlinde, adem-i ifâ-yı şerâit bahanesiyle, fesh-i ahd, ihtilâat ve münâsebât-ı ticâriyenin inkıtâtı, boykot ve menâfi-i iktisâdiyeyi sekte-dâr edecek muâmelât...Hepsi veya mühim bir kısmı, biraraya gelirse, münâsebât-ı düvelde, müeyyid hukuk olabilirler. Filhakîka bunlar, dâima haksız münaza'âtı tevkife, tasavvurât-ı harîsâneye sed çekmeye, iğtisabâtı men' eylemeye kâfi olmamıştır. Lâkin Bonfils'in dediği gibi hukuk-ı âdiye ve cezaiyede, mehâkimin tesisi, sûret-i dâimede hukukun alâ-vech'il-sıhha muvâzene edilmesini (*sağlıklı şekilde dengelenmesini*) ve zararların tamamen telâfisini, her mücrimin ceza görmesini, te'mîn edebiliyor mu?

8 Mart 325 (21 Mart 1909)

312 (1896) mezunlarından
İstanbul Hukuk Fakültesi
Hukuk-ı Düvel Muallimlerinden
Ahmed Selahaddin

MEMÛRÎN MUHÂKEMESİ

Kevâkibizâde Abdülhalik Midhat Beyefendiye

(s.45) Mülkiye Mecmuasında, Memûrîn Muhâkemesi sernâmesi (*başlığında*) tahtında yazılmış makalenizi okudum. Memûrîn-i mülkiyenin Mecâlis-i İdâre ve Şûrâ-yı Devlette muhâkeme olunmalarını, müsâvât-ı kanunîyeye münâfi görüyorsunuz; “Mehâkim-i umûmîye dururken, adâlet kapıları açık iken memûrîni erbâb-ı ağraza karşı mevki ve haysiyetlerini muhâfaza maksadıyla bir muâmele-i istisnâîyeye mazhar etmek, muvâfık-ı akl ve hikmet olamaz.” fikrinde bulunuyorsunuz ki bu mütalââ muvâfık-ı hakikat değildir. Çünkü, memûrîn-i mülkiyenin Mecâlis-i İdâreye sevgiyle, hareketleri, kanuna karşı mesûliyetten vâreste kalmıyor; memuriyetlerinden mütevellid bir cürümleri hudûsunda buna, iğmâz-ı ayn (*görmezlikten gelme*) olunmuyor, adâlet kapısı kapanmıyor. Mahâkim-i mülkiye, memûrînün cerâim-i âdiye ve hukuk-ı şahsiyeden dolayı, mahâkim-i umûmiye ve âdiyede muhâkeme olunmalarına mâni olmuyor ki hukukça müsâvâta hâlele gelebilsin. Kezâ, efrâd-ı âdiyenin bir sıfat-ı memureleri yoktur ki husûl-i müsâvât için mahâkim-i mülkiyeye sevk edilebilsin. Böyle bir iddia tıpkı, bir tâcir, niçin husûsî bir mahkeme-i ticârette muhâkeme olunuyor da mahâkim-i umûmiyeye tâbi olmuyor, demeye benzer. Ticâret efrâdının, nasıl bir sıfat-ı muzammesi olup bir mahkeme-i husûsiye tâbi ise, sıfat-ı memuriyet de öylece mahâkim-i idâre gibi husûsi bir mahâkimeye muhtâcdır, müftekindir (*ihtiyaç duyandır*).

Eğer mahâkimin tahlîfiyle (*yeminiyle*) adâlet yanılmak iktizâ etse, o vakit, mahâkim-i; şer’iyye-i (s.46) hukuk, ticâret, ceza, dîvân-ı harb gibi aksâma tefrik etmeyerek, bilumum muâmelât ve cerâimi, bir nevi mahâkimde muhâkeme ettirmek îcâb ederdi. Halbuki bugün, taksim-i î’lâl-i kavâidde, mahâkimin tesisinde, adâletin tarz-ı tevziinde bile tatbik olunarak, her nevi ve sınıf cerâim ve muâmelât hakkında, ayrı ayrı mahâkim ihdâs ve tesis olunmuş iken, mahâkim-i idârenin vücudunu, menâfi-i mâdelet (*adaletin faydaları*) addetmek, nasıl muvâfık-ı hikmet olur? Fikrimi te’yîd için, yine makalenize mürâcaat edeceğim.

“Dîvân-ı harbler, her memlekette mevcut ve teşkîlâtı husûsîdir. Fakat dîvân-ı harblerin bekâ ve lüzumu, bir mühimme-i azîmeye müstenid bulunur. Dîvân-ı harbler askerlik için lâzımdır. Askerde, itâat; inzibât ve tekemmülün rüknüdür.” demekle de iktifâ olunmuyor da “Askerin, emirde mâfevkini tanıması lâzım gelir ise, muhâkemâtını işlediği kabahatten dolayı mesûliyeti dahi öylece askerî mahkeme cânibinden nazar-ı dikkate alınarak, hükmolunmalı ve tecrim edilmelidir.” mütalâasıyla, lüzum-u kat’isi, isbât edilmek isteniyor. Diğer bir fıkrasında ise “Dîvân-ı muhâsebatın memûrîn-i mâliye muhâkemesine olan salâhiyeti, hatta memûrîn-i mülkiye muhâkemâtına kâbil-i kıyas değildir. Hesâbatın kuyûd-ı muzâafe ve basite (*basit ve iki kat kayıtları*) olmak üzere, iki envâi olduğu gibi, ince eleyip sık dokumak lâzım gelen bazı mesâil-i muallaka vardır ki husûsiyetine binâen, işbu hesâbatın tedkîk ve neticesinden mesûliyet anlaşılır ise mütecâsirlerinin tâyin-i mücâzâtı, mütehasıs ve âşinâ memurlar tarafından tahkîk olunmak îcâb eder.” denilmiştir.

Fakat kanaat-ı kâmile ile emin olmalıdır ki itâat, inzibât ve tekemmül askerliğin nasıl bir rüknü ise idâre-i umûmiyeden ve inzibâtta mesûl olan idâre-i mülkiyenin de daha azîm bir rengidir. Memûrîn-i mülkiyeden mâdud ve mahâkim-i idâreye tâbi olan memûrîn-i mâliyenin hesâbatı, nasıl erbâbı-ı ihtisâsın tedkîkâtına muhtac ise memûrîn-i mülkiyenin de takdir-i harekâtı, daha ziyâde bir ihtisâsa muhtâcdır. Memûrîn-i mâliyenin müşevveş (*düzensiz*) hesâbatı, mahâkim-i umûmiye tarafından ehl-i hubreye (*bilirkişiye*) havale sûretiyle hâll olunabilir. Fakat memûrîn-i mülkiyenin harekâtı, kolay kolay takdir olunamaz. Bir jandarma veya polis neferinin yâhut bir tahsildârın, bir mahalden diğer mahale naklinde, devletçe fevâid ve mahâzir (*faydalar ve mahzurlar*) mutasavver olabilir (*düşünülebilir*) ki mahâkim, bu hesâbatı rü’yet (**s.47**) sırasında, hesâbatı-ı mâliyeden ziyâde müşkülât çeker. Husûsîyle hesâbat-ı mâliye, kavâid-i ka’tiyeye müsteniddir. Halbuki memûrîn-i mülkiye, kavânîn ve nizâmatı infaza memur olmakla beraber, her bir memleketde tehâlûf eden âdât (*adetler*) ve ahvâli nazar-ı dikkate almaya mecburdur. Bir mülkiye memuru, hissiyât-ı umûmiyeyi her vakit derpîş-i îtinâ etmesi lâzımdır. Hatta bazen öyle vekâyi karşısında, o vak’ayı musavver bir fasl-ı kanunîye tesâdüf edemez. İhtiyâcât-ı memleketi tesviyede, mevadd-ı umraniyede dahi böyledir. Acaba sabahdan akşama kadar mevadd-ı kanunîyenin tatbikiyle îtâ-yı hükme memur mahâkim, bir kazada yapılacak birkaç yolun, hangisi daha evvel yapılmak lâzım geleceğini tettebbu (*ince eleyip araştırma*) ile mi, meşgul olacaklar ve hükkâmın memleketin levâzım-ı umraniyesini tedkîk için, vakit vakit geşt-ü güzâra (*gezip dolaşmaya*) vakitleri müsâid midir ki bu esâsa müstenid icrâât ve muâmelâtdan müddeî-i umûmî (*savcı*), memûrîn-i mülkiye hakkında, ikide bir ikâme-i deâvî edebilsin (*davaları açabilsin*). Halbuki bir mal memuru, bir tabur kumandanı, efkâr ve hissiyât-ı umûmiyeye karşı lâkayddır. Veyâhut öyle müşkül bir hâlde

kalırlarsa, mevkileri yine memûrîn-i idârenin vesâtetiyle tâyin olunur ve vaziyât-i müşküleleri memûrîn-i idârenin vezâif-i mühimmesini teşkil eder.

Mâmâfih dermeyan olunan bütün mütâlaata, sahih nazarıyla bakılsa bile memûrîn-i mülkiyenin mahâkim-i umûmiyede muhâkemeleri mevsiminin, henüz hulûl etmediğini, yine makale-i âlînize mürâcaatla isbât etmek isteriz. Zira mahâkimin, ne derece muhtac-ı ıslâh olduğunu, zât-ı âlîniz, pek güzel tasvir buyurmuşsunuzdur ve “Şu kadar ki heyet-i adliyenin ıslâhı zamanı da gelmiştir. Bir iki âzâ tebdili, bir iki memur tâyini ile iş bitmeyeceğinden, muktedir olan Nâzır-ı lâhikin (*şimdiki bakanın*)³ himmetiyle, işin ketebeden (*kâtiplerden*) sâniyen, zabt-ı kitâbetinden başlattırılarak, bihakkın (*hakkıyla*) acınacak bir hâlde olan zua'fâ-yı ketebenin canlandırılması ve işe kâbiliyetli olanların tefriki zamanı gelmiştir. Zannedirim...” buyurmuş ve Anadolu kazalarında da teşkil-i mahâkimi temenni ile nüvvâbın adem-i kifâyetini ityân (*naiplerin yetersizliğini ispat*) eylemişsinizdir.

Ne hâcet, şimdikiye kadar erbâb-ı ilm ve hukukun istiklâliyet-i adliyeyi müdâfaadan maksadları tefrik-i kavî maddesi değil midir? Memûrîn-i mülkiyenin adliyeye müdahalesi (s.48) tecviz olunmaz (*uygun görülmez*) iken memûrîn-i mülkiye muhâkemâtının cihet-i adliyeye tevdiyle, memûrîn-i adliyenin müdâhalâtı nasıl kabul olunabilir? Bidâyet, müdde-i umûmî muavini, her gün vâliyi taht-ı muhâkemeye aldırarak salâhiyetini hâiz olursa, muâmelât-ı mülkiye hakkında nüfuzunun adem-i cereyânı, nasıl tasavvur olunabilir?

Ahâlimizin seviye-i idrâk ve irfânını, memâlik-i garbiyenin en mümtaz kavimleriyle bir tutarak, aynı kavanînin, burada da tatbiki, acaba doğru mu dur ki, herhangi bir dâire hakkında bir kanun tanzimi lâzım gelse, İngiltere ve Fransa nizâmâtı, dâima şâyeste-i taklid görülsün. Bu esas ve mesleği kat'iyen kabul etmemekle beraber, daha ileri giderek diyebilirim ki aynı kanun Memâlik-i Osmaniyenin her bir tarafında, aynı sûretle kâbil-i tatbik değildir. Bu hakikat meydan-ı bedâhette tecellî edip dururken, aksini iddia edebilmek için, Yemen, Irak, Anadolu, Rumeli gibi aksâm-ı memâlikin hususiyet-i mevkiyelerini inkâr etmek icâb eder. Çünkü, Anadolu'da yirmibeş otuz neferlik bir jandarma müfrezesiyle, bir şehrin emniyeti te'mîn olunuyor da Hicaz'da bir mevkiin istikrar-ı âsâyişine, taburlar kifâyet eylemiyor.

Kanun, ahâlinin ahvâl-i ictimâîyesine ve hâlet-i medenîyesine göre tanzim olduğundan ki düvel-i muazzama-i garbiyenin, Avrupa ile müstemlekâtlarındaki kavânîn bir değildir. Bununla beraber, ahvâl-i ictimâîye ve medenîye, dâima tahavvül ve tagayyüre (*değişime ve başkalaşmaya*) mâruz

3 Merhum Refik Bey

olduğundan, nizamât dahi mütevâlîyen (*peş peşe*) bir silsile-i tâdilâta tâbi ve nihayet onbeş yirmi senede bir tecdîde (*yenilenmeye*) muhtaçtır.

Îzâhat-ı vâkıa ile memûrîn-i mülkiyenin mahâkim-i umûmîyeye tevdi zamanının, hulûl etmediği tahakkuk etti, zannedirim.

Mahâkim-i umûmiyeye, henüz böyle salâhiyet bahşedilmemiş iken, birkaç mah (*ay*) mukaddem Aydın vâli-i esbâki (*önceki valisi*) Raûf Paşa'nın, mücerred birinin mesâvî (*fena*) ahvâlinden bahs ile Bâb-ı râî'ye vukû' bulan işarât-ı resmîyesinden dolayı, aleyhinde ikâme-i deâvî olunmuş ve müdde-i umûmi muavini tarafından da iddia-yı vâki nâvârid (*gelemeden*) nazar-ı itibara alınarak, muhakemeye tevdi kılınmış idi. Memâlik -i Osmaniyenin en müterakkî bir vilâyetinde muâmelât-ı adliye nâmına, muhâberât-ı resmîyeye müdâhale sûretiyle, böyle fâhiş ve (s.49) hatââlûd muâmelât-ı gayr-ı lâyık vuku bulup dururken muhâkemât-ı mülkiyenin mahâkim-i umûmîyeye tevdiinden, nasıl bahsolunabilir?

Şu hâlde, elyevm, memûrîn-i mülkiye hakkında cârî olan usûl-i muhakeme, te'mîn-i adâlete kâfi midir? Bunu tedkik edelim, işte, memûrîn-i mülkiye muhâkemâtı ve onu müfesser (*tefsir eden*) ve fakat muhtac-ı izâh olan izâhnâme ahkâmının te'mîn-i adâlete kâfi olmadığını, kemâl-i teessüfle, îtiraf ederim.

Memûrîn-i mülkiye hakkında cârî olan usûllerin en ziyâde şâyan-ı teessüf ve îtiraz olanı, sûret-i muhâkemelerdir.

Evvelâ: Mecâlis-i İdâre, mahâkim yerine kâim olduğu hâlde, kavânine vâkıf âzâların fikdânından (*eksikliğinden*) dolayı, hiçbir muhâkemeyi usûl-i kanunîye tevfiik edemiyorlar.

Sâniyen: Muhâkemâtın esasını, usûl-i muhâkemât-ı cezaiye teşkil ederken, bu kanunun itlâk-ı ahkâmını takyid eden (*hükümlerin affını şarta bağlayan*) bin türlü evâmir ile iğlâk edilmiştir (*emirlerle kapatılmıştır*).

Sâlisen: Memuru, taht-ı muhakemeye aldırabilmek için, birçok muâmelâta lüzum görülmesidir. Bir kaza gardiyanının, tahsildârının, bir karye muhtarının taht-ı muhakemeye aldırılması, vâli-i vilâyetin istihsâl-i emrine muhtaçtır.

Râbian: Muhâkemât, fikdânî-i vukuf ve muâmelâta binâen, pek ziyâde imtidâd ederek (*uzayıp giderek*) bigayr-ı hakkın (*haksız yere*) bir memur, taht-ı muhakemeye aldırılmış ise hakikat tahakkuk edinceye değin, bîçâre memurun, son derece dûçar-ı perişânî ve mağduriyet olmasıdır.

Buna binâendir ki bir memur, ne kadar azîm bir cürm irtikâb ederse etsin, muhâkemâtın tarz-ı cereyân ve imtidâdı nazar-ı itibara alınarak, taht-ı muhakemeye aldırılmıyor da azliyle iktifâ olunuyordu. Taht-ı muhakemeye

alınanlar da derecât-ı mahâkimde, o kadar müddet sürünüyorlar ki muhâkemeleri, Şûrâ-yı Devlete intikal ettiği zaman, taht-ı muhakemede bulunduğu müddet, ceza-yı kâfi addolunarak, berâetlerine hükmolunuyor. Bundan dolayı, Şûrâ-yı Devletin memûrîni mahkûm ettiğine dâir, pek az îlâmâta tesâdüf olunur ki bu da memûrîn, Şûrâ-yı Devlette mahkûm edilmez zehâbını (*zannını*) hâsıl ederek, bazı memûrîn-i rezilenin tezyid-i cür'etine bâdî olmuştur.

(s.50) Bugünden itibaren, on, onbeş seneye kadar, muhtâc olduğumuz şey, mahâkim-i idârenin lağvı değil, belki ıslâhıdır. Bâb-ı âlînin bir meclis-i istişâresi olmasından ve alehusus menba-i kavânîmimiz veya yukarıda arz olunduğu vechle, mâ-bih-il taklidimiz (*taklit övüncümü*) olan Fransa'da bile lağvedilmediğinden nâşî (*dolayı*) ibkâ edileceğinde şüphe olmayan Şûrâ-yı Devlet Riyâsetinin idâresine tâbi olmak üzere, vilâyât merâkizinde (*merkezlerinde*) miktar-ı kifâyede Bidâyet ve İstînaf ve Dersâdet'te ve vilâyât-ı bâidede (*uzak vilayetlerde de*) temyiz-i mahâkim-i mülkiyesi tesisleriyle, memûrînden irtikâb-ı cürm edenlerin tahkikat-ı ibtidâiye icrâsından sonra, her mahallin en büyük mülkiye memuru tarafından bir gûna emir istihsâline ve iş'âr ve istişâre hâcet kalmaksızın, mahâkim-i mezkûreye sevkleri ve usûl-i muhâkemât-ı cezâiyyenin ıtlâk-ı ahkâmı ve ahâli tarafından da memûrîn aleyhinde re'sen mahâkim-i mezkûrede ikâme-i deâvî olunarak, şikâyâta karşı, ebvâb-ı mahâkimin küşâde (*mahkeme kapılarının açık*) bulundurulması, şimdilik te'mîn-i adâlete kifâyet eder.

Fi 13 Mart sene 325 (26 Mart 1909)

Mehmed Âsim

TARİH-İ HUKUK-I CEZADAN BİR YAPRAK

(s.51) Te'sîsat-ı ictimâiyenin râbita-i hukukiyesi, kuvve-i adliyedir.

İnsanlar; hâl-i ictimâide yaşamaya başladıkları zamandan beri- velev eşkâl ve safahât-ı basîtede olsun, velev kuvve-i icrâiye ve teşriye ile memzûc (*karişmiş*) bulunsun- aralarında böyle bir kuvvetin tesisine, zayıfın hakkını- hükmen- kavîden alacak bir kuvve-i muaddile ve hâkimenin vücud-pezîr olmasına ihtiyaç hissetmişlerdir. Ancak, bilcümle kavânînin hukuk-ı tabiiye-i beşeriyeden müstenbit (*dolaylı olarak*) ve onun üzerine müesses olması lâzım geldiği hâlde – fitrat-ı beşeriyede meknûz (*saklı*) olan- meyl-i tahakküm ve istibdâd-ı vâz'i kanunları, hikmet ve mantık ile muhtehelif'ül cihât yollara sevk etmiştir. Ezmîne-i mütekaddime (*önceki zamanlarda*) hakimlerinin re'y ve zehâbına göre; cezadan maksad; fâilin, mücrimin, hatta maznûnun suver-i muhtelifle ile ruhunu ta'zîb etmek; onlara her nevi hukukdan mahrum nazarıyla bakmak idi.

Bu fikir; ifratperverâne olduğu gibi, hükemâ-yı müteahhireden bazılarının hey'et-i ictimâiyenin hakk-ı cezasını (*Droit de punir*) inkâra kadar varmalarını da tefridden ârî değildir.

(s.52) Şu iki müntehânın nokta-i mutavassitasını ancak bugün kâffe-i düvel-i mütemeddinede mer'iyü'l-icrâ (*yürürlükte*) olan ahkâm-ı cezaiye teşkil eder.

Bugünkü hukuk-ı cezanın bir mevki-i imhâl-i istisnâda (*istisnâi mühlet mevkisinde*) tuttuğu gayr-ı âkil ve mümeyyizler, mahrum-ı ihtiyar olanlar, elhâsıl sabîler, hayvanlar, hatta cemâdât bile kavânîni cezaiye-i kâdimenin ahkâm-ı mutlakîsinden âzâde tutulamazdı.

Hele cürüm ile ceza arasında- takrîbî olsun- bir nisbet gözetilmediği cihetle, elyevm cünha ve kabahatten mâdüt olan ef'âl, mütekaddimince müstelzim-i îdam idi.

Halbuki; insanın hukuk-ı tabiiyesi, hiçbir kimse tarafından bahş ve îtâ olunmadığı gibi, – ne derece mahrum olur ise olsun – onun, adl ve kanunun tâyin

eylediği dereceden ziyâde dûcâr-ı mücâzât edilmesine, hiçbir ferdin hakkı olamaz.

Vâkîân; kudemâ-yı hükemâ arasında dahi bu noktaları takdir ve tefsir edenler vardı. Lâkin hissettikleri şeyleri ihsas edemedikleri cihetle, fikirleri akîm (*sonuçsuz*) kalıyordu. “Hukuk-ı tabiiye-i beşeriye ezeli olup, ne zaman vücuda geldiğini, kimse tâyin edemez.” Sözü, Yunan-ı kadîm hükemâsından, meşhur Sofokles’indir.

Filhakîka; bu hukuk; insanın meşîme-i mâderde, cenin hâlinde tekevvün etmeye başladığı vakitten itibaren bed’ eder. Ve binâenaleyh onu iskâta sebep olanlar, ceza görür. Hatta müteveffânın hîbeye, vasiyete ve hayrâta müteallik hukukunun mahfûziyetine bakılırsa, bazı ahvâlde bâ’de’l-vefat (*ölümden sonra*) bile, hukuk-u tabiiye-i insaniyenin bâkî kaldığına hükmetmek, iktizâ eyleyebilir. İşte bu gibi hakâyıkın tamamıyla anlaşılması neticesi olarak, bugün idama mahkûm bir câninin, hukuk-ı tasarrufiyesi, her türlü işkence ve tahkîrden vâreste olması esasları taht-ı te’mine alınmıştır.

Çünkü; hapisten, idâmdan, elhâsıl cezadan maksad, mücrimin tâzîb-i rûhî veya izâle-i vücudu olmayıp evvelen; ashâb-ı hukuku irzâ (*razı*) ve iskât etmek (*susturmak*),

(s.53) Sâniyen; mücrimi tekrar-i cürme muktedir olamayacak bir hâl-i maddî ve manevîye getirmek; Sâlisen; emsâlini terhîb eylemektir (*yıldırma*).

Ortada ..., müddei-i şahsî bulunmasa bile, hukuk-ı umûmiye nâmına ikâme-i dâvâ ve icrâ-yı ceza olunur, fakat mücrime hakaret ve işkence, hukuk-ı tasarrufisini ihlâl ve izâle etmeye mesağ-ı kanun (*kanunen cevaz*) ve mantikî yoktur.

Ekser mütekaddimîn-i hukukîyyün, bu noktayı keşf ve takdir edemediklerinden, tertîb ve tevzî-i cezada pek yanlış yollara sapmışlardır.

Târihin, kurûn-ı ûlâ ve vasatî (*orta ve ilkçağ*) vakâyine tahsis eylediği sahâifte, cezanın suver-i tatbikiyesince işgal ve safahât-ı garibeye tesadüf olunur.

Tevârîh-i muhtelif-i ümemden (*ümmetlerin çeşitli tarihlerinden*) birkaç misâl arz edelim:

Sâha-i medeniyette kademleri ile şöretşiar olan eski Mısırîlerin kavânîn-i cezaiyesi pek şedîdü’lahkâm idi.

Mugâyir-i namus bir mesleğe sülûk edenler; tarz ve şekl-i maîşetini her sene tamâmiyle hükümete haber vermeyenler; zûr (*yalan*) şahitlik eyleyenler; bir katli, men’e muktedir iken, ihmâl ve tekâsül (*kayıtsızlık*) gösterenler eşedd-i mücâzât ile idam olunurlardı.

Her nev’i hayvânâtın hayatı, hükümetin taht-ı himâyetinde olduğundan, kasten itlâf-ı hayvânâta tasaddî edenlerin de cezası îdam idi.

Herhangi bir fiilden dolayı olur ise olsun, idam edilecek adamın, en evvel elleri ve bâde başı kat’ olunurdu.

Zânînin (*zina eden erkeğin*) âlet-i tenâsülü, zâniyenin enfi (*zina eden kadının burnu*) kesilirdi.

Bir esiri, katleden, yalnız o esirin velîsine tazmînât verir ve kendi esirini öldüren, cezadan muaf tutulurdu.

Firavunlar ile kâhinlere hürmetsizlik; â’zam-ı cinâyât (*cinayetlerin en büyüğü*) addolunduğundan böyle bir hareket-i nârevâda (*yakışık almaz harekette*) bulunanlar, ağır işkenceler altında itlâf olunurlardı.

*

* *

Kadîm Îrânîler; şiddet-i ceza hususunda, akvâm-ı sâireden pek ileri gitmişlerdir. (s.54) “Atavizm” kanununun netâicinden olmalıdır ki; bugün bile İran’da örf ve âdet kabilinden olarak, gâyet ağır cezalar vardır.

Eski Îrânîler; îdâma mahkûm olan adamın, evvelen parmak, sonra kol ve bacaklarını ve en nihâyet başını keserler, gövdesiyle âzâ-yı maktûasını hayvânât-ı müfterisenin (*kesilen âzâlarını yırtıcı hayvanların*) önüne atarlar idi. Şu manzara-i vahşetengîzin ahlâk ve tabâyi-i hissiyât-ı nâs üzerinde, nasıl vahim neticeler hâsıl edeceğini düşünemezlerdi. En hafif bir kabahat bile, recm gibi, kat’-ı uzuv gibi mücâzâtı istilzâm (*icab*) eylerdi.

İrtikâbı sabit olan hükkâmın (*hâkimlerin*), diri diri derileri yüzülüp, halefinin makamına serilir; hükümdara karşı en hafif bir riâyetsizlik gösteren ve meselâ sayd ü şikârda (*avlanmada*) ondan evvel ok atan katl’ olunurdu.

Cerâim-i azîme ashâbı hakkındaki hükümlerin âbâ vü ecdâda (*atalara*) dahi şümûlü vardı.

Lûtîler ba’de’l-teşhir, yarı bellerine kadar toprağa gömülerek, recm olunur ve mââmâfih yine bu fiil-i müstekrehin (*iğrenç filin*) önü alınamazdı. İran kavânînde, hayvânât için müretteb (*düzenlenmiş*) ceza yok idi ise de ahâlinin hissiyât-ı umûmiyesi gışâ-yı gılgizetle örtülmüş olduğundan, hayvânâta pek acıklı muâmelere ediliyordu.

Meşhur Dârâ’nın- fırtına sebebiyle Çanakkale Boğazını [Dardaneli] mürûr edememesinden dolayı- denizi, zincirler ile darbettirdiği, şahâdet-i târihiye ile sâbit olmasına bakılırsa, cemâdât bile, Îrânîlerin dâire-i infîâl ve mücâzâtından nâ-haric değildi!

Akvâm-ı Hindiyenin mecmua-i kavânîne, Manou'ya [Manou] nazaran; onların ahkâm -ı cezaiyesi de hemen Îrânîler kadar şedîd idi.

Sâha-i târih-i tekâmülde- Mısırîler ile kadîm Hindîler ve Îrânîlerden mâadâ- hemen bütün cihana, medeniyet muallimliği etmiş olan eski Yunanîlerin kavânîn-i hukukiye ve cezaiyeleri pek nâkıs (*eksik*) idi. Onlar, hayâlât-ı şiiriyeyi maddiyet-i hukukiye ile bir türlü mezcedememişlerdir.

(s.55) En kadîm vâzı-ı kanunları bulunan meşhur Lygurgue mecmuası, âdab ve ahlâka menâfi (yararlı) birçok ahkâmı câmi idi (*hükümleri toplanmıştı*).

Lygurgue kavâidi mucibince, fiil-i sirkat (*hırsızlık*) bir sûret-i mâhirâne ve hîle-kârânede icrâ edilir ise, fâil, cezadan masun kalır ve mahâretsizce yapılmış olduğu hâlde, kamçı ile tedib edilirdi.

Âhîren, Solon tarafından ta'dîl edilen kavânîn-i cezaiyede, eşyâ-yı mukaddese ve hayriyeyi sirkat ve vatana ihanet ve livâta⁴ edenler için îdam cezası tertib edilmiş iken, peder ve evlâdını katleyleyenler, cezadan muaf tutulmuştur. İbtidâleri îdam; ihnak (*boğma*); recm, kuyuya ilkâ sûretiyle icrâ ve îdamın mücâzât-ı fer'iyesinden olarak maktûlün ve ailesinin emvâl-yi müsâdere olunur idiye de bilâhare Dracon tarafından yayılan kavâninde, silsile-i mücâzât-ı îdama kat'-i ser, tesmîm (*zehirleme*), darben veya recmen itlâf sûretleri de ilâve edilmiş ve atâlet, zinâ, ecânible muhâbere, ahâliyi hükümet aleyhine iğrâ (*kışkırtma*), ilâhları inkâr, heykelleri tahrip⁵ defâtir-i hükümeti tahrif, livâta, kalpazanlık, nebbâşlık dahi îdamı müstelzim ef'âlden (*fiilerden*) addolunmuştur.

Rüşvet, ecnebi bir kadınla izdivaç, mugâyir-i kanun-ı hareket mücâzât-ı terziliyeyi (*rezilce cezalandırmaya sebep*) dâî idi. Böyleleri, ba'de'l-teşhir, Atina hâricine teb'îd edilirdi. Çünkü Atina'da mahbes olmadığından, ashâb-ı cerâim teb'îd sûretiyle cezalandırılırdı.

Atina'da resmî bir hâmisi olmayan ecnebi, esir addedilerek satılırdı.

Kavânîn-i Yunânî'de dahi hayvânâta hatta cemâdâta mahsus cezalar vardı. Sukûtiyle bir şahsın vefatına sebep olan bir heykeli, Dracon'un cezaen şehir haricine nefy ettirdiği meşhurdur.

Hükümet-i Cumhuriye aleyhinde bulunanların, bad'el-îdam cesetleri hudud hâricine atılırdı.

4 Bir hâlde ki: Âhara teslim-i ırz eden bir erkek çocuğu, mektebe kabul eden muallim ile çocuğa müsâmaha eden ebeveyn dahi, îdam olunurdu.

5 Bu vesile ile Atina'da pek çok hükemâ, îdam edilmiştir ki; meşhur Sokrat, Alcibiade, Anaxagore ... bunların serâmedanından (*ileri gelenlerinden*) idi.

(s.56) Müntehirin (*intihar edenin*) sağ kolu kat' olunduktan sonra, vücudundan ayrı bir mahalle defn olunur ve zinâ eden zevceyi, zevci, cihazının (*çeyizinin*) müsâderesiyle, esir gibi satabilirdi.

Kendi rızasıyla bir erkeğe teslim-i bekâret eden kızları dahi, pederleri, satarlardı. Eğer o kız, rahip kerîmesi ise zânî îdam olunurdu.

Kavânîn-i İbrânîyenin esasî, pek metîn ve mütedil olduğu hâlde, fûrûâtı, bazı garâible âlûde (*dolu*) idi.

Zâniye, avâm-ı nâsdan birinin duhter-i bâkiri olup da fiil-i şenî, hâric-i şehirde vâki olmuş ise, zânî, îdam edilir; zâniye, muaf tutulurdu. Fiil-i mebhûs dâhil-i şehirde ikâ edilmiş bulunduğu hâlde, zâniye de katl' ve rahib kerîmesi olduğu takdirde, erkekle beraber ihrâk-ı binnâr olunurdu (*ateşte yakılırdı*). Ve tayy-i hayvânât, livâta, mezheben izdivacları memnû kesân (*kişiler*) beynindeki fuşşiyât, mezhebe hakaret; ceza-yı îdamı istilzâm ederdi. Derdest edilen sârik mâl-i mesrûku (*hırsız çaldığı malları*) tazmin edemez ise hâkim, sâriki, bil-müzâyede fûruht ederek semeninden (*pahasından satılarak*) tazmînât-ı mahkûmeyi te'diye ederdi! Mâhâza (*bununla birlikte*); kavânîn -i İbrânîyede ulemâ-yı müteahhire-i hukukun: "Bir mâsumun bigayrihak (*haksızca*) ceza görmesinden ise bin mücrimin cezadan âzâde kalması hayırlıdır." kavline muvâfık, ahkâm ve kavâid de vardı. Meselâ:

Mahkemede, maznunun mücrimiyetini talep eden hâkimler, o akşam et'ime-i lezîze (*leliz yemekler*) yemekten, şarap içmekten, uyku uyumaktan, kendilerini mahrum ederek, ertesi güne kadar verdikleri hükmü teemmül ederler (*etraflıca düşünürler*) ve ferdâ-yı muhâkemede, re'yelerinden nükûl edilebilirlerdi (*vazgeçebilirlerdi*). Etmedikleri takdirde, câni, siyâset meydanına îzâm olunmakla beraber, mün'adiler, vakit bu vakit; "İdama mahkûm olan şu zavallıyı tebriyeye (*aklamaya*) muktedir kimse varsa, gelsin!" diye nidâ ederler ve şâyed birisi zuhûr edince, onu mahkemeye götürüp kabul ve ifadesini dinlerlerdi. O adam, mahkûmu tebriyeye muvaffak olamaz ise münâdî tekrar nidâ eder ve bu muâmeleye beş defaya kadar müsâade olunurdu.

(s.57) Romalıların ahkâm-ı cezaiyeleri, akvâm-ı kâdime-i sâirenin en mükemmel, en hakkâniyetperveri idi. Asırlarca, Avrupa ulemâ-yı hukukuna mehaz ve merci olan bu kavânîn-i muntazamaya, îras-ı nakîse edecek bir şey varsa, o da ahkâm-ı cezaiyenin kibar ve avâma göre seyyân (*denk*) olmamasından ve bir de – mugâyir-ı ahlâk olan- mücâzât-ı terzîliyenin pek mebzûl ve mübah bulunmasından ibarettir.

Roma kanununa nazaran, üserâ, kâffe-i hukukdan mahrum olup, velilerinin bir cüz'ü addolunurdu. Her ne yaparsa yapsın, bir esir, efendisini mahkemeye şikâyet edemezdi. Efendi ile esirin şahs-ı vâhid addedilmesi neticesi

olarak, efendi dahi, köle ve câriyesini şikâyet eyleyemezdi. Esirin ef'âl-i cinaiyesinden, veliler mes'ûl olurdu.

İskât-ı cenine (*çocuk düşürmeye*) cür'et eden kadınlar, zevcelerinden bittefrik nefy edilirdi. Nebbâşlar ile genç kız ve oğlanları ve dul kadınları iğfâl, sürü ile hayvan sirkat, mevadd-ı mukaddeseye, hükümete hakaret edenler ve bir de asker firârîleri, îdam olunurlardı.

Zât-üz-zevc (*evli*) bir kadınla zinâ eden adamın emvâli müsâdere ve kadının da cihâzı üzerindeki hukuku iskât edilerek, her ikisi de katledilirdi.

Bir kimseyi katl' ve tesmîm edenler, hayvânât-ı vahşiyeye parçalattırılır ve fakat katil kibar nâsdan ise emvâli bil-müsâdere, nefy olunurdu. Roma kanunlarında, evvelce hayvânâta mahsus mevadd-ı cezaiye mevcut idiyse de ahîren bu usûl ilgâ edilmiştir.

Sagîr'ül-sin (*yaşça küçük*) olanlar ile üserâyâ mahsus olmak üzere, işkence cezalarının envâi vardır.

Târih-i medeniyetin mühim bir kısmını işgal eden hükümât-ı Arabiyenin mevâdd-ı hukukiye ve cezaiyesi, şerîat-ı mutahhara-i İslâmiyeye müstenid olub, ahkâm-ı şerife-i mebhûse ise cümlenin malûm olmasına ve Hükümât-ı hâzıranın kavânîn-i cezaiyeleri de hikmet-i hukuk esasına mübtenî bulunmasına mebnî, onlardan bahse, hâcet görmediğimiz (s.58) gibi, hiçbir kanuna, hiçbir icâb-ı şer'î ve adlîye müstenid olmaksızın, devr-i sâbıkda, Hersekli Kemâllerin, Lübnanlı Neciblerin, Beşiktaş tepelerinde, bilmem hangi mâhutların, Taşkışlalarda mücrimîn-i siyâsiyeye ettikleri işkencelerin tasvîr-i mâhiyât ve safahâtını da bizden sonra geleceklere terk ile hatm-i kelâm eyliyorum.

Mirgün: Ali Seydi

FIRKA-İ SİYASİYE

“Mekteb-i Mülkiye Mezunları İttihad ve Teâvün Cemiyeti” Heyet-i İdaresi Riyâsetine

Reis Efendi,

(s.58) “Mekteb-i Mülkiye Mezunları İttihad ve Teâvün Cemiyeti”nin siyâsiyât ile iştigal etmesine ve bir fırka-i siyâsiye teşkil eylemesine muârizım (*muhâlîfim*).

“Cemiyet” siyâsiyât ile iştigal ederse ve bâhusus bir fırka-i siyâsiye teşkil eyler ise derhal “İttihad ve Teâvün Cemiyeti” olmak sıfatını ve hele “Mülkiye mezunları ailesi” bulunmak haysiyetini tamamen zâyî eder. O vakit, hâlis bir siyasî cemiyet hâline munkalib olur ki o sûrette de Mülkiye mezunlarından oldukları hâlde birçok kimseler, o cemiyetin, o fırka-i siyâsiyenin mesleğini, programını kendi kanaat-i siyâsilerine muvâfık görmediklerinden, o cemiyete dâhil olmakdan ibâ ederler (*kaçınırlar*).

Kezâlik, Mülkiye mezunu olmadıkları hâlde, o fırka-i siyâsiyenin programını, kendi fikirlerine, emellerine muvâfık bulanlar, o firkaya intisâb ile, o cemiyete dâhil olabilirler.

İşte bu sûretle cemiyet, bütün Mülkiye mezunlarını, bir dâire-i ittihad ve samimiyet dâhiline cem’ edebilmek maksadından ayrıldığı gibi, diğer taraftan (s.59) dahi cemiyet, Mülkiye mezunu olmayanlara da ebvâb-ı kabulü küşâd edeceğinden, münhasıran Mülkiyeliler Cemiyeti olmak sıfat ve haysiyetini de gâib eder.

Yok, eğer cemiyet, hem bir fırka-i siyâsiye teşkil etsin, hem de yalnız Mülkiye mezunlarına münhasır kalsın gibi bir zehâbda bulunursa, bu muhâli (*imkânsız*) temenni etmek, demektir. Bir fırka-i siyâsiyeye intisâb etmekte sâik-i yegâne “kanaat-i siyâsiye”dir. Mülkiye mezunları, aynı mektebde, aynı derece-i tahsîli görmüş olmakla aynı “din-i siyasî” ile mütedeyyin olmak, farz edilebilir mi?

Mülkiye mezunları, kanaat-i siyasîlerine göre, fikir ve emellerine muvâfık ve mülâyim gelen firkalara intisâb etsinler veyâhut yeniden teşekkül edecek firkalara dâhil olsunlar; fakat onların, yalnız Mülkiye mezunu olmak itibariyle,

beynlerinde bir râbta-i samimiyeti, bir mev'id-i mülâkâtı olmalıdır. O da siyâsiyât ile meşgul olmamak üzere, bir “İttihad ve Teâvün Cemiyeti” ve bir “Mezunin Kulübü”nün mevcûdiyetiyle te'mîn edilebilir.

Onun için ben, “Mekteb-i Mülkiye Mezunları İttihad ve Teâvün Cemiyetinin” siyâsiyât ile iştigal etmesine, bir fırka-i siyâsiye teşkiline teşebbüs eylemesine, muârizım.

Burada, siyâsi firkalar teşkili ve alelumum firkalar hakkında, birkaç söz söylemekten kendimi alamadım.

Parlamento usûlüyle idâre olunan memleketlerde, siyâsi firkaların vücudu şarttır. Hem parlamento olsun, hem siyâsi firkalar bulunmasın ve fırka münâkaşât ve mücâdelâtı olmasın demek, “istibdâd” ın bir başka şeklini temenni etmek demektir.

Meselâ, bugün; Türkiye'deki taze Meşrûtiyetin, o nevzâd-ı zaîfin kuvvetlenmesi, emeklemekten kurtulup da sağlam olarak ayağa basması için, kuvvetli firkaların vücuduna şiddetle lüzum vardır, fakat Türkiye'de bugün, firkaları nasıl teşkil etmelidir?

Öyle, bir masa başına toplanmış, birkaç kişinin “heves-i âtîsi” bir fırka teşkiline asla kifâyet edemez.

Tükenmez bir kuvve-i hayâtiyenin menbaı olan “millet”in âmâl ve ihtiyacına göre teşekkül etmeyen firkalar, matlûb olan mânâsıyla bir “fırka-i siyâsiye” değil, olsa olsa (s.60) bir “koteri” olur ki, millet içinde kabûl-i âmmeye mahzar olamaz. Bu kabîl firkalar, hemen yalnız müteşebbislere ve müessislere münhasır kalır ki âdeta, askersiz, ordusuz, bir erkân-ı harbiye heyetine benzer; hiçbir kuvvet ve kudreti hâiz olmaz. Mülk ve milletin “mukadderât”ını idâre hususunda, hiçbir vazîfe icrâ edemez.

Meşrûtiyetle idâre olunan memleketlerde, ekseriyetle en mühim siyâset rollerini oynayanlar ve fırka mücâdelâtında şan ve şöhret kazananlar, “serbest sanâyi” erbâbidir. Avukatlar, muharrirler, bir dereceye kadar tabîbler vesâire gibi... “Bütçe-har, denilen devlet memurları, her vakit “muhâfaza-i memûriyet” kayd ve ihtiyacında buldukları için, onlar, herhangi fırka mevkii-i iktidara gelirse, o firkaya boyun eğmek, râm olmak mecburiyetindediler. Onun için, onların, memleketin hayat-ı siyâsiyesine merdâne iştirâk edip de mücâdelât-ı siyâsiyede nâm ve şân kazanmaları, gayr-i mümkündür. Onlar, kanaat-i siyâsiyelerini izhâr etmemeye mahkûm olarak, makine gibi muayyen bir işle, bir “devlet hizmeti” ile çalışmaya, işlemeye mecburdurlar.

Mekteb-i Mülkiye mezunları, hemen umûmiyetle memur oldukları için, bundan sonra, vatan ve millet yolunda olacak fırka-i mücâdelât ve münâkaşâtına,

onların da iştirâk edib mühim roller oynayabilmeleri, mülk ve milletin sevk-i mukadderatında kuvvetli âmiller olabilmeleri, hiç muhtemel değildir.

İşte bu nokta-i nazardan da ben, Mülkiye mezunlarının bir fırka-i siyâsiye teşkil etmeye heves eylemelerini, mantıksız ve hikmetsiz bulurum.

Rusçuk fi 4 Şubat, Sene 909

**Bulgar Kamarasında Meb'us
Tahir Lütfi
309 (1893) mezunlarından**

TARİH

(İKİNCİ NÜSHADAN MÂBAD)

(s.61) Filvâki (*gerçekten*) “Şefiknâme” Edirne vâkasının sûret-i cereyânıyla, bazı esbâb-ı târihiyeyi hâvî olduğuna göre, o vâka için ehemmiyetli bir mehaz (*kaynak*) ise de anlamak müstahil (*imkânsız*) olduktan sonra, fâidesi tenezzül eyleyeceği tabiidir.

Vekayinâmeler, hemen ekseriyetle, şu beyân olunan sûretlerde olduğu gibi, tevârih-i mahsusa şeklinde yazılan kitaplar da aynı hâldedir. Bundan sonra, devletçe, resmî olarak tâyin ve zabt-ı vekâyie memur edilen vak’anüvîsânın yazdıkları târihlerde de aynı hâl meşhûddur.

Mâlûmdur ki târih ya silsile-i vekâyî takip edilerek veya terâcim-i ahvâl tedkîk olunarak veyâhut vekâyî-i târihiye ile hikemiyât ve esbâb-ı vekâyîi anlayarak, bilmuhakeme mütalâa olunur.

Şu üç sûret-i tettebbudan, muhakeme kısmı, mutlaka terâcim-i ahvâl ile vekâyî-i târihiye sûretlerinin bilinmesine mütevakkıf ise de terâcim sûreti ile tâkib-i vekâyî şekli, müstakilen takib ve tedkîk olunabilir.

Bundan dolayı yalnız vekâyîi tâkiben veyâhut terâcim-i ahvâlden bahsen, müstakil eserler vücuda getirmek mümkündür.

Tevârih-i Osmaniye, hemen tamamen târif olunan şu ikinci sûret üzerine ya silsile-i vekâyîi tâkiben veya meşâhîrden bazılarının terâcim-i ahvâlini toplayarak, tahrîr edilmiştir.

Terâcim-i ahvâl sûretiyle târih yazarlar, meşâhîri seçmekten ziyâde, meselâ; şeyhler, şeyhülislâmlar, kapdan paşalar, sadrâzamlar gibi bir meslek veya bir mansıbdâ zuhûr (s.62) etmiş meşhur, gayr-i meşhur zevâtın esâmîsini toplayarak, bazı tafsilât ile sıra üzerine cem’ ve telifke (*biraraya getirmeye*) çalışmışlardır. Devhatü'l-Meşâyih, Sefîne-i Kapudanân, Hadîkatü'l-Vüzerâ gibi. Tâkib-i vekâyî sûretiyle yazılan târihlere gelince; bunlar arasında birkaç müstesnâdan sarf-ı nazar, hemen tekmil târihlerimiz, alelâde vekâyî-i câriye zabıtâmeleri itlâkına (*denilse yeridir*) sezâdır. Devlet-i Osmâniyeye dâir yazılan târihlerin envâ-ı adîdesini tedkîk etmek, büyük bir bibliyografi vücuda getirmeye mütevakkıf olduğundan, mezbahasımızın buna müsâdesi yoktur. Ancak bunların içinde bazı vakaların ayrı ayrı zabtedilmiş târihçileri vardır ki o vekâyîin zaman-ı hudûsunda berhayat olan müellifinin müşâhedâtına veya ahîren destres olunan

kıymetdâr vesâika (*vesikalara*) istinad ettirildiği için, ehemmiyet-i azîmeyi hâizdirler. Meselâ, Gazavât-ı Estargon, Sigetvar Fetihnâmesi, Peçevî Târîhi, Evliyâ Çelebi Seyâhatnâmesi, Resmî Efendinin Hulâsat'ül İtibar'ı ve emsâli eserler, bu kabîldendir.

Bazıları da derin bir tedkîkin veya büyük bir iktidarın mahsulü olarak vücud bulmuş târihlerdir ki müelliflerinin azamet-i iktidarıyla mütenâsib sûrette ehemmiyeti, hâizdirler. Meselâ, Karaçelebizâde'nin Ravzatü'l-ibrâr'ı ile zeyli, Fındıklılı Mehmed Halîfenin Fındıklılı Târîhi denilen eseri, Kâtip Çelebinin â'sâr-ı târihiyesi ve bâhusus Esfar'il-Bihar'ı ve emsâli tevârîh-i mutebere, bu sırada, zikredilebilir.

Devletimizin târihine dâir, şu bahsolunan nevi'lerden başka bir de sûret-i resmîyede nasb ve tâyin olunan müverrihlerin- ki 1000 târihine kadar "Şâhnâmehan" ve ondan sonra da "Vak'anüvis" nâmlarıyla menâsıb-ı dîvânîyeden olarak nasb ve tâyin olunurlar idi- yazdıkları vekâyi-i câriye zabıtânâmelerinden husûle gelen târihler mevcuttur.

Şâhnâmehan unvânıyla, en evvel zabt-ı vekâyiye memur edilen zât, İran'dan hicretle Devlet-i Aliyye hizmetine girmiş olan Fethullah Efendi nâmında, bir zâttır. Bundan sonra sırasıyla, Lokman Efendi ve Kâtip Mehmed Çelebi ve Hükmi Efendi nâmlarında üç zâtın daha bu unvân ile tâyin olundukları keetebe-i tevârîhden anlaşılmalıdır. (s.63) Bundan sonra zabt-ı vekâyi için nasb ve tâyin olunanlara vak'anüvis denilmiştir.

Fakat bunlardan evvel husûsî veya müsâade-i mahsusa ile Devlet-i Aliyye-i vekâyii zabt edenler olmuştur. En evvel Âşık Paşa bir târih yazmış ve bunda, Devlet-i Osmaniye'nin evâil-i hâlini derc eylemiştir. Âşık Paşa'nın hafîdzâdelerinden Ahmed Dede nâmında bir zât Târîh-i Âşık Paşazâde nâmıyla, yine evâil-i târihimizi musavver bir târih vücuda getirmiştir. (890/M.1485) târihlerinde Neşrî ve İdris isiminde iki müellif, zabt-ı vekâyi eylemiştir. (950/M.1543) târihlerine kadar gelen diğer birçok müellifler de ya bir padişah zamanını musavver olarak Selimnâme, Süleyman nâme gibi husûsî eserler veya buldukları ve gördükleri vekâyiye dâir Rodos Fethi, Mohaçnâme gibi eserler tahrîriyle, zabt-ı vekâyi eylemişlerdir.

Gerek Şâhnâmehan ve gerek vak'anüvis unvânıyla resmî müverrih tâyin olununcaya kadar zabt olunan vekâyi-i târihiye mecmuaları, bilâhare Devlet-i Aliyye'nin bin (1591) târihine kadar vekâyiini tahrîr eden müelliflerin eserlerine mehaz olmak nasîbine mazhar olmuştur. Bunlardan bazıları, tab' bile edilmediğinden, nüshaları mefküddür. İşbu âsârın mütalâa ve telfikiyle, ibtidâ muntazam bir eser vücuda getiren Hoca Sâdeddin Efendi'dir. Müşârünileyh Hoca Târîhi nâmıyla mâruf olan eserini, nîmresmî verilen emir üzerine tahrîr ve

tedvîn etmiş ve evâil-i târih-i Osmânî için ilk mufassal me hazı, vücuda getirmiştir.

Vak'anüvis unvânıyla zabt-ı vekâyie memur olan zevâtın birçoğunun vücuda getirdikleri eserlerde ya muhtasarlık veya yekdiğere irtibât gibi bazı sebepler ilcâsıyla birbirine mezcedilerek, âfide esâmisi zıkr ve mâhiyeti teşrih edilecek sekiz kıt'a sıra târihler meydan-ı vücuda gelmiştir.

Devlet-i Aliyye'de vak'anüvis olarak resmen tâyin olunan zevât bunlardır:

İstanbul Nişancı Abdurrahman Paşa, Hâcegândan Halepli Naîmâ Efendi, İstanbul Raşid Efendi, Şeyhülislâm Çelebi Âsım Efendi, İlmiyeden İstanbul Sami Efendi, İlmiyeden İstanbul Şakir Efendi, Hâcegândan İstanbul Suphi Efendi, Hâcegândan İstanbul Aziz Efendi, (s.64) Hâcegândan İstanbul Şefik Efendi, Küttâbdan Kırmımlı Rahmi Efendi, Hâcegândan İstanbul Hâkim Efendi, İlmiyeden İstanbul Çeşmîzâde, İlmiyeden İstanbul Mûsâzâde, Kadı Behçet Efendi, Mevâliden İstanbul Süleyman Molla, Hâcegândan Trabzonlu Enverî Efendi, Edib Efendi, Enderûn-ı Hümâyundan Nuri Bey, Reîsü'l-küttâb Bağdadlı Vâsıf Efendi, Hâcegândan İstanbul Pertev Efendi, Hâcegândan İstanbul Âmir Bey, İlmiyeden Ayntablı Âsım Efendi, İlmiyeden İstanbul Şânîzâde, İlmiyeden İstanbul Es'ad Efendi, Recai Efendi, Nâil Bey, Cevdet Efendi [Paşa], Lütfi Efendi.

Bunların her birisi, alâkadar'ül istitaa zabt-ı vekâyie çalışarak, az, çok ehemmiyetli birer eser vücuda getirmişlerdir.

Bu eserler arasında, Abdurrahman Paşa'nın Vekayinâmesi, Şefik Efendi'nin Şefiknâmesi, Rahmi Efendi'nin Sefâretnâmesi, Âsım Efendi'nin Târih-i Âsım ve Şânîzâdenin Târih-i Şânîzâde nâm eserleri, Esad Efendi'nin Üss-i Zaferi, şâyân-ı dikkat eserlerdendir.

Asıl silsile-i vekâyii hâvi olan sekiz kıt'a târihi vücuda getirenler dâhi şu vak'anüvisân meyanında bulunan; Naîmâ; Raşid; [Küçük Âsım Çelebi]; Subhi; Azmî; Vâsıf; Cevdet; Lütfi Efendilerdir. Ancak diğerk vak'anüvislerin kaleme aldıkları zabıt cerideleri ve makaleler, birbirine halef olan zevât tarafından cem' edilerek, tedvîn ettikleri târihlere isimlerini alem olarak bırakan mezkûr'ül esâmî vak'anüvisânın târihlerine mezcedilmiştir.

(mâbâdı var)

Efdaledin

MEKTEB-İ MÜLKİYE MEZUNLARI İTTİHAD VE TEÂVÜN CEMİYETİ

İCTİMA-İ UMÛMÎ

(s.1) İctimâ-i Umûmî, Mart'ın Altıncı Cuma günü Mekteb-i Mülkiye binası dâhilinde vukûa geldi. Bu ictimâ için gazetelere verilen îlânda, Cemiyetimiz Meclis-i İdâresi âzâsının müddet-i memuriyetleri hitâm bulduğu cihetle, yeniden intihâp icrâsı için, Kulûbe dâhil olan âzânın behemehâl hazır bulunmaları ricâ edildikten sonra, deniliyordu ki;

“Bu İctimâ-i Umûmîde, Heyet-i Umûmîyenin müzekkeresine vaz' olunacak mevadd:

Evvelen: Mazrûfen gönderilen re'y pusulalarının küşad ve tasnifi ile ârânın tebeyyünü (*fikirlerin belli olması*) ve gelecek iki sene için âzâ intihâbı.

Sâniyen; Meclis-i İdâre tarafından tertip olunan Nizamnâme'nin kabul ve tasdiki,

Sâlisen: Heyet-i İdârenin şimdiye kadar vukû bulan icrââtına dâir, Meclis-i İdâre tarafından kırâat olunacak raporun istimâi (*dinlenmesi*).

Râbian: Kulübün küşâdından şimdiye kadarki vâridât ve sarfiyâtına (*gelirleri ve giderlerine*) dâir takdim olunacak bilançonun tedkikiyle, münasip görüldüğü hâlde tasdiki.

Hâmisen: İstimlâken bir kulüb binası tedâriki hakkında takdim olunacak proje üzerine tedkikât icrâsıyla tasdik veya reddi.

Sâdisen: Kulübün bundan sonra ittihad etmeyeceği mesleğin tâyini.”

(s.2) ictimâ-i umûmîde ikiyüz kadar arkadaşımız hazır bulundu. Gerek taşradaki gerek Dersaâdet'teki arkadaşlarımızdan, yeni Meclis-i İdâre Heyeti için vürûd eden (*ulaşan*) re'y pusulaları sûret-i mahsusada intihâp olunan rüfekâmız tarafından küşad ve tasnif edilmeye başladığı sırada, Mekteb-i Mülkiye Müdiri ve müddet-i memuriyeti hitâm bulan Meclis-i İdâre Reis-i Sâni Celâl Bey, âtideki nutku kırâat etti:

“Arkadaşlar! Aziz, Muhterem, Sevgili Kardeşler!

Mekteb-i Mülkiye ailesi, bu büyük Mektebin beyaz duvarları içinde, dershanelerin köhne sıraları üzerinde perverşiyâb-ı terbiyet olan (*terbiyeyle beslenen*) Mekteb-i Mülkiye evlâdları kimi mürûr-ı sinîn ve tevâlî-i âlâm ve ekdâr (*geçen yaşlar ve süregelen elemeler ve kederler*) ile saçları, sakalları ağarmış, ihtiyarlığın alâim-i nâtüvanîsi (*güçsüzlüğün işaretleri*) ile belleri bükülmüş, kimi henüz genç, dinç, istikbâle mâtuf olan enzârî parlak, kalpleri ümid-i âtî ile mâlâmâl (*ağzına kadar dolu*) olduğu, fakat ihtiyarı, genci aynı fikirle mütefekkir, aynı maksada hâdim buldukları hâlde, burada sevgili, müşfik vâlideleri olan şu Mektebin pâk, münevver âgûşunda (*kucağında*) ictimâ ile birbirlerini selamlıyorlar.

Hepimiz, bu Mektebin dershanelerinde, sıralarında perverşiyâb-ı terbiyet olduk. Yekdğerimizi istihlâf ederek, burada çalıştık. Tefekkürü, şanlı vatanın ihtiyâcâtını, vatana karşı olan vezâifimizi burada öğrendik.

Şu hissiz duvarlarla muhat olan (*çevirili*) bina, bize, hissetmeyi öğretti. Şu samt (*sessizlik*) ve sükûtta başka bir şey ifade etmeyen bî-ruh ahcâr (*ruhsuz taşların*) kırıntıları, bize düşündüğümüzü, hissettiğimizi söylemeyi tâlîm etti. Hepimiz, burada ne kadar mesûd günler, ne derece heyecanlı dakikalar geçirdik. Kalbimiz, ne âlî hisler, ne büyük ümitler ile mâlî (*dolu*) idi.

Burada bulunduğumuz müddetçe, henüz şebâbetin (*gençliğin*) henüz şedâid-i zaman (*zamanın zahmetleri*) ile tahrip edilmemiş ümitleri; gençliğin, müthiş darbelere tesâdüfle kırılmamış büyük arzuları, âlî hevesleri bizi ihâta etmişti (*kuşatmıştı*). Mektebe girdiğimiz dakikada, kalplerimizde uyanan, her gün, her ân büyüyen hizmet-i vatan emelleriyle, mektepten çıktık. Elimize verilen berât-ı istihkâkın, bize, her şeyin temin ve şâhrah-ı terakkî ve teâlîyi küşad edeceğine (*yükselme ve ilerlemenin doğru yolunu açacağına*) (s.3) emin idik. Memuriyete, o kadar büyük arzularla dâhil olduk ki bu vatani, dünyanın en müterakkî, en mesûd memâlikî (*memleketleri*) sırasına idhal etmek, bizim, o zamanlar fikrimizce, pek kolay idi. Fakat bu kadar büyük emellerle deruhte ettiğimiz hizmetlerde, ne gördük; müşkülât, adem-i imkân! ... Otuz seneden beri devam eden leyâl-i ıztırab-ı istibdâd (*istibdâdın ıztırablı geceleri*) nihâyet tulû eden (*doğan*) neyyir-i hürriyet ile munkalib (*hürriyet güneşi ile değişip*), subh-ı selâmet (*kurtuluş sabahı*) oldu. Ufkumuz, nûr ile doldu. Artık ufku münevver dâhilinde, hedef-i azîmetimizi görüyorduk. Cümlemiz hemdest-i vifâk ve taâvün olarak (*yardımlaşarak, anlaşarak, elbirliğiyle*) ilerlersek, bu hedefe daha az müddet zarfında vâsıl (*ulaşma*) olabileceğimizi düşündük. Aslî olan ittihadımıza, bir sûret-i aleniyyet verdik. Bu sûretle “Mezunin-i Mülkiye İttihad ve Teavün Cemiyeti”ni teşkil eyledik. Siz, bize, Cemiyetimizin idâresini havâle etmek sûretiyle, emniyet ve îtimad gösterdiniz. Biz de size bugün yaptığımız şeylerin

hesabını vererek, hakkımızda ibrâz ettiğiniz îtimada, ne derecelere kadar lâıyk olduğumuzu, isbât etmeye çalışacağız.

Birkaç büyük milletin hürriyet ve hâkimiyetine bidâyet-i tesis olmak itibarıyla, şühûr-ı sâireden mümtâz (*diğer aylardan seçkin*) olan mübârek Temmuz ayı nihayetlerine (*sonlarına*) doğru idi ki Mülkiye mezunlarından İstanbul'da bulunan vatanperverler, bir ictimâ-ı umûmî kararlaştırdılar. Bu karar, Ağustos ayında lâne-i irfanımız (*irfan yuvamız*) olan şu bina-yı muhterem dâhilinde toplanmamıza bâdî oldu. O gün, bize bahşettiğiniz şeref-i îtimad ile Cemiyetimizin emr-i idâresini deruhte ettik. İlk işimiz, Cemiyetin rehber-i harekâtı olmak üzere, bir Nizamnâme tanzimi oldu. Altı aydan beri, bilcümle arkadaşlarımıza tevzî edilmiş olan bu Nizamnâme hükmüne tevfikân, îfâ-yı vazîfe ediyoruz.

Cemiyetimiz tayerâna (*uçmaya*) henüz başlayan kuşlar gibi, bir müddet âşiyân-ı kadîmini (*çok eski evini*), Mekteb-i Mülkiye binasını terk edemedi. Aylarca müddet, burada ictimâ ve müzâkere ettik. Bu sırada idi ki Selanik'te bulunan arkadaşlarımızdan, bir dâvetnâme aldık. Matla-ı hürriyet olan (*hürriyetin doğduğu*) bu şehri, İttihad ve Terakkî Cemiyet-i muhteremesini, şanlı şerefli Üçüncü Orduyu ziyâret etmek hakkındaki arzumuzun galeyânına bu dâvetnâme, kifâyet eyledi. Tafsîlât, Mülkiye Risâlesinin birinci nüshasında mezkûr olduğu (*amldığı*) üzere, tren-i mahsus ile Selanik'e kadar gidip geldik.

(s.4) Bu seyahat esnâsında, Selanik'te, trenin meks ve âram eylediği (*bekleyip durduğu*) her istasyonda, mazhar olduğumuz hiss-i kabulün hâtîrât-ı müteşekkîrânesi, ilelebet muhâfaza edilecektir. Cemiyetimizin lâıykıyla tesisi bir mahall-i ictimâ olmasına mütevakkıf (*bağlı*) olduğundan, Bâb-ı âlî Caddesinde, mâlûmunuz olan mahall-i mahsus isticar (*kiralama*) vüs'at-i malimiz (*mali gücümüz*) müsâadesi derecesinde tanzîm ve tefrişine ihtimam olundu. Meclis-i Mebusânın küşâdına müsâdîf olan (*rastlayan*) gün de resm-i küşâdî icrâ edilen bu binada vezâif-i resmîyemizden hâlî (*boş*) kalan zamanlarımızı, arkadaşlarımızla musâhabe ve teâtî-i efkâr (*sohbet, fikir alışverişi*) ve mütâlaa ile geçiriyoruz. Mâmâfih, henüz bir kütüphâne tesisine, muvaffak olamadık.

Nazar-ı tedkîkinize arz ettiğimiz bütçenin teklîfât sütunu kabul olunursa, bu seneden itibaren "Mezunin-i Mülkiye Cemiyeti" Kütüphânesi, senevî 100 liralık kitap mübâyaa edecek (*satın alacak*). Şimdilik Dersâadet'te neşr olunan ekser yevmî (*günlük*) gazetelerle, haftalık bazı cerâid (*gazeteler*) ve Journal, Tan, Maten, İllüstrasyon gazetelerini ve Joseto ismindeki risâle-i mevküteyi (*günlük dergiyi*) celb ile iktifâya (*yetinmeye*) mecbur olduk.

Kulübümüzde; bir büfeci, bir kapıcı ve bir papuççu istihdam ediyoruz. Bunlardan, büfeciye, bir maaş tahsis etmedik. Buna mukâbil, büfe içinde, kendisinden bedel-i icâr (*kira bedeli*) talep etmiyoruz. Muâmelât-ı tahrîriye için,

400 kuruş maaşla bir kâtip ve muâmelât-ı hesabîye için kezalik, 400 kuruş maaşla veznedarlık vazîfesini dahi ifâ etmek üzere bir muhâsebeci refiki ve tahsîlât için yine o mikdâr maaşla, bir tahsildâr istihdam eyliyoruz. Kapıcıya, 200; papuşçuya, 150 kuruş maaş veriyoruz. Şu hesaba göre, Kulübümüz memûrîn ve müstahdeminine, şehri (aylık) 1550 kuruş maaş veriyoruz. Size takdim olunan bütçenin teklif sütununda, muhâsebeci muâvininin maaşına 200 kuruş daha zammı teklif edilmiştir ki ifâ ettiği vazîfenin kesretine nazaran, teklif-i vâki, tasvîb olunur zannederiz.

Meclis-i idâre, her Perşembe, ictimâ ve umûr-ı câriyeyi rü'yeti ihtimam etmiştir. Bunun hâricinde vakitlerde de Kulüp, sabahtan gece yarısına kadar Mülkiye mezunlarına küşâdedir. Uğrayan arkadaşlarımız, ekseriya, orada merâmını anlatacak, merâmını anlayacak bir refik-i şefik bulabilir.

İki aydan beri mecmuamızda intişâra (yayımlanmaya) başladı. Bunun tertîb ve neşri (s.5) vazîfesini, rüfekâmızdan Ali Reşad, Ali Seydi, Hasan Tahsin ve Hakkı Behiç Beyler deruhde buyurdular.

Nizamnâme mucibince, mecmua, Kulüp âzâsına, meccânen (parasız) veriliyor. Bu cihetle, şimdiki hâlde satış hâsîlâtı, masrafını korumuyor.

Fakat Mülkiye mezunları umûmen bu mecmuanın muharrir-i tabiisi (doğal yazarı) olup mündericâtı (içindekileri) herkes tarafından takdir edilmekte olduğundan, mecmuamızın gittikçe tekemmül edeceği ve binâenaleyh, rağbet-i umûmiyeyi kazanacağı şüphesizdir. Şimdiye kadar, mecmua heyet-i tahrîriyesi, hayli dağdağalı (telaşlı) olan bu işi, hamiyyeten, bilâbedel deruhde buyurdular. Bundan dolayı, kendilerine alenen teşekkürü, vazîfeden addederiz.

Unvânından da anlaşılacağı üzere, Kulübümüz, iki maksad ile teşekkül etmiştir. Bu maksaddan biri, ittihad ve diğeri teâvündür.

Maksad-ı evvel, tamamıyla hâsıl oldu. Hamd olsun, Kulüp âzâsı meyanında ednâ mertebe bir gubâr-ı ihtilâf (anlaşmazlık tozu) mevcud değildir. Teâvün cihetine gelince, îtiraf ederiz ki Meclis-i İdâre, bu bâbda, şâyân-ı zıkr bir muvaffakiyet ibrâz edemedi. Gerek taşrada ve gerek İstanbul'da mağdur olduklarından bahs ile Kulübün muâvenet ve vesâtetine (aracılığına) mürâcaat eden arkadaşlarımız için, devâir-i âidesinde takibattan geri durulmadı, Nâzırlar görüldü, îzâhât-ı lâzîme i'tâ edildi, hatta makam-ı Sadârete kadar mürâcaat olundu. Her mürâcaatlara, birçok vaadler alındığı hâlde, maddeten bir şey görülmedi. Yine senelerce kaymakamlıkta hüsn-i hizmet etmiş Mülkiye mezunları dururken, hariçten bir takım zevât, mutasarrıflığa tâyin olunuyor. Buna karşı, bir tedbir ittihazından âciziz. Çünkü kuvvet, şimdilik, bizde değildir.

Mektebimiz mezunlarından 17 zât, millet tarafından Meclis-i Mebusân âzâsı intihâb edilmiştir. Gerçi, şimdiye kadar mektepten neş'et eden 1063 mezun

meyanında 17'sinin Meclis-i Mebusâna dâhil olabilmesi, istisgar edilebilirse (*küçümsenebilirse*) de 50.000 nüfusun bir mebusu olduğu nazar-ı dikkate alınır ve Mekteb-i Mülkiye mezunlarından %1,6 sınıfın mebusluk şerefine nâil olduğu düşünülürse, milletin mazhar-ı emniyet ve îtimad olduğumuza kâni oluruz. Şu hesaba göre, Mülkiye mezunlarının mebus intihâp edilmek ihtimâli, sâir efrâd-ı Osmâniyeye nazaran, pek ziyâdedir. Mebus arkadaşlarımızla (s.6) teşerrûf etmek istedik, kendilerine, Kulübümüzde bir çay ziyâfeti tertip ettik.

Davet-i vâkıamızı lûtfen kabul buyurdular. Mektebimiz, Cemiyetimiz, bundan sonra hukuk-ı sarîhasını muhâfaza için, mebus kardeşlerimizin himmet ve muavenet-i hamiyet-kârilerine mürâcaat edecektir. Biz, hukuk-ı milleti muhâfaza vazîfesiyle mükellef olan mebusânımızdan ve bilhassa Mekteb-i Mülkiye mezunu bulunanlardan, milletin en irfânlı ve en çalışkan, hamiyetli unsuru Mülkiyelilerin muhâfaza-i hukukunu yalnız recâ değil, uhuvvet-i müşterekemiz nâmına, talep ederiz. Bu bâbda, devâir-i âidesine mürâcaat ederek ve risâlemizle neşriyatta bulunarak, muhâfaza-i hukuka sa'y edeceğiz (*çalışacağız*).

Henüz ictimâata dâir bir kanun yapılmadığı cihetle, Cemiyetimizin mevcudiyet-i kanunîyesini tasdik ettirmek, mümkün olamadı. Böyle bir kanunun, pek yakın bir zamanda neşrolunacağı tabiidir. O hâlde Mezunin-i Mülkiye Kulübü resmen tanılacağından, mürâcaat-ı resmîyesi, daha ziyâde hâiz-i ehemmiyet olur.

Sunuf-ı âliyye kadar Mekteb-i Mülkiyeye devam edip de bir cürm-i siyasîden dolayı Mektepten ihrac ve nefy ve tağrîb edilen kardeşlerimize, Mekteb-i Mülkiyeli hukukunun bahşedilmesi, Mektep Müdürü tarafından vukû' bulan iş'ar üzerine, Bâb-ı âlî'ye yazıldığı gibi, biz de bu kardeşlerimizi meyanımıza kabule karar verdik. Meclis-i İdârece verilen karar hükmünce, bu zevât, tıbkı şahâdetnâmeliler gibi, Kulübümüzün bahşettiği bilcümle hukuka, nâil olacaklardır.

Bu gibi Cemiyetlere fahrî âzâ kabulü, her yerde cârî olduğundan, gerek kürsî-i tadrîsde bulunarak Mekteb-i Mülkiyeye hizmet eden ve gerek maiyetlerinde bulunan Mülkiyelilerin hidemâtını takdir ile feyz ve terakkîlerine çalışkan vükelâ ve lâlet tâyin vücudlarından bizim için hayli hizmet me'mûl olan (*ümit edilen*) zevâtın, Meclis-i İdâre âzâsını intihâp etmek ve kendileri intihâp olunmak salâhiyetini hâiz olmamak şartıyla, Cemiyetimize kabulü, bazı zevât tarafından teklif edilmiş ise de Nizamnâme ahkâmına mugâyir olan böyle bir teklifin kabulü, Meclis-i İdârenin salâhiyeti hâricinde olduğu, diğer rûfekâmız tarafından makam-ı itirazda serd edildiğinden, bu cihetin, heyet-i umûmiyenin re'y-i sâibine tevdiini (*isabetli oylarına teslimini*) münâsip gördük.

Memleketimizde, Meşrutiyetin îcâbâtından olarak, muhtelif fırak-i siyâsiye zuhûr edeceği (s.7) derkâr olduğundan, Meclis-i idâre âzâsından bazı arkadaşlarımız, Mülkiye mezunlarının dahi müstakil bir fırka-i siyâsiye teşkil etmesi münâsib olacağını teemmül eylediler. Bu bâbda, bir karar-ı kati verilmeden evvel, rüfekâmızın âresini istizmâc ettik (*nabzını yokladık*). Alınan cevapnâmelerin kısm-ı azamında, bir maksad-ı uhuvvetle teşekkül etmiş olan Cemiyetimizin, fırka-i siyâsiye teşkil etmesi, bu maksad-ı mühimme münâfi (*aykırı*) olacağı bildirildi. Bu mesele-i mühimmenin hallini de ârâ-yı umûmiyeye terk eyledik.

Deminden arz ettiğim vechle, Kulübümüz, icâr ile tutulmuş birkaç küçük odadan ibaret bir binada bulunuyor. O binada, ictimâ-i umûmi akdi mümkün olamadığı gibi, ahabca husûsî bir ziyâfet verilmesi de kâbil olmuyor. Ayrıca, bir mütalâa salonu tesisi için, yer bulamadık. Lâyıklı bir büfemiz, bir lokantamız, vâsi, bir musâhabet (*görüşme*) mahallimiz yok. Böyle bir yeri, Cemiyetimizin şerefiyle, mütenâsib göremiyoruz. Şimdilik Mezunîn-i Mülkiye Kulübü, Beyoğlu'ndaki *Union Française'ler* derecesinde olmasazsa da hiç olmazsa ihtiyacımıza kâfi derecede olmalıdır.

Kulübümüze gelecek rüfekâmız, orada, her türlü vesâit-i istirâhati, mükemmel bulmalıdır. Biz, böyle düşündük. Sizin de böyle isteyeceğinizi ümid ederiz.

Bugün, Kulübe dâhil olan âzânın adedi 475'e bâliğ oldu. Bir taraftan da taşrada bulunan arkadaşlarımız, mürâcaat ediyor. Mekteb-i Mülkiyeliler, kendi kardeşleriyle râbitalarını kesemezler. Bu cihetle, umûm arkadaşlarımızın, Kulübümüze dâhil olacakları, katiyyen me'mûldür (*beklenmektedir*).

Söylediğim gibi, biz, şimdiki hâlde 475 Mülkiyeliyiz. Her birimiz tahsîlimiz, deruhde ettiğimiz ve edeceğimiz vezâif itibariyle, nefsimizi (*kendimizi*), bir kazanın, bir sancağın, bir vilâyetin hüsn-i idâresine, bir Nezâretin ıslâhına kâdir görüyoruz. Şu hâlde, kendimize, bir mesken tedârik edemez isek, biraz ayıp olur, zannedirim.

Bâb-ı âlî'nin ittisâlinde (*bitişğinde*) oldukça harâb bir bina var ki üç bin liraya kadar alınması mümkündür. Tamiri için iki bin lira sarf edildiği hâlde, alt katına bir lokanta, bir kırâathâne yapmak mümkün olur. Lokanta ve kırâathânenen, senevî lâakal (*en azından*) 200 lira kadar bedel, icâr olunur. Elyevm, ikâmet ettiğimiz dar mahal için de senevî 180 lira icâr veriyoruz. Beheri beş lira bedelle 1000 aded hisse (s.8) senedi çıkarılır ve rüfekâmız iktidar-ı mâliyeleri nisbetinde, bunları mubâyaa ederse beş bin lirayı tedârik, bizce, âsân (*kolay*) olur. Nakit elde oldukça arz ettiğim bina olmasa bile diğer münâsib bir yer bulmak mümkündür. Verilen akçede zâyî olmaz. Elyevm, teyîd edilen icâr bedeli ile yapılacak lokanta ve kırâathânenin getireceği îrâd (*gelir*) fâiz ve re'sü'l-

mâl tediyesine (*sermaye ödemesine*) hasır edebilir. Kulüp dûcâr-ı müzâyaka olmadan, borcunu tesviye eder. Bu paranın idâresi, heyet-i umûmîyemize mevdû olduğu için, ziyân mahzuru da vârit olamaz. Beş lira, senevî 350 te'diye edilmek şartıyla, %3 faiz ile 19, %4 faizle 21 senede imhâ edilir. Böyle bir emr-i hayra iştirâk etmeyecek rüfekâmız meyanında kimse yoktur, zannederim. Bu sayede, biz de rantıye sırasına dâhil olur, ashâb-ı tahvilden olduğumuzu beyân ile îcâbı halinde, izhâr-ı gurûr edebiliriz! Bu teşebbüsün en büyük bir fâidesi de bize bir Kulüp mahali ihzâr etmekle beraber, teşebbüs-i şahsi hakkında memlekete nâfi bir hüsn-i misâl teşkil eder.

Mülkiye mezunları, hürriyet ve Meşrutiyeti istikbâl ve tebcil hususunda, herkese tekaddüm ettiler (*öne geçtiler*). Memlekette, bir cemiyet teşkilini en evvel kendileri düşündüler. Rütbelerin kavâid-i meşrutiyetle kâbil-i tevfiik olmadığını, yine herkesten evvel Mülkiyeliler teemmül etti. Veznelerindeki sermayeleri yedibin kuruştan ibâret olduğu hâlde, beşbin liralık bir bina tedârikine karar vermek sûretiyle de kuvve-i teşebbüsiyelerini herkese göstermek, kendi şerefleri îcâbındadır.”

Bu nutku müteakib, arkadaşlarımızdan Arsen Efendi, kürsüye çıktı. Altı ay müddetle ifâ-yı hizmet eden Meclis-i İdâreye, beyân-ı teşekkür ettikten sonra, başlıca altı madde hakkında serd-i îtirâz eyledi. Arsen Efendi, ictimâ-i umûmiyede bütçenin kabul olunamayıp ancak tedkîk için mümeyyizler tâyini iktizâ ettiğini (*gerektiğini*), Kulüp binası dâhilinde mefrûşât için hayli zâit masârif ihtiyar olunduğunu; misâl, duvarlara çiçekler vaz'ı (*koyulması*), yerlere halılar tefriş (*serilmesi*), kadife sandalyeler, koltuklar alındığı hâlde, Cemiyetin asıl maksad-ı tesisi olan teavün cihetine, hiç ehemmiyet verilmediğini, bilfarz (*sözün gelişi*) şimdiki kadar mezun arkadaşlarımızdan muhtac-ı muâvenet olan hiç kimseye, para verildiğini işitmediğini söyledi. Sonra (s.9) Heyet-i İdâre âzâsının sûret-i intihâbına, îtiraz etti. Arsen Efendi'nin fikrince, Meclis-i idâre âzâsını intihâb için, her senenin mezunları arasından beşer, altışar kişi ayrılmalı, bunlar bil-ictimâ, her sınıf nâmına birer delege intihâb edilmeli. Delegeler de Heyet-i İdâre sûretinde toplanarak, Cemiyetin muâmelâtına bakmalı. Refikimiz Heyet-i İdâre âzâsının alekser kudemâ-yı mezunünden (*çok defa, eski mezunlardan*), büyük memuriyetler ve mevkiler ihrâz etmiş zevâtan mürekkep olmasını tecviz etmiyor (*uygun görmüyor*); çünkü, genç mezunlar, yâhut Cemiyetin himâye ve muâvenetine muhtaç arkadaşlar bu zevâta mürâcaatta, sıkılıyorlar. Sıkılmasalar bile lâyük oldukları derecede mazhar hüsn-i kabul olamıyorlar; âdeta büyük kardeşleri tarafından, nazar-ı ehemmiyete alınmıyorlar.

Bâdehu (*daha sonra*) Arsen Efendi, fırka-i siyâsiye teşkili, daha doğrusu Cemiyetimizin siyâset ile iştigali câiz olup olmadığı meselesine geçti. Fırka-i siyâsiye teşkili fikrinin kabul olunmamasını tavsiye etti. Dâi-i îtirâz, beşinci madde olmak üzere de sene-i hâliye bütçesinin, Heyet-i İdâre-i cedîde tarafından

tanzim edildikten sonra, ictimâ-i umûmînin, nazar-ı tasdîkine arzını teklif ve kulübüne mahsus bir bina almak ve yaptırmak meselesine gelince, bunun bir ticâret işinden ibâret bulunduğunu, arkadaşlar iştirâk ederler ise arzu eyleyenlerin hisse senedâtını alabileceklerini, beyân eyledi.

Arsen Efendi'nin mütâlaât ve îtirâzatına, Reis Celal Bey cevap verdi. Evvela, Meclis-i İdâreye vukû bulan teşekküre mukâbele etti; sonra, Arsen Efendi'nin çok gördüğü tezyînâtın levâzım-ı zarûriyyeden olduğunu, masârif-i zâide (*artan masraflar*) dediği şeylerin umûm tarafından tasdik edildiğini beyân eyledikten sonra: “Mekteb-i Mülkiye mezunları, hasır üzerinde oturamazlar. Elbette halı, koltuk vesâire kulübümüzde bulunacaktır. Biz Arsen Efendi'nin zâid dediği masârif-i tezyîd edemediğimize (*çoğaltamadığımızıza*) müteessifiz.” dedi.

Teâvün (*yardımlaşma*) meselesine gelince, Celal Bey (*El-cûd mine'l-mevcûd/Cömertlik mevcuddan yapılır.*) dedikten sonra; mâmâfih, muâvenet için şimdiye kadar mürâcaat vâki olmadı. Olsaydı, bittabi Cemiyet muâvenete müsareat (*acele*) ederdi. Biz, mezun arkadaşlarımız arasında, başkalarının iânesine arz-ı ihtiyaç eden hiç kimsenin mevcut olmadığına kanaatle, iftihar ederiz! Âzânın sûret-i intihâbına gelince; Meclis-i İdâreye âzâ intihâbı (**s.10**) için Mektepten târih-i neşet nazar-ı dikkate alınamaz, mezun olmak şartı kâfidir. Mektepten en sonra çıkmış genç arkadaşlarımız da rey kazandıkları hâlde intihâb olunabilirler. Gerek büyük, gerek küçük bir mevkide olsun, Cemiyetimize bilâ-müstesna (*ayrım yapılmaksızın*) her mezun, mürâcaat edebilir; hiç kimse kendi mâdununda (*altında*) bulunan genç refiklerine nazar-ı hakaretle bakmaz; bakamaz. [gürültü; adem-i tasdik]. Mâmâfih, her sınıftan delege tayiniyle, Heyet-i İdâre âzâsının teşkili fikri şu ictimâ-i umûmîde kabul olunursa, bittabi biz de kabul ederiz.”

Bâdehu, Berberyan Efendi, kürsüye çıktı. Bütçenin tedkiki için mümeyyizler tâyini, zaten, Nizamnâmenin cümle-i ahkâmından bulunduğunu, Meclis-i İdârenin sûret-i intihâbı da yine Nizamnâmenin madde-i mahsusuyla tâyin edilmiş olduğunu söyledikten sonra; “Burada Nizamnâmenin ta'dîlini müzâkere edecek miyiz? Böyle bir ictimâ-i umûmîde, Nizamnâmenin ta'dîli için bir karar verilemez zannedirim. Yalnız bir sûret-i müzâkere tâyin olunması, muvafıktır (*uygundur*). Bence, Nizamnâmede muhtâc-ı ta'dîl gördükleri mevaddı, mektup ile bildirmelerini, umûm arkadaşlarımızdan rica edelim; herkes re'yini mektupla gönderir. Bir encümen-i mahsus tarafından bu mektuplar tedkik olunarak, netice tâyin edilir.” dedi.

Arsen Efendi tekrar kürsüye çıktı. Reis Beyin talâkât-ı beyânına (*güzel açıklamasına*) ve kendisinin ifhâm-ı merâmda (*isteğini anlatmada*) bu derece mahâret sahibi olamadığına nazaran, münâkaşada galebe edemeyeceğini îtiraf ile beraber, fikrini müdâfaa edeceğini beyân etti ve dedi ki: “Tabî koltuklarda oturmaya îtirâz etmiyorum. Elbette Kulüpte hasır üzerinde oturulmaz. Lâkin,

Cemiyetin en büyük vazîfesinin taâvün olduğu unutulmamalıdır. Reis Bey, mezunlar arasında gayrın muâvenetine arz-ı ihtiyaç eden hiçkimsenin bulunmamasıyla iftihâr ettiğini söyledi; böyle olmasını temenni edelim. Lâkin, hiç zannetmem. Bir arkadaşımız muhtac-ı muâvenet olur da mürâcaat edemez; Cemiyet, böylelerini aramalı, bulmalıdır. Hesâbatı tasdik için vukû gelecek ictimâ-i umûmîde bu bâbdaki fikrimi daha ziyâde îzah ederim... Cemiyetimize yalnız hisse-i nakdiye verenlerin dâhil olabilmelerini dahi şâyân-ı îtirâz görürüm. Mezun sıfatını hâiz bütün arkadaşlar hisse-i nakdiyeyi versin, vermesinler (s.11) Cemiyetimize dâhil olmalı; bundan istifâde etmelidirler... Meclis-i idârenin sûret-i intihâbında, her sınıf mezunlarının re'yi bulunması, evvelce îzâh ettiğim esbâbdan dolayı, elzendir... Mekteb-i Mülkiye mezunlarının hukuk-u meşrûalarını istihsâl için Cemiyetçe icrâ edilen tâkîbattan netice çıkmadı; denildi. Hakkımızı, hakk-ı kanunîmizi istemeye her zaman salâhiyetimiz vardır. Mâdemki tâkîbattan netice çıkmadı, niçin hususi sûrette (*diploması tarîkiyle!*...) teşebbüsâtta bulunulmadı. Tavsiye usûlünün el'an devâir-i hükümette (*hükümet dairelerinde*) câri olduğunu, maatteessüf görüyoruz. Cemiyet, başka çare bulamayınca, bu usûle mürâcaat etti mi?"

Bâ'de 313 (1897) mezunlarından Kenan Bey, kürsüye çıkarak, şu yolda idâre-i kelâm etti: "Kulüpte bir kütüphâne tesisi fikrini alkışlarım. Fakat bunun her seneki bütçemizden bir miktar para tefrik etmek sûretiyle vücuda getirilmesi zamana mütevakıftır (*bağlıdır*). Bu kadar zaman bekleyemeyiz. Bunun için ayrıca îâne cem'ini (*yardım toplanmasını*) teklif ederim. Hisse-i nakdiye haricinde olarak, hepimiz kütüphâne için para verelim" [sükût!].

Arsen Efendi, tekrar çıktı. Bu defa, Temmuz zarfında neşredilecek salnâmede, umûm mezunînin resimleri bulunmasını teklif ve bu bâbdaki masrafa iştirâk edeceğini beyân etti [Alkışlar].

Sonra Efdalüddin Bey memûrîn-i mülkiyenin sûret-i intihâb ve tâyini, Mülkiye mezunlarının ahvâli hakkında âtideki malûmâtı verdi:

"Bugün şu mevki-i hitâbeti işgal edişim, izhâr-ı belâgat veya icrâ-yı nutuk için değildir. Ancak arkadaşça ve daha doğrusu kardeşçe bir hasbihal maksadıyladır. Arkadaşlarımın hayat-ı memuriyetlerine dâir muttali olduğum bazı ahvâli, şerh edeceğim.

Eline bir berât-ı istihkâk olarak şahâdetnâmesini alan mektebimiz mezunu, hukuk müktesebesini istihsâl için, hükümete mürâcaat ediyor. İstihsâl edebildiği hizmete göre, vâli maiyetine gidiyor veya kalemlerden birine giriyor ki şu husus ekseren, mincihetin kendi arzusu ve mincihetin Nizamnâmenin sinn hakkındaki kuyûd ile taayyün eder. Fakat bu yolda bir hizmet istihsâli, bir kâide-i muttaridenin (*süregelen kaidenin*) bahşetmesi (s.12) lâzım gelen sühûletle husûl buluyor zannedilmesin.... Kalemlerde açık olmadığı, maiyyet memuriyetlerinde

münhal bulunmadığı bahaneleri, bir silsile-i müşkülât teşkil eder; birçok sademâttân (*müsbetler*) sonra, nihâyet istihsâl-i maksad mümkün olur; asıl suûbet (*güçlük*) de ondan sonra başlar.

Maiyyette ikmâl-i müddet eden Mektepli, kaymakamlığa tâyin olununcaya kadar icâb eden çileyi çektikten sonra, müstebid bir mutasarrıf veya vâlinin o emr-i hod-serânesine (*serkeşliğine*) tebaiyetle (*tabi olma*) istidâd ve müktesebâtını âtil bırakmaya mahkûmdur...Kalemlerden birine girebilenler de aynı tâlie mazhardırlar. Not tutmaktan bozulan yazısı bâdî-i tahcîli (*utandırma sebebi*) olmak üzere başlayan, belki hakâret derecesindeki istiskal; meziyeti, kudemâlıktan ibâret olan kalem zâbitleri nezdinde, ehemmiyetsiz bir çocuk addedilmek sûretiyle nihayetlenir.

Lâkin ziyâ, kâbil-i setr olmadığından, o Mekteplinin hâiz olduğu nûr-ı istidâd, nerede olsa bir ferce (*çatlak*) bularak kendini göstereceğinden, nihâyet bir varlık ibrâz eder. İbrâz eder ama bu, sırf manevîdir. Maddiyat ciheti, terakkî ve tefeyyüz (*feyz bulma*) sırası gelince yeni mânialar tahaddüs eder (*meydana çıkar*).

Senelerce temâdî eden meşâgil-i tahsîlin (*sürüp giden tahsil meşguliyetlerinin*), sıralar üzerinde yıpranan hayatın, çekilen müşkülâtın bir mükâfatı olmak lâzım gelen hakk-ı rüçhan (*üstünlük hakkı*) gözetilmez. Görülen lüzum üzerine! Mâzûlen (*azledilerek*) gelen kaymakam, ikinci bir memuriyet ile gidinceye kadar çekmediği mezâhim (*zahmetler*) kalmaz; gözü önünde değersizlikle, fakat mensûbiyetiyle müştehir (*ünlü*) hem mesleklerinin ikdârını (*kudretini*) görür; dilhûn olur (*içi kan ağlar*); bu mahrumiyet, hayli sürer, âkibet pek çok memurun rağbet etmediği kazalar, kendisine teklif olunmaktan başlayarak, bir hayli keşmekeşten sonra tâyin olunur.

Şu dağdağalar vatan ve millete en ziyâde hizmet edeceği âvân-ı hayatını ifnâ eder (*hayatının zamanlarını yok eder*).

Kalemdekinin sûret-i mahrumiyeti de başkadır. Her taltıfattan; her taksim-i maaştan geri kalmak için (*mahviyet göstermemesi*) sebeptir. İmlâ yazmak bilmeyen rüfekâsının, kalem âdâbına vukûflarından dolayı, ona tefevvuka hakları vardır. İşte kable'l-meşrutîye (*Meşrutiyetten önceki*) halimiz.....şimdi füyûz-ı hürriyetle kâmrân (**s.13**) olduğumuz (*kavuştuğumuz*) devr-i Meşrutiyette ise! . . Hâlin bundan çok farkı görülüyor.

Ancak lem'a-i ümid tatlı (*ümidin ışıltıları*) hayâllere meydan veriyor. Meşrutiyetin yeni kabinesini teşkil eden nuzzâr-ı kirâm hazrentîndan Maârif ve Mâliye Nâzırları ve emsâli gibi zevât-ı fehâmın erbâb-ı tahsîlin himâyesinden lezzet aldıkları âşikâr olduğu gibi, bilhassa Kabinenin Reisi olan Hüseyin Hilmi Paşa Hazretleri de Rumelide en müşkül zamanlarda Mekteplilerin işe

yaradıklarını, bizzat tecrübe ettiklerini dermeyan ile mezunin-i Mülkiyeye kıymetdâr bir eser-i teveccüh ibrâz buyuruyorlar (*yakınlık gösteriyorlar*).

İşte bize ümidbahş olan kuvvet!...

Fakat heyhat! Bu zevât fehâm-ı riyâsettedirler. Bunlara ismâ-ı merâm (*meram işittirmek*) için, tabakât-ı maiyyet var. Muâmelât-ı resmîye dâiresinde kudret-i tasarrufiye onlara, yani kısm-ı a'zam itibariyle eski devir yâdigârlarına muhavvel (*ismarlama*)...

Bunun için yirmi sene emek vermiş, mezun bir kaymakam, ismâ-ı merâm, için aylarca usûl-i kalemiye bataklarında, intihâb komisyonu koridorlarında dolaşmaya mecburdur.

Fakat hiç memuriyet vermemiş bir zât, bu kuyûdâta (*kayıtlara*) tâbi olmadan, mutasarrıf olabiliyor.

Onsekiz senelik hayatını kalemin duvarları arasına hasrederek ancak sekizyüz kuruş maaşa nâil olmuş Mektepli bir kalem hulefâsı (*katipleri*), terfi sırası gelince, kalem zâbiti ile bir mektupçu beyin tertip edeceği imtihanında, o sene kaleme dâhil olmuş, Mekteb-i Rüştiyeden şahâdetnâmeli!... veya Mekteb-i Sultânînin birinci sınıfından sertifikalı!.. Fakat bilmem kimin mensubu bir küçük beyefendi ile beraber imtihan ediliyor.

Garibi şu ki o Mektepli ibrâz-ı liyâkat edemiyor da o mâhud (*adı geçen*) beyefendi kazanıyor...! Neticede yâ imtihan evrakının tekrar tedkîki caiz değildir veya (*suje*) nin bir (*kestionpoze*) olduğundan bahs muhalif terbiye olmakla memnudur (*yasaktır*).

(s.14) Arkadaşlar!..

Şu söylediğim sözlerin mübâlağa veya gareze mahmûl (*yükletilmiş*) olduğunu zannetmeyiz. Her iddiam için, birkaç zîruh (*canlı*) misâl getirebiliyorum. Fakat akdeylediğimiz şu ictimâ-i muhteremde şahsiyât ile iştigale tenezzül, biz, Mekteplilerin ahlâk-ı fâzılasına yakışmaz. İşte tasvîr edeceğim hakâyık (*hakikatler*) budur. Buna da sebep derecât-ı memuriyet nokta-i nazarından hukukumuzun muhâfazası ellerine tevdi edilen ikinci sınıf memurlardır... Şu îzâhatı vererek bir çâre-i hakîkî taharrî etmemizi (*araştırmanızı*) teklif ediyorum...

Vatan ve memleket, vüs'at-i mümtâziyet (*seçkinçi güç*), mevki ve istîdâd-ı terakkî (*ilerleme yeteneği*) îtibâriyle istikbâlden (*gelecekte*) ümidvar olabilir. Fakat şimdiye kadar gördüğümüz mezâhim (*sıkıntılar*), mahrum olduğumuz nîmet-i terakkîyât, hep nâ-ehiller yüzünden. Ne kadar mezunumuz var ise masum-ı mutlakta iddiasında bulunmak, boştur. Aramızda, fenâsı da olabilir.

Lâkin bunlar, 1000 kişide birkaç tanedir. Şu hâlde ekseriyet-i mutlakası, şâyân-ı îtimad olan arkadaşlarımız cidden ehil ve namuslu memurlardır.

Meclis-i Mebusânda Şûrâ-yı Devlet tenkîsatı (*Danıştay düzenlemesi*) hakkında, arkadaşımız mebus Lütfi Fikri Beyin dermeyeran ettikleri sözleri bunu isbât eder. Şûrâ tensikatında âzâlıkta kalan Mekteplilerin fazl ve kemâlini mûterifiz (*itiraf ederiz*). Kimi mektebin birinciliğini, kimi tahsîl itibariyle ciddiyet-i iştigali hâizdir. Fakat Şûrâ'nın Heyet-i Tahrîriyyesi içinde öyle Mektepli arkadaşlarımız da vardır ki her biri vücutlarıyla iftihar edilecek erbâb-ı faziletten olduğu ve emekleri yirmişer seneden dûn (*aşağı*) bulunmadığı hâlde, âzâ mülâzimliklerinde, muâvinliklerde, kanunun bahşeylediği haklarının tezâhürüne muntazır olurken (*beklerken*), ahvâl ve esâmîsi (*isimleri*) mâlûm imtiyâz sahiplerinin tercih edildiklerini gördüler... Şu emsâl gösteriyor ki Mekteplilerin takdir ve tercihi, dûçar-ı eşkâl oluyor.

Şu sözle Mektebimiz memurların adem-i iktidarından bahsetmek veya onların mahrumiyetlerini talep eylemek gibi bir fikirde bulunduğum zannolunmasın. Onların arasında da cidden mümtâz'ül-akrân zevât vardır. Vatana ve memlekete bezl-i hizmet etmiş gayûr (*çalışkan*) memurlar mevcuttur. Kat'iyen bizim adedimiz, tekil memuriyetleri îfâya kâfi değildir. Herhâlde vatana, bilcümle memûrîn, müştereken hizmet edeceklerdir. Kendimize (**s.15**) âit olan maksad aynı derecede bulunan hidmet erbâbından, Mekteplinin tercihi her türlü münâzara ve mantık icâbından iken, bu husûsa îtinâ olunmadığını ispât ederek, bir rüçhan temin edebilmek cihetine matuftur. İntihâb ve istihdam hususlarında ehliyet-i mütesâviye (*eşit yetkinlik*) aransın; aynı hizmetin tâlibleri arasında en muktediri seçilmek için, o meyanda Mekteplilerin mevcudiyeti taharrî olunsun. İktidarına, şahsına îtimat olunmuyorsa isbât-ı liyâkat etmesi teklif olunsun. Nazariyatı ameliyât (*teoriyi pratik*) ile takviye eden, elbette sırf amelî olarak yetişenden daha ziyâde şâyân-ı îtimaddır. Şu sûretle hakk-ı rüçhan temin olunsun. Hiç olmazsa câhil bir müntesib, mağdur bir Mektebliye tercih edilmesin.

Bunun için evvela: Aramızda mevki'en muktedir olanlar, yekdigerimize dest-i muâvenetimizi (*yardım elimizi*) uzatalım.

Sâniyen: Kabinenin fazîlet-perver erkânı nezdinde, istirhâmatta bulunalım.

Vaktiyle, Heyet-i İdâremizden makam-ı Sadârete takdim ettiğimiz bir muhtıra hüsn-i tesir hâsıl etmiş idi. O zaman, Hüseyin Hilmi Paşa hazretleri, Dâhiliye Nezâretinde idiler. Sadâretten tevdi edilen bu muhtırayı, lûtfen hüsn-i kabul buyurarak imkân derecesinde tervîc eylediler (*desteklediler*).

Görülüyor ki teşebbüsât-ı mâkule, erbâb-ı insâf yanında müsmir (*semereli*) oluyor.

Arz etmek istediğim ikinci bir cihet de menşeimizin, Mektebimizin hâlidir.

Vâkıâ bizler, ân-ı mezûniyetimizden itibaren, şu darül'ül-feyz ile maddeten irtibâtımız münkatı' oluyorsa (*kesiliyorsa*) da velînîmet irfânımız olan mukaddes dersanelerde, mânen merbût bulunduğumuzdan, onun teâlî ve terakkîsi de bizce cây-ı endişedir (*endişe mahallidir*).

Bâhusus, küçük kardeşlerimiz olan müdâvimînin hukuk-ı âtiyelerine müteallik husûsâtta, asla bigâne (*yabancı*) kalamayız. Bunun için, bizleri sîne-i lütfunda yetiştiren bu Dârülfünuna dâir, hasbihal edeceğim.

Mektebin ilk tesis ve küşâdında mezunîne va'd olunan füyûzât, kanunen tasrîh olunan imtiyazât, az zaman sonra mevki-i tatbîke vaz' edilmek istenilmedi.

İlk mevâid (*vaatler*), bilâhare taklîl edildi (*azaltıldı*). Çıkanlar, 600 kuruşla istihdam edilmek ve kaymakamlıklara gönderilmek sûretine kalb olundu (değiştirildi). Son Nizamnâme ile de (**s.16**) aklâma (*kalemlere*) tâyin olunanlara 250 kuruş maaş, taşraya gidenlere kaymakamlıktan evvel, üç sene vilâyet maiyetinde hizmet şartıyla, 500 kuruş te'mîn edildi. Bu nimete göre külfet de tezyîd edilerek, Mektebin müddet-i tahsiline bir sene ilâve edildiği gibi, duhûl için müsâbaka ihdâs olunarak, bil-müsâbaka 40 kişi almak kararlaştı. Şu husus, bir Nizamnâme ve kanun şeklinde devam ediyordu. Tahsîlin mezcuriyetine rağmen yine güzide talebe alınıyor ve yetiştiriliyordu.

Meşrutiyetin îlânından sonra maârifin aylarca devam sahibsizliği esnasında alelacele tebdiline lüzum görülen programlarla beraber nizâmât-ı esasiye de gözetilmedi.

Avrupa'daki mekâtib-i âliyedeki (*yüksekokullardaki*) usûllerin tatbiki esası üzerine talebe kabulünde, hiçbir esas gözetilmeyerek, kim isterse devamına müsâade olunarak, müsâbaka usûlü lağvedildi. Bu sûretle, Nizamnâmenin duhûl hakkındaki kuyûdu (*kayıtları*) ilgâ olunmakla, yine o Nizamnâmenin temin edildiği füyûzâta bir rahne (*gedik*) açılmış oldu.

Şu icrâata mûteriz olanlara; "Avrupa'da hiçbir memlekette memur mektebi yoktur ki bizde de memur için ayrıca bir mekteb olsun." cevabı, müdâfaa makamında dermeyan olundu.

Halbuki Avrupa ve bizim memleketimiz...? Aradaki fark, takdir olunur zannederim. Her bucağında nebeân eden zülâl-i irfândan (*irfan suyundan fıskıracak*) husûle gelen ummân mârifetinden pîrâyedar olan (*ziynetlenen*) Avrupa ile henüz tahsîl-i ibtidâisi teessüs etmeyen memleketimizi mukâyese edebilir miyiz?

İlk kademe-i tahsîli taklide muvaffak olduktan sonra, derecât ile yukarı çıkmalıyız...O zaman anlaşılıyor ki tahsîl-i âliyede müşâbehet-i tâmmeye (*tam benzerliğe*) daha çok, hem pek çok zaman ister...

Halbuki mülkün hususiyet-i ihtiyacı bugün her şeyden ziyâde vatanın sîne-i ibtilâsına îsâr-ı şefkat edecek binlerce muktedir memura arz-ı iftikâr edebilir (*muhtaç olabilir*). Husûsiyet-i hâlimiz, perişânî, idâremiz daha çok seneler memur mekteplerinden istiğnâ göstermez. Bunun için menşe-i mübarekimiz füyûzât-ı maddiyesine âit husûsâtın temini için mevki-i âidinden istihâmda bulunmayı teklif ediyorum.

(s.17) Mektebimiz füyûzâtından mahrum kalır ise adem-i râğbet husûle gelir. Âtiyen bizlere halef olacak, mülke hizmet edecek nevresid-gân kesb-i nedret eder (*yeni yetişenler yok olur*) ...

Böylelikle cemiyetimiz müntesibîni azalarak, nihâyet inkırâz ihtimâli vârid-i hatırdır.”

Efdaledin Beyin sözleri, birkaç defa şiddetle alkışlandı. Sonra yine, Arsen Efendiye geldi. ictimâ-ı umûmiyenin nâtika-perdâz-ı mümtâzı (*seçkin konuşmacısı*), Mülkiye mezunlarının en müthiş müdâfi' sıfatını iktisâb eden Arsen Efendi, bu defa “Büyük kardeşimiz Efdal Beye, azîm teşekkürler ederiz” ve “Mülkiye mezunları, bazı devâirde Rüştiye kaçkınlarıyla beraber imtihana davet ediliyorlar!” dedikten sonra, kendisi, rûsûmâtta bulunduğunu, orada muâvin Sırrı Beyefendinin mektepleri böyle bir mezelletten kurtardığını söyledi [Alkışlar].

Kürsi-i hitâbette, Arsen Efendiyi, Kenan Bey tâkip etti. Kenan Bey, müthiş bir hâlde idi; Mekteb-i Mülkiye mezunlarının hakk-ı mükteseb-i kanunîlerinden, Mekteb-i Mülkiye Nizamnâmesinin mevaddından bahsetti; dedi ki: “Şekl-i hükümet ne olursa olsun, bu hakkı, hiç kimse elimizden alamaz; alırlarsa milletimize gadr (zulüm) olur” [Alkışlar].

Arsen Efendi “Mekteb-i Mülkiye mezunlarına değil, bütün millete gadr olur. Yeni Meclis-i İdâre bu hakkı istemeli, müdâfaa etmelidir.” sözlerini ilâve etti.

Efdaledin Bey, Mekteb-i Mülkiye Nizamnâmesi hakkında îzâhât i'tâ ve efkâr-ı mahsûsasını şerh ettikten sonra, Temmuz zarfında (*ay içinde*), Mekteb-i Mülkiyeye bilâ-müsâbaka talebe kabul edilmesi hakkındaki karardan, bu kararın muvâffık olamayacağından, Mektebimizin memuriyet hususundaki imtiyâzının muhâfazası için, mebus arkadaşlarımızın himmetlerine mürâcaat edilmesi lüzumundan bahsetti. Celal Bey “Efdal Beye, Mekteb-i Mülkiye müdiri sıfatıyla cevap vereceğim.” dedikten sonra, şu îzâhâtı verdi:

“Bidâyet-i devr-i hürriyette, bilâ-müsâbaka talebe kabulüne karar verildi. Fakat buna sebep, yine bu Mektebten mezun gazetecilerin neşriyatıdır. Neşriyat-ı vâkıa İdâdi mezunları arasında bâis-i heyecan oldu (*heyecena sebep oldu*). Maârif Nezâretindeki memûrîn, mukâvemet edemediler; müsâbaka imtihanının ref'ine (*kaldırılmasına*) karar verdiler. Bu sûretle birinci sınıfa (s.18) 374 talebe aldı. Fakat bunlar meyânında, Mektebin ders programını lâyıkiyla tâkib ve ikmâl edebilecekler ekalliyettedir (*azınlıktadır*). Mektep idâresi, Mekteb-i Mülkiyenin memur yetiştirmek için açıldığına, bu imtiyâzın idâmesine şiddetle lüzum olduğuna kânidir. Bu bâbda, Nezâret nezdinde teşebbüsâtta bulundu. Cemiyetce de teşebbüsât-ı lâzımede kusûr edilmedi.”

Reis Sâni Bey, Derne Kaymakamlığı meselesinden dahi bilmünâsebe bahsettikten sonra Heyet-i İdârenin teklif ettiği mevaddı re'ye koydu:

Bazı zevâtın hakk-ı intihâba mâlik olmamakla, Meclis-i İdâreye âzâ intihâp edilememek şartıyla, Cemiyete, fahrî âzâ kabulü teklifinde, ekseriyet hâsıl olamadı. Kenan Bey, bu teklifin aleyhine bulundu [Alkışlar]. Arsen Efendi, söz istedi; gürültü başladı. Fakat arkadaşımız yine kürsüye çıkabildi; “Ekalliyetin sözü kesilmez. Ben fahrî âzâ kabulü taraftarıyım. Bundan Cemiyetiniz istifâde eder. [Olamaz, olamaz sadâları] Olamaz diyorsunuz ama, acaba buradaki hâzirûn, mezununin ekseriyetini teşkil ediyor mu? [Gürültü].”

Cemiyete bir şekl-i siyasî vermek teklifi “Olamaz! Sadâları ve şiddetli gürültüler” ile mukabele gördü.

Kulûbe mahsus muntazam bir binâ inşaaı için, hisse senedâtı (*senetleri*) çıkarılması teklifi, hayli mübâhaseyi (*tartışmayı*), gürültüyü mücip oldu. Hakk-ı tasarruf meselesi, meydana çıktı. Kenan Bey, Berberyan Efendi, Kemâleddin Bey meseleyi kanun nokta-i nazarından îzah ettiler. Muntazam bir kulüb binası tesisinde herkes müttfikidi. Fakat bunun suver-i icrâiyesi (*icra şekli*) bâis-i ihtilâf ve münâkaşa oluyordu. Nihayet bu mühim meselenin, Heyet-i İdâre-i cedîdece ariz ü amîk (*etraflıca*) müzâkeresine karar verildi. Nizamnâmenin sûret-i tertip ve ta'dîli hakkında, Kemâleddin ve Rıfkı Beyler arasında bir mübâhaseyi müteâkip, bütçenin teklîfat sûtûnu kabul edildi.

*

* *

O sırada, re'y pusulalarının küşad ve tasnifi muâmelesi hitâm bulmuş (*sona ermiş*) olduğundan, netice-i intihâb îlân edildi. Re'y veren arkadaşlarımız 297 kişi idi. Ahmet Zühdü Bey, kürsüye çıkarak, netice-i intihâbı bervech-i âtî (*aşağıda görüldüğü üzere*) îlân etti:

(s.19) Heyet-i İdâre-i cedîde âzâlığına intihâb olunan yirmi zâtın isimleri ve kazandıkları reyler:

Mihran Efendi	Zirâat Bankası Muhâsebecisi	264
Celâl Bey	Mekteb-i Mülkiye Müdürü	261
Sırrı Bey	Rûsûmât Muâvini	222
Efdaleddin Bey	Âmedî Hulefâsından	220
Hasan Tahsin Bey	Ticâret Mektebi Müdürü	200
Hemayak Efendi	Deâvî Vekillerinden	196
Ali Reşad Bey	Mercan İdâdisi Müdürü	174
Rıfkı Bey	Ziraat Mektebi Müdür-i Sânisî	174
Emrah Efendi	Mebus	171
Ali Seydi Bey	Muharrirîn-i Osmaniye'den	167
İsmail Hakkı Bey	Dâhiliye Mektûbî Kalemî Müdür Muâvinlerinden	151
Cavid Bey	Mebus	150
Abdülhamid Bey	Muhâsebe-i Maârif Müdürü	133
Reşad Bey	Nâfia Muhâsebecisi	130
Emin Bey	Tahrîrât-ı Hâriciye Mühimme Müdürü	129
Said Bey	Meclis-i Maârif Reisi	126
Ahmed İhsan Bey	Servet-i Fünûn Matbaası Müdürü	113
Muhtar Bey	Tercüman-ı Sadâret	102
Tevfik Bey	Hüdâvendigâr Vâli-i sâbıkı	100
Şemseddin Bey	Evkaf Nâzır-ı sâbıkı	99

Heyet-i İdâre-i cedîde âzâlığına intihâb olunanlardan hasbe'lmâzera (*emanetle*) devam etmeyen veya istifâ eyleyen zevâtın yerine ifâ-yı vazîfe etmek üzere kazandıkları re'yelerin mikdarı sırasıyla, Heyet-i İdâreye dâhil olmaları iktizâ eden zevât:

Nâil Bey	Mebus	82
Nureddin Bey	Şûrâ-yı Devlet Tanzimat Dairesi Âzâsından	77
Mehmed Şerif Paşa	Şûrâ-yı Devlet Âzâsından	73

(s.20)

Naim Bey	Mekteb-i Rüşdiye Müdürü	73
Hakkı Behiç Bey	Mâliye Nezâreti Memûrînden	71
Rıfat Paşa	Hâriciye Nâzırî	70
Müfid Bey	Mebus	66
Lütfi Bey	Mebus	61
Câhid Bey	Mebus	59

Kenan Bey	Sadâret Mektûbî Kaleminde	54
Sami Bey	Mekâtib-i İbtidâiye Müdürü	54
Arif Bey	Kurenâdan	54
Zeki Bey	Dîvân-ı Umûmîyede	53
Cemal Bey	Mekteb-i Mâliye Mühimme Müdürü Muâvini	51
İsmail Müştak Bey	Meclis-i Ayân Kalemi Müdürü	50
Agâh Bey	Techîzât-ı Askeriye Mektubcusu	50
Berberyan Efendi	Zirâat Bankasında	46
Memduh Bey	Maârif Nezâreti Müfettişlerinden	41
Cevdet Bey	Meclis-i Maârif Başkâtip Muâvini	39
Faik Bey	Şûrâ-yı Devlet Muâvinlerinden	38
Naim Bey	Zirâat Bankası Veznedar Muâvini	34
Satı Bey	Mekteb-i Mülkiye Muallimlerinden	34
Edhem Bey	Nâfia Tercüme Kalemi Müdürü	32
Süleyman Fehmi Bey	Âmedî Hulefâsından	31
Şevki Bey	Evkaf Nezâreti Mektubcusu	31
Haşim Bey	Hazine-i Hassa'da	31
Mavrokortado Efendi	Orman ve Maâdin Nâzırı	26
Mithad Bey	Mekteb-i Hukuk Müdürü	25
Hamid Bey	Matbaa-i Âmire Müdürü	24
Baha Bey	Şûrâ-yı Devlet Muâvinlerinden	23
İsmail Hakkı Bey	Umûr-i Şehbenderî Müdürü	23
Lâtif Bey	Dâhiliye Mektûbî Kaleminde	22

(s.21) Netice-i intihâb îlân olunduktan sonra, Celal Bey, âzâ-yı cedîdenin ekseriyetle vazîfesi hitâm bulan Heyet-i İdâre âzâsından bulunması, Heyet-i mezkûreye gösterilen îtimad eseri olduğunu beyân ile hâzirûna (*hazırda bulunanlara*) teşekkür etti.

Bâ'de müzâkerâta devam olundu. Nizamnâmede lüzum görülecek tâdilâtın icrâsı için Heyet-i İdâre-i cedîdece bir lâyiha kaleme alınarak, bunun ictimâ-i umûmîye arzı, karargîr (*karara bağlanmış*) oldu.

Cemiyet nâmına (*Pera Palas*)'da Heyet-i Vükelâ şerefine büyük bir ziyafet verilmesi hakkında vâki olan teklif, Cemiyetin, siyâset ile iştigal etmemesine dâir ittihaz edilen karardan dolayı, bâis-i münâkaşât olarak, nihayet bu meselenin de Heyet-i İdâre-i cedîdenin ekseriyet-i sülûsûn sâlisen (*üçte iki çoğunlukla*) ârâsıyla hâll edilmesi tasvîp olundu; ictimâ-i umûmîye, bu sûretle hitâm verildi.

* * *

Yeni Meclis-i İdâre, Mart'ın 16 ncı Perşembe günü akşamı bermûtad ictimâ ederek, Nizamnâme mücibince reis-i evvel, reis-i sâni, muhâsebeci ve kâtip intihâbına ibtidâr olundu. 14 reyden; 11 rey ile Sırrı Bey, Reis-i Evvel; 8 rey ile Celâl Bey Reis-i Sâni, intihâb olundular; Mihran Efendi muhâsebecilikte; Hasan Tahsin Bey, hizmet-i kitabette ibkâ edildiler.

BİLUMUM MEZÛNÎN-İ MÛLKİYEYE

Mecmuamızın cümlemize, dolayısıyla evlâd-ı vatana bir hizmet-i hakikiye ve ciddiye ifâ edebilmesi için, elyevm kısm-ı azamı taşrada bulunan rüfekâ-yı muhteremimizin buldukları mahallere aid olarak idârî, siyâsî, iktisâdî, mâlî, ticârî, zirâî, ahlâkî, ictimâî öğrenecekleri, tedkik edecekleri mesâil-i nâfia hakkında mütâlâât ve tedkikât-ı mahsusaları netâyicini mübîn (*açık*) ve makâlâtı, mecmua sahib-i imtiyazına göndermelerini rica ve bu yolda vürûd edecek (*ulaşacak*) evrak-ı makâlâtın, heyet-i idâre-i tahrîriyece bittedkik, şâyân-ı istifâde bir şekilde mecmuaya dercine müsaade olunacağını beyân ederiz.

Fâideden hâli görmediğimiz bu müfid (*yararlı*) teşebbüse, bir mukaddeme teşkil etmek üzere, (s.22) mecmuamız, âtîdeki satırları taşra ve İstanbul'da bulunan bütün arkadaşların nazar-i dikkatine arz eder:

Bu nüshamızda Hasan Hâmid Bey Biraderimizin “İdâre-i Vilâyât” unvânlı bir makaleleri mündericidir. Bunu, dikkatle okumalarını ve âtîdeki suâllere âit mütâlâalarını, Temmuz ibtidâsında neşredilecek nüshamıza yetiştirilmek üzere, nihayet Haziran'ın 10 uncu gününe kadar bildirmelerini tavsiye ederiz. Vârid olacak mütâlâât, derece-i ehemmiyetlerine göre tasnîf edildikten sonra neşredilecek, icâb ettiği hâlde, ayrıca bir makale ile de netice-i tedkikât izah olunacaktır.

Suâllerimiz:

- 1- “İdâre-i Vilâyât” makalesinde en büyük taksimât-ı mülkiye olmak üzere livâlar gösteriliyor; bu fikir, doğru mudur?
- 2- En büyük taksimât-ı mülkiye, livâlar oluşuna nazaran, turuk ve maâbir ve sâir umûr-ı nâfia, kimlerin mezûniyetleriyle ve nasıl yapılmalıdır?
- 3- En büyük taksimât-ı mülkiye, livâlar oluşuna nazaran, teşkilat-ı adliye nasıl olmalıdır?
- 4- En büyük taksimât-ı mülkiye, livâlar oluşuna nazaran, tahsîl-i ibtidâî ne yolda tertip edilmelidir?

- 5- En büyük taksîmât-ı mülkiye, livâlar oluşuna nazaran, verginin tarh ve cibâyeti ve tediyât-ı hükümet (*düzenleme, toplama, hükümet ödemeleri*) nasıl olmalıdır?
- 6- Teşkilât ve idâre-i nevâhî (*nahiyelerin idaresi*) ne sûretle olmalıdır?

Cevapların, nihayet Haziran'ın 10 uncu gününe kadar mecmua sahib-i imtiyâzı nâmına gönderilmesini ricâ ve bu târihten sonra gönderileceklerin tedkîkine vakit bulunamayacağını ve Temmuz nüshasına yetiştirilemeyeceği beyân olunur.

(s.23) Heyet-i İdâre-i cedîdeye intihâb olunan Hüdavendigâr Vâli-i sâbıkı Tevfik Bey, Ankara Vâliliğine tâyin edilmiş ve İstanbul'dan müfârat etmiş (*ayrılmış*) olduğundan ve Kırk KİLİSE (*Kırklareli*) Mebusu Emrullah Efendi, kesret-i meşgûliyeti hasebiyle, devam edemeyeceğini bildirdiğinden, yerlerine, Mebus Nâil Bey ile Nureddin Bey, Meclis-i idâreye dâhil olmuşlardır.

* * *

Rüfekâmızdan birçoğu, Cemiyetin Nizamnâme-i ahkâmını bihakkın (*tam mânâsıyla*) tatbik ederek, umûm arkadaşlarca intizâr edilen mevadd-ı nâfianın mevkii-i fiile vaz'ı, Heyet-i İdârenin muntazam ictimâ etmesine ve âzânın müdâvim bulunmasına, uhdelere tevdi olunan vazîfeyi hüsn-i ifâya gayret etmelerine mütevakıf bulunduğunu beyân ile Heyet-i İdâre-i cedîdenin himmet ve faâliyeti âsârına intizâr ettiklerinin arzı için, mecmuamızın vesâtetine (*aracılığına*) mürâcaat etmişlerdir.

* * *

İstanbul ve taşradaki rüfekâmızdan aldığımız makale ve mütâlaanâmelerden bazılarının, mecmuaya derc olunamaması, kesret-i mündericâta mebnî olduğundan, bunlardan şâyân-ı istifâde olanların, sırasıyla derc edileceğini, mecmuanın heyet-i tahrîriyesi, umûm mezunin-i Mülkiye olduğuna nazaran, bütün arkadaşlarımızın bu bâbda diriğ-i himmet etmemeleri (*himmetini esirgememeleri*) lâzım geleceğini beyân ederiz.

(s. 24)

Bütçe Lâyihası

Vâridât-ı Muhammene (*Tahmin Edilen Gelirler*)

İcmâl Müfredat

Birinci Fasl- Hisse-i Nakdiye

Kuruş	Kuruş					
	28320	Şehrî (<i>Aylık</i>)	40	Kuruştan	59	Âzânın bir senelik hisse-i nakdiyesi
	57120	Şehrî	20	Kuruştan	238	Âzânın bir senelik hisse-i nakdiyesi
	21240	Şehrî	10	Kuruştan	177	Âzânın bir senelik hisse-i nakdiyesi
106680	106680	Yekûn				

İkinci Fasl- Vâridât-ı Muhtelif-i Sâire

	800	Akçe mübâdelesini husûlü me'mûl olan kâr
	500	Kulûb akçesinin tenmiyesi (<i>nemalandırılması</i>) takdirinde faiz olarak alınacak olan
	260	Vâridât-ı muhtelif-i sâire
1590	1560	<u>Yekûn</u>

Üçüncü Fasl- Risâle-i Mevkûte

	17800	Mecmuanın beher cildinden sekizyüz adedinin harice fûrûhtu (<i>satışı</i>) halinde, beheri 95 parçadan, senevî alınacak olan
	1200	Mecmuaya derc olunacak ilânından ücret olarak alınacak olan
24000	24000	<u>Yekûn</u>

Dördüncü Fasl- Sâlnâme

3750		Sâlnâmeden 500 adedinin 705 kuruştan esmânı (<i>bedelleri</i>)
135920		<u>Yekûn</u>

(s.25)

Masârif-i Muhammene**İcmâl Müfredat****Birinci Fasıl- Masârif-i Muhammene**

Kuruş	Kuruş		Şehrî
	4800	Kâtip Refiki Maâşı	400
	7200	Muhâsebeci Refiki Veznedar Maâşı	600
	4800	Tahsildâr Maâşı	400
	2400	Kapıcı Maâşı	200
	1800	Pabuşcu Maâşı	150
	19440	Bedel-i İcar	1620
40440	40440	Yekûn	

İkinci Fasıl- Masârif-i Gayr-ı Mukannene**(Tahsisat Harici Masraflar)**

	1500	Müstahdemin Elbise Bedeli
	2200	Mektuplara Mahsus Posta Bedeli
	300	Sigorta
	3000	Hava Gazı
	1200	Terkos ve Göztepe Suları
	1800	Masârif-i Müteferrika
	2400	Kırtasiye
	2400	Mahrûkat (<i>yakacak</i>)
	2000	Avrupa Gazetelerine Abone
	1200	Yerli Gazetelere Esmâni
18000	18000	<u>Yekûn</u>

Üçüncü Fasıl- Risâle-i Mevkûte

	10800	Kağıd Esmâni
	15600	Tabıyye Masârif-i (<i>basım masrafları</i>)
	3600	Taşraya Sevk Olunacak Risâlelerin Posta Masrafı
30000	30000	<u>Yekûn</u>

(s.26)

Dördüncü Fasil- Sâlnâme

	3000	Kâğıt Parası
	6000	Masârif-i Tabîyye
	2200	Masârif-i vesâire
11200	11200	Yekûn

Beşinci Fasil- Teklifât

	10800	Kütüphaneye alınacak kitaplar için 325 (M. 1909) senesinde sarfi teklif olunan
	12000	Mecmua-i Mevkûte Heyet-i Dâimesine şehribin kuruştan ücret olarak i'tâsı teklif olunan
	2800	Mefrûşât için sarfi teklif olunan
	6440	Zuhûrât (<i>Hesapta Olmayan</i>)
32040	32040	Yekûn
4310		İhtiyat akçesi olarak emniyet sandığında hıfzı lâzım gelen
735990		Yekûn

(s.27) Ağustos sene 324 (M. 1908) ibtidâsından (*başından*), Şubat sene 324 gâyesine (*sonuna*) kadar Cemiyetin mâlûmatını nâtık, hulâsa-i hesâbiyyedir.

Vâridât		Masarifât			
Pare	Kuruş		Pare	Kuruş	
20	50940	Hisse-i Nakdiyeden	30	29562	Mefrûşât
	13952	İânâttan	10	21539	Masârif-i umûmiye
20	2390	Vâridât-ı Muhtelifeden	20	7125	Tâmirât
	924	Emanâttan	30	3905	Risâle-i Mevkûte
	30	Masâriften İstirdâd Olunan		1728	İstikraz olunan mebâligden tediyeye olunan
			10	63861	Yekûn-u Sarfiyât
	1728	Meclis Âzâsından istikraz olunan	10	7193	Nakit mevcut olup sene-i âtfiyyeye devrolunan
20	1089	Risâle-i mevkûtenin satışı esmânı			
20	81054	Yekûn	20	71054	Yekûn

324 (M. 1908) Senesi Gayesindeki Bilanço

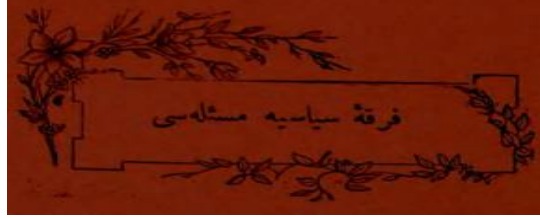
Nakid ve Matlûbât			Düyûn (Borçlar) ve Sermaye		
Pare	Kuruş		Pare	Kuruş	
20	28084	Demirbaş eşya	10	37507	Sermaye
20	4773	Tâmîrattan gayr-ı ez- imhâ Yakı		1620	sene 324 icâresi olup henüz tediye edilmeyen
		Bakî		924	Emanet Akçeler
10	7193	Mevcud			
10	40051	Yekûn	10	40051	Yekûn

(s.28)

Cemiyetin Şubat Sene 324 (M. 1908) Gâyesinde Mîzânı

Esâmî-i Hesâbât	Zimmet		Matlûkât		Bakiye-i Zimmet		Bakiye-i Matlûb	
	Pâre	Kuruş	Pâre	Kuruş	Pâre	Kuruş	Pâre	Kuruş
Sermaye	30	27404		64912			10	37507
Demirbaş Eşya	30	29562	10	1478	20	28084		
Hisse-i Nakdiye		50960		50960				
İânât		13952		13952				
Vâridât-ı Muhtelif	20	2390	20	2390				
Emânât				924				924
Masârif-i Umûmîye	1	21539	10	23159				1620
Tâmîrât	20	7125		2352	20	4773		
Kâr ve Zarar	10	29795	10	29795				
Resâil-i Mevkûte	30	3905	30	3905				
Kasa	20	71054	10	63861	10	7193		
İstikraz Olunan		1728		1728				
Yekûn (Toplam)	10	256148	10	256148	10	40051	10	40051

Fi 28 Şubat Sene 324 (M. 13 Mart 1908)

FIRKA-İ SIYÂSİYE MESELESİ

(s.29) Cemiyetimizin siyâset ile meşgul olması veya bir fırka-i siyâsiye teşkili meselesi rüfekâ arasında hayli münâkaşâtı dâvet etmiş ve taşradan dahi buna dâir pek çok mektuplar alınmıştır. Ekseriyet, fırka-i siyâsiye teşkilinin aleyhindedir. Mâmâfih tenvir-i madde (*maddenin aydınlatılması*) için bazı arkadaşlarımızın, mûcib-i istifâde bazı mektuplarını, bervech-i zîr (*aşağıda*) derc ediyoruz. Diğer arkadaşlarımızın mektuplarını, hacmin adem-i müsâadesine mebni (*yer yokluğundan*) derc edemediğimizden dolayı da beyân-ı mâzeret eyleriz:

Roma Sefiri Hakkı Beyefendi diyor ki;

“Mektep mezunlarının bir fırka-i siyâsiye teşkil etmesi fikrini kâbil-i icrâ göremedim. Her fırka-i siyâsiye, bir programa mâlik olmak lâzımdır. Bu program da fırka âzâsının efkâr-ı esâsiyye ve hissiyât-ı samimiyeleriyle vücud bulur. Aynı mektepte terbiye ve tahsîl görmek, maîşeten uhuvvet tevlîd ederse de bu uhuvvet, efkâr-ı siyâsiyenin ittihadı derecesine varmaz. Bir aile efrâdı arasında bile efkâr-ı siyâsiye nice ihtilâfât rûnümâdır (*ortaya çıkmaktadır*). Şu hâlde, Mektebimiz Mezunları Cemiyetine siyâseti karıştırmak, aramızdaki uhuvvet-i mevcûdiyeyi, bilâhare haleldâr etmesinden (*bozmasından*) korkarım. Parlamento usûlüyle idâre olunan bir memlekette, hiç olmazsa iki fırka-i siyâsiye mevcut olmasındaki fâide selâmet-i müzâkerat ve teşyîd-i tedkîkât nokta-i nazarından mühim olduğunu bilirim. Fakat fırkalar, programlardan sonra gelir. Bazı mesâil-i mühimmenin müzâkeresinde, bazı âzâ diğerleriyle hemfikir olmadıklarını görürler. Ya ekseriyetten ayrılarak, bir fırka teşkil ederler yâhut intihâplarında, bilâhare beğenmedikleri program (s.30) üzerine re’y kazanmışlarsa, mebusluktan istifâ ederek, yeni fikirlerini müntehiblerine bildirip, esas-ı cedîde üzere, nâil-i intihâb olarak, bir fırka-i cedîde hâlinde, Meclise rücu ederler. Memleketimizde şu hâllerin vücuduna daha zaman da olmamıştır. Bir mütâlâa daha var. Memleketimizde, Meşrutiyetin fâidesi, anâsır-ı muhtelifemizin ittihadını, cümlelerin terakkîsini temin olacaktır. Lehül-hamd (*Allah’a hamd olsun*) geçen iftirâk ve tedennî yerine, ittihad ve terakkî fikrinden başka bir program göremiyorum. İttihadımız, inşallah temin edilsin, terakkî fikrinin suver-

i icrâyesinde meseleler çıkarsa, yeni fırkalara zemingâh-ı tecellî olabilir. Fakat ittihad emrivâki olmadıkça, yeni fırkalar teşekkülünü musîb (*isabetli*) görürüm ve bunların taraftârân-ı iftirâka bir melce teşkil etmesinden korkarım. Bu cihetle, İttihad ve Terakkî fırka-i mevcûdesinden başka, hâlihazırımızda bir fırka-i Osmaniye, tasavvur edemem. O fırka Osmanlı ise programı, ittihad ve terakkî kelimeleri olmalıdır ki bu da mevcûdu tekrârdan ibâret olur.

Sevgili arkadaşlarım, müsâade ederlerse, bu münâsebetle, Dersâdet'ten esnâ-yı infikâkımda (*ayrılışımda*) gösterdikleri âsâr-ı uhuvvet ve teveccühe de teşekkür ederim. Masdâr-ı tekemmülât-ı fikriyyem olan Mekteb-i Mülkiyeye, râbîta-i kalbîyem pek şedîd olduğu hâlde, îcâb-ı zaman beni, senelerce müddet, bu melce-i fikr-i hürriyetten uzaklaştırmış idi. Arkadaşlarımdan tebâüd-i zâhirîye bakmayıp, temâyül-i kalbîyi his ve i'mâl etmeleri ve ezcümle bazı memleketlerde pek moda olduğu hâlde, bizde henüz alışmış olmamaktan nâşî (*dolayı*) mâhiyetini bilenlerimizin bile güçlerine giden ve dâhili politikacılığın kirli silahlarından olan vesâit-i rezilenin aleyhinde şiddet istimâline (*kullanımına*) karşı, hayatında, memleketimize bir leke sürmemiş bulunan bu kardeşlerinin, selâmet-i meslek ve mişvârından (*üslûbundan*) şüphe etmemeleri, cidden mücîb-i iftiharım oldu. Kâl (*söz*) ve kalemlerini şu vesâit-i rezile meyânında idhâl edenler arasında, Mekteb-i Mülkiye mezunları bulunmadığımı zann ile bir kat daha müftehirim (*iftihar ediyorum*). Şâyet yanılıyorsam, hatamı tashih etmek arzusunda değilim.”

“Tanin” Baş Muharriri Hüseyin Câhid Bey birâderimiz de şu yolda, beyân-ı fikr ediyor:

“Mekteb-i Mülkiye İttihad ve Teâvün Cemiyeti Meclis-i İdâre âzâlarının intihâbâtına dâir olan tezkereyi aldım. İttihad ve Teâvün Cemiyetinin siyasî bir fırka teşkil (**s.31**) etmesine muârizim (*karşıyım*). Kulübümüzde, yegâne râbîta, Mekteb-i Mülkiye mezunu olmak, bir hiss-i refâkat ile birleşmek idi. Siyasî fırka fikri, bizi, ayırmaktan, birbirimize düşürmekten başka bir şeye yaramayacaktır. Kulüpten içeri girenler, kendilerini, eski mekteb arkadaşlarının arasında görmek, âdeta büyük bir aile efrâdı teşkil etmek iktizâ eder. Siyâsiyât girince, samimiyet kalmaz. Bir de Mekteb-i Mülkiye mezunları hemen kâmilen memurdurlar. Memurların, siyasî fırka teşkil etmeleri, câiz değildir. Bu mülâhaza dahi, fırka fikrinin aleyhindedir. Binâenaleyh, bu fikirden vaz geçmek ihtimâli yok ise, ileride tezâd-ı efkâr vesilesiyle, Cemiyetten ayrılmaktan yâhut diğer arkadaşlarımızın ayrıldıklarını görmekten ise, şimdiden infikâk etmeyi, daha az acı bulurum. Bu bâbda verilecek karara intizâren âzâlar için i'tâ-yı re'ye teahhur ettiğimi (*geciktiğimi*) arz eylerim, efendim.”

Mehmed Arif Beyefendi de diyorlar ki:

“Cümlemizin ahas-ı âmalî (*başlıca amelleri*) bu kerre, Meclis-i Mebusânımızda îcâb eden cihetleri dahi derdest-i ta'dîl ve ikmâl olan Kanun-ı Esasimizin bilcümle ahkâmına riâyetle, umûm millet ve memleketimizin refâh ve saâdetinin ve terakkî ve mâmûriyetinin teminine çalışmak derkâr ve bu netice-i mes'ûdeyi istihsâl ve idâme için, umûm Osmanlıların münaza'ât-ı kavmiyeden bil-ictinâb (*kavmî tartışmalardan sakınarak*) bir ittihad-ı tam ile bu uğurda sarf-ı mesâî ve makderet eylemeleri lüzumu bedîdârdır (*mevdandadır*). Ancak bu mesâî ve ikdamâtın (*çalışmaların*) müsmir olabilmesi için, sûret-i sarf ve icrâsında tâkîb ve tatbik olunacak usûl ve kavâidin tâyîn, eşkâl ve mâhiyâtında yani aynı noktaya vüsûl için gidilecek aksar-ı tarîkin (*kısa yolların*) intihâbında, herkesin mülâhazât ve ictihâdâtı bir olamayacağından, bu bâbda mübâhasât (*fikir tartışmaları*) ve münâkaşât-ı amîka-ı mütevâliye (*sürekli derin tartışmalar*) vukûu ve bu mübâhasât ve münâkaşât üzerine, aynı maksad-ı nâfia vusûl için kendiliğinden birtakım mesâlik-i siyâsiye ashâbının yani fırka-i siyâsinin zuhûru tabîidir. İşte bu usûl, Meşrutiyetin îcâbât-ı tabîiyesinden olan ve bâlâda (*üstte*) beyân olunduğu üzere mübâhasât ve münâkaşât-ı amîka ve mütevâliye üzerine teşekkül eden ve memleketimizin ahvâl ve îcâbâtına göre muayyen bir mesleği yani programı bulunan fırka-i siyâsiye, vatanımıza fâideli olacağı cihetle, umûmen arzu olunur.”

(s.32) Haleb Vâlisi Raşid Beyefendinin mütâlaanâmeleri:

“Mekteb-i Mülkiyeden mezun olmak, aynı fikr-i siyâsiyeyi levn (*renk*) ve şekliyle tamamı tamamına ittihaz için kâfi değildir. Mevcud olan fırka-ı siyâsiye arasındaki fark, esasen teferruât-ı cüziyeden mâdûd olmakla (*sayılmakla*) beraber, bu firkalar beyninde, büyük bir hiss-i istirkab (*rekabet hissi*) cereyân ediyor. Şu hâle göre İttihad ve Teâvün Cemiyetine bir maksad-ı siyasî verilir ise korkarım ki sebep-î infirak ola (*ayrılık sebebi*). Şimdi Mekteb mezununîni arasında te'yîdini arzu ettiğimiz ittihad-ı fikr ve nazar için, en müsâid saha, zannımca uhuvvettir. Şimdilik, bunu takviye edelim.”

* * *

Mekteb-i Mülkiye Mezunları İttihad ve Teâvün Cemiyeti Muhteremesi
Riyâset-i Aliyyesine

Refik-i Azizim Efendim

İstanbul mebusluğuna intihâb olunmaklığım vesilesiyle, lûtfen irsâl buyrulan tebriknâmeyi, kemâl-i ihtirâm ve ta'zîz ile ahz eyledim. Zîr-i sakfında geçen sinîn-i mesûdenin yâd ve tezekkürüyle zevk-i vicdânî duyduğum Mekteb-i Mülkiyenin feyz ve in'âmıyladır ki elyevm, milletimin vekâleti gibi bir vazîfe-i mübeccele ile mübâhî bulunuyorum (*yüce görevle övünüyorum*). Mebus sıfatıyla ihrâz eylediğim şeref-i azîmde o Mekteb-i Aliyyeden mezun olan rüfekâ-yı kirâmın cümlesi hissedâr olmak tabiidir. “İttihad ve Teâvün” Cemiyet-i

muhteremesinin hakkımda ibrâz ve teyîd eylediği meser-i uhuvvet-perveriye arz-ı şükrâna müsâraat eder ve îdâdında (*arasında*) bulunduğum Mekteb-i Mülkiye mezunlarını, memleketimizin esbâb-ı hayr ve terakkîsini istikmâl hususunda, müttehid (*birleşik*) ve müte'âven gördüğümden dolayı îlân-ı mesar ve iftihar eylerim efendim.

Fi 26 Mart, Sene 325 (*08 Nisan 1909*)

Hâriciye Nâzırı
Rif'at

ÂLEM

(s.33) Şehrimizde intişâr eden (*yayımlanan*) mizah gazetelerinin en lâtif ve en nezihidir. Nefâisperverân mütâlaat-ı tavsiye-yi vecibe-i kadirşinasîden addederiz.

USÛL-İ MALİYE

Nâzikî-zâde Hilmi Bey tarafından Türkçe ve Fransızca en mûteber mehazlara (*kaynaklara*) mürâcaatla tahrîr ve forma forma neşrine ibtidar edilen (*başlanan*) “Usûl-i Mâliye” nin beşinci forması neşredilmiştir. Usûl-i Mâliye, ciddiyyet mevzûu itibariyle, mütalâası, herkes için lâzım olan âsâr-ı müfidedendir. Bilumum memûrîn-i mülkiye ve mâliye ile Mekâtib-i âliye talebesine, tavsiye ederiz. Yeni Postahâne karşısında Ferruh Bey Hanında 13-14 numrolu Cihân idârehânesiyle, 56 numrolu Osmanlı Kütübhânesinde abone yazılır. Abone bedeli, taşra için posta ücretiyle beraber 20 ve Dersâadet için 15 kuruştur. Forması 20 paraya satılır.

*

* *

FRANSA İHTİLÂL-İ KEBİRİ

Fransa ihtilâl-i kebîri hakkında tafsîlât-ı târihiyeyi ve inkılâb zamanında teşekkül eden siyâsî fırka ve cemiyetlerin ihtilâfât ve münazaâtı (*çatışmaları*) hakkında mâlûmatı hâvî olarak, Mercan İdâdîsi Müdürü Ali Reşad Bey tarafından neşrolunan bu eser, 5 kuruş fiyatıyla, Bâbîâlî Caddesinde Kanâat Kütübhânesinde satılmaktadır. Taşraya (6) kuruştur.

“MATBAA-İ KADER”

Dersâadet’te, İran Şehbenderhanesi karşısında, Numro 12. Bilcümle kütüb ve resâil (*kitaplar ve dergiler*) sûret-i nefisede tab’ olunur.

**Mülkiye Mecmuası'nın
Tıpkı Basımı**

نومرو: ۴

نسخه سی ۳ غروشدن

۱ نیسان ۱۳۲۵

صاحب امتیاز و مدیری:
مکتب ملکیه ماڈونلرنڈن
میرجیل مکتب اعدادیسی
مدیری

علی رشاد

مجموعه به متعلق خصوصیات
ایچون صاحب امتیاز
مراجعت اولنور.

مکتب

هیئت تحریریه:
عموم ماڈونین ملکیه
هیئت اداره:
علی رشاد، حسن تحسین،
علی سیدی، حتی بیج

مکتب ملکیه ماڈونلری اتحاد و تعاون جمیتی طرفیندن هر آی ابداسنده
نشر اولنور مجموعه در

استانبول و طشره ایچون سنه لک آبونمان فیثائی پوسته اجرتیه برلکده ۰۴ غروشدن.

مندرجات

اداره ولایات، معارف محاسبه مدیری حسن حامد بک . — خاق وازدحام، بدیع
نوری بک . — تربیه فکریه نصل اولور، حسین جاهد بک . — مشارکات دوله
مؤیدات حقوق، صلاح الدین بک . — مأمورین محاکمه سی، عاصم بک . — تاریخ حقوق
جزادن بر یاراق، علی سیدی بک . — تاریخ، افضل الدین بک . — فرقه سیاسیه
حقیقه بر مکتوب طاهر لطفی بک، — مکتب ملکیه ماڈونلری اتحاد و تعاون جمیتی: اجتماع
عمومی، هیئت اداره جدید، تاریخ، معارف و وزارت سیلانچو و سائر،
فرقه سیاسیه حقیقه مکتوبلر .

استانبول — (مطبعه قدر)

۱۳۲۵

هر مملكتك تقسيمات ادارهسى ملكك جغرافى وضعيته، اهالىنك طبائعه، سطوح مائله تجارته - يعنى طرق مراسله سته، دكر ليه، دره ليه - كوره اولور.

بزدهده محصلق اصولنك الفاسندن صوكره اولايالت ودها صوكره لوى ولايت ناميله وقوع بولان تقسيماتده بو عاملره بر درجه به قدر رعايت اينلش ايدى.

فقط زمان دكيشدكجه وسائط نقله نك، كثافت نفوسك، احتياجات خلقك، مناسبات خارجه نك دخى تبدلى تقسيماتى كلياً تبيديل اتمك لزومى حس اينديرديكى حالده اداره مطلقه بجز ايكي سنجاق وقضا تشكيلى، بر قاچ كويك ناچيه به تحويل و بعض قراينك منسوب اولدينى قضان فك ارتباطيه ديكر بر قضايه الحاقى كنى اينجا به اينجا اتمز بعض تبدلاته اكتفا ايندى.

هر درولو بولانج ترتيباته رهنماً ممالك عثمانيه شو صوك بكمى بشر رحمنه طرفنده خيل ايلز بلعشيكاز طبقتنه بكمى اولدينى بولموشون هر شى

هر كس بولانج ايلز بلعشيكاز و يا خود كرى به كبرى بولانج ايلز بلعشيكاز بولموشون هر شى

هر كس بولانج ايلز بلعشيكاز بولموشون هر شى

هر كس بولانج ايلز بلعشيكاز بولموشون هر شى

هر كس بولانج ايلز بلعشيكاز بولموشون هر شى

هر كس بولانج ايلز بلعشيكاز بولموشون هر شى

هر كس بولانج ايلز بلعشيكاز بولموشون هر شى

هر كس بولانج ايلز بلعشيكاز بولموشون هر شى

هر كس بولانج ايلز بلعشيكاز بولموشون هر شى

ملکیه

۲

مکتبلرده البت بر شی اوقوندی؛ اجتیاع نه قدر منع ایذبلیرسه ایذبلسون طلبه یكدیکریله تماس ایده ایده شفاهاً اولسه بیله زبان حال ایله اکلاشدی؛ سانسورک شدتیه رغماً واغونلرجه اوروپا جراند ورسائلی مملکتته کیردی... ممالک اجنبیهدن کلن هر واپورک، هر ترنک صفیورودی بر ندای ایقناظدر. کوچک، بیوک دهابر چوق عاملارک تأثیریه کوزلریمزدن، قولاقلریمزدن، عادتا هر مسامزدن جرئونه ترقی بزه نفوذ و تأثیرینی اجرا ایتدی.

آرتق هر شینک تبدیلی، هر تضیقک رفعی، هر مانه نیک هدمی درجه - سنده های ترقیات بزه قوت ویرمشدی. بزه اداره سابقه مطلقه یی، او مانع هر خیر اولان سد ملونی دویردک. شمدی صره انقاضی رفع ودفع ایلمک. مملکت مزده اجرای اصلاحات ایتمک خصوصیه کلدی. معلومدرکه بر شیئی حسن اداره ایده بیلمک ایچون اولان او شیئی احتیاجه، عقله، ایجاباته موافق صورتده تنظیم و تنسیق ایتملیدر. شو تشکله مالک اولمیان، تقسیماتی نا موافق اولان بر مملکت ممکن دکل ابی اداره اولنه من.

ینه معلومدرکه زمان هر شیئی حتی احکامی تبدیل ایدر. والیلری کله کسه جک درجهده حائز اقتدار اولان، مکتوبلری ساعی ایله کیدن بوندن الی سنه اولکی ممالک محروسه المسالک؛ شاهانه ایله؛ تشکیلات عدلیه سی بولنن، آرز چوق شمندوفرلری. شوسه لری، تلغرافلری، بانکلری اولان، ارتق تلفون تاسیسی دوشونیلان بو کونکی ممالک عثمانیه عینی تقسیمات ملکیه یه تابع طوتیه من، وعینی اقتدارده مامورلرله اداره اولنه من.

اوللری مسن، مهیکل، مشکل آدملر ومهرلرینی ترس باصمه من ایچون چنتک یابه جق، دیوان اقتدیبی برابر بولندقجه لال وایکم قاله جق درجهده جاهل اولسه بیله - حرب و ضربه قادر ورکوب و نزوله مقتدر اولدقجه - تدویر وتمشیت اموره اهل فرض اولنوردی.

ماکنه ساده اولدقجه اداره سی ایچون او قدر کفایتلی اللره احتیاج یوقدر. بیوک والده لر مزلک بز دستکاهلرینی طوقومق ایچون بیوک والده لر من سوینه دماغیه سنده کی قادیسنر کفایت ایدرسده بو کونکی جسیم بز فابریقه لرینی ایشلمک ایچون مقتدر، متفنن مهندسله احتیاج درکاردر. بو کونکی تشکیلات ولایاتک باشلیجه قصودلری:

۳ اداره و لايات

۱ تقسیماتك پك بيوك اولمى. ۲ عینی سطح مائل تجاریده بولغیان محلكرك بر مرکزہ مربوط بولغہنری. ۳ ولاياتك داخلأ مناسبتر تقسیم ایدلمى، ۴ وسائط نقلیهك نظر دقتده طوتلمامسى، ۵ درجات مختلفهدهكى اداره مأمورینك مآذونیتلری بینده فرق بر اقلمامسى. كې حالاتدر.

۱. — تقسیماتك پك بيوك اولمى.

اوللری ممالك عثمانیه نفوسى پك كشیف ومعاملات اداره واقتصادیه متشت اولدیغندن طولایى بر والى بر حكومت درجه—سندهكى یرى اینى كوتى اداره ایدردى.

حالبوکه حكمت تجریبه عصرى اولان شو زمانده بر یرى. بر جماعتى اداره ایده بيلمك ایچون او یرك، او جماعتك اخلاقه، استعدادینه، احتیاجنه واقف اولمق لازم كلیر. قوانین عمومیه هر یرده بر اولغنه برابر تشبث اولغجهق امور نافعه، تشكیل ایدیله جك مكشیر، جریان و یریله جك تجارت هر یرده مختلف اوله جفندن هر محلك حال واستعدادینه كوره تشبثاده بولنلمیلیر.

بو فكردن هر یرك اداره سنى آییرمق، ملكى اوفاق حكومتلره تقسیم ایتمك معناسى چیقارلمسون. بالعمكس هر یر عینی اداره نظریهه تابع طوتیلورسه بینرندهكى فرق دائما باقى قالور. زیرا مساوى اولیان شیلره مساوى شیلر ضم ایدلمكده عدم مساوات ازاله ایدلمش اولمز. فضاه اولهرقده تطبیق ایدیله جك اداره بر طرفك احتیاجك دوشنده ودیكر طرفكده حكومتنه قبولك فوقده اوله جفندن چوق یرلرده استفاده ایدلمز.

بزم وسط درجهدهكى حكومتلردن بيوك ولايتلرمن وارددر.

موصال و خداوندكار ولايتلری بر كره كوز اوكنه كتیر بلسون. هانكى والینك دائرة سببی بو قدر بيوك بر مساحهه، افرادى بو قدر كتیر بر امتی احاطه ایده بیلور؟ خداوندكار ولايتنك نفوسى (۱,۷۰۰,۰۰۰) ى متجاوز اولدیغنى دوشوندكدن صوكره بونلرك حال واستقبالی بر والینك همت وغیرتدن بكمه ملك محالی تمیندر. ازم یر شهرینك نفوسى اوچ، درت یوز بیک مقدارنده، تجارتى پك واسع و بالكرز بو شهر ذكى وغیسور بر اداره مأمورینك كیجلی، كوندوزلى مساعى، مكبانه سنى اشغال ایده جك درجهده ایكن برده بوكا

ملکیہ

۴

آیدین ولایتی ملحقاتی کبی جسم و نفوسی کتیب بر ملکک اداره سنی اضافہ
و تحمیل نسل ممکن اولور ؟

موصول ولایتک بر اوچندن او بر اوچنه قدر نه کبی وسائط نقلیه ایله وقاچ
کونده آدم، اچہ، محمرات کیده بیلیر ؟

ذاتاً والیرک هیبت و تحکمی استینا ایدیلیرسه الیرنده متصرفلردن فضله
بر نفوذ قانونی یوقدر . بنساء علیه اک بیوک تقسیمات ملکیه سنجاچ اولمی ،
لوالر طوغریدن طوغرییه داخلیه نظارتنه مربوط بولنلیر .

شوفکره وهله ایدیله جک اعتراض او قدر سنجاقله داخلیه نظارتک
مخبرده چکچکی مشکلاتدر . حالوکه بر متصرفک یازدینی یوز ایش
ایچنده والینک کسدیروب جواب ویره جکی مواد اللی ایسه بونک قرق بشی
لوانک ولایته مربوطیتی نتیجه سی بولندیندن او ایشی متصرفده کسدیروب
آته بیلور حتی یازمهدن اقدام کله جک جوابی بیلیر . کیرو قالان اللی بش
ایشی ده والی « فلان متصرفلقدن اشعار ایدلمکله » دیهرک داخلیه نظارتندن
ویا نظارات و مقامات سائرهدن صورار . بو حسابه کوره واقعا داخلیه نظارتیه
طوغریدن طوغرییه به مخبره ایدن مامورینلر چوغاله جقسه ده عدد
اوراقک ینه اسکیمی قدر قاله جنی آکلاشیلیر . خصوصیه طشره مامورلرینک
مأذونیتی بر راده به قدر توسیع ایدلمک لوازم مشروطیتدن بولندیندن هیچ
شبهه یوقدر که مخبرات اسکینک نصفه ، ثلثه ، بلکه ده عشرینه اینر .

یالکز شونی علاوه ایدله که شمیدیکی سنجاچ تقسیماتک ابقاسی ده
جائز دکلدر . مادام که متصرفلر طوغریدن طوغرییه استانبوله یازه جقلدر ،
شمدی قضا جسامت و اهمیتده اولیان و معناسی و قتیله آکلاشلمیان و صوریه میان
« حسب الزوملر » ایله سنجاچ عد و اعتبار ایدیلن بعض لوارک دخی
جوارینه الحاقی لازم کلیرکه تخمینمزه نظرأ شمیدیکی ولایت مرکز لریله برابر
متصرفلقلر یوز یکریمی به قدر تنزل ایدر . بویله جه ارتق ایشی اولان
بوزجه اطهلی برینک چناق قلعه واسطه سیله منی به اووردن ده بیك مشکلات
ایله واپور بولدینی تقدیرده ابوالق ، مدلی طریقیه وازمیرده واپور بکلمک ،
اقتارمه ایتمک شرطیه مرکز ولایت اولان ردومه کیتیمی ، صوکرده ینه
عینی طریق ایله فقط عکسی صورنده عودت ایتیمی سیاحت تعب آوزینه حاجت

اداره ولایات

۵
قالزم. متصرفلره مرکز لوا مأمورلری ده لوا داخلنی کوی کوی اوکره نیرلر،
وهی کویک موجودینه ولوازمه اطلاع حاصل ایتمک ممکن بولور.
والیر اهالی نظرنده هر درلو تهدیدنی ایقاعه قادر، سوزنی - معقول
وقانونی اولسون. اولسون - اسماع و اجرایه مقدر بیلدکلری ایچون هر
نوع تجاوزلرینه بویون اکلکده اولدیقدن هر حالده والی نامک صحائف
قوانین ادارهدن رفع وازالهسی لازمدر .

۴ . - عین سطح مائل تجاریده بولغیان محللرک بر مرکز هر مربوط
بولغلی .

بر محک مرکز ادارهسی ایله مرکز تجاریسی بر اولادقجه خلق ایچون
مشکلاتی موجب اولور. بر چوق قضالرک ایتمه صامعوندن مایه ایتمکلری
خالده سیواسه مربوط بولغلیرینک اوقضالر اهالیسنجه نه قدر مشکلاتی
موجب اولدیغنی اورالری کورنلر، احوال اجتماعیه لری تدقیق ایدنلرک اعلا
بیلرلر .

او قضالر اهالیسنک حکومه متعلق بر ایشلری اولدیغنی زمان سیواسه،
ایش ویریش ابدجکلری هوسملرده ده صامسونه کلوب کیشک صورتیه
عمرلرینک بر قسم مهمنی متعب و بی سود برسیاحت ایله کچیردکلری، بو مدتده
ایشدن، استحصال ثروتدن محروم قالدقلری کوروب آجیامق ممکنیدر ؟
بونک ده اغریب جهتری واردر: مثلا باندیره نیک اداره بالیکسره،
بالیکسره تجاره باندیره، اسکیشهرک تقسیماتجه قره حصار صاحبه، قره حصار
صاحبک دادوستدجه اسکیشهره مربوط اولمی کی... بولینک بعض کویلرینک
لوازی اطه بازارنده تدارک اولدیغنی حالده امور ادارهجه بولی به بو مناسبتله
قسطمونی به - یعنی سرمه دکزی سطح مائل تجاریسنه - مربوط بولورلر؛
مرکز حکومت اولان استانبوله کلک ایچون اطه بازارینه کلدکدن سوکره
راحت بر شمندوفر و بر قاچ ساعت زمان صرفیه اجرائی سیاحت ایده بیلد-
کلری حالده مصالح اداره ایجابندن اولق اوزره بو کویلر اهالیسنک مرکز
لوازینه واورادن مرکز ولایتلرینه اوغرایهرق درسمادته کللی ایجاب ایتمه
اولا اون اون ایکی کون قدر شوسه لی، شوسه سز یوللرده سورونمک، سوکره ده

ملکیه

٦

اینه بولیدن استانبوله قدر قره دکزک شدید طالع لرینه کوکس و یرمک لازم کلیور .

دیملک و لایستری لغو و سنجاقلری بر آرز توسیح ایتمکله برابر معاملات تجاریه و محلیه نظر آده بئض لوا مرکز لرینی تبدیل ایجاب ایدر .

٣ . — ولایاتک داخلًا مناسبتر تقسیم ایدلمسی . . . لوا وقضا تقسیماتی بک مناسبتر در . مثلا بر قضایه ایکی ساعت مسافه سی اولان بر کوکک اون ایکی ساعت اوزاق بر قضا مرکزینه مربوطیتی اناطولیده هر کون کوریلان و کثرتنه . بئی ارتق نظر تئجی بیه جلب ایلمیان موادنددر . مدانیه قضاسنک بر چوق کوکک مرکزی قضایه بک چوق اوزاق اولدینی حالده بروسه بیه بک یقیندر . قضا لک مناسبتری اولیان لوازه تابع اولسی امثالنی تسداد ایتمیه بکیم . ممالک عثمانیه بئی بر آرز طانیانلر بوکا دائر ذهلرنده مستحضر بک چوق مثال بولورلر . اساس فکر ولایستلرک لغوی اساسنه . بئی اولدیفندن بر چوق لوازلک دخی مناسبتری اولدینی ولایستلره مربوط بولوندیفنی سر بیه بیه بکیم . حال بویه اولسه ایدی و قره حصار لیلرک اعتراضدن قورقسه ایدم قره حصار صاحبک قونیه طوررکن و اورایه بر شندوقرله مربوط ایکن یوزلرجه کیلومترو مسافهده بولنان بروسه بیه تابیه تینی مثال اوله رق ارائه ایلردم .

٤ . — وسائط نقلیه لک نظر دقتده طوتلمه سی . . . بیکدیگر بیه مناسبته بولنان و بوانه بقی اولان بالعموم افراد ، اعضا و الحاصل هر نه اولورسه اولسون هر شی بیتنده رابطه اولق لازم کلیر . ایشته برو لایستک لواسیله ، لوانک قضاسیله ، قضایک ناحیه و کوکک بیه مربوطیت مادیه سی تأمین ایلیه بک آلت شوسه لر ، شومن دو فرلر ، فرلر و واپورلردر .

یوللر بک معلوم اولمادینی و حتی بونلره بکده احتیاج کورولدیکی ، شمندو- فرلر مفقود ، در مرده نقلیات دخی مسافه نیات قیلندن اولدینی بر زمانده سیاحت یالکنز دکزلرله ، یعنی کئی بک آز اولان واپورلرله اجرا ایدیلیر ایدی . طربزون ولایستک اوپ اوزون اولسی ، بھر سفیدک اطهری محضا اطه اولمزلندن طولانی یقین و قه قدر عینی ولایته تابع بولغهری ایشته بو سیدنددر .

اداره ولایات

v

حالبوکه بو کون ممالک عثمانیهده آز چوق يوللر يابلمش و بر طرفدن ده يابلمقده بولمشدور .

علمه مکلفه اصولنک انواع محاذیری ، خدمت فعلیهیه مقابل الزان بدل تقدینک درلو درلو سؤ استعمالی . متهدلرک پک فنا يول يابمسنه ایدیلان مساعده ، بر کره يابیلان يولک آرتق بردها تعمیرینه باقلماسی . کبی احسواله رغماًینه آناطولی وروم ایلیده اولدقجه شوسه لر يابلمش وحتی بعض یرلرده تیمور کوپری بيله قبول ایدیلمشدور . زراعت و تجارت محلیه وسوقیات ایچون لزومی هر احتیاجک فوقده اولان شو يوللره علاوه اون بیک کیلومترودن فضلهده شمندوفر واردور .

بومطالعادن ممالک عثمانیهنک طرق مواصلهسی اکیال ایدلمشدور . فکرنده بولندیمزده انتقال ایدلسون . موجود طریقلرک ایجاب ایدنرک دها اونده بری نسبتده اولدینی شهبه سزدور . لکن هر یرک ایجابات زراعیه و تجاریهسی هنکی مخرجلرله مواصله و رابطهسی ایجاب ایدیکنی ارتق تعیین ایتدیردی .

بللی باشلی شوسه لر دن بر چوغنی فنا باشلادینی کبی آناطولینک و عراقک بل کیکی مثابه سنده اولان بنداد خطنک امتیازیدیده مع التأسف پک فنا شرطله ویرلدی .

شیمدی یابیلان و یابیله جق اولان شوسه و شمندوفرله کوره تقسیمات ملکیه بی اصلاح اقتضا ایدر . روم ایلیده او یله کویلر وارکه اورلردن عائد اولدینی قضا مرکز لرینه کیدلک ایچون دیگر بر قضایی قطع ایتمک و صوکره یه کندی منسوب اولدینی قضایه دخول ایلبه رک صوکره اصل قضا مرکزینه واصل اولق ایجاب ایدر .

آیدین ولایتده صومه قضاسی مرکزینک استاسیونی فرق اغاج قضاسنده و فرق اغاج قضاسی مرکزینک استاسیونیده صومه قضاسی داخلندهدر . بو کبی مناسبتسز لکری ازاله ایتمک . ایچونده طارق مواصله و وسائط نقلیه بی نظر دفته المق ایجاب ایلر .

۵ . — درجات مختلفهده کی اداره مأمورلری مآذونیتلری بیتنده فرق

براقلماسی .

ملکیه

۸

قائمقام، متصرف و والیرک صلاحیتلری بیننده بو کونکی فرق همان یوق دینیه جک مرتبه ده جزئیدر .

واقعا متصرفلر بر درجه یه قدر قائمقاملره و والیرلر ولایت داخلنده هر مأموره، هر کسه ایستدکلرینی یابدیرمقده ایسه ده بو کیفیت همان، همان صرف تحکیمیدر . بو تحکیمک موردی و قتیله والیرک استانبولجه معروف و معلوم ذوات اولسی، ده اچوق طاییدقلری بولنسی اولوب انقلابدن اول صوگ زمانلرده ده بر والینک بر متصرف و یا قائمقامدن زیاده سرایه منسوبیتی اوله بیلنسی احتمالی ایدی .

اینته آناطولیده والیرله « کسز آرسلان » دینلمسی بر والینک نه قدر نفوذی بولسیدینی؛ محق ، غیر محق هر ایستدیکنی یابدیرمقده نه قدر مقتدر اولدقلرینی، مانلره خونریزانه بیه هجوم ایستدکلرینی پک اعلا اثبات ایلر . آئیده کی مثال بونی پک کوزل ایضاح ایلر :

والیرک نفوذینه باب عالینک بیه غلبه ایده مدیکنی، بر والی بی عزل اتمک، حتی دیکشدرمک داخله ناظرینک ، صدر اعظمک اقتداری داخلنده بولمیدینی اکلابان مالیه نظارتی آمر اعطالنی ملکیه مأمورلرندن آلهرق مال مأمورلرینه ویرمش ایدی. بو اصولک معقول و یا غیر معقول اولدینی تدقیق ایتمه جکر. بالکر شونی سویله جکر که قائمقاملر ، متصرفلر بو امره سرفرو ایستدکلری حالده والیرک بر چونغی یه هر تأدیبه بی امرلرله اجرا ایستدیرمک درجه سنده آثار تحکم کوستردیلر .

مرکزک امرلرینی بیه تلقی ایتمیان ولاتک ولایتلری داخلنده مأمورینه ، خلقه نه بولده معامله ایده جکلرینی آرتق سز تخمین ایلکر .

تطبیقات غیر قانونیه اعتبارله بو قدر متمیز اولان والیرله متصرفلر، قائمقاملر بیننده ماذونیت ، اقتدار رسمی اعتبارله بیوک بر فرق یوقدر .

والیرکلر مرکزک الفاسی تقرر ایستدیکنی صورتده طاهرده الکیبوک ملکیه مأموری اولهرق قاله جق متصرفلره واسع بر ماذونیت ویریلمیدر . خصوصیه بو ماذونیت امور نافعه و معارفده پک اطرافلی بولمیدر. مثلا مبدأ و منتهاسی بر لوا داخلنده اوله جق بالعموم بولار و حتی بو قیلدن خصوصی دمیر بوللری او لوا مجلس عمومیسنک قرارله یابلمیدر . ماذونیت بو درجه ده قالمالی،

اداره رلايات

ایکی ، نہایت اوج لوا اراضیسندن خارجه چیقیمیہ جق ایسه او لوارک متصرف و مجلس اداره لرینک قرار مشترکیہ ہان انشا اولغلیدر .
شمدیکی حالده مجلس عمومیلر مرکز ولایتلرده انقصاد ایتمکده اولوب لوا تشکیلاتی اساس طوتیہ جق اولورسه او زمان مجالس عمومیہ لوا مرکز لرندہ اوله جق ، بناءً علیہ منافع لویہ دہا صمیمی ، دہا اطرافلی بر صورتده مقررات اتخاذا ایدیلہ جکدر .
امور معارفده سنجاقلرک ماذونیتی غایت واسع اولغلیدر . ہلہ بلدیہ لر بتون بتون لوانک ارزو ورأینہ تابع بولغلیدر .
امور عدایہ توسیع ماذونیت الویہ استیناف محکمہ سی تشکیلیہ اولور . شمدیکی حالده اولدیغی کی لوا مرکز ندہ کی بدایت محکمہ لری استیناف محکمہ سی صورتندہ تشکل ایلہرک ملحق قضائلک استیناف ایدیلان دعاویسی رؤیت ایتمکله قالمایدر . ہر لوا مرکز ندہ آیرجیہ بر استیناف محکمہ سی بولغلیدر .

بزم مملکتده ہر نظارت ، ہر اداره ہان ہان کیف مابشا تقسیمات یاپارلر ، وایش او درجہ بہ کلیر کہ بر موقعہ کی قوای حکومت بشقہ بشقہ مرکز لره مربوط اولور .

مثلا مدلی سنجاغناک اداره ، ملکہ سی ردوسہ ، تلفراف و پوستہ معاملات از میرہ ، طوپچی عسکری ساقزہ ، پیادہ سی کلیولیہ ، ردیف معاملات ای دین ولایتندہ کی دیکیلیہ و دیون عمومیہ ایسہ نظارت اولق حسینہ طوغریدن طوغریہ استانبولہ مربوط اولسنہ نظراً اہالینک نہ قدر مشوش بر معاملہ بہ معروض قالدیغی دوشونمک کفایت ایدر . دہا بشقہ درلوغریہ لر وار در :

روم ایلیدہ کوپلر وار در کہ یالکنز اشجاری - وقتیہ اورادہ اوطوران بعض چفتناک صاحب لرینک خاطرینہ رعایہ - مندوب اولدیغی بر قضاہ عائددر . آیدین ولایتندہ کوردوس قضاسناک معاملات عسکریہ سی قسماً آق حصار طاہورینہ و قسماً قصبہ آلابنہ عائد اولسی معاملاتک نہ حالده بولدیغیہ بر دلیدر .

« تنقید آساندر اما صنعت متکلدر . » بو کی تشکیلاتی اساسی دوشونمک

ملکيه

۱۰

ایچون ایی تحصیل کورمیش، ممالک عثمانیهیی کرمیش، حقیقه تدقیق-اتده بولمیش
ملکيه دن، عسکریه دن بر چوق ذواتدن مرکب منتظم بر هیئت تشکیل ایتملی،
بو هیئت محللردن معلومات آلهرق، کندی معلوماتلریسه مراجعت ایله رک،
واطرافیه دوشونه رک اطرافلی، اساسلی بر منتظم لایحه یا عملدر .
تقط بونلره اساس اولق اوزره مملکتک قاداسترو اصولده خریطه سی
ایله، مکمل تحریر نفوسی اولق لازم کله جکئی بر دفعه ده تکراردن کندیمیزی
آله مدق .
۳۰۵ سنه سی مآذونلردن

حسن حامد

حکمت اجتماعیه تدقیقاندن

خان وازدحام

عالم مدنیته هر طرفده وقت وقت سرزده ظهور اولان حرکات عصیانیه
وانقلابیه — سیاسی، دینی، اقتصادی وسائر — واسطه اجرا اولان خلقک
وبونک تشکیل ایندیکی کومه واجتماعلرک ماهیت روحیه سنک تسینی حکمت
اجتماعیه نقطه سندن یک مهمدر؛ وحکمت اجتماعیه نک هر بحثی کبی عموم خلقک
وافراد ناسک کرک منفرداً وکرک ازدحام واجتماع حالنده اولهرق تابع
اولدقلمی مؤثراتک تقدیر وتحلیلی بالخاصه اداره ملکيه به مأمور وخلق اداره
ایله مکلف اولانلر ایچون مفید بر بحث تشکیل ایدر . چونکه مشروطیتک
اعلانیه برابر خلقک بو نمایش و تظاهراتی همان هر شکلی، هر هیئت بزده ده
تحلیلی ایتمشدر . او درجه ده که حکومت ده بو بر قاج آیلق حیات مشروطه مزده
حق اجتماع ایچون تحدیدات وضنه مجبور اولدی .

بر مدندر عالم مدنیته لایسقطط حالت اهترازه کنیرن بو نللو حرکات
بدین اولان سوسیو لوغلمی جدا دوچار اندیشه ایدیور . بونلرک فکرینجا

هیئت اجتماعی بشریه آرتق نفوذ و قدرتی تقدیر استدیکندن وار قوتیه حکومه قارشو مهاجدهدن خالی قالیور. عمومی ترك اشغال مسئلهسی بو کون وقوعولسه بیه یازین ظهوری محققدر دیورلر. اشتراك و اتحاد. سندیقهر، انتخاب عمومی کبی برچوق وسیله و مسئلهلر شخص واحده، ذکای منفرده قارشو ازدحامک، اجتماعک تفوقنی هر کون اثبات و اظهار ایدیور. اقوام حربت شخصییه، و حربت سیاسییه استحصال استدیکن صکره شمیدیده حربت اقتصادییه وضع و تاسیس ایچون جالیشیورلر.

موسیو شیکل ازدحام ایچون «منحوس بر قانون روحی تحت تأثیرنده ایولکدن زیاده فالغه معروضدر» دیور. کوستاو لوبون ایسه «ازدحامک حالت روحیهسی» نام اثرنده بو مطالعهیه «مجتمع خلق قدرت تخریبیه و افنایهسی سبیلله زبون اجسامک و یاغشلاک تفسیخی تسریع ایدن میقروبلر کبی تأثیر اجرا ایدر» سوزلرینی علاوه ایدیور. بو خلقی مزدحم ایچون، آتیلانک آتک ایغنی حقنده سوبیلان مشهور سوز کبی «کجدیکی برده اوت تبت ایتمز» می دینله جکدر؟

بو سوزلرک هبسی قسماً طوغریدر. فقط ازدحام یاقیندن تبیع اولنور، اوصافی تدقیق. بونی تحریک ایدن ماکنک زبرکی کوزلجه معاینه ایدیور ایسه بو بدینلره او قدر احاله سمع اعتبار ایتمک لزوم اولدینی تظاهر ایدر. خلق ایله ازدحامک وضعاً و ماهیة یکدیگریله قارشیمی محتملدر، خلق ازدحامک اجزاء ترکیهسی تشکیل ایدر.

قی الحقیقه بر ازدحام؛ کرک علی العمیا و بالانصاف، و کرک بر حرکت مشترکیه مجتمعا تشبث ایتمک اوزره بالاتفاق. بر محایه اجتماع ایدن افرادک طوبیلاعی، تکالیفدر. فقط «حالت اجتماع» ده اولان بو زمرهک یانی باشنده «حالت متفرقه و منشره» ده بر هیئت بشریه وارددر. ایشته بو قسم اخیر «خلق» می، مزدحم و مجتمع اولیان خلقی احتوا ایدر. خلق ازدحامدن دها عاقل، دها موازنه ایدر؛ حتی احتمالک انسانیتی ازدحامک، اجتماعک سوق والقا ایدم جکی مهلک لردن رقایه ایله جک اولان بودر. بوکا قویاً امید وار اوله رقی اول امرده ازدحامک ماهیتی تعیین ایدم:

بر چوق و بیکلرجه اشخاص سرفاقلردن کچرکن بونلرک هر بریمی یا

اکنجهسی ویاخود ایشنی کوچنی دوشونور، وبشقه لرینه تماس ایتکله برابر بو بر سوری خلقک هر بر فردی کندی فکر مخصوصنی، مشغله شخصیه سنی محافظه ایدر. بو حال و صورتده بر طوبیلاغه، غلبه لکلی بر جمعیت وار ایسه ده « ازدحام » تعبیر مخصوصیه ادا ایتدیکمز حالت موجود دکلدرد. فقط بردنبره بر حادثه ظهور کلور، بوری و ترامپه چالان بر عسکر اردوسی گذار ایدر، بر قضا تحدد ایدر، بر خرسز توقیف اولنور، خلاصه انظار بردنبره برجهته معطوف اوله رق عمومک نظر دفتی بر نقطه ده ثبت ایدر سه شمدی به قدر بر بر لرینه بایغی اولان بو خلق در عقب بر بر لرینه یاقینلاشمش اولدقلرینی حس ایدر لر. عین بر منظره بی بر آرده کورمش اولق، عین هیجانلردن آز چوق متأثر اولق بونلرک آره سنده اسرار انکیک و غریب بر رابطه وجوده کتورر؛ کویا اسکیدن بری بر بر لرینی طانیرمش کبی یکدیگریله قونوشور، متحدا حرکتیه مهیا وضعت اخذ ایدر لر. بوسره ده وریله جک بر امره هب بردن بلا اختیار مطاوعت لزومی حس ایدر لر. بر آز اول یکدیگریه قارشی لاقید اولان بو آدمردن شمدی یکی بر مخلوق وجوده کشدرد، ایشه بو مخلوق « ازدحام » ویا « اجتماع » دیدیکمز هیئت مجتمه بی وجوده کتورر.

بر ازحامده هرشیدن اول نظر دفتی جلب ایدن بر ماده، ایجابیه کوره آنی ویا تدریجی بر صورتده، اتحاد و اشتراک ایتش بر روح، اوراده شخصیت محو وزائل اولان یکی بر روح تشکل ایتسیدر. بونکله برابر بو یکی روح ازدحامی تشکل ایدن افرادک فکر و روحک محصه سی دکلدرد؛ واقعا بو ازدحامی تشکل ایدن افرادک روحنه مشابه وصف و ماهیت ارائه ایتمی شبهه سز ایسه ده بوکا قطعاً یکی واوته کندن فرقلی بر طاقم اوصاف میزه ده انضمام ایدر. کویده موباسالت دیدیکی کبی بر بر لرینه برلشن اجزاء فردیه فصل بر جسم متجانس وجوده کتورر سه بر بر لرینه تماس ایدن افراد دخی بر کل تشکل ایدر. موسیو تارده کوره بر ازدحام بر برینی طانییان متخالف الاجناس اجزا و عناصردن مرکب بر کومه در، بونکله برابر بو عناصرک برندن صدور ایده جک بر شراره حسیات و احتراصات بو کومه بی الکتریزه ایتدیکی کبی در عقب آنی بر ترکیب و تشکل تحدد ایدر. بو صورتله اسکی تحمل و تفرق ترکیه، میرلق سلسله تبدل ایدرک بو تکالیف

بیکلرجه خلق در عقب برتک بریمه یه، غیر قابل مقاومت بر عزم و شدتله مقصدینه طوغری یورون بر مقترس حیوانه انقلاب ایدر .

شخصیتک بو طرز انمدامی موسیو (المیره قلوبس) ک بیان ایتدیکی بر وقته ایله مکمل صورتده تجمم ایدر : ۱۸۷۰ سنه سی ایلولنک دردنجی کونی بوتون قلملری دوچار تضیق ایدن حادثه بی دوشونهرک بولوارلری طولاشیور، و کندی کندینه «مادامکه محاربه بی امپراطورلق یادی، صلحی عقد ایتمکده آکا عانددر» دیه دوشوننیور ایتش. او صرهده بولوارلی طولدیران ازدحام پشی صره حرکه مجبور اولور. برمدت صکره اطرافنده : «جمهوریت ایسترز» فریادینی عیوقه چیقاران برکته ایله محاط بولنیور ایدی. فکر مخصوصی بو عمومی فریاده ایلمک اول مقاومت ایدرسده یاواش یاواش اوده قومشولری کبی دوشونمکه باشلار، و خطیلر فرانسه نیک قلیجینی قوللامق و محاربه ده دوام ایتمک خصوصنک جمهوریته عادتتی لزومنی سویلیشجه اوده آلقیشه اشتراک ایدر . بو صورتله بر ازدحامی تشکیل ایدن خلق آره سنده بولغنی ایله بر قاچ دقیقه اول شخصی و فکر مخصوصی نامنه و خیم کوردیکی بر فکری ترویج، واسکی فکری تبدیل ایتش اولدی .

شخصیتک حالت منفردده بولندینی هیئت بر کتله متجانسه میانده اضاعه ایتدیکنه دلالت ایده جک بر مثال ، دها واضح بر مثال آرائق لازم کلیرسه فرانسه انقلاب کیرنده تشکیل ایدن قونانیون هیئت نخطر ایتمک کایدیر .

ته نیک دیدیکی کبی قونانیونلارک هر بری نه پک ایی، نه ده پک فنا اولدیان معتدل و متوسط فکری ذوات ایدی. حیاتک ایام عادیه سننده فوکیه کوچک مملکتک عدلیه مأمورینی آره سننده خشین و سرت طبیعتی بر مدعی عمومی اولقله معروف ایدی. انقلابک غیرتیه بر آرمده طولانان بو آدمیر دشمنلرینه قارشلی خارق العاده و حشتر و خونخوارقلر اظهار ایتدیله. اودرجه ده که بولردن قارغشقه ائده محو و زائل اولانر خاطره اخلافتده منفور و مدھش بر نام براقدیله. بر حیات قالان بختیارلرایسه عمرلری برنجی امپراطورلنک ساکن و ناموسلی مأمورینی کوسه سی آلتنده اتمام ایتدیله. جنایت محکمه سنک زوری هیئتک حالی دخی بونی مؤیددر : هیئت اعضاسی اجتماع ایتدیجه چوق وقت فکر مخصوصلردن بشقه بر وادیده اعطای رأی ایتدیگری کورلمشدر. نهایت رومالبرک سناتو حقنده سویادکلی شز « سناتورلر طوغری و سرد آدلردر،

• لکيه

۱۴

فقط سناتوفا بر حیواندر « قول مشهوری بر هیئت مجتمعتك آنی تشکیل ایدن هر بر شخصدن آیری بر فکر و ماهیت ارانه ایتدیکنك اولوقلردنبری معلوم اولدیغین ایما ایدر .

مع مافیة شوراسی اونودلما ملیدرکه اشخاص و افراد ملتصق بر حالدہ بولمقناه فاعلر ایقاع و ارتکاب ایتملی احتمالہ مقابل عکسی صررتلده حرکت، یعنی آنی ترکیب و تشکیل ایدن افرادك هر برینك استطاعت ناموس و فداکاریسندن فضلہ و یوکسك بر مرتبہ عالیده منافع شخصیهرینی استحقاق ایدہ بیلورلر : اهل صلیب محارباتہ اشتراك ایدن یوز بیکلرجه خلقك موتی استحقاق ایدرجه سنه سبق ایدن حرکت فداکارانه لری شهسزدرکه هر بر فردك منفرداً ایدہ بیله جکی قهرمانلقلرک مرتبہ سنی قات قات تجاوز ایدر ؛ بوتون دنیاسده وجوده کلان انقلابلر کي انقلاب اخیر مسعودمز دخی بر هیئت مجتمعه متحدهنك اثر همت و فداکاریسی دکلیدر ؟

دیكك که شخصیت و فرد ازدحام و اجتماع صورتسده محو و زائل اولبور . فقط بو یکی اوصاف بجزه ، بوخصائص اصلیه ، بوحرکات خارق العادهنك محرك و مولدی ندر ؟ بو بایدہ برنجی درجده قوه مخلصیه یی ، ایکنجی درجده سوق طبیعی یی نظر اعتباره آلق اقتضا ایدر .

قوه مخلصیه خصوصتده امثاله بک چوقدر : فرانسه - آلمانیا محاربه سنده ستراسبوغ سکنه سی بر حای مقطعه به طوتلمش کبی وقت وقت آثار هیجان ارانه ایتملر ایدی . بعض وقت دظفریت شایه لری شهر محصورك سمای مغمومنه مسرتلر صاحبار ، بعض وقتلرده خیالی و وهمی جاسوسلرک خبر موجودتی بو افق محصوری اندیشه ناک ایدر ایدی ؛ پارس محاصره سی اثنا سنده بر پنجرده سرئی اولان اک اوقات بر شعا ، محصورین طرفندن پرسویالیلره توجه ایدلمش بر اشارت مقامنده تانی ایدیلور ایدی ؛ صوک عثمانلی - یونان محاربه سنده عثمانلی عسکرینك واهمه و رودی قاچ دنمه لار یونانیلری تحلیه موقه ، بر قریه نك ، بر قصبه نك کونلرجه مدت عسکر سز ، حکومت سز فالسنه سببیت و بر مشیدی ؟ بویله بر مرده اک عادی بر حادثه بر ازدحامك پیش نظرنده فوق العاده بر نسبت داخاندہ اک نساب اهمیت ایدر . چونکه بویله صرملرده ازدحام خیالاً حس و اینه ایلہ دوشونور ؛ و بر وهم آرملرنده اصلا بر رابطه

منطقه اولیان بر آلی یکی یکی و همبری احداث و ایجاد استدیکندن مشهود
و محسوس اولان بر حادثیه محلیه تک ایجاد و اختراع ایده بیسله جکی بر جوق
موهوم حادثه لرده التحاق ایدر .

برازدحامی سوق و اداره ایدن سائق طبعیلر میانسنده برنجی درجه ده
عرق و ملتی نظر اعتباره آلمق اقتضا ایدر . بر فرانسز ازدحامی ایله بر آلمان
ازدحامنک بر وصف مشترکی یوقدر؛ بر انگلیز متیننی ماهیچه بر ناپولی
اجتماعندن پک فرقلیدر . انسانلر بر آریه طولاندقلری زمان اولولرک، اسلافک
صدای بلند و مخفیسی بونرک لسانندن صدور ایدر . تاریخ ماضیسی شرف
عسکری ایله پیرایه دار اولان ملت اجدادی کبی وقوعات و مناقب حریره دن
استحصال حظ و سرور ایدر . ده دون ظل مجهولتده مخفی اولان اشخاص
ایچون حاصل اولان موقت مجلویت ، بلکه ، بوسیدن نشئت ایدور؛ بونکله
برابر سخاوت و ساحت کبی خصائل ممدوحه تک انفلاق و تصادمی، نجیب و اصیل
و فداکار بر روحک خزائن کرانه پاسنی اظهار ایدن آتی و قابسک تجلیسی
ده ینه بو حسدن ، بو حس مردانکیکن نشئت ایدور . تاسیسات عسکریه
اعانه سی ایچون متشکل مجالسده بولندین صرعه مشاهده ایتمش ایدم که منفرداً
بر یاره اعانه و بریهن ، و برمک ایستهمین پک جوق . کثیر اجدادینک خاطره
معززسه رعایت ، میدان فسیح سخاوتده رقابت املیسه بول بول اعانه یی
دریغ ایتماملر ایدی ؛ سائقه اضطرار معیشتله کیجه کوندوز مشغله ذهنیه سی
عائله سنک تأمین سد رمقنه منحصر اولان آناطولینک او فقیر کویلیلری ،
وطنک لزوم مدافه سی قارشوسنده ، میدان حریده ، قارشولرنده کی دشمندن
بشقه بر شی دوشونامشیر ایدی . سلطان احمدده منعقد متینغه پروتودوسلرک
تلقیناتنه بنای فکر و مطالعه ایدرک بر برلریله حرارتلی حرارتلی مباحثه ایدن
ایکی روم ؛ کرید ایچون رفع ایدیلان آوازه حمیه ، شدتلی آلقیشله بر آز
سکره اشتراک ایدرکن «خیر ، خیر ، هپ اجدادلریمزک بر آرده هوایی تنفس
ایستکلرنی کوز اوکنه کتورنجه بو ملی نمایشه اشتراک ایتمک الدن کلپور»
دیدکارینی ایشتمشیدم .

بو عنصر و عرق حس طبیعیسنک یانی باشنده مع التأسف پک خسیس
حسلر ، حس محافظه و ادامه . ارائه روی نحوست ایدر . بو حس ، بزه ، قورققلقدن

ملکيه

۱۶

متولد عمومی خوف وهراسك سببى ايضاح ايدر؛ بعض قضائر انسانده لايمد ولايحصا قرابين قضا بو سببدن طولايي مهلكدن ماعدت طريقتى بوله مازلر: پارسده اوپرا قوميق حريقى وقوعه كلديكى زمان قابالى بر قابونك آرقه سنده بوپوك بر نمش بيغيني كورلشيدى. قلبلرنده حس حاست وشجاعت بسله مين عسكرلر ميدان حربده، سائقه خوف وهراسله، اوكلرندهكى منظره مهوليه دن بشقه بر ره عطف انظار ايتزلر: ماهر بر قوماندان النده مختلف المجلس بر اردونك، حس وفكرى اصلا اتحاد ايتماش اقوامدن مركب آز چوق بوپوك بر قونك خصمنه غلبهسى بو سوق طبيى به عطف اوله بيلور. موسى بن نصيرك اسپانياه كچر كچمز دونجاسنى احراق ايتتى مجاهدن عربك غيرت جنكاورانه سنه بو حس طبيى تحفظى علاوه فكرينه خادم اولدينى اثبات ايتتى؛ ينه آنك ايجوندركه بر بوغازك، بر كچيدك امر محافظه سنده عسكر بربرى قارشوسنه قونولامليدر. چونكه كچيدك موجوديتى عسكره هدف انداختى تحويل ايتدبره ميه جكندن سائقه خوف ايله بولوكلر بر برينى محود واقفا ايدر.

ازدحامك سوائق طبيىسى مياننده خودينتك حسى دخى اونودلامليدر: بر تماشيا سالوننه كيرنلر ويا اورادن چيقانلر ازدحامك احوال متعاده سندن اولان ديرسك قاقه لرينه، ايتشميره مصادف اولورلر.

براز دحامى تميز ايدن اوصاف فارقه دن بريى ده ثباتسزلفيدر. او بر دقيقه لك تاثيراته كوره ازدحام حدتدن مسرته، وحشتدن رفته انتقال ايدم بيلور؛ مجلس مبعوثانمرك ايلك استيضاحنده قاينه اركانى غلبنده ايراد نطق ايدنلرك آلقيشلاندينى كوريلور كورلمز سقوطك محقق اولدينى ظن اولنوركن بر آز صكره لهنده اداره كلام ايدنلرده آلقيشلانهرق اسكى حدت سكونته منقلب اوليورمشدى: قاينه نك حقسزلقارينه قارشى بر آز اول آتش حدت پوسكورن مبعوثلر شمدى ساكن وساكت اعتماد راى اعطا ايتشلر ايدى.

بعضاً اولوركه الك اوافق بر حادثه، بر اميد، بر وهم بر ازدحامك حسياتى بردنبره تبديل وتحويل ايدر: مارنقو محاربه سنده آلافرانقه القشامك بشنه طومهرى محاربه غائب ايدلش، فرانسز عسكرى يورغون، يتاب بر حالده رجمنه قويولش ايدى؛ قونسوس [نابوليون] اوده يتاب وتوان بر حالده

بولك كئازنده اوطوره رق او شهرت و طالع شبانك انهدامنى متأثرانه سير و تماشايديبور ایدی. اوصرهده جنرال دهزه نك خبر مواصلتی شایع اولنجه بوتون اووده «باشسون جمهوریت!»، صداسی منعكس اولور، مغلوبین اردوسی درحال توقفه تکرار کندینی طوبلار؛ لمحہ البصرده اسکی بورغونلق محو وزائل، یرینه مظفریت امید ناکهانسی قائم اولمشیدی.

خلاصه بر ازدحامده؛ بر اجتماعده مشهود اولان اوصاف می: شخصیتک زوالی، یرینه یکی اوصاف ایله متصف بر هیئت مجتمعه قائم اولسی. قوه و اهمه نك وسوائق طبیعه نك، خودینك، وثباتنزلک حکمفرما اولسی؛ اینته بر هیئت مجتمعه بی وازدحامی تفریق ایدن خصوصیات!

•••

شمدی تحلیل اولنان وقوعاتک ایضاحی لازمدر. ازدحامک بو شخصیت جدیده سی نهدن ایلری کلیور؟ ازدحامی وجوده کنورن بوتون افراد آره. سنده عمومی برشی؛ محیطک و مشابہت اجدادک نمره سی اولان اختیاری و غیر اختیاری بر میلان عمومی وارددر. عین بر ازدحامک اجزاسنی تشکیل ایدن مخلوقات آره سنده کی وجه و صورت اتحاد عین بر عرقه و ملیته، عین بر ایله و یاقین بر شهره عائد اولمیرینه کوره تکثر و تزاید ایدیور. ایشته بو سبیلردن طولایی بونلر برلشدکلری دقیقه دن اعتباراً بر برلرینه تقرب و یکدیگرله تماس ایدرلر. شبهه سزدرکه. بونلردن هر برینک فکر و ذکاسی دیگرینه مخالفدر؛ لکن عین سوائق طبیعه، عین احتراصات و هوسات بونلرک صمیم قلبسده اهتراز ایدر، روحلر همان بر برله قاساشمته و متحداً حرکتک متهایددر. بو حاله شوراسنی ده علاوه ایتمک بزم کبی دوشورن و حس ایدن آدملر ایله محاط اولدیفمز زمان تفکراتمز و حسیاتمز همان کندیلرینی قوتله نمش بولورلر. بو آهنگ و اتحادده بویوک بر حس امنیت طویارز؛ وعین زمانده کندیمزی وادی؛ حقیقته کوررز؛ و الک نهایت بر سوق طبیعی؛ محبتله قومشومزله متحد و متفق بولمغه میل ایدرز؛ بشقه سی طرفدن آجیندیمز، بشقه سنک معاوتنه مظهریمزی مشاهده ایتمکله حقیقی بر مسرت حس ایدرز.

بوندن استنتاج اولورکه حسیات بر برلرله تماسده بولدقلری زمان آرزو و اختیاره تحکم و آنی سوق ایتمک ایچون انبساط و تهیج ایدر. مرکز تفکرات

ملکیه

۱۸

اولان دماغك قسم .مقدمیسی اجرای فعالیتیدن منقطع اولور ؛ یالکنز مرکز اجرا اولان جدار دماغی ایله مرکز حیاتیات اولان خلف دماغی فعالیتلرنی محافظه ایدر . موسیو شیکل دیرکه : یوز شجیع آدم پک جسور بر هیئت مجتمعه وجوده کتوررلر ، یوز ذکی آدم ایسه ذکا جهتدن انجیق متوسط بر هیئت مجتمعه حصوله کتورر .

شوراسنیده خاصه ضبط وقید ایتمک لازمدرکه بر ازدحامده فکرک عالی سانجھلری احساس موجودیت بیله ایدهمن ؛ سوائق طبیعه ، خرج عالم اولان خصائل و اوصاف معتدله ، متوسطه بویله بر سرده هر وقت غلبه ایدر . بو ذکالر ، بو سوائق طبیعه بر برینه انضمام والتحاق ایستدکاری حالده اوصاف عالیه بالعکس متفرد و او بر کتله نك تحت تضیقنده قالور . کوستاو لوبون دیرکه : بر صنف ممتاز و عاقلدن مرکب بر جمیت طرفدن منافع عمومییه دائر اتخاذ اولنان قرارلر ؛ طوغریلقجه ، بر طاقم جهلا و ارادل طرفدن اتخاذ اولنان قرارلردن پک عالی دکلدرد .

سوسیولوغلردن بری دیرکه : ه مجلس مبعوثانده جریان ایدن حالی بر نظر دقله تدقیق ایدن بعض متفکرلر بر ملکتمک منافع حیاتیسی بشیوز کشی برینه ایکی یوز الی مبعوث ایله ده ائی و منتظم تدویر اولنور فکرنی ایلری سورملردرد . بو فکری ترویج ایدنلرک هیچ بر طرفدن مظهر قبول و توصیه اوله ماملری اصول انتخابده پک چوق منافع شخصیته انتخابیه نك اجرای حکم ایتمسندرد . مع مافیہ بونلرک یردن کوه قدر حققری واردرد . پارلامنتو قومیسونلرینک و شهبه لرینک نتیجه مساعیسی میدانده ؛ اوراده کی مذاکرات ده صمبانه ودور اندیشانه در . فقط مبعوثلر مجلس حائده طوبلانقلری زمان هر شی دکشیور ؛ بو سرده حرص شهرت هر شینه غلبه ایدر ، اک مناسبتمز تکلیفلر اورتهیه سوریلور ؛ چوق وقت بو کون و بریلان قرار بر کون اولکی قراره معارض و مخالف اولور ؛ آرتق مجلسده بر هرج و مرج حکمفرما اولور کیدر . حتی بو سیدن طولایی پارلامنتو اصولنک خالفندن بحث ایدنلرده اولدی .

لطف بو خالی ، بو درلو محاذیرعی پارلامنتو اصولنه عطف ایچکدن زیاده پارلامنتوی تشکیل ایدن احساس و التزادک حرص ، وهوساتنک تصادمته .

ازدحامك تولید استدیگی بر نوع یکی خاطره لره اسناد ایتك دها طوغری اولور .

بو مطالعات اوروپاده جاری اولان زوری اصولنه تطبیق ایدلیگی زمان دها زیاده کسب ایضاح ایدر: براك مطالعه سه کوره دکانجیلردن، چفتجیلردن مرکب اولان شمدیگی زوری هیئتلرینک . قراتیله مقدا صنوف اهالینک یوکسک طبقه لرندن، یعنی خواصدن افراز واتخاب اولان اسکی زوری هیئتلر- ینک قرارلری آره سنده اصابت نقطه سندن فرق یوقدر. بوتون بو حادثات ودلائل اثبات ایدبورکه حالت ازدحامده ملکات عقلمه، خواص میزه وشخصیت محو وزائل اولیور .

لکن بو یکی یکی اوصاف وفطرتلر نیچون ظهوره کلیور؟ چونکه چوقلنگ مشاهده سی بر شخصده حالت انفرادده حاصل ایدمه چیکی بر قوت حس تولید ایدر. چوقلق قابا وجرأتکاردر، چونکه کندینک غیر مسئول اولدیغنی حس وتقدير ایدر. بیلون یازدیغنی بر مطالعه ده دیمشدرکه: « ازدحام قوتی نامحدود وهیج بر قانونه غیر تابع اولان بر مستبد حکمداره بکزر. بو اوبله بر مستبدرکه افکار عمومیه دن بیله حذر ایتمز، چونکه اسمسزدر، موهومدر. ایشته بونک ایچوندرکه ازدحام چوق وقت بر مقصد جنائی بی ده احتوا ایده بیلور»

مع مافیة بر ازدحامك وصف خصوصیتینی تعیین ایدن اصل ماده بر جهندن تقلید، دیگر طرفندن ده تلقیندر. تقلید هر وقت اختیاری وکیفی دکلدر؛ بو، علی الاکثر آندن شبه ایتمدیگمز، ایسته مدیکمز حالده، حتی آرزو واراده مزه رغماً بزده، طبیعتزده حکمران اولور. الی ره قلوبسک یوقاروده ذکر اولنان مثالی بوکا شاهددر. انسانلرک بر محیط اجتماعی داخلنده عین البسه ایله تلبس، عین نوع یمکی تناول ایتملری، موده تموجاتی حس تقلیددن بشقه بر بر شینک اثر مییدر؟ نصل سرایت ماده وار ایسه عین صورته سرایت معنویه واردر. استرداد حریتک ایلک آیلرنده سوقاقلری طولدوران حریت شرفیلری هر خانه ده قادیسندن، چوجقدن مرکب بر آلائی خوانسدهیه مراققت ایدر ایدی. بر مجلسیک نشه وشطارتی او مجلسی تشکیل ایدن امرادی نصل هم

ملکیه

۲۰

نشئه دار ایدرسه بونلردن بریسنه اصابت ایده جک حصه کدر تکمیل مجلسه سرایت ایجامک قابل دکلدن .

ازدحامک الک مهم و باشلی حادثه سی تلقیندر . افراد شخصیت خصوصیه - لرینی دفن و امامه ایتمش اولمیرله ، تفکر نقطه نظرندن ، برضعت نسبییه حالده بولورلر . و بو جهته مطلقا و بای حال تلقینات قبوله مستعد اولورلر . ایشته بوراده ازدحامی سوق و ترتیب ایدن و ازدحامی تشکیل ایدن اشخاصک عمومیتله الک دهشتلیسی اولان ذات و یاذواتک اهمیتی تظاهر ایدر . غره و لوده قناعت وجدانیه سییه عصیان و قیام ایدن آدمیر بولندی کبی عصیان و غره وی صنعت اتخاذ ایدنلرده وارددر . برملککنده ظهوره کلان عصیان ملنک علی العموم حس و قناعت قویه سی اثری ایسه - اختلاللرده اولدینی کبی - بونی تسکین ایده جک بر قوت بشریه تصور اولمه ماز . زیرا افراد ملنک اعماق قلبنده پرلشمش قالمش اولان طلب حریت و استحصال حق حسی عموم افرادی یکو وجود برکنه حاله قلب ایدر . بر قاق مشوقک اثر تحریکیه وقوعه کلان عصیان و قتیله اطفای ایدلدیکی ، یعنی بو قیامی ایجاب ایدن سو ، تفهم و یا حقسزلق ازاله اولمندی حالده تقلید و سرایت تاثیر تحتیده کیندکجه توسع ایدرک اولکی عصیان صورته انقلاب ایدر : بشکطاش و قه سنده کی جزوی بر تاخر بر جنایت فجیه ایله نهایت بولمشیدی ؛ بو کبی احوالده تعصب . وهم کبی احوال بویوک بر رول اوینار . ایشته ضابطه نیک متیقط ، اداره مامورلرینک مدبر اولمیریشک لزومی بوندندر ؛ حریت شخصیه حق اساسینه رعایته برابر بو حقل آخزه تجاوزی ایجاب ایده جک درجه یه ایصال ایدلماسنه دقت و نظارت بوسیدن طولایی امر انضباطک الفیاسی تشکیل ایدر .

اردولرک امر انتظام و اداره سی ، تنسیقاتی ده بو قابلیت تلقین اساسی اوزرینه ایتمشدر . بر طابور بر ازدحامدر ، فقط منتظم ، قشده اوزون مدت اسکان ایله صنعتک ، عسکرلکک ایجاباته کوره اکیلمش ، انخا ایتمش ، بر ازدحامدر . حربده ، هرکس اضطراب و یا اولوم دهشتیه لزان اولدینی بر صرده ، رئیس ، قائد ، قوماندان انسان کتله سنی سوروکاره ، آکا تلقیناتده بولور . بونلرده محافظه حیات حس طبیعینی اسکات ایدر ، و تهلیکی آنلره اونوتدورر . اردونک عدد و افرادینک کثرتنه ، خدمت

عسکرینک تنقیصنه معارض اولانلر ، بو سبیدن طولانی حقلیدرلر . مطیع بر اردویه مالک اولمق آرزو اولنورسه اوزون بر تعلیمه احتیاج قلمیدر [*]
بعضاً خصوصی شخصیتلره تصادف اولنورکه بونلر نرمدده اولورسه اولسون ، نهاییلورسه یاییلسون . وهاه اولاده نظره چاریار . مثلاً فلان آدمک نفوذ شخصی وار در ، او برینک یوقدر . اشته بو نفوذ شخصی بوتون ازدحام اوزرنده آمرانه اجرای تاثیر ایدر ، بوراده شخصیت زائل اولماز ، غلبه لکی تحت نفوذینه ادخال ایتمک اوزره یالکیز او حکمران اولور . علوشان و مقام بعضاً قوای مادییه ، بعضاً علمه ، بعضاً خارق العاده و عجیب بر طاقم افعاله استناد ایدر . سحر بازلرک ، شارلاتانلرک تاثیر و نفوذ شخصی بو صوگ سبیدنر .

اک بیوک قدرت تسخیریه ارائه ایدن ، ازدحامی اک شدتلی بر صورتده کندی لهنه جلب و مفتون ایدن کیمسه ، شههسز ، ناپولیون ایدی . کنج ، و هنوز غیر معروف اولدینی حالده ایستالیا اردوسنه واصل اولدینی زمان آمراری اولان جنراللر بونی کنجلیکنه لایق اولاجق بر صورتده قبوله حاضر لانتشلر ایدی . و بونلر میاننده اک خشین طبیعتلی ، قوه مادیه سنه ، شجاعتنه اک مغرور اولان « اوزه رو » بو کنج جنرالی چاغرمش و سؤال ابرادینه حاضر لانتش ایدی . بونابارت اثبات وجود ایدر ، بعض معلومات اخذ ایستدکن صکره امر اعطاسنه باشلار ، اوزه رو گوشه ده بوزوله قالور . مورخ مشهورته نک قولنه کوره بو سرت جنرال ؛ کنج جنرالک کندیسنی تدهیش ایتمش اولدیننده

[۱] شوراسی قید و تذکاره شایاندکه منتظم و منظم بر ازدحامک ، یعنی اردولرک رؤسای و قوماندانلری ساحه سیاسته داخل اولوبده عادی ازدحاملره قارشه قلمی زمان متردد و شاشقین بر حالده قالورلر . جسارتی ضرب مثل حکمنده اولان بونابارت « برومر » حادثه سنده عین حاله کرتار اولمشدی ؛ معلومدرکه کندی برادری اولسه ایدی بو حادثه فنا بر نتیجه و بره جک ایدی . اوصره لده ناپولیون او قدر شاشیرمش ایدی که خاصه عسکری کندیسنی سالوندن باینین بر حالده چقارمشلر ایدی . ناپولیون بتون مدت حیاسنده غلبه لکدن فورقق حسنی اعماق قلبنده اخفا ایتمش ظن اولنور .

ایشته منتظم و معلم بر غلبه لکک صورت سوق و اداره سیله عادی بر ازدحامک سوق و اداره سی آرمسنده کی بو فرق طولایسیله انضباط داخلی و تمقیب اشقیبا ایشرینک اردو و عسکره کوردیرلمی بحق بادی اعتراف اوللیدر . حریده ، اردوده قطعی حرکت ، بلا تردد اطاعت کی حالانک وجودی درجه وجوده اولدینی حالده خلق و جمیشر ابله حال تماسده بولنان ضابطه ایشرنده تدبیر و سیاست شرطدر .

ملکه

۲۲

جزال ماسه نا ایله برابر متحد الرأی بولور ؛ او درجهده که دها ایلك باقیشده هدف اولدینی سهام تأثیرک شدتی وقتونک نره دن کلدیکنی حس و تقدیر ایده مدی. بو کنج ضابطک مؤخرأ تجلی ایدن خارق العاده طالعی بو نفوذ شخصیسینی جداً تزید ایتمشدر .

شوراسنی ده علاوه ایتمک فائده دن غیر خالیدر که ناپولیون دن بشقه هیچ برکیمه سویلنمسی لازم کلان شیئی بولق خصوصنده آنک قدر مهارت کسب ایتامش، هیچ برکیمه آنک قدر محق بر شهرت عالمانه اکتساب ایده مامشدر . اوسترلیچده ناپولیون بر اچن یابلاسنی اشغال ایتمکی اونو تمشیدی . ایلك اول اوژه رو، دها صکره داوویی هجومه مأمور ایندیسه ده دشمن موقع سابقده با بر جای ثبات اولمشیدی. اولوقت ایمراطور عساکر احتیاطیه سیله بشیک کوللودن مرکب بر آلائی تشکیل ایدر، و آنلره «سز مهلکه یه کیدورسکنز، فقط بر حیات قالانلره آلتی یوز فراتیق ایراد سنوی تخصیص اوله جقدر ؛ وفات ایدنلرک ورته سی بو ایراده توارث ایده جکلر در» سوزینی ایراد ایدر . [اولاده ده انتقال ایدن بو ایراد الیوم بر قاچ کئی یذنده حالاموجود بولنمقده در .] عسکر همان هجوم ، و یابلائی استیلا ایدر. عسکرلر « ناپولیون ایله برابر بولندجه آدم مکافات کوره چکنه امین اولور » دیرلر ایدی .

ایکنجی وقه پک مراق انکیز در : ناپولیونک هر شیئه نصل واقف اولدینی ارائه ایدر . انکلیزلر هولانده ساحلنه اون بشیک کشیک بر قول اردو چیقارمشلر ایدی ؛ فرانسز عساکر اشغالیه سی ایسه انجق درت بشیک کشیدن عبارت ایدی . کیفیت ایمراطوره اخبار ایدرلر ؛ او، جواب ویرمز . دها مستعجل یکی بر استمداد خبری کلنجه ایکی کلهک بر جواب مختصر ارسال ایدرک هر کسی مستریج ایدر : « انکلیزلری اولدقلری برده بر اقیکز . اکر اونبش کونه قدر اردو کاهلرینی اورادن قالدیرماز لسه هیچ بری مملکتته صاغ و سالم عودت ایتیه جکدر . » ناپولیون بیلوردی که انکلیزلرک قره یه چیدقلری موقع ساحلک الک متفن و بطاق بر نقطه سی اولدینندن دشمن عسکری های مرزغی ایله محو وهلاک اوله جق ایدی . وقوعات بوکا حسق ویردردی . فرانسزلر انکلیزلرله اصلا مشغول اولدقلری حالده سفر بر رجعت قهقره یه ایله نهایت بولدی .

مع مافیه بر اردویی، بر کومه خلقي سوق و اداره ایچون او قدر معلومانه احتیاج یوقدر. بعضاً عادی، قابا بر سوز بر سورو خلقي هیجانه القا ایدر. ستاندال حکایه ایدرکه: ناپولیونک انشتهسی مورا سکسان سواری بلوکنی موسقوا طابیهسنه طوغری سوق و اداره ایندیکی زمان عسکرینه شویله خطاب ایتشیدی: «ایلری. چوجقلم ایلری! صرتم الما کی یوص یووازلقدر!» قوجه ناپولی قرالک بو سوزلری اوزرینه اوجسیم کتله بشر حرکت قویولور، آرز زمان ایچنده عسکر، جنرالرینک سوزنی تکرار ایده ایده، طابیبانی بالهجوم ضبط موفق اولورلر. ظن اولنورکه مورانک اوزون بوی، بیرتیجی بر آرسلا نه بکزه ن چهرهسی، داغلق صاچلری، بر آرز عجایب شکلده کی صرمه لی البسهسی نطقدن زیاده عسکره اجرای تاثیر ایتشیدی.

قابلیت و سهولت تلقین کیفیتی ازدحامک ثباتمزلفی سینیده ایضاح ایدر. چونکه مرتیلرینک و مشوقلرینک آرزوی ذاتیسنه. طبیعت متحولسنه کوره بونکده تبدیل و تحویل شکل ایتیمی طیبیدر.

موسیو فورینال «ازدحامک حالت روحیهسی» نامیه یازدینی بر اثرده بونک احوال هوائیه ایله پک صیتی رابطه و مناسبتده بولندینی ادعا و اظهار ایتشدر. ده اول پارس شهر امینی «بانی» بوراسنی ایضاح ایتشیدی. مشهور-درکه موسی ایله وقت وقت شو سوزلری تکرار ایدر ایدی: «بو کون وقوعا-تمز اولیهجق، چونکه یاغفور یاغفور.» هان بوتون حرکات اختلالیه، ۱۴ تموز، ۱۰ اگستوس وقه لری. ایلول قتالی. ۱۸۳۰ سنهسی تموز. ۴۸ سنهسی جزیران اختلاللری سنه نک صیجاق و اوزون کونلرنده تحدیث ایتشیدی. جنوب اهالیسی شمال اهالیسندن زیاده اختلال و عصیانیه میالدر. «لومبروزو» ۱۷۹۱ سنه سندن ۱۸۸۰ سنه سنه قدرکی مدت ظرفنده اوروپاده وقوعه کلان اختلاللردن اون ایکسی شماله، یکریمی بشی وسطه، یوز آلتیش بشی جنوبه اصابت ایندیکنی قید ایتشدر. موسیقیده ازدحام اوزرینه اجرای تاثیر ایدر؛ بوتون ضابطلر مانوره لده موسیقییه هجوم امرینی اعطا ایدرکن عسکرک پک کوچ ضبط ایدیه بیلدیکنک فرقه وارمشلردر؛ بویه بر صره ده آرتق عسکر بر لرینی طابیماز بر حاله کلور، سونکو ایله بر لرینک اوزرینه هجوم ایدرلر. هوانک مواد کیمویه ایله محمول اولسیده بو بابده مهم بر تاثیر حائزدر.

۷۴

ملکيه

عمومی اجتماعلرده سرین بر روز کار آلمقه خلقک تهلکلی فکرلری طاغلدینی کراراً مشاهده اولمشدر .

نهایت موسیو غوزه صفحات قرکده بو باده تأییردن خالی قالدینی ذکر ایدیور : ۱۸۸۵ سنه سنده فرانسهده وقوعه کلان ۱۰۵ غره وودن اوتوز اوچی بدر تام . یکریمی بری تربیع اول، یکریمی یدیسی هلال، یکریمی دردی ده تربیع ثانی صره سنده تحث ایشدر . بو قید اوقدر شایان اهمیت اولماقده برابر موسیو غوزه یه کوره حرکات اجتماعیه بحر محیطده کی مد و جزر حصوله کتورن صفحات قرک مطابق اولق اوزره عین زمانده تحث ایدن مد و جزر الکتریقی حادثه لرینه توافق ایشکده در .

:

ایشته حالت اجتماعده بولنان کتله ازدحامک اوصاف وخصائصی ، تشکلهده جاری اولان قانون، صورت و طرز وقوعی ، گرفتار اولدینی تأثیرات والحاصل ایقاع ایستیکی مهالك ومضرات تعداد وتفصیل ایدلدی .

طاغتی بر حالده بولنان کتله؛ بشر، عموم خلق ، دخی بر بریله تماسده بولمقدقلری حالده کندیلرینی برلشدیرن بر فکر عمومی ایله یکدیگرینه مربوطدر . خلقی کتله ازدحامدن تفریق ایدن بو باشلی فرقدن تولد ایدن پک چوق فرقلر جمعیت بشریه نیک بو ایکی حالتی بر برندن قطعاً آیرر .

خلق، یعنی متفرق وداغتی خلقی مطبعمه نیک ایجادندن وبالخاصه غزته جیلکک احدانندن صکره آرتق موجود دکلددر . هبسی ده عین افکار وملاحظاتی قرائت واستماع ایتمک صورتیله بر بریله اشتراک ایلیمکده در . بو سبیدن طولانی الیوم خلق بری اوقویان ، دیکری دیکله ین - که اصل ازدحام بودر - ایکی کتله یه اقسام ایشدر . بو مطالعاتدن استنتاج اولتورکه خلقک عمومی میاننده فرد قابلیت ذکابیه سنی ، مباحثه ومناقشه قدرتی محافظه ایدر ، ومنفرد بر حالده اولدینی ایچون حسابک شدت جوش وخروشنه گرفتار اولماز . کذلک بو نتیجه استخراج اولتورکه خلق بو حالده ده آز کور وعقلسز ، ده زیاده حسابته مالک بولنور ؛ دوچار اولدینی تأثیرات حسیه ده دواملی اولدینندن ده اوزون مدتده دوزملر ، ودها طاقلانه بر طبیعتده در ، اوقدر آفی، اوقدر قطعی قدرت و قوته تابع دکلددر : بالمکس ده دواملی ونخیری کوچ ودها اوزون

مدته محتاجدر. نه قدر آدملر واردرکه او قودقلمی غرتنهك افكارندن بشقه بر فكر خصوصى به مالك اولق اقتدارى حائز دكلدر! عموم خلق، افرادى طائغنى اولق حيثيتيه، ازدحامدن، اجتماعدن زياده فعلياته متمايلدر؛ بناءً عليه جمعيت بشرى به ايقاع ايده جكلرى مضرات ومهالك ده دها بيوكدر. خلاصه عموميت خلق جاهلدر، دور انديش دكلدر؛ مع مافيه ازدحامدن زياده تكمله قابليتيدر. الحاصل حال حاضرده كرك ازدحام، كرك خلق حكومات جديده متمدنه قارشوسنده اخذ موقع ايتش قوتلدر. لوبونه كوره عصرىمى ازدحام واجتماع عصريدر؛ موسيو شيكل ده عين فكرده در. موسيو تارده كوره عالم مدنيت بالعكس، «خلق» دوره سنه كيرپور. برنجى فكرده بولسانلر قدرت ونفوذك -- يعنى حكومتك -- اليوم على العميا حركت ايدن قوتلره تابع اولدينى وبوندن سكره ده اوله اوله جنى رأينده درلر؛ بو كور قوتلر اجتماع واتحاد ايدپورلر، وبونلرك اتحادى كنديليرنى دها مهلك ومهياى انفلاق برحاله ايصال ايدپور؛ ايكنجى فكرى ترويج ايدنلر ايسه حق تفوقك عقل وفكره و سائحات معقوله؛ ذهنيه دها مساعد اولدينى بيان ايدپورلر. هر ايكي نظريه مدعاسنى قطعى بر صورته افراغ ايتك ايستپور: قوه ماديه، حس طبيعى، برهيمى، منفعت احتراصات بر طرفه - عقل و فكر، ملاحظه وتفكر، علوجناب حسى ديكر طرفه اولق اوزره الحاله هذه بربريله چارپيشيور. اميد ايدلم كه بو ايكي ميل مخالف دها اوزون مدت موازنه حالنده بولنه جقلر، حركت فكريه ازدحام اوزرنده تاثير اجرا ايدم جك، خلق دخى صرف منسابع صافيه فكريه. لرندن صدورونيمان ايدن موهوم وخليا آلود سائحاتى ترك ايدمرك دها علمى ومفيد برحياته توجه فعليات ايليه جكلدر.

لكن مسئله نى شمديدن حل ايدرك اليوم مخاصم ومعارض بولنان بو ايكي قوتدن هانكيسنك غلبه ايدم جكنى كسديرمك ممكّن دكلدر؛ شمدي مسئله نى موقت صورته حل وتسويه ايدم جك بر فكر بيانى لزومسزدر. چونكه بويله بر فكر، جريان وقوعاتك بشقه بر جهته انصبا بيله، فعلاً تكذيب ايدلك تهلكه سته مروض قالور.

بديع نوري

تریة فکریه نصل اولور ؟

— ۳ —

نصل تدقیق و مشاهده ایتلی ؟

انسانلرک چوغی کذرکاه حیاتدن اطرافلرنده هیچ بر شی کورمکسزین کجوب کیدرلر . اک صراق آور حادثات طبیعت بر شاهد اولدقلری حالده بونلره قارشى محروم عقل وشعور بر ماکه کبی داورانیرلر . فرضا ، عمومی بانجهلرده کونا کون آغاجلر واردر . بورالرده کزینین کیمسهلردن بک چوغی ساعتلرجه قالدقلری حالده هانکی جنس آغاجلر آلتنده مستغرق خولیا قالدقلری فرق بیله ایتزلر . سوقاقلر حرکت ایله ، سس ایله مالیدر . بک چوق کیمسه ، بونلردن کندی خط حرکتلری ایچون بر معنای استفاده استخراج ایتک لازم ایکن بونلره دقت ایتز .

تدقیق و مشاهده کی بو عطالتک نتیجه سی اوله رق قوجه قوجه آدملر عاداتا بر چوجق حالنده قالیرلر . بویله لری ایسته نیلن طرفه قولایجه سوق اولنور ، اک غیر منطقی شیلره بیله کندیلرینی اقتاع قابل اولور . حیات یومیه ده یالانجیلرک ، طولانديريجیلرک بازيجه اغفالانی حالنده بولنورلر . فرانسزلرک « آمریکا اصولی خیرسزلق » دیکلری واسطه اغفال بو قابلیتده کی آدملرک حاله کوزل بر تمثال تشکیل ایدر . صافدل بر آدمه سوقاقده بی یاقلاشیر ، محافظه ایدلک اوزره کندیسنه کویا بانقو طرله طولو بر جزدان ویرر وتأمینات اولق اوزره اونک باره چانطه سی آله رق صاووشور . صافدل آدم سویله نن سوزلرک درجه عهتتی آکلامق ایچون جزدانک ایچنی آچمش اولسه ایدی غزته پارچه لرینی کوره جک ، طولانديريجیلنی اکلا به جق ایدی .

چوجقلره تدقیق و مشاهده یوللری اوکره تلمیور. بالعکس هر شی اونلری بو سعیدن قورنارمغه، تدقیق و مشاهده به قابلیتسز قیلمغه میال بولئیور.

شمدیکی اصول تلمیم ذهنلره — تعبیر جائز ایسه — عادتاً چینتمش حاضر بر طاقم اغدیة فکریه و بر مکنن عبارتدر. تربیة فکریه ایچون صوگ درجهده سفید اولان سی هاضم اکثریا هیچ منزلهسنده قالیور. شاکردلره بر طاقم حقایقی، بونلر حقیقتدردیسه تأیید صورتیه آکلاتیورلر. و ایجاب ایدرسه، بو حقایقک استنادکاهی اولان وقایع مادییه بیید بر تصویر و تعریف ایله اکتفا ایلیورلر. فکرمزی بر مثال ایله آکلاتهلم: علم اشیا درسلی آرهسنده هر یرده چوجقلره اکک نصل یایلدینی سویله نیر. حتی بر چوق رسمی حاوی کتابلر، دیوار لوحه لری حیات غدائیهمزک بو اک مهم عملیه سی حقنده آز چوق صحیح برر صحنه ارائه ایدرلر. فقط هانکی معلمدرکه کرسیدن اینسون ده شاکردلره:

— چوجقلرم، هایدی شو فارشیده کی فرونجی به کیدهلم. یایدینی خموری، فرونی کورهلم!

دیسون؟ حالبوکه شو زحمت تدقیق و مشاهده ایچون ایی بر مثال تشکیل ایده بیلیر. بوله کوزله کورمک و کوسترمک واسطه سنک غیری طریققلره درس ویرمک شتی اختیار اولنورسه چوجقلره صرف لاف اوزرینه مستند بر طاقم معلومات ویرلش اولور. بر چوق اعدادی مأذونی کوریلیرکه نباتاتک فصیله لری صوکی صایدقنری حالده بر باتانس تارلاسندن کچرکن بونلرک چیچکلرنی طاقمده مشکلات عظیمیه دوچار اولورلر.

شایان دقتدرکه بر اصول آز چوق هر فنه قابل تطبیقدر. فرضا حکمت طبیعیه ایچون موسیو لهزان نامنده برمدقق کوستردی که اک آز تحصیل کورمش کیمسه لره بیله غایت ساده و سائط ایله تجربه لر بائق، حکمت طبیعیه علمنی تجربی اوله رق تدریس ایتمک قابلددر. بر دکنکه آصیلمش صو طولو بر قوغه مرکز نقلت و مانیوه له خاصه لری کوستریر. شرابی، صوی، زیتون یاغنی قارشیدرمق صورتیه اوست اوسته موضوع مایعاتک موازنه سی حقنده بر فکر پیدا ایتمک قابل اولور. آثار شعریه بر کبریت واسطه سیله ارائه ایدیله بیلیر. بر قاج کبریت، بر آینه،

ملکیه

۲۸

بر اسپرطو لامبسی . بر آرزو ، بر شیشه ، مانظار ، کاغد و سائره کبی اوقات تفک شیلر حکمت طبیعیه تجربه لری ایچون پک اعلا برر واسطه در . بونلره مبحث ضیا و مایعاته عائد قوانین اساسیهدن بر چوغنی تحقیق قابل اولور .

عینی اصول علوم ریاضیه بدهه قابل تطبیقدر . علم حسابده . علم هندسهده . علم ماکنهده . بو ساده اصول تجربی معلومات اوله تک تدریسه پک کوزل تطبیق اولته بیلیر .

اکثریا انسانک کندی کندبسه تدقیق و مشاهده اجرا ایده بیلرسی نمکندر . فکری تقویه ایچون بو لازمدر . شمدی بوکا نه صورته آیشیله . جغنی کوره لم :

علم روحده بر سوز وار ؛ انسان ، بیلدیکی شیدن باشقه سنی کورمز دیرلر . بوندن مقصد اشیا ی موجوده بی معلومات مکتبه مرک ارقه سندن کوره بیلیرز دیمکدر .

فرضا کوزلری قایوبوب ده بر قلمه طوقونه جق اولورسم بو شینک لامسه واسطه سیه بکا ویردیکی انطباعات دیگر قلملرک ، آغاجدن ، معدندن ، جامدن دیگر اسطوانی جسملرک خاطره انطباعاتی او یاندیرر . اسکی یکی بولان بو انطباعات بر لرینه قاریشیرلر . بر لر یله بوغوشورلر ؛ ویکلر دیگر لرینه تفوق ایدرلر . زمین حسی اوزرنده یکی شینک خیالی ترسم ایدر . بو خیالک بر چوق جهتی احتساس حاضرک احیا ایتدیکی سائر خیاللر طرفندن تغیر اولور . حاصلی بر جسمک هیچ بر زمان صحیح و قطعی بر صورت ذهنیه سی وجود بولماز ، اسکی خیاللر بونی تمذیل ، تصحیح ، آتام ایدرلر .

بناء علیه بر ادراک جدیدده خاطر اتک تأثیری پک بو بوکدر . خاطر ات ماضیه نه قدر چوق ، نه قدر واضح اولورسه خیال جدیدک محیطی ، چیز کیری او درجه شدتله نمایان اولور . فرضا راست کله بر آدمه بر قالمه کبکی کوسترکر . او آدم بونی ایکی اوجاری غیر مساوی صورتده مدورلشمش عادی بر کیکندن باشقه دورلو کوره مز . فقط بر علم تشریح منتسبی در حال عضلاتک ارتباط ایتدیکی نطفه لره ، شریانلرک کجیدیکی دیکلره دقت ایدر ، انسانک جمعنی . استقا .

ملکیه

۳۰

عادتا چرچیوه لریمز ، سؤالریمز حاضر بولنسون . تدقیق ایده جگمزی شی بر جسم صلبی ؛ حجمی ، سطحی ، رنگی . زاویهلرینی ، چیتیلرینی ، طبیعتی آکلامه چالشم .

تدقیق ایده جگمزی شی بر انسانی ؛ اولابونی تشریح نقطه نظرندن آکلایم : بونی ، ثقل محتلمه سی ، درجه سنی ، جلدک لون و منظره سی ، صاچ و صقالک مبدولیت و منظره سی ، الخ ... سوکره چهره سی ، طرز حرکتی کوره لم . حرکاتی غنیف و آئی می ، یوقسه قولاقسه می وقوعه کایور ؛ الی نصل اوزاتیسور ؛ رفتاری نصلدر ؛ لاقیردیسی بطی یاخود سریع ، واضح یاخود مفلق ، شدید . یاخود ضعیفی ؛ علائم وجهه سندن . افاده سندن طبیعت و ذکاسی حقه دهه بعض استدلاللرده بولنیله بیلیر .

اصل مهم اولان جهت وقایعک منسوب اولدقلری صنوفی بیلیمکده در . فرضاً بر کیمیا کر بر جسمی تدقیق ایدرکن رنگی ، قوقوسی ، درجه ذوبانی ، درجه غلیاتی ، کثافتی ، قابلیت انحلالیه سی ، تعامل کیمیویه سی Reaction آراز و بونلری اشارت ایدر .

هر علمک ، هر صنعتک آراشدیردینی نقطه لر آیریدر ، کندینه مخصوصدر . بونلر بر چرچیویه بکزر . بو چرچیوه لر ذهنده حاضر دورمالی ، ایجریلرینی حقایق ایله دولدورملی .

حواسک هر برینی آیری آیری تمرین ایتدیرمک موجب محسناتدر . علی العاده ، منتظم بر اصوله تیباً اجرا ایدیلن تدقیقات و مشاهداتده باده ره ایشه یازار . فقط سامه بی ده استعمال ایتلیدر . بو نقطه ده موسیقینک مهم بر قیمت تریه سی واردر . قولاق ، فاصله لر آراسنده کی فرقی آکلامه و مه لودیلرک نظملرینه دقت ایتمکه آلتدیرلنقه لاقیردی بی مخلوقات و جاداتک اوصاف کاشفه سی اولان بوتون کورولتولری تخلیه ده قابلیتلی بر حالده کتیرلمش اولور .

لامه نیک فائده عقلیه سی ده آزر در . مع مافیه الهه مهارته احتیاج کوسترن بعض مسلک کرده لامه اویله مهم وسائط معلومات تشکیل ایدرکه برینی شمیدیلک هیچ بر شی طوته ماز . هلا قاشلرک ، معدنرک ، آغاجلرک اوصافی و بعض ایشلرده کی مکملیت تامه بی تقدیر ایده بیلیمک ایچون لامه دن ای واسطه یوقدر .

۳۱

تربیه فکریه نصل اولور ؟

دیگر حواس ، علی‌العاده یا بلدینی کبی ، تمامیله مهجور تربیه بر حالده طوتلماییدر . ذائقه ایله شامه حیات نباتیه مزده غایت قیمتدار بر موقظدر . غاز قوقولرینی تقدیر و تمیز ایتمک قابلیتی قالور یفر لردن ، وسائط تنویر ییدن چیقایلین مضر ماده لرك موجودیتدن بزی خبردار ایدرک مهم عوارضه اوغرا . مقدرن قورتاریر . کذلک ذائقه ده پک فضلله اعتماد ایله یدیکمز کافه اجسام حقیقده بزه معلومات ویرر :

مکن اولدینی یرلرده حواسی بر برلریله قوتتولر ایتملیدر . کذلک تدقیق و مشاهده دخی پیش امعانه آلتان اشیانک کافه تفصیلاتی دها ای ادراک ایچون ابتدا تحلیل و صکره هیئت عمومیه دن معنا چیقارمق ، بردنبره اله ایتمک ایچون ترکیب اصوللرینه مراجعت ایتملیدر .

تطبیقسانده بو ایکی اصولک بر برندن آیرماق اییدر . چونکه آیریله جق اولور لرسه ناتمام و پاککش تقدیر لره میدان ویرر لر .

تدقیق و مشاهده ده منتظم بر اصولی تعیب ایتمک و هیچ بر شیئی اونوتمق کافی دکلدیر . چابق کورمکده آلیشمالیدر . تدقیق و مشاهده ده کافی درجه ده سرعت اولمازسه بطائنه جریان ایتمین احوال حقیقده ایجه معلومات استحصال ایدلسی غیر قابل بولنور . بر چوق احوالده ، فرضا پک قریب الوقوع بر تهلکه ده بر شینک چا چابق آکلاشیلویر مسی انسان ایچون مدار سلامت اوله جق بر تدبیر انخا ذینی تعقل ایستدیر یویرر .

عینی زمانده بر چوق شیئی بردن کورمک دائما فائده لیدر . مشهور حقه باز «رور اودن» خاطر اتنده یازیورکه عینی زمانده بر چوق شیئی بردن کورمک ملکه قیمتدارینی کندی صنعتی ایچون تمیه ایتمک مقصدیله عینی مختلف شیلرک انطباعاتی اخذ ایدر بیلکه منتظم بر اصول دائره سنده چالیشمشیدی . بونک ایچون ، بردکان جامکانه قیصه بر زمان باقار ، صوکره اوراده کی شتیلرک خیاللری ذهنده کورمک و تخطر ایتمک اوغرا شیردی . تربیه نیک بو خصوصده غایت ضعیف قابلیتلری بیله ایجه تربید ایدر بیله جکی شهیدن آزاده در .

شیمدی به قدر بحث ایستدیکمز تدقیقات و مشاهدات بسیط و ابتدائی اولان نوعدن ایدی . بوده ایلری کوتور بیله جک اولورسه هر مسلک و صنعتده اولدینی

ملکیه

۳۲

کبی علوم و فنونده غایت ازم اولان فکر تحرییه منقلب اولور. اک حقیر
ایشلرده اولدینی کبی اک مشکل شیلرده بر بیکلک کوسرملک ایسته نیرسه ،
وظیفه سنک کنه نفوذ ایدوب اوکا ایجه صاحب اولوق آرزو اولورسه دها
طوغرو ودها نافذ بر تدقیق و مشاهدیه مالکیت ایچون ادمان ایتمک لازمدر .
بر اصول سمیک اساسی بلا واسطه و شخصی تدقیقات و مشاهداتده
بولتمقدر. صحت و تولید ایدینی نتایجده کی کثرت اعتباریه بو اصوله قابل قیاس
هیچ برشی یوقدر. بو اصولک قابل تطبیق اوله مدینی علملر بالنسبه دون بر
موقعه قابلرلر. ایسته بو یوزدن دولاییدر که تاریخ عدم قطییت و شبهه ایله مالی
احتمال اوزرینه مؤسس بر علمدر و دانما بویه قاله جقدر .

کیما، حکمت، منافع الاعضا و صوک زمانلرده احوال ازوح علملری بو
اصوللرک تطبیقی سایه سنده بر اساس قوی استکناهه مالک اولدیلر و ترقی
ایدیلر. شو صره لرده هیات بشریه نیک احوالی تدقیقه دوغرو بیوک بر تمایل
وار. فقط همان همان اوطه سندن طیشاری چیقماش دنیه بیه جک کیمسه لر
فرضا اقوام ابتدائیه ده ازدواجک نه شکللرده بولندینی آکلامنه و ایضاح ایتمک
قالقارلرسه بوندن هیچ بر فائده حاصل اولماز. چونکه بویه کیمسه لرک بو
یولده یازم جقلری اثرلر اکثریا جاهل، خفیف مشرب، یاخود یالانچی بر طاقم
سیاحلرک روایات و حکایاتی اوزرینه مؤسس اوله جقدر .

مکن اولدینی برلرده باشقه رینک تدقیقات و مشاهدانه مراجعتدن، اونلری
اساس مطالعات اتخاد ایلمکدن قطعاً اجتناب ایتملی. اختیار زحمت ایلملی ،
تصویر ویا ایضاح ایتمک ایسته ن حادثه بی کیدوب کوزله کورملی . بک طبیعی
کورون بویه بر خط حرکتی کمال اهمیتله توصیه ایتمک احتمالکه بر چوق
کیمسه یه غریب کایر. فقط بر چوق علوم و نونک هنوز بلا واسطه تدقیق
و مشاهده و ادیسنه کله. مش اولدینی دوشونیه جک اولورسه بو توصیه نیک لازم
اولدینی تسلیم ایدیلر .

مع مافیه بو اصولک تطبیقاتندن استفاده ایتمش بر چوق علوم وارددر .
فرضا، بحث صوت الیوم دارالاستحضارده تدریس اولنه بیلیر بر علم حاک
کلشدر. کاتک نصل تاغظ ایدلینی، اعضای نطقدن هر برینک بو صوتلرک

۲۳ تریه فکریه نصل اولور ؟

اخراجنده نه درجه ذیمدخل اولدقلری و بو صورته بر لسانک نصل تشکل ایدوب بوزولدیغی بر طاقم آلات مخصوصه ایله تعیین اولنه بیلور . بو صورته حرکت ایده ایده انسان هر شیئی امکان مساعد اولدیغی یرلرده بالذات تحقیق ایتمکة آلبشیر و حیات حقنده دهها واضح بر فکر پیدا ایدر . فرضا بر او طوتولهجینی زمان رطوبت ، حرارت ، شرائط صحیه به درجه موافقت حقنده او صاحبندن یا خود اوتهدن بریدن معلومات استحصال ایتمکدن ایسه بو نقطه لر حقنده بالذات تدقیقاته کیریشیلر ● محافظه صحت ایچون دهها نافع معلوماته دسترس اولنور .

موسیو دوقتور تولوز بو بابده بر فقره حکایه ایدور، دیورکه :

« صوغوقدن قولای متأثر اولان دوستلرمندن بری کچنده بر آپارتمان کزیوردی . بو آپارتمان قالوریر ایله هر زمان تسخین اولنوردی . میدانده قالوریرر آغیزلری کورنیوردی . دوستم بو آغیزلرک آجیق اولدیغنه باقره رق حرارتک ۱۶ ، ۱۸ درجه به بالغ اولمش اولدیغنه حکم ایدر . ایچریده چالیشان ایشبیلره دهها راحت نظارت ایدر . بیلیمک ، اسر و یرمک ایچون باردوسوسنی چیقاریر . بو محاکمسی و بو محاکمه اوزرینه باردوسوسنی چیقارمسی منطقی بر حرکت دکلدی . قالوریرر آغیزلری آجیق اولونجه ایچریسی صیجاق اولوق لازمدی . فقط حقیقته آپارتمان داخلنده ۱۴ درجه حرارت واردی . چونکه قالوریرر آغیزلری یکی آچیلمشدی . ایشته بو دقتسزک اثری اوله رق دوستم صوغوق آلدی ، غریب خسته لغنه طوتولدی . »

ایشته شو مثالی حیات یومیه مزده تصادف اولنان برچوق وقایمک بر نمونه سیدر . سلسله وقایعیده تعالی ایدلرکجه بنه بویه اهللره تصادف اولنور . بر چوق کیمسه بالذات تدقیق و مشاهده کلفتی اختیار ایتلر ؛ کندیلرینه حقیقتدر دیه تأمین اولنان شیلره اینانمقله اکتفا ایلرلر . بوندن طولایدرکه ذهنلر یا کلش معلومات ایله طولودر . بو یا کلش معلومات پرواز چالاک مفکره به عطالت و برر . ترقی علم ایچون اک طوغری واک مفید اولان چاره حل تأخر ایلر . بونلر ملاحظاتمظر اطرافنده برر شبکه خطا وجوده کتیره رک ملاحظاتمظرک آنجق افکار باطله شکنده نشوونما بوللرینه مساعده کوستریرلر .

حسین جاهد

—————

حقوق دول تېماندن [*]

مناسبات دولده مؤيدات حقوق

هر حقهك تأمین مرعیتی، بر قوه تأییدیهك وجودینه لزوم كوسترمكه اولسنه نظراً حقوق بین الدول دنیلن قواعدك اخلال ایدلسنی جزالاندیره حق بر قدرت كافیه موجود اولوب اولدینی مسئله سی ، بین المؤلفین ، زمین تدقیق و مناقشه اولمش و بوندن عدالت مطلقه ، وسائط جریه ، افكار عمومیه . موازنه دوله كبی مختلف نظریه لر چیقمشدر . حقوق دولك قوه تأییدیه سی بحثنده حقوق نظریه ایله حقوق موضوعه دولیهك تفریقی ایجاب ایدر :

حقوق نظریه droit-type یعنی ملترك ، قابل معاشرت اشخاص جامعه ماهیتی حائز اولمارینه نظراً كندیلرینی اداره ایتمك و علت غائیله رینه اویق ایچون مناسبات متقابله لرنده تعقیب ایتملری لازم كلن خط حرکت ، بر مؤید طبیعییه ، طبیعت مادیه و معنویهك بتون تماماتی كبی هر بر قوه تأییدیه مالكدیر .

بو تأیید ، خلقتده كندیسنه مختص اولان طرق طبیعیه خارجه چیقان هر موجودیتك محكوم اولدینی عدم انتظام ، ضیاع قوا ، محو تدریجی ، فلاكت و خرابی كبی احوال دن سر كیدر . بعض مؤلفلرك فكرنجیه ملتر طرفندن اجرا ایدیلن بیوك فالقاره همان دائماً برر جزا مربوطدر كه كیكیه بیلیر ؛ فقط كلكدیه اصلاً قصور ایتمز .

هر نه قدر مناسبات بین الملله بر مؤید حقوقی مادی Sanction juridique positive موجود دكلسه ده جریان ازمان ایله حدكاله ایرن و مجرم دولتری ربانی بر صورتده متظاهر حادثات ایله مجازات ایدن بر مؤید طبیعی؛ رحمانی

[*] برادیه فوده ره ، فوق بره نانو - صورهل ، بوغیس - فوشیل ، رولن زاقن ، نه رستیس اسمنده كی مؤلفلرك آثارندن تبیح و التقاط ایدلشدیر .

واردر . ضروری و ناقابل مقاومت بر قانون ایجاباتندن اوله رق بشقه لرینک فلاکتته چالیشانلر کنددی خرابیلرینی احضار ایتمش اولورلر .
« فونق بره نتانو » و « صورهل » دیورلر که :

« قواعد حقوق دول ، قوانین تاریخیه ، قوانین سیاسییه و باشقه بر سلسلهٔ حادثاته کوره قواعد حفظ الصحیه بکزر . قوهٔ تأییدییه سی ، عیندر . بر دولتک دیکر دولتلره فارشی هر معاملهٔ سیاسییه بالضروره بو دولتلرک مندا سباتنده بعض نتایج حصوله کتیرر . شهسز که ، دولتلر ، ایشلرینه کلدیکی کبی حرکتده مختاردرلر . لکن معامله لرینک بعض تأثیرات حصوله کتیره سته مانع اولمق ، کنددی بد اختیارلرنده دکلددر . بو نتایج ، معاصرینک دقت وادرا کنددن قاجش اوله بیلیر . معافییه یه محقق و قطعیدر . اگر بر دولت ، قومشولری حقنده شدید و مزعج بر سیاست تعقیب ایدرسه قوتلی اوله رق قالدینی مدنجه او حاله تحمل ایتکه قومشولرینی اجبار ایده بیلیر . فقط بو طرز حرکتیه کندیسنه فارشی ایر ، کیچ باطلاق ویره جک اغراض دعوت و ایقناظ ایتمش اولور . اگر بر دولت ، بر تجارت معاهده سی عقد ایدر وقوته کوره نهرک کنددی تعرفه لرینی دهه ضعیف بر دولته قبول ایتدیرمک ایسترسه بونی یا بیلیر . فقط حسانی یا کلش ایسه خراب اولور . اگر بر دولت ، مغلوب اولمش بر خصمنه یولسز و سوء استعمالی متضمن بر معاهده قبول و امضا ایتدیررسه بر صلح تأسیس ایتمش اولماز . بلکه بر حرب حاضرلامش اولور . انسانلر ، آتیلرینی بیلمدکلرندن هیچ بر قانون موضوع ایله نپی وهیچ بر قوهٔ متعضوه طرفندن منع ایدله ین افعال سیاسییه نک جزاسزجه اجرا ایدیله بیلن معاملات مباحه دن اولدینی فرض ایدرلر ، و حقوق دول ایچون بر قانون موجود اولمادینی و اوکا رعایت ایتدیره جک محکمه بولمادینی بهانه سیله بو فکرلرینی ، فرضیه لرینی مناسبات دوله تطبیق ایلرلر . بو ایسه طوغری دکلددر . جزاسزجه ارتکاب ایدیله بیلن بر معاملهٔ سیاسییه یوقدر . چونکه نتایج حصوله کتیره یین بر معاملهٔ سیاسییه تصور اولوناماز . عمر انسانی مدتی ایچنده ، بو عواقبک وضوحله میدانه چیقمسی ایچون زمان کافی اولمایا بیلیر . بو عواقب ، بالآخره وبای حال تجلی ایدر . بعضاً رجال سیاسییه ، اولمک صورتیه جزاسزلقدن استفاده ایده بیلیر . فقط ملتلر ، حرکتلرینک

ملکیه

۳۹

نتایجی کوره جک قدر اوزون مدت یاشادقلرندن بو جزاسزلقدن استفاده ایده مزلر . ایشته حقوق دولک قوه تأییدیسی ، اسباب ایله آتارک بوتسلسل ضرورینده در .»

لکن ماهیت اشیادن مذک اولان بو عدالت ، اکثریاً، زمانه محتاجدر . طوغریسن سویلمک لازم کلیرسه اعصار مستقبلک مشیمه مقدراتندن طوغه جق بر مؤید ضروری ، بو عدالت بطینه هیچ بر زمان متین بر قوه تأییدیه عد ایدیه مز . بو عدالت منتظره بمیده ، حالک انتقامی استقباله براقان ارواح متوکله ایچون بر تسلیت خلیا پروزانه اوله بیلیر . یوقسه شمیدیکی حقسنزلقرک مصایفته خشنودی بخش اوله ماز . قواعد حقوق دول ایله قواعد حفظ الصحه نك قوه تأییدیه لری بر برینک شیه ونظیری عد اوله بیلیر . فی الحقیقه حفظ صحت قاعده لری مجبوری دکلدر . فقط اونلره رعایت ایتمنلره قانون طبیعت ، بر جزا تعیین ایتمشدر : اوده مرصدر . بونک نتیجه سی ده انقراض موجودیت شخصی در . طبق بونک کبی قواعد حقوق دوله رعایت ایتمنلر ایچونده طبیعی بر قوه تأییدیه واردر : اوده وهن سیاسی دولدر . اندراس موجودیت جامه در دنیلیور .

واقعا کیم ادعا ایده بیلیرکه بر شخصک محافظه صحتی کنیدیسی ایچون بر مجبورت قطعه ماده تحتنده در؟ آنجق اوشخص حفظ الصحه بر رعایت ایتمسه قانون طبیعتک عواقب الیمسنی کورور . فقط بعض احوالده بو قواعدک نتایجی بر قطعیت ریاضیه ایله محقق دکلدر . بنیه سی قوی بر آدم ایله ضعیف بر آدمک حفظ الصحه بر رعایتسنلکی دائماً عین نتیجه یی حصوله کنیرمز . حفظ الصحه بر عدم رعایتک نتیجه سی - اکر ظهور ایدرسه - مادی و قریبدر . حتی سبب ایله نتیجه نك ارتباطی قولایجه منضم اولور . قواعد حقوق دوله رعایتسنلکک جزاسی ایسه بعضاً معنوی و اکثریاً بالواسطه و بیدر . اودرجه ده که بر دولتک فلان زمانده اختیار استدیکی قباحت ایله آندن چوق صکره دوچار اولدینی مصیبت آره سنده برعلیت علاقه سی بولاق ممکن اولماز . یعنی بومصیبت ، اوقباحتک نتیجه سی اولدیننه عقل ایردیره مز . بوتشیه شوچبتدن ده طوغری عد اولونه بیلیرکه : متین البیه بر آدم ، حفظ الصحه اوفق بر رعایتسنلکک جزاسندن مصون اوله بیلدیکی کبی قوی الشکیه

بردولت دخى قواعد طبيه حقوق دوله رعائتسزلكدن كج و كوج و آز متاثر اولور .

•••

حقوق حقيقيه دوله كلنجه؛ بو حقوق ، قوه نايديه دن كايا محرومدر . زيرا ملتير مافوقه مالك اولسا دقلرندن ورعايت حقوقى تامين ايله مكلف بمرجع تاسيس ايتدكلرندن ادعا ايله بيله جكلرينى ظن ايتدكلرى حقوق و صلاحيتك موجوديتك و درجه و ستمتتك تقديرى منحصرأ كنديلرينه عائد اولدينى كج منازع فيه ادعائينك تعيبي ، كندى قواى مخصوصه ليله متفكرينك قوتنه مودوع ومنحصردر . ايشته بوسيله ، اختلاف ظهور ايتديكى زمان - طرق درستانهيه توسيدن فائده ماول اولما ديفنى آكلاشايدن صكره - يكانه مراجعت اولونهجق واسطه . حربدر؛ ينى براختلافى ختامه ايرديرمه نك الك انصافسز و الك عبث چاره سى در . حقتك حمايه سى ايجون حربى برواسطه اوله رت كوستر برلر . بلونجلى ايله برلكده ديرلر كه :

« كندى حق مشروعنى محافله ايجون - ركه بر قوم - الاحه مراجعت ايدر ، غلبه ايجون سون قوتلرينى طوبلار ، اهل وطنى سوق ايلر . عتقى ، كندى طرفنه جلب ايتك اهميتسز برمشله دكلدر . ادعائينك حقليلغى حس ايتك محاربلرى تشجيع و تحريك ايدر . حقسز بولمق اطمان ، تلاش و انديشه ويرر و خطباته يول آچار . عيان بر حق . دوست قازانديرر ، ميل و توجه جلب ايدر . آچيق برحقسزان خصوصتى شدتlendirر ؛ و هر حدى تجاوز ايتديرر . قوى ، غالب اولونجه ، حقل اولقسز ين كندىنى كافي درجه ده قوتلى عدايده من . و آنجق قوتى ، حقه ، اطاعتى وظيفه به قلب و تحويل ايتك موق اولورسه مظفريتدن ممنون اوله بيلير . »

حربى ، حقوق دولك مؤيدى عدايتك طوغرى اولاماز . حرب ، قوته مراجعت ايتكدر . خصمنى مغلوب ايتك ، حقل اولدينى بين ايتديرمك ديمك دكلدر . دها قوتلى اولدينى اثبات ايله مكدر . دوللر ، اختلافلرينى فصل ايدمك بر حكومت عاليه بولمق امكانسزلفندن طبرلايى محاربه به مراجعت ايدرلر . محاربه بالضروره قوينك موقيتتى تامين ايدر . ضيف كورينق دولتلرك ادعائى حرب واسطه سياه ترويج ايتديركلرى واقع اولورسه بو . مطلقا قواى

ملکيه

۴۸

فائقة عسكريه جيقار ملرندن ويا كنديرنده نقصان اولان قواي، اتفاقات ايله ندارك ايله ملرندن ايلري كلير. برويه فوده ره ديور كه : « حربك نتيجه سي ، قوتك فوقتي تاسيس ايتكدر . حرب بر دولتك دعواسني ترويح ايتديرر سه بو ادعانك احراز ايتديكي ظفر ، حقلی اولديني ايجون دكل ، امری آلتنده قوت بولديني ايجوندر . »

حربك بر قوه تاييديه اولديني سويلينر ، مدهش و مردود ، فقط ينه بر مؤيد حقوق عد ايدلك ايجاب ايدمگني ادعا ايديبورلر . حرب ، دائماً وبالضروره بر جزا ديمك ميدركه قوه تاييديه عد ايديلسين ؟ دوچار حقارت اولان بر دولت ، ترضيه ويا تعمير خطا طلبنده بولمقي حقنه مالكدر دنيلور . لكن نائل اولمق ايجون ايتتمك كافي دكلدر . حقلی كوسترمك ، مدعاسنك اساسلی اولديني اثبات ايتك الويرمز . طالع حرب ، هر زمان مجرمك عليه و معصومك لهنده مي در ؟ سلاح دائماً حقلی به مي ظهير اولور ؟ تاريخ كوسترميور مي كه ، بر معتاد اك زياده غاصب اولانلر ، اك زياده قوی اولانلر در . حربك نتيجي دوللو دنيلن مبارزه شخصيه نتيجي كي در . دوللوه اختلافده حقلی طرف دكل ، ابي مچ قوللانان ويا طالبي باور اولان فازانديني كي حربده قواي بریه و بحريه سي بر تفوق كي و كي Superiorité qualitative et quantitative عرض ايدن ويا هتكام حربده بعض احوال و شرائطك ، زمين وزمانك مساعده و مظاهرت غير مترقبه سندن متمم اولان طرف قازانير . حتی قوی بر دولت غير محق بر ادعاسني صلحاً دخي ترويح ايتديرر . اونك سطوت عسكريه سنك حربه لزوم قالمق سزين مخاطبه الفا ايتديكي قورقو مطالبنك بالضروره قبولني مؤدی اولور .

الحاصل حرب ، عموميت اعتباريله و علی الاطلاق قوه تاييديه دكلدر . لكن بعض احوال مخصوصده حقه تعدی ايدلمه سني تأمین ايدم بيلير . مثلاً قوتلينك حقوقه كيمسه تجاوز ايدم مز . چونكه حرباً منع ايدر . بناء عليه يالكز بو اعتبار ايله حرب ، اقویا ايجون بر مؤيد اولور . فقط قوی تجاوز ايدرسه - كه اكثر يا بويله در . - حرب ، اصلاً قوه تاييديه اوله ماز . بر ده قواي بریه و بحريه جه هانكيسنك فائق اولديني و حربده احراز غلبه ايدمگني واضحاً متعين اولمايان ايكي دولتك آره سنده كي اختلافده « عجباً حربيه مراجعت ايدلمه

نه نتیجه حاصل اولور . ویا بر اتفاساق خفی وارمیدر ؟ ، طرزنده طرفینده حصوله کلهجک شهه و تردد ، حقوقک صراحةً اخلاقی بر درجهیه قدر مشکل قیلار . مستبعد دکلدرکه بو اندیشه استفهایی ، بر قوه تأییدیه اولابیلسون .

(رولن ژاقن) بالخاصه شواغاده بولونیورکه : حقوق دوله متعلق احواله قانون موضوعک منبیه . محکمه سی ، مؤید حقیقیسی « وجدان انسانیت de l'humanité » در .

ایشته بو وجدان انسانیت درکه مجموعی اعتباریه بک قوی ، مفرداتی اعتباریه چوق ضعیف ، هم فهیمی دشسوار ، هم وجودی آشکار اولان وافکار عمومی (Opinion publique) دنیلن بر واسطه ایله تظاهر ایدر . افکار عمومیه دینلنجه وقتک اغراض و منافع و خرافاتی محصولی اولان ووقایمک علم ناکافیسی ایله کونی کونه انکشاف ایدن متموج وکلوب کججی تقدیرات و محاکات دکل ، عدالت مطلقه نیک بعض اساسلری حادثات صحیحیه تطبیق اساسی اوزرینه مستند بولسان و تأیید و تعمیم ایدرک « تاریخک حکمی judgement de l'histoire » صرهنه کچن ساکن وجدی افکارا کلاشلما .

لیدر . رولن ژاقن : « بو افکاری ، وجدان انسانیتک جدی ، بی طرف و متین حکملری حقوق دولک منابعی اولوق اوزره تمداد ایدیلن و نائقده بولورز » دیبور . آنک فکرنجیه مثلاً علمای حقوق و سیاستک مدونات مرغوبه سی بو قیلدن در . مؤلف و محررلرک وظیفه سی ، اقویانک معاملاتنی قید و ضبط ایله مکدن عبارت دکلدر . اونلر ، حادثاته تقدم ایده جک یرده آنلری تعقیب ایله اکثفا و تقدیرات ذاتیه لری درجات موقیته بنا ایدرلرسه وظیفه لری ناقص صورته ایفا ایله مش اولورلر . متبحرین ، اثرلرنده بالحا که قرار ویرملی و بعض قواعد وضع ایله ملی درلر . بونک ایچونده مقدما اعقل ناس اولان ذواتک احوال محائلده ویردکلری قرارلرله تنویر و تقویه ایدیلن شهادت وجدانیه دن باشقه بر مصداق محاکمه بولونه بیلیرمی ؟

کذلک هنکام حربده غنائم بحریه عائد اسرار ایله محاکم غنائم مقرراتی و حقوق مشاورلری نیک رأی نامه لری کجی بر دولک صادرات منفرده سنندن اولان

ملکیه

۴۰

وثائق ایله صلح ، اتفاق ، تجارت معامله‌لری و مختلط قومیسو نلر و حکم‌لر کچی
حاکم بین‌الملل مقراتی طرزنده مقاوله ماهیتی حائز وثائق دخی بر درجه‌یه قدر
وجدان انسانیتک ، افکار عمومی‌نک اظهارانه معکس اولورلر .

بر دولت کندی معاملاتنی ، اصدارات مجردة ذاتیه‌سندن اولان مقررات
ایله استمهاده ایتمکی تقدیرده او مقرراتک قواعد کلیه حق وعدله توافقی
اثبات ایتمک کندیسه دوشر . یعنی کندی مقرراتی ، کندی لهنده قابل
احتجاج اولماز . لکن طرفندن اذبحه صادر اولان مقررات ، بالاخره اختیار
ایتمکی حرکات ایله تیان ایدر و او مقرراتی کندی علیه قولایجه
چوریه‌بیلیرسه شاهدلرک الکی بی طرفنک - که کندیسیدر - اقراریه
الزام و اتهام ایدلش اولور . مقاولاته کلنجه بونلرک غیر عاقدلری
حقنده بر قیمتی حائز اولمی قواعد اساسیه عدالته توافقیله مشروطدر . اوکا
وعد رعایت ایتمش اولان عاقدلر ایچون ایسه - اساس ماده ، عدالت مطلقه
نقطه‌سندن امر ونهی ایدلمش اولسه بیله - معناً مجبوریدر . بو مجبوریلک
شوندن ایلری کلیرکه عاقدلرک کندیلری ایچون بالذات وبالاختیار ابداع
ایتمکلی قوائنک نتایجیه بالطبع وبالضروره دوجار اولملری اساسات کلیه
عدالتدن معدوددر .

رولن‌زاقن ، ادعا ایدیورکه : وجدان انسانیت ، حال توقده دکلسدر .
بشرك بتون صفحات تکاملیه‌سنی تمقیماً ترقی ایتمکده‌در . بدایتده قبول ایدیلن
بعض اساسلر ، دوردن دوره تصفیه ، اصلاح ، تهذیب ایدیله ایدیله تعالی
افکاره تطابق ایدیور . بوندن شو نتیجه حاصل اولورکه حقوق دول طبیعه
مترقی‌در . بو ترقینک مقصدی ، غایه خیالی‌سی ، دولت دنیلن جمعیات قسمیه
امتتالاً بتون انسانلر آره‌سنده اعضاسنه ، قدرت فردیه‌لرینک تکامل مشروع
وآزاده‌سنی تأمین و تلیفه‌سبله مکلف بر جمعیت عالیه عظیمه وجوده کتیرمک‌در .
رولن‌زاقن ، ادعاسنی تأییداً سوانق حربک نه صورتله متوالیاً تعالی ایتمکی
و محارباتده‌کی طرز حرکتک تدریجاً نه درجه مایلمش‌دیکنی ، قوه مادیه‌یه مالک
وآنی استعماله منعمک اولانلرک بیله کیت کیده قوت استعمالنی محق کوسترمکی
و تأثیرنی تخفیف ونوعاً جبر وشدتی عفو ایتمدیرمکی الزم عد ایتمکلی
خاطره کتیریور وایضاح ایدیور :

شبهه سزکه چوق دفعه سوائق ظاهره حرب ايله سوائق حقيقه آره سنده فرق کلي واردر . و حادثاتک حقيقی رنگ رسميسنه توافق ائمز . لکن « ریا ، شرک فضيله قارشى بر احتراميدر ، دنيدیکی کبی سياست جهانک بو کونکی حاکمکرنده کوریلن بو کتم حسیاتده قوتک ، حقه قارشى ایفا ایتدیکی بر رعایتدر دنيله مزیمی ؟ ما کیاولک اخلاق سیاستی حالا مرعی می در ؟
« هر نه وقتکه تمهده رعایت مضر اولور ویا او نمهده سائق اولان اسباب زائل بولونورسه مدبر بر حکمدار تمهداتی اجرا ایده مز و ایتمه ملیدرده . . . -
ما کیاوله -

عصر یزده هانکی محرر واردرکه تقییح عامه بی جلب ایتمکسزین بو یولده اداره کلام ایده بیلسون ؟ طبع بشر دیکشمه دی ، بتون مسالکده ذنی و فاسد الاخلاق روحلر هنوز موجوددر . لکن معاملات حیات اجنبیه حفسده ، محکمه وجدان خلقک حکم وقراری دهها شدید ، دهها واضع ودهها ناموسکار بر شکله کیرمش در . اسرای زنجیه تجارتک نفوی ، بالعموم اجانبک تأمین حقوق مدنیسه سی ، تجارت و اختطاطاتک تسهیلی ، پاساپورطارک نفوی ، سربستی مهاجرتک تأمین ، حریده آلام مجروحینک ترویج ، . . . کبی دیپلوماسی به اک زیاده شرف و برن معاملاتده افکار عمومیه نیک دخل تلقین و تأییدی واردر . قرده اولدینی کبی دکزدهده مکملیت شخصی نیک محفوظیتنی تأمینه چالیشان یه او افکار عمومیه در . حقوق دوله حقیق بر قوه تشرییه عدلیه و اجراییه موجود اولدینندن بحث اولتیور . لکن بر قوت موجوددر . حال حاضرده بر قوت وجدان انسانیت ، افکار عامه در . ایشته رولن زائقک افکار عمومیه نظریه سی ملاحظتات مسروده دن عبارتدر . بوکا قارشى در میان ایدیلن مطالعاتده شونلردر :

پرا دیه فوده ره دیورکه « موفقیق و قدرتک محوری اولان انشکار عمومیه هرکسه هر زمان بی طرفانه حقیق و برمک ، بر عدالت توزییه - Justice distributive اجرا ایتک ایچون پک آز تأمینات عرض ایدر . » افکار عمومیه نیک نه درجه به قدر حائر تأثیر بر قوه تأییدیه اوله جنی یعنی اخلاق ایتک قصدیه حرکت ایدن بردولتی منع ایده بیلوب ایده میه جکی شبهه لی در . وجدان انسانیت ندر ؟ غرض و عوضدن عاری ، زمانک افکار باطله سندن

مئزه وحدانك و قوف تامنه مستند جدی وساكن افكارى نزه دن بولمالى در ؟
 لائين مورخلرندن (تاسيت) و (سونه تون) روما قيصرلى (تيهير) ايله
 (نهرون) ك حياتلرينى يازمشلر . افكار عموميه بو ايكي قيصرى ،
 دشمنلى اولان بو مورخلر ك راييه نظراً تلمين ايتمش و بوافكار تايد
 و تعمم ايله مشدر . ادعا ايديله بيليرى كه بو ، تاريخك حكيم قطعيسى اولسون ؟
 هر دوره ، ادوار سالفه آدملىرىك تيرنيسنه چالشلدغى واقع اولمشدر .
 وجدان انسانيتى آثار علماده بولمق ايسته مشلردر . فقط كوريلور كه
 بونلر ك اكثر يا عين مسئله يه دائر فكرلى بر بيله متناقض دوشيور . كرچه
 افكار منوره صاحبي اولملى حسييله بي طرفلغه دهاز ياده ياقلاشه بيلير لرسده
 شهادت وجدانيه لرى ، ايچنده ياشادقلى محي ك و هيچ اولماز سه حس
 و طنپورويىك تحت تاثيرنده بولنور . بو وجدان حال توقنده دكلدر دنيور .
 محقق ميدركه بو ، دائماً مترقى اولسون و هيچ بر زمان اماره تدنى كوسترمسون .
 اخلاقت سياسيه حال ترقيده ميدر ؟ عصر مزده دولتلر ، كنديلرينى باغلايان
 عهد ساقه نك قيود مزعجه سندن قورتولمق ايچنه فرصت جو دكلى درلر ؟
 شهمسز شمدى ما كيا و هل كبي اداره لسان ايديله مز . لكن دولتلر آغسير
 شرائطى حاوى بر عهدك قيدندن هر هانكي واسنطه ايله آزاده قالمى يك طبيعى
 بولنور لر . اسراى زنجيه تجارتنك ، ياساپور طلك الفاسى ، تجارت اختلاطاتك
 تسهلى كبي شيلر وجوده كئيرن منحصرأ وجدان انسانيت ميدر ؟ يوقسه
 بونده اليسوم منافع امك ده ابي تقدير ايدلكده اولسنك ده دخلى
 وارمى در ؟

بزه قاليرسه وجدان انسانيت و افكار عموميه نك درجه تاثيرى حقنده سرد
 اولنان ملاحظات متفاوته نك جمله سنده بر حصه حقيقت مند مجدر .
 دولتلر ك نسا حر كئيرينى افكار عامده محق كوسترمك ايچون بر چوق
 چاليشدقلىر يه حتى فداكارلقلر بيله اختيار ايتدكلىر يه باقيليرسه بر دولت ايچون
 افكار عموميه بي كندى لهنه قازانمق ، بر نوع كسب قوت و مهم موفقيت ديمك
 اولور . ديكر جهندن بعض دولتلر ك آره صيره حقوق انسانيه و دوليه بي
 بي محابا چيكنه دكلى نظر اعتباره آليزسه افكار عموميه دنيا ن قدرت مخفيه نك
 ايقاع شرور و تعدياته مانع مؤثر تشكيل ايجديكي ، و كيمسه نك بيلديكندن

شاهمادینی ظن اولنور . فقط اویله دکدر . هر حالده بونی نظر بصیرته آلمق موافقدر . غیرمرئی بر قوت اولان افکار عمومیه نک ، حکومتلرک حرکاتی اوزرنده عمومیت اعتباریله ناقابل انکار بر تاثیر واردر .

•••

حقوق دولك قوه تأییدیسی موازنه دولیه در دینلرده واردر . بر دولت دیگرینه قارشی حقوق دولی اخلاصه تصدی ایدرسه حال حاضر دولیده مشترکاً علاقه دار اولان دیگر بالجه دولتلر طرفدن روابط مؤسسه سیاسیته هر تغیر و خیمینی منع ایده جک قدر شدتلی بر عکس العمل اجرایی دعوت ایتمش اولور . ایسته موازنه بودر دیورلر . ومثال اوله رق صوك اوچ عصرده اوروپایی تخریب ایدن موازنه محارباتی و بوجهدن اون دردیجی لوتییه ، فرانسه جمهوریتیه ، برنجی ناپولیونه قارشی اولان محاربه لری ذکر ایدیورلر . بونلر ایی ، فقط حقوق دولك اخلاصه قارشی عکس العمله انتظار ، بر آز اوزون سورر . زیرا عکس العمللر چوق دفعه ، مرور زمانله تحصیل ایدر ودائمه وقوعه کلز بونک حصولی ایچون مختلف دولتلرک پک مهم منافعتک بردن سکتهدار اولسی ایجاب ایدر . حقوق دولی اخلاص ایدن دولتك ، بو قوه تأییدییه غیر معین بر صورتده تأخیر ایده بیلمسی ایچون کندی طرفدن اختیار ایدیلن اخلاصه حقوقدن ، غصب ونهب سیاسیدن دیگرلریده متنفع ایتمسی ، آنلرده پای چیقارمسی اولورر . اشته زمانمزه موده حکمنی آلان تعویضات ملکیهیه بو بو قیلدن در . معافییه بوده هر زمان قابل دکدر . بر ضعیف دولت ضررینه توسع وتقوی سوداسنه دوشن بر دولتك ، دیگرلریته احتراصات متفاوته سیاسیته تنظیم ایده بیلمسی آسان اولدیندن اغتصابانک تولید استرقابات ایله مسندن بدرجهیه قدر احتراز ایله مسی طبیی در . حتی بر چوق حکومتلر واردرکه بقالری رقابت دولیهیه مدیوندرلر .

دولتلر ، منافع حقیقیه لری لایقابه مدرک ویا لکنز معقول ومعتدل بر خود کاملغه سالک اولسه لر ایدی . برینک تفوقه جهلنک قوه متحده سیله قارشی قویمق ایچون غیر مساوی دولتلر اجتماعنک عرض ایستدیکی تا مینات مشترکه ومعنویه ، بک مؤثر بر مؤید حقوق اولوردی .

•••

خلاصه : حرب ، افکار عمومی و موازنه دولیه ، شمیدیکی حالده ، منفرداً و طوغریدن طوغری به ماده مؤثر برر قوه قاطعه تأییدیه عد ایدیه-مه مکه برابر معناً و طولانیسیه مسلك اقوامه محدود و مقید بر تأثیر اجزا ایدیه بیلیمکده درلر . ایضاح اولوندیغی وجهه حرب ، مشکوکیک نتایجینک القا ایستدیکی اندیشه اعتباریه معنوی و بالواسطه بر قوه تأییدیه اولیور . کذلک بر دولت بر قاعده عدالتی طایممازاق ایتسه در حال مسلکئی انظار عالمده حقلی کوسترمکه ، دها طوغریسی تبرئه نفس ایتکه لزوم کوریور . عجباً دیگر دولتر علیهمه اتحاد ایدر لر می ؟ دیه دوشونیور .

بونلر کی معنوی بالواسطه بر طاقم قوای تأییدیه دها واردرکه زمین وزمانه کوره اونلرک متحول ونسبی تأثیراتی ده انضمام ایدر . دول سائر نهک اخطاراتی حکومات متحابه نک عرض شفاعت سیاسی ایلهمی ، بیوک دولترک تهدیداتی ، هیئت سفرائک بیانات علینسی ، مقابله بالثل ، اصول تحکیم ، بر ماده عهدیه نک اخلالی حالده عدم ایفای شرایط بهانه سیله فسخ عهد ، اختلاطات و مناسبات تجاریه نک انقطاعی ، بویقوت و منافع اقتصادی بی سکتهدار ایده جک معاملات... هبسی ویامهم بر قسسی بر آره به کلیرسه مناسبات دولده مؤید حقوق اوله بیلیرلر . فی الحقیقه بونلر ، دائماً حقسز منازعاتی توقیفه ، تصورات حریرسانه به سد چکمه ، اغتصاباتی منع ایلهمکه کافی اولمامشدر . لکن (بو نفیس) ک دیدیکی کی حقوق عادیه و جزائیه ده محاکمک تأسیسی صورت دائمده حقرقک علی وجه الصحه موازنه ایدلسنی و ضررلرک تماماً تلافیسی ، هر مجرمک جزا کورمسنی تأمین ایدیه بیورمی ؟

۳۱۶ . آذونلرند

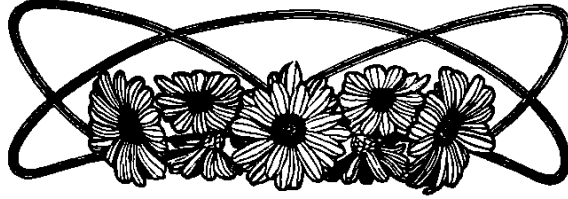
۸ مارت ۳۲۵

استانبول حقوق فاکولته سی

حقوق دول معلملرند

احمد صلاح الدین

مأمورین محاکمہ سی

کواکبی زاده عبدالحق مدحت بک افندی بہ

ملکیہ مجموعہ سندہ مأمورین محاکمہ سی سرنامہ سی تختہ یازمش مقالہ کنزی او قودم. مأمورین ملکیہ نیک مجالس اداره و شورای دولتہ محاکمہ اولنمیرینی مساوات قانونیہ منافی کوربورسکز؛ « محاکمہ عمومیہ طوررکن، عدالت قبولی آچیق ایکن مأمورینی ارباب اغراضه قارشو موقع و حیثیتلرینی محافظه مقصدیلہ بر معاملہ استثنائیہ مظهر ایتمک موافق عقل و حکمت اولہمز» فکرندہ بولنور. سکرکہ بو مطالبه موافق حقیقت دکلدیر. چونکہ، مأمورین ملکیہ نیک مجالس اداره یه سوقیلہ حرکتلری قانونه قارشو مسئولیتدن وارسته قالمیور؛ مأمور-یتلرندن متولد بر جرملری حدوتندہ بوکا اغماض عین اولنمیور، عدالت قبوسی قیامیور. محاکمہ ملکیہ، مأمورینک جرائم عادیہ و حقوق شخصیه دن طولایی محاکمہ عمومیہ وعادیہده محاکمہ اولنمیرینه مانع اولمیور که حقوقیه مساواته خلل کله بیلسون. کذا افراد عادیہ نیک بر صفت مأموره لری یوقدرکه حصول مساوات ایچون محاکمہ ملکیہ یه سوق ایدیله بیلسون. بویله بر ادعا طبقی بر تاجر نیچون خصوصی بر محکمه تجارتده محاکمہ اولنمیورده محاکمہ عمومیہ یه تابع اولمیور. دییمکه بکزر. تجارت افرادک نصل بر صفت مضمه سی اولوب بر محکمه خصوصیہ یه تابع ایسه صفت مأموریتده اولهجه محاکمہ اداره کبی خصوصی بر محاکمہ یه محتاجدر، مفتقدردر.

اگر محاکمہ تخلفیلہ عدالت یا کلک اقتضایسه او وقت محاکمہ؛ شرعیہ

حقوق، تجارت، جزاء، دیوان حرب کبی اقسامه تفریق ایمیهرک بالعموم معاملات و جرائمی بر نوع محاکمه ایستدیرمک ایجاب ایدردی . حالبوکه بوکون تقسیم اعمال قواعدی محاکمک تأسیسنده. عدالتک طرز توزیمنده بیله تطبیق اولنهرق هر نوع وصف جرائم و معاملات حقنده آیری آیری محاکم احداث و تأسیس اولغش ایکن محاکم اداره نك وجودینی منافی معدلت عدالتک فصل موافق حکمت اولور ؟ فکرمی تأیید ایچون ینه مقاله کزه مراجعت ایده جکم. «دیوان حربلر، هر مملکتده موجود و تشکیلاتی خصوصیدر. فقط دیوان حربلرک بقا و لزومی بر مهمه عظیمه به مستند بولنور. دیوان حربلر عسکرک ایچون لازمدر عسکرده اطاعت؛ انضباط و تکمیل رکیندر» دیمکلده اکثفا اولغیورده « عسکرک امرده مافوقی طایمسی لازم کلور ایسه محاکماتی ایشلیدیکی قباختدن طولانی مسؤلیتی دخی اولهجه عسکری محکمه جانندن نظر دفته الهمرق حکم اولغلی و تجریم ایدلیدر. مطالعه سیله لزوم قطعیسی اثبات ایدمک ایسته نیور. دیگر بر ققره سنده ایسه « دیوان محاسباتک مأمورین مالیه محاکمه سنه اولان صلاحیتی حتی مأمورین ملکیه محاکمته قابل قیاس دکلدر حساباتک قیود مضاعفه و بسیطه اولوق اوزره ایکی انواعی اولدینی کی ایجه اله میوب صیق طوقومق لازم کلن بعض مسائل معلقه واردرکه خصوصیتنه بناء اشبو حساباتک تدقیق و نتیجه سندن مسؤلیت اکلاشیلور ایسه متجاسر لرینک تعیین مجازاتی متخصص و اشنا مامورلر طرفندن تحقیق اولغش ایجاب ایدر» دینلمشدر .

فقط قاعته کامله ایله امین اولمیدرکه اطاعت، انضباط و تکمیل عسکرلکک فصل بر رکئی ایسه اداره عمومی دن و انضباطدن مسؤل اولان اداره ملکیه . نكده ده عظیم بر رکیندر . مأمورین ملکیه دن معدود و محاکم اداره به تابع اولان مأمورین مالیه نك حساباتی فصل ارباب اختصاصک تدقیقاتنه محتاج ایسه مأمورین ملکیه نكده تقدیر حرکاتی دهه زیاده بر اختصاصه محتاجدر. مأمورین مالیه نك مشوش حساباتی محاکم عمومی طرفندن اهل خبریه حواله صورتیه حل اولنه بیلیر. فقط مأمورین ملکیه نك حرکاتی قولای قولای تقدیر اولنه من. بر زاندارمه ویا پولیس نفرینک یاخود بر تحصیلدارک بر محلدن دیگر عمله نقلنده دولتجه فوائد و محاذیر منصور اوله بیلیرکه محاکم بو حساباتی رؤیت

صرہ سندہ حسابات مالہ دن زیادہ مشکلات چکر. خصوصیہ حسابات مالہ قواعد قطعہ بہ مستنددر. حالہو کہ مأمورین ملکہ . قوانین و نظاماتی انفاذہ مأمور اولقلہ برابر ہر ہر مملکتہ تخالف ایدن عادات واحوالی نظر دقتہ المنہ مجبوردر. بر ملکہ مأموری حسیات عمومیہ ہر وقت درپیش اعتنا ایتمی لازمدر. حتی بعضاً اولہ وقایع قارشو سندہ او وقہ ہی مصور بر فصل قانونیہ تصادف ایدہ من. احتیاجات مملکتی تسویہ ہ مواد عمرانیہ دخی بویلدہ. عیجا صباحدن اقشامہ قدر مواد قانونیہ تک تطبیقیہ اعطای حکمہ مأمور محاکم بر قضادہ پایہ جق بر قاچ یولک ہانکیسی ہا اول یابلع لازم کلہ جکنی تبع ایلمہ مشغول اولہ جقلر و حکامک مملکتک لوازم عمرانیہ سنی تدقیق ایچون وقت وقت کشت و گذارہ وقتلری مساعدمیدر کہ بو اساسہ مستند اجرا آت و معاملاتدن مدعی عمومی ، مأمورین ملکہ حقندہ ایکدہ بر اقامہ دعوی ایدہ بیلسون. حالہو کہ بر مال مأموری بر طاہور قوماندانی افکار و حسیات عمومیہ قارشو لاقیددر. و یاخود اولہ مشکل بر حالہ قائلور لرسہ موقملری ینہ مأمورین ادارہ تک وساطتہ تعیین اولنور و وضعیات مشکله لری دہ مأمورین ادارہ تک و نظائف مهمہ سنی تشکیل ایدر .

مع مافیہ درمیان اولنان بتون مطالعاتہ صحیح نظریہ باقلسہ بیلہ مأمورین ملکہ تک محاکم عمومیہ دہ محاکمہ لری موسمنک هنوز حلول ایتمدیکنی ینہ مقالہ عالیگزہ مراجعتہ اثبات ایتمک ایسترز. زیرا محاکم نہ درجہ محتاج اصلاح اولدیننی ذات عالیگزہ تک کوزل تصویر بیورمشسکزدر و « شو قدر کہ ہیئت عدلیہ تک اصلاحی زمانیدہ کلشدر. بر ایکی اعضا تبدیلی برایکی مأمور تہیینی ایلمہ ایش ہمیہ جکنندن مقتدر اولان ناظر لاحقک [۰] ہتیہ ایشک کتبہ دن ثانیاً ضبط کتابتندن باشاندیریلہرق بحقی آجینہ جق بر حالہ اولان ضعیفای کتبہ تک جاناناندیرلسی وایشہ قابلیت اولانلرک تفریقی زمانی کلشدر. ظن ایدرم» بیورمش . واناطولی قضالزندہ دہ تشکیل محاکمہ کنی ایلمہ نوابک عدم کفایاتی اتیان ایلمشسکزدر .

نہ حاجت، شمدی بہ قدر ارباب علم و حقوقک استقلالیت عدلیہ بی مدافعہ دن مقصدلری تفریق قوی مادہ سی دکلیدر ؟ مأمورین ملکہ تک عدلیہ بہ مداخلہ سی

[۰] مرحوم رفیق تک

ملکیه

۲۸

نجویز اولمز اینک مأمورین ملکیه محاکماتک جهت عدلیه به تودیعه مأمورین عدلیهک مداخلاتی فصل قبول اوله بیلور؛ بدایت مدعی عمومی معاوانی هر کون والی بی تحت محاکمه آلدیرمق صلاحیتنی حائز اولورسه معاملات ملکیه حقنده نفوذینک عدم جریانی فصل تصور اوله بیلور .

اهالیمزک سو به ادراک و عرفاتی ممالک غربیهنک اک متماز قوملریله بر طورهق عین قوانینک بوراجده تطبیق عجا طوغربمی درکه هر هانکی بردائرة حقنده بر قانون تنظیمی لازم کلسه انکلتزه وفرانسه نظاماتی دائما شایسته تقلید کورلسون . بواساس ومسلسکی قطعاً قبول ایجامکله برابر دها ایلر ویکده رک دیه بیلیم که عین قانون ممالک عثمانیهنک هر بر طرفنده عین صورته قابل تطبیق دکلدرد . بو حقیقت میدان بداهنده تحلی ایدوب طوررکن عکسفی ادعا ایده بیلیمک ایچون یمن، عراق، اناتولی، روم ایلی کی اقسام ممالکک خصوصیت موقعه لرینی انکار ایتمک ایجاب ایدر . چونکه اناتولیده یکریمی بش اوتوز نفرلک بر ژاندرمه مفرزه سیله بر شهرک امنیتی تامین اولئیورده حجازده بر موقعک استقرار اسایشنه طابورلر کفایت ایلمیور .

قانون اهالینک احوال اجتماعیسه وحالت مدنیسه کوره تنظیم اولندیقندن درکه دول معظمه غربیهنک اورویا ایله مستملکاتلرنده کی قوانین بر دکلدرد . بونکله برابر احوال اجتماعیه ومدنیه دائما تحویل وتغیره معروض اولدیقن سندن نظامات دخی متوالیاً بر سلسله تمدیلاته تابع ونهایت اون بش یکریمی سنده بر تجدیده محتاجدر .

ایضاحات واقعه ایله مأمورین ملکیهنک محاکم عمومییه تودیعی زماننک حلول ایتمدیکی تحقق ایتدی ظن ایدرم .

محاکم عمومییه هنوز بویله صلاحیت بخش ایدلامش اینک بر قاج ماه مقدم آیدین والی اسبق روف پاشانک مجرد برینک مساوی احوالندن بحث ایله باب عالییه وقوعبولان اشعارات رسمیه سندن طولانی علیهنده اقامه دعوی اولمش ومدعی عمومی معاوانی طرفندن ده ادعای واقع ناوارد نظر اعتباره الهرق محاکمه به تودیعی قلمش ایدی . ممالک عثمانیهنک اک مترقی بر ولایتنده معاملات عدلیه نامه مخابرات رسمیه به مداخله صورته به بویله فاحش وخطا

آلود معاملات غیر لایقہ وقوع و عیوب طور و روکن محاکات ملکیہ تک محاکم
عمومیہ تودیندن نصل بحت اولنہ بیلور؟

شو حالده ایوم مأمورین ملکیہ حقنده جاری اولان اصول محاکمہ تأمین
عدالتہ کافیمیدر؟ بونی تدقیق ایدہ!؛ اینته مأمورین ملکیہ محاکاتی و آنی مفسر
و فقط محتاج ایضاح اولان ایضاحنامه احکامتک تأمین عدالتہ کافی اولدیننی
کمال تأسفله اعتراف ایدرم .

مأمورین ملکیہ حقنده جاری اولان اصوللرک اک زیاده شبایان تأسف
واعتراض اولانی صورت محاکمہ لیدر .

اولا: مجالس اداره محاکم برینه قائم اولدیننی حالده قوانینہ واقف
اعضالرک فقدانندن طولایی هیچ بر محاکمہ بی اصول قانونی به توفیق
ایده میورلر .

ثانیاً: محاکماتک اساسی، اصول محاکات جزائیہ تشکیل ایدرکن
بو قانونک اطلاق احکامی تقید ایدن بیک درلو او امر ایله اغلاق ایدلشددر .

ثالثاً: مأموری تحت محاکمہ به آلدیرم بیلیمک ایچون بر چوق معاملاتہ
لزوم کورلمسیدر. بر قضا غاردیانک، تحصیلدارینک، برقریه مختاریتک تحت محاکمہ
آلدیرلمسی والی و لایتک استحصالی امرینه محتاجدر .

رابعاً: محاکات فقدانی و قوف و معلومانه بناء پک زیاده امتداد ایدرک
بغیر حق بر مأمور تحت محاکمہ به آلدیرلمش ایسه حقیقت تحقق ایدنجه به دکن
بیچاره مأمورک صوک درجه دوچار پریشانی و مغدوریت اولسیدر .

بوکابناء درکه بر مأمور نه قدر عظیم بر جرم ارتکاب ایدرسه ایسون
محاکماتک طرز جریان و امتدادی نظر اعتباره آلهرق تحت محاکمہ به آلدیرلمیورده
عزلیله اکتفا اولتیورده. تحت محاکمہ به آلتانلرده درجات محاکمہ او قدر مدت
سورونورلرکه محاکمہ لری شورای دولته انتقال ایتدیکی زمان تحت محاکمہ
بولندیننی مدت جزای کافی عد اولهرق بر ایشلرینه حکم اولتیور. بوندن طولایی
شورای دولتک مأمورینی محکوم ایتدیکنه دائر بک آزاءلامانه تصادف اولنورکه
بوده مأمورین شورای دولته محکوم ایدلر ذهابی حاصل ایدرک بعض
مأمورین رذیلته تک تزید جراتنه بادی اولمشدر .

ملکیه

۵۰

بو کوندن اعتباراً اون اون بش سنه یه قدر محتاج اولدیغیمز شی محاکم اداره نك لغوی دکل بلکه اصلاحیدر . باب عالینک بر مجلس استشاره سی اولسندن وعلی الخصوص منبع قوانیمز ویا یوقاریده عرض اولندیغی وجهه مابه التقلیدمز اولان فرانسده بیله لغو ایدلدیکندن ناشی ابقا ایدیله جکنده شبه اولیان شورای دولت ریاسنک اداره سنه تابع اولوق اوزره ولایات مراکزنده مقدار کفایده بدایت واستیناف ودرسمادنده وولایات بعیده ده تمیز محاکم ملکیه سی تاسیسیله مأموریندن ارتکاب جرم ایدنلرک تحقیقات ابتدائیه اجراسندن صکره هر محلك الك بیوک ملکیه مأموری طرفندن برکونا امر استحصاله و اشعار واستشماره حاجت قالمقنرین محاکم مذکوریه سوقلری واصل محاکم جزائیه نك اطلاق احکامی واهالی طرفندن ده مأمورین علیهنده رأساً محاکم مذکورده اقامه دعوی اوله رق شکایاته قارشو ابواب محاکم کشاده بولدیرلمی شمذیک تأمین عدالت کفایت ایدر .

محمد عاصم

فی ۱۳ مارت سنه ۳۲۵

تاریخ حقوق جزادن بریپراق

~ ~ ~

تأسیسات اجتماعیة نك رابطه حقیقه سی قوه عدلیه در .

انسانلر ؛ حال اجتماعیه یشامنه باشلادقلری زماندن بری - ولو اشکال
وصفحات بسیطهده اولسون ، ولو قوه اجرائیه ونشریه ایله مزوج
بولسون - آره لرنده بویه بر قوتک تأسیسه ، ضیفک حقی - حکماً -
قویدن آله جق بر قوه مدله وحا که نك وجود پذیر اولسنه احتیاج حس
ایتمشلردر . آنجیق : بالجه قوانینک حقوق طبیعی بشریه دن مستنبط وانک
اوزرینه مؤسس اولسی لازمه کلدیکی حالده - فطرت بشریهده مکنوز
اولان - میل تحکم واستبداد واضع قانونلری حکمت ومنطق ایله متخالف
الجهات یوللره سوق ایتمشدر . ازمئه مقدمه حا کلرینک رای وذهابنه
کوره ؛ جزادن مقصد : فاعلک ، مجرمک ، حتی مظنونک صور مختلفه ایله
روحنی تمذیب ایتمک . انلره هر نوع حقوقدن محروم نظریله باقق
ایدی .

بوفکر ؛ افراط پرورانه اولدینی کبی حکمای متأخره دن بعضلرینک
هیئت اجتماعیة نك (حق جزا) - سی (Droit de punir) انکاره قدر
وارملاریده تفریطدن عاری دکلددر .

ملکیه

۵۲

شو ایکی منتهانک نقطه متوسطه سی ؛ انجق بو کون کافه دول متمنده
مرعی الاجرا اولان احکام جزائیة تشکیل ایدر .

بو کونکی حقوق جزانک بر موقع امهال استثناده طوتدینی غیر عاقل
وعمیزلر ، محروم اختیار اولانلر ، الحاصل صییر ، حیوانلر ، حتی جمادات
بیله قوانین جزائیة قدیمه نیک احکام مطاقه سندن ازاده طوتیه مزدی .

هاه جرم ایله جزا ارسنده - تقریری اولسون - بر نسبت کوزه دلدیکی
جهتله ایوم جنجه و قباحندن معدود اولان افعال : متقدمینجه مستلزم
اعدام ایدی .

حالبوکه : انسانک حقوق طبیعی سی هیچ برکیمه طرفندن بخش
واعطا اولمندیکی کی - نه درجه محروم اولور ایسه اولسون - انک عدل
وقانونک تعیین ایلدیکی درجه دن زیاده دوچار مجازات ایدلسنه هیچ بر فردک حتی
اوله مز .

واقماً : قدمای حکما ارسنده دخی بونقطه لری تقدیر و تفسیر ایدنلر واردی .
لکن حس استدکلی شیلی احساس ایدمه مدکلیر جهتله فکری
عقیم قالیوردی . « حقوق طبیعی بشریه ازلی اولوب نه زمان وجوده
کلدیکی کسه تعیین ایدمه مز . » سوزی یونان قدیم حکماسندن مشهور
(سفوقلس) کدر .

فی الحقیقه : بو حقوق : انسانک مشیمه مادده ، جنین حانده تکون
ایتمک باشلادیکی وقتدن اعتباراً بده ایدر . و بناء علیه آنی اسقاط سبب اولانلر
جزا کورور . حتی متوفانک هبیه ، وصیه و خیراته متعلق حقو قنک محفوظیتنه
باقیلورسه بعض احوالده بعدالوفات بیله حقوق طبیعی انسانیه نیک باقی قالدیفنه
حکم ایتمک اقتضا ایلر ، اشته بوکی حقائقک تمامیه اکلاشلمسی نتیجه سی
اوله رقی بو کون اعدامه محکوم بر جانینک حقوق تصرفه سی هر
درلو اشکنجه و تحقیردن وارسته اولسی اساسلری تحت تأمیننه
التمشدر .

چونکه : حبسدن ، اعدامدن ، الحاصل جزادن مقصد مجرمک تعذیب
رومی و یا زاله وجودی اولیوب اولاً : اصحاب حقوقی ارضا و اسکات ایتمک ،

۵۳

تاریخ حقوق جزادن بر یابراق

ثانیاً : مجرمی تکریر جرمه مقتدر اوله میه جق بر حال مادی و معنوی به کتیر مک ؛
ثالثاً : امثالنی ترهیب ایلمکدر .

اورته ده ولی الدم ، مدعی شخصی بولنسه بیله حقوق عمومی
نامه اقامه دعوی و اجرای جزا اولنور . فقط مجرمه حقارت و اشکنجه
حقوق تصرفیه سنی اخلال وازاله ایتمک مساع قانون و منطقی
یوقدر .

اکثر متقدمین حقوقیون بو نقطه یی کشف و تقدیر ایده مدکلرندن ترتیب
و توزیع جزاده بک یا ککش یوللر صابمشلر در .

تاریخ قرون اولی و وسطی و قایعنه تخصیص ایلدیکی صحائفده جزانک
صورت طبقه سنجه اشکال و صفحات غریبه به تصادف اولنور .

تواریخ مختلفه امدن بر قاج مثال عرض ایدهم :

ساحه مدینته قدملری ایله شهر شمار اولان اسکی مصریلرک قوانین
جزائیسی بک شدید الاحکام ایدی .

مغایر ناموس برمسکه سلوک ایدنلر ، طرز و شکل معشیتنی هر
سنه تمامیه حکومت خبر ویرمیانلر، زور شاهدک ایلیانلر ، برقتی منعه
مقتدر ایکن اهل و تکاسل کوسترنلر اشد مجازات ایله اعدام
اولنورلردی .

هر نوع حیواناتک حیاتی حکومتک تحت حمایتده اولدیفتدن قصداً اتلاف
حیواناته تصدی ایدنلرکده جزاسی اعدام ایدی .

هرهانکی بر فعلدن دولایی اولور ایسه اولسون اعدام ایدیله جک
ادمک الک اول اللری وبعده باشی قطع اولنوردی .

زاینک الت تناسلی ، زاینک انفی کسلوردی .

براسیری قتل ایدن یالکز اواسیرک و لیسنه تضمینات ویرر وکندی
اسیرینی اولدیرن جزادن معاف طوتیلوردی .

فرعونلر ایله کاهنلره حرمتلرک ؛ اعظم جنایات عد اولندیفتدن بوبله
بر حرکت نارواده بولنانلر اغیر اشکنجه لرتده اتلاف اولنورلردی .

•••

قدیم ایرانیلر ؛ شدت جزا خصوصنده اقوام سائرهدن بک ایلری کیمشلردر .

۵۴

ملکیه

« اتاویزم » قانونسک نتایجندن اولمیسدرکه : بو کون بیه ایرانده عرف و عادت قیلندن اوله رق غایت اغر جزالر واردر .

اسکی ایرانیلر ؛ اعدامه محکوم اولان ادمک اولاً یارمقلرینی ، صوکره قول و باجاقلرینی واک نهایت باشنی کسرلر ، کوکده سیبه اعضای مقطوعه سنی حیوانات مفرسه نیک اوکنه اتارلر ایدی . شو منظره وحشت انکیزک اخلاق و طبایع و حییات ناس اوزرنده ناصل و خیم نینجه لر حاصل ایده جکنی دوشونده مز- لردی . اک خفیف بر قباحه بیه رجم کبی ، قطع عضو کبی مجازاتی استلزام ایلردی .

ارتکابی ثابت اولان حکامک دیری دیری دریلری یوزیلوب خلفنک مقامنه سربلور ، حکمداره قارشنی اک خفیف بر رعایتسزک کوسترن ومثلا صیدوشکارده آندن اول اوق آنان قتل اولنوردی .

جرائم عظیمه اصحابی حقتده کی حکملرک ابا، واجداده دخی شمولی واردی .

لوطیلر بمدالته پیر یاری بللرینه قدر طور اراغه کومه لهرک رجم اولنور ومع مافیله ینه بو فعل مستکره ک اوکی اله مازدی . ایران قوانینده حیوانات ایچسون صرآب جزا یوق ایدیه ده اهلینک حییات عمومیه سی غشای غلظتله اورنلمش اولدینندن حیواناته پک اچیقلی معامله لر ایدیلور ایدی .

مشهور دارانک - فورطنه سببیه چناق قلمه بوغازنی [داردانی] مرور ایده مامسندن دولایی - دکزی زنجیرلر ایله ضرب استیردیکی شهادت تاریخیه ایله ثابت اولسنه باقبورسه جمادات بیه ایرانیلرک دائره انفعال و مجازاتسندن تخرج دکلدی !

اقوام هندیه نیک مجموعه قوانیننه ، مانویه [Manou] نظراً : انلرک احکام جزائیه سی ده همان ایرانیلر قدر شدید ایدی .

ساحه تاریخ تکاملده - مصریلر ایله قدیم هندیلر و ایرانیلردن ماعدا - همان بتون جهانیه مدنیت معلملکی ایتمش اولان اسکی یونانیلرک قوانین حقوقیه و جزائیه لری پک ناقص ایدی . انلر خیالات شرعیه بی مادیت حقوقیه ایله بر درلو صرچ ایده مامشلردر .

تاریخ حقوق جزادن بر باقراق
 ۵۵
 الكقدیم واضع قانونلری بولنان مشهور لیکورنگک [Lygurgue] مجموعه سی
 آداب و اخلاقه منافی بر چوق احکامی جامع ایدی
 لیکورنگ قواعدی موجبجه فعل سرقت بر صورت ماهرانه و حیله کارانه ده
 اجرا ایدیلور ایسه فاعل جزادن مصون قالیر و مهارتسزجه یا بلمش اولدینی حالده
 قامچی ایله تادیب ایدیلیردی .

اخیراً (سولون) طرفندن تعدیل ایدیلان قوانین جزائیهده اشیای مقدسه
 و خیریه بی سرقت و وطنه اهانت و لواطه [۱] ایدنلر ایچون اعدام جزاسی ترتیب
 ایدلمش ایکن پدر و اولادینی قتل ایدانلر جزادن معاف طو تلمشدر . ابتداری
 اعدام ؛ اخناق، رحم ، قویویه القاصورتیه اجرا و اعدامک مجازات فرعیه سنندن
 اوله رق مقتولک و عائله سنک اموالی مصادره اولنور ایدیسده بالاخره
 دراقون [Dracon] طرفندن یاییلان قوانینده سلسله مجازات اعدامه قطع
 سر، تسمیم، ضرباً و یا رجماً اتلاف صورتلری ده علاوه ایدلمش و عطالت، زنا،
 اجانبه مخابره ، اهالی بی حکومت علینه اغرا ، آلهلری انکار ، هیکلری
 تخریب [۲] دفاتر حکومتی تخریب ، لواطه ، قلیزنک ، نباشلق دخی اعدامی
 مستلزم افعالدن عد اولتمشدر .

رشوت ، اجنبی بر قادیسه ازدواج ، مغایر قانون حرکت مجازات تزیلیه بی
 داعی ایدی . بویله لری بعد التشهیر آتیه خارججه تبعید ایدیلور لر دی . چونکه
 آتیهده محبس اولدیغندن اصحاب جرائم تبعید صورتیه جزالندیریلوردی .
 آتیهده رسمی بر حامیسی اولمیان اجنبی اسیر عد ایدیلهرک صاتیلوردی .
 قوانین یونانیسهده دخی حیواناته حتی جماداته مخصوص جزالر واردی .
 سقوطیه بر شخصک وفاتنه سبب اولان بر هیکلی دراقونک جزاء شهر
 خارججه نفی ایتدیردیکی مشهوردر .
 حکومت جمهوریه علیهنده بولنانلرک بعد الاعدام جسدری حدود
 خارججه ایتیلوردی .

[۱] بر حالده که : آخره تسلیم عرض ایدن بر ازکک چوجنی مکتبه قبول ایدن
 معلم ایله چوجنه مسامحه ایدن ابون دخی اعدام اولنوردی .
 [۲] بو وسیله ایله آتیهده پک چوق حکما اعدام ایدلشدرکه : مشهور سقرراط
 الکیبیاد ، انافساور . . . بونلرک سرآمدانندن ایدی .

ملکیه

۵۶

متحرك صاغ قولى قطع اولندقدن صكره وجودندن آیری بر محله دفن اولنور وزنا ایدن زوجیهی زوجی - جهازینك مصادره سیله اسپر کبی صاته بیلوردی .

کندی رضاسیله بر ارککه تسلیم بکارت ایدن قیزلی دخی پدرلری صاتار- لردی. اکر او قیز راهب کریمه سی ایسه زانی اعدام اولنوردی .

قوانین عبرانیه نك اساسی پك متین ومعتدل اولدینی حالده فروعاتی بعض غرائبیه آلوده ایدی .

زانیه عوام ناسدن برینك دختر باکری اولوبده فعل شایع خارج شهرده واقع اولمش ایسه زانی اعدام ایدیلور، زانیه معاف طوتیلوردی. فعل مبحوت داخل شهرده ایقاع ایدلمش بولندینی حالده زانیه ده قتل وراهب کریمه سی اولدینی تقدیرده ارککه برابر احراق بالنار اولنوردی . وطنی حیوانات، لواطه، مذهبا ازدواجلری ممنوع کسان بیننده کی فحشیات . مذهبه حقارت ؛ جزای اعدامی استلزام ایدردی . دردست ایدیلان سارق مال مسروقی تضمین ایدمهز ایسه حاکم سارق بالزایده فروخت ایدرک نمنندن تضمینات محکومه بی تادیبه ایدردی ! مع هذا : قوانین عبرانیه ده علمای متأخره حقوقک :

— بر معصومک بفر حق جزا کورمسندن ایسه بیک مجرمک جزادن آزاده قالمسی خیرلدر .

قولنه موافق احکام وقواعدده واردی . مثلاً :

محکمه ده مظلونک مجرمینی طلب ایدن حاکم او اقسام اطعمه لذیذه یمکدن . شراب ایچمکدن . اویقو او یومقدن کندیلرینی محروم ایدرک ایرتسی کونه قدر ویردکلری حکمی تأمل ایدرلر و فردای محاکمه ده رأیلرندن نکول ایده بیلورلردی . ایتمکلری تقدیرده جانی سیاست میدانته اعزام اولتمقله برابر منادیلر وقت بوقت :

— اعدامه محکوم اولان شو زواللی بی تبریه به مقتدر کیسه وارسه کلسون! دیه ندا ایدرلر وشاید بریسی ظهور ایدنجه انی محکمه به کوتوروب قبول و افا- ده سنی دیکلرلردی . او ادم محکومی تبریه به موفق اوله من ایسه منادی تکرار ندا ایدر و بو معامله به بش دفعه به قدر مساعده اولنوردی .

۵۷

تاریخ حقوق جزا در ایران

روماتولورک احکام جزائیهلری اقوام قدیمه سائره نیک مکمل ، اک حقانیت پروری ایدی . عصر لرجه اورویا علمای حقوقه مأخذ ومرجع اولان بو قوانین منتظمه ایراث تقیصه ایده جک بر شی وارسه اوده احکام جزائیه نیک کبار وعوامه کوره سیان اولماسندن وبرده — مغایر اخلاق اولان — مجازات تریذلیه نیک بک مبذول ومباح بولمئسندن عبارتدر .

روما قانونه نظراً اسراکافه حقوقدن محروم اولوب وایلیرنیک بر جزئی عد اولتورلردی . هر نه ییارسه یابسون بر اسیر افندیسنی محکمه شکایت ایده مزدی . افندی ایله اسیرک شخص واحد عد ایدلمسی نتیجه سی اوله رق افندی دخی کوله و جاریه سنی شکایت ایلیه مزدی . اسیرک افعال جنائیسندن ولیر مسؤل اولوردی .

اسقاط جنینه جرأت ایدن قادینلر زوجلرندن بالتفریق نفی ایدیلورلردی . نباشلر ایله کنج قیز و اوغلانلری وطول قادینلری اغفال ، سوری ایله حیوان سرقت ، مواد مقدسه یه ، حکومته حقارت ایدنلر وبرده عسکر فراریلری اعدام اولتورلردی .

ذات الزوج بر قادینه زنا ایدن ادمک اموالی مصادره وقادینکده جهازی اوزرنده کی حقوقی اسقاط ایدیلهرک هر ایکسی قتل ایدیلوردی .

بر کیمسه بی قتل وتسمیم ایدنلر حیوانات وحشیه یه بارجالاندیریلور فقط قاتل کبار ناسدن ایسه اموالی بالمصادره نفی اولتوردی . روما قانونلرنده اولجه حیواناته مخصوص مواد جزائیه موجود ایدیسده اخیراً بو اصول الفسا ایدلشدر .

صغیر السن اولانلر ایله اسرایه مخصوص اولمق اوزره اشکنجه جزالری نیک انواعی وارددر .

•••

تاریخ مدنیتک مهم بر قسمی اشغال ایدن حکومت عربیه نیک مواد حقوقیه و جزائیه سی — شریعت مطهره اسلامیه یه مستند اولوب احکام شریقه مباحوثه ایسه جهلنیک معلومی اولسنه و حکومت حاضر نیک قوانین جزائیهلری ده حکمت حقوق اساسنه مبتنی بولمئسنبی انلردن بجه حاجت کوره مدیکمز

ملکيه

۵۸

کبي هيچ بر قانونه، هيچ بر ايجاب شرعى وعدلى به مستند اولمقسنزين دور
سابقده هر سكللى كاملرك، لبنانلى نجيلرك بشكطاش تپه لرنده . بيلمم هانكى
ممهودلرك، طاش قشله لرده مجرمين سياسيه به ايتدكلرى اشكنجه لرك تصوير
ماهيات وصفحائى ده بزدن صوكره كله جكلره ترك ايله ختم كلام ايلپورم .

على سيدى

ميركون :

فرقة سياسيه

« مکتب ملكيه ماذونلرى اتحاد وتمازن جميتى » هيئت ادارمى رياسته
رئيس اقتدى ،

« مکتب ملكيه ماذونلرى اتحاد وتعاون جميتى » نك سياسيات ايله اشتغال
ايتمسه ، وبر فرقة سياسيه تشكيل ايله مسنه معارضم .

« جميت » سياسيات ايله اشتغال ايدرسه وبا خصوص بر فرقة سياسيه
تشكيل ايلر ايسه درحال « اتحاد وتعاون جميتى » اولق صفتنى . وهله « ملكيه
ماذونلرى عائلهسى » بولمق حيثيتنى تامماً ضايح ايدر . او وقت خالص بر سياسى
جميت حاله منقلب اولوركه او صورتده ملكيه ماذونلرندن اولدقلى حالده
برچوق كسهلر ، او جميتك ، او فرقة سياسيه نك مسلكنى، پروغرامنى كندى
قناعت سياسيه لرينه موافق كورمه دكلرندن ، او جميته داخل اولمقدن ابا ايدرلر .
كذلك ملكيه ماذونى اولمادقلى حالده او فرقة سياسيه نك پروغرامنى
كندى فكر لرينه، امملىرينه موافق بولانلر، او فرقه به اتساب ايله، او جميته داخل
اوله بيلورلر .

ايسته بو صورتله جميت ، بوتون ملكيه ماذونلرني ، بر دائرة اتحاد
وصميميت داخانه جمع ايديه بيلمك مقصدندن آيرلدينى كى ، ديكر طرفدن

فرقة سياسيه

۵۹

دخی جمعیت ملکیه مآذونی اولمایانلرده ابواب قبولی کشاد ایده جکندن ،
منحصراً ملکیه لیلر جمعیتی اولاق صفت و حیثیتی ده غائب ایدر .

یوق ، اگر جمعیت ، هم بر فرقة سياسيه تشکیل ایتسون ، همده یالکز
ملکیه مآذونلریه منحصر قالسون کبی بر ذهابده بولنورسه ، بو محالی تمی
ایتمک دیمکدر . بر فرقة سياسيه انتساب ایتمکده سائق یکانه ، « قناعت سیا-
سیه » در . ملکیه مآذونلری عینی مکتبه ، عینی درجه تحصیل کورمش اولقاه
عین « دین سیاسی » ایله متدین اولاق فرض ایدیله بیلورمی ؟ ...

ملکیه مآذونلری ، قناعت سیاسیه لریه کوره ، فکر وامللریه موافق و ملائم
کلن فرقلره انتساب ایتسونلر ؛ و یا خود یکدن تشکل ایده جک فرقلره داخل
اولسونلر ؛ فقط آنلرک ، یالکز ملکیه مآذونی اولاق اعتباریله ، یینلرنده بر
رابطه صمیمیتی ، بر موعده ملاقاتی اولمالیدر . اوده ، سیاسیات ایله مشغول
اولماق اوزره ، بر « اتحاد و تعاون جمعیتی » و بر « مآذونین قلوبی » نک موجود
یتیه تامین ایدیله بیلور .

آنک ایچون بن ، « مکتب ملکیه مآذونلری اتحاد و تعاون » جمعیتک سیاسیات
ایله اشتغال ایتمسه ، بر فرقة سياسيه تشکلنه تشبث ایله منسه معارضم .
بوراده ، سیاسی فرقلر تشکیلی ، و علی العموم فرقلر حقیقده ، بر قاچ
سوز سویله مکدن کنیدی آلامادم .

پارلمنتو اصولیله اداره اولنان مملکتلرده ، سیاسی فرقلرک وجودی شرطدر .
هم پارلمنتو اولسون ، هم سیاسی فرقلر بولماسون ، و فرقه مناقشات و مجادلانی
اولماسون دعک ، « استبداد » ک بر باشقه شکلنی تمی ایتمک دیمکدر .
مثلاً بوکون ؛ ترکیاده کی تازه مشروطیتک ، او نوزاد ضمیفک قوتلنمه سی ،
أ مکله مکدن قورتیلوبده صاعلام اوله رق آباغه باصمه سی ایچون ، قوتلی فرقلرک
وجودیه شدتله لزوم واردر ؛ فقط ترکیاده بوکون ، فرقلری ناصل تشکیل
ایتمیلدر ؟ . . .

اویله بر ماصه باشن طوبلانمش ، بر قاچ کتینک « هوس آنیسی » بر فرقه
تشکیلنه اصلا کفایت ایده مز .

توکنمز بر قوه حیاتیه نک منبی اولان « مات » ک آمال و احتیاجنه کوره
تشکل ایتمین فرقلر مطلوب اولان مناسیله بر « فرقة سياسيه » دکل . اولسه اوله

ملکیه

۶۰

بر « قوتیری » اولورکه، ملت ایچنده قبول عامه یه مظهر اولماز. بوقیل فرقلر هان یالکز متشینلره و مؤسسلره منحصر قالورکه، عاداتا، عسکرسز، اردوسز، بر ارکان حریره هیئتیه بکزر؛ هیچ بر قوت و قدرتی حائر اولماز. ملک و ملتک « مقدرات » نی اداره خصوصنده هیچ بر وظیفه اجرا ایده من .

مشروطیتیه اداره اولنان ملکتلرده، اکثریتیه اک مهم سیاست روللرینی اوینایانلر و فرقه مجادلاننده شان و شهرت قازانانلر، « سربست صنایع » اربایدیر. آووقاتلر، محررلر، بر درجه یه قدر طیبیلر و سائره کبی ... « بودجه خوار » دنیلن دولت مأمورلری، هر وقت « محافظه ماموریت » قید و احتیاجنده بولندقلری ایچون. آنلر، هر هانکی فرقه موقع اقتداره کلورسه، او فرقه یه بویون آکک، رام اولمق مجبوریتنده درلر. آنک ایچون آنلرک، مملکتک حیات سیاسیسه مردهانه اشتراک ایدوبده، مجادلات سیاسیده نام و شان قازانمالری غیر ممکندر. آنلر، قاعت سیاسیله رینی اظهار ایتمه مکه محکوم اولورق، ماکنه کبی معین بر ایشاه، بر « دولت خدمتی » ایله چالیشمغه، ایشله مکه مجبوردرلر .

مکتب ملکیه مآذونلری، هان عمومیتیه مأمور اولدقلری ایچون، بوندن سوکره، وطن و ملت یولنده اوله جق فرقه مجادلات و مناقشاتنه آنلرکده اشتراک ایدوب مهم روللر اوینایه بیلملری، ملک و ملتک سوق مقدراتنده قوتلی عامللر اوله بیلملری هیچ محتمل دکلدیر .

ایشته بو نقطه نظرده بن . ملکیه مآذونلرینک بر فرقه سیاسیسه تشکیل ایتمکه هوس ایله ملرینی منطقسز و حکمتسز بولورم .

روسچق فی ۴ شباط سنه ۹۰۹ بلغار قارهنده مبعوث

طاهر لطفی

(۳۰۹) مآذونلرندن

تاریخ

[ایکنجی نسخه دن مابعد]

فی الواقع « شفیقنامه » ادرنه وقعه سنک صورت جریانیه بعض اسباب تاریخییی حاوی اولدینته کوره او وقعه ایچون اهمیتلی بر مأخذ ایسهده آ کلامق مستحیل اولدقدن صکره فائده سی نزل ایله جکی طبعیدر .

وقایضاملر همان اکثریتیه شویان اولنان صورتلرده اولدینی کبی تواریخ بخصوصه شکلنده یازیلان کتابلرده عینی حالده در . بوندن صکره دولجه رسمی اوله رق تعیین وضبط وقایعه مأمور ایدیبلان وقعه نویسانک یازدقلری تاریخلردهده عینی حال مشهوددر .

معلومدرکه تاریخ یاسلسله وقایع تعقیب ایدیبلرک ویا تراجم احوال تدقیق اوله رق ویا خود ووقایع تاریخیه ایله حکمیات واسباب وقایعی اکلایه رق بالمحاکمه مطالعه اولنور .

شو اوج صورت تبعدن محاکمه قسمی مطلقاً تراجم احوال ایله وقایع تاریخیه صورتلرینک بیلمسنه متوقف ایسهده تراجم صورتی ایله تعقیب وقایع شکلی مستقلاً تعقیب وتدقیق اوله بیلور .

بوندن طولایی یالکیز وقایعی تعقیماً ویا خود تراجم احوالین بختاً مستقل اثرلر وجوده کنیرمک تمکندر .

تواریخ عثانیه همان تماماً تعریف اولنان شو ایکنجی صورت اوزرینه یاسلسله وقایعی تعقیماً ویا مشاهیردن بعضیلرینک تراجم احوالی طوبلایه رق تحریر ایدلشدر .

تراجم احوال صورتییه تاریخ یازانلر مشاهیری سچمکدن زیاده مثلاً شیخلر، شیخ الاسلاملر، قبودان باشلر، صدراعظملر کبی برمسلك ویا بر منصبده ظهور

ملکيه

۶۲

ایتمش مشهور . غیر مشهور ذواتک اسامیسی طوبلایه رق بعض تفصیلات ایله صره اوزرینه جمع وتلفیقہ چالشمش لر در . (دوحه المشایخ) (سفینه قبودانان) (حدیقه الوزرا) کبی . تعقیب وقایع صورتیه یازیلان تاریخلره کلنجه: بونلر ارسنده برقاچ مستندان صرف نظر همان تکمیل تاریخلریمز علی العاده وقایع جاریه ضبطنامہلری اطلاقه سزادر . دولت عثمانیه دائر یازیلان تاریخلرک انوع عدیده سنی تدقیق ایتمک بیوک بریبلو غرافی وجوده کتیرمکه متوقف اولدیغندن بحثمیزک بوکا مساعدہ سی یوقدر . انجق بونلرک ایچنده بعض وقعه لرک آیری آیری ضبط ایدلمش تاریخچه لری واردرکه او وقایمک زمان حدوشنده بر حیات اولان مؤلفنک مشاهداتنه ویا اخیراً دسترسی اولسان قیمتدار وثائقه استناد ایتدیلدیکی ایچون اهمیت عظیمه یی حائر درلر . مثلا غزوات استرغون ، سیکتوار فتحنامہ سی . بچوی تاریخی ، اولیا چلی سیاحتنامہ سی ، رسمی افندیکنک خلاصه الاعتباری ، وامثالی اثرلر بوقیلدندر .

بعضی بیده درین برتدقیقک ویا بیوک بر اقدارک محصولی اوله رق وجود بولمش تاریخلردرکه مؤلفلرینک عظمت اقداریله متاسب صورتده اهمیت حائر . درلر . مثلا قره چلی زادتمک (روضه الابرار) ی ایله ذیلی ، فدیقلی محمد خلیفتمک (فدیقلی تاریخی) ذیلان اثری ، کاتب چلبنک آثار تاریخیه سی وباخصوص (اسفار البحار) ی وامثالی تواریخ معتبره بوسره ده ذکر ایدیله بیلور .

دولتمیزک تاریخنه دائر شوبحت اولسان نوعلردن بشقه برده صورت رسمیه ده نصب وتمین اولسان مورخلرک - که ۱۰۰۰ تاریخه قدر (شهنامه خوان) واندن صکرده ده (وقعه نویس) ناملریله مناصب دیوانیه دن اوله رق نصب وتمین اولنورلر ایدی - یازدقلری وقایع جاریه ضبطنامہ لرندن حصوله کلان تاریخلر موجوددر .

(شهنامه خوان) عنوانیه الک اول ضبط وقایمه مأمور ایدیلان ذات ایراندن همرته دولت علیه خدمتته کیرمش اولان فتح الله افندی نمانده برذاتدر . بوندن صکره صره سیاه لقمان افندی وکاتب محمد چلی وحکمی افندی ناملرنده اوج ذاتمک دها بو عنوان ایله تمین اولدقلری کتب تواریخدن اکلاشلقمده در .

تاریخ

۶۳

بوندن صکره ضبط وقایع ایچون نصب و تعیین اولسانلره (وقعه نویس) دنیلمشدر .

فقط بونلردن اول خصوصى ویا مساعده مخصوصه ایله دولت علیه وقایعی ضبط ایدنلر اولمشدر . اک اول (عاشق بشه) بر تاریخ یازمش وبونده دولت عثمانیه نك اوائل حالئى درج ایلمشدر . عاشق بشه نك حفيد زاده لرندن احمدده نامنده بر ذات (تاریخ عاشق پاشا زاده) نامیه یه اوائل تاریخمزی مصور بر تاریخ وجوده کتیرمشدر . (۸۹۰) تاریخلرنده (نشرى) و (ادریس) اسنده ایکی مؤلف ضبط وقایع ایلمشدر . (۹۵۰) تاریخلرنه قدر کلان دیگر بر چوق مؤلفلرده یا بر پادشاه زمانئى مصور اوله رق (سلیمانامه) (سلیمان نامه) کجی خصوصى اثرلر ویا بولندقلری وکوردکلری وقایه دائر (ردوس فتحی) (مهاجنامه) کجی اثرلر تحریریه ضبط وقایع ایلمشدر .

کرك (شهنامه خوان) و کرك (وقعه نویس) عنوانیه رسمى مورخ تعیین اولنجه یه قدر ضبط اولسان وقایع تاریخیه مجموعهلری بالآخره دولت علیه نك بیک تاریخه قدر وقایعی تحریر ایدن مؤلفلرک اثرلرنه مأخذ اولق نصینه مظهر اولمشدر . بونلردن بعضلری طبع بیه ایدله مدیکندن نسخهلری مفقوددر . اشبو اثرک مطالعه و تلیقییه ابتدا منتظم بر اثر وجوده کتیرن (خواجه سمدالدین افندی) در . مشارالیه (خواجه تاریخی) نامیه معروف اولان اثرئى نیم رسمى ویریلان امر اوزرینه تحریر وتدوین ایتمش و اوائل تاریخ عثمانی ایچون ایلك مفصل مأخذى وجوده کتیرمشدر .

وقعه نویس عنوانیه ضبط وقایعه مأمورا اولان ذواتدن بر چوغنك وجوده کتیردکلری اثرلرده یا مختصرلر ویا یکدیگرینه ارتباط کجی بعض سبیل الجاسیه بر برینه مزج ایدیلرک آتیده اسامیسی ذکر وماهیتى تشریح ایدیلرک سکز قطه صره تاریخلر میدان وجوده کلشدر .

دولت علیه وقعه نویس اوله رق رسماً تعیین اولنان ذوات بونلردر:

استانبوللی نشانجی عبدالرحمن پاشا . — خواجهکاندن حلبلی نعمیا افندی . — استانبوللی رشدا فندی . — شیخ الاسلام چلبی عاصم افندی . — علمیه دن استانبوللی سامی افندی . — علمیه دن استانبوللی شاکر افندی . — خواجهکاندن استانبوللی صبحی افندی . — خواجهکاندن استانبوللی عزى افندی . — خواجهک.

ملکیه

۶۴

ندن استانبولی شفیق افندی . - کتابدن قریملی رحمی افندی . - خواجکاندن
استانبولی حاکم افندی . - علمیهدن استانبولی چشمی زاده . - علمیهدن
استانبولی موسی زاده . - قاضی بهجت افندی . - موالدن استانبولی سلیمان
ملا . - خواجکاندن طرازونلی انوری افندی . - ادیب افندی . - اندرون
هایوندن نوری بک . - رئیس الکتاب بندادلی واصف افندی . - خواجکاندن
استانبولی پرتو افندی . - خواجکاندن استظهبولی عاصربک . - علمیهدن عینابلی
عاصم افندی . - علمیهدن استانبولی شانیزاده . - علمیهدن استانبولی اسمد
افندی . - رجائی افندی . - نائل بک . - جودت افندی [پاشا] . - لطفی
افندی . -

بونلرک هر بریمی علی قدر الاستطاعه ضبط وقایه چاپشهرق آز ، چوق
اهیتی بر اثر وجوده کتیرمشلردر .

بو اثرلر اوره سنده عبدالرحمن پاشانک وقاینامه سی ، شفیق افندیکنک شفیقند
مسی ، رحمی افندیکنک سفارتنامه سی ، عاصم افندیکنک تاریخ عاصم و شانی
زادکنک تاریخ شانیزاده نام اثرلری ، اسمد افندیکنک اس ظفیری شایان دقت
اثرلردندر .

اسل سلسله وقایه حاوی اولان سکنز قطعه تاریخی وجوده کتیرنلر فسخی
شو وقه نویسان میاننده بولیان لیبیا ، راشد ، [کوچک عاصم چلبی] ،
صبیحی ، عزیزی ، واصف ، جودت ، لطفی افندیلر هر ، انجیق دیگر وقعه
نویسلرک قلمه آندقلری ضبط جریده لری ومقاله لر بربرینه خلف اولان
قوات طرفندن جمع ایدیله رک تدوین ایستکلری تاریخلری اصحابین علی اوله رقی
بولغان مذکور الاسمی وقعه نویسانک تاریخلری جمع ایدیله رک

(عاصمینی وار)

مکتب ملکیه مآذونلری اتحاد و تعاون جمعی

اجتماع عمومی

اجتماع عمومی مارٹک آلتنجی جمعہ کونی مکتب ملکیه بناسی داخلندہ وقوعه کندی . بو اجتماع ایچون عزیزلره ویریلن اعلاندہ جمعیمز مجلس ادارهسی اعضاسنک مدت مامورینلری ختام بولدینی جهتله یکیدن انتخاب اجراسی ایچون قلوبه داخل اولان اعضاسنک بهمه حال حاضر بولغولری رجا ایدلرکدن صکره دئیلوردی که :

۱- بو اجتماع عمومیده هیئت عمومیته مذکره سنه وضع اوله جق مواد :
اولاً : مطروفا کوندریلان رأی بوسله رینک کشاد و تصانیق ابله آوانک تبیی و کله جک ایکی سه ایچون اعضا انتخابی .

ثانیاً : مجلس اداره طرفدن ترتیب اولان نظامنامه تک قبول و تصدیق .
ثالثاً : هیئت اداره تک شمدی به قدر وقوع بولان اجرا آنه دائر مجلس اداره طرفدن قرائت اوله جق راپورک استماعی .

رابعاً : قلوبک کشاددن شمدی به قدرکی واردات و صرفیسنه دائر تقدیم اوله جق بیلاجهونک تدقیقه مناسب کورلدیکی حالده تصدیق .

خامساً : استمالاکا رلوب بناسی تدارک حقتده تقدیم اوله جق پروژه اوزرنه تدقیقات اجراسیله تصدیق و اوردی .

سادساً : قلوبک بولدن صکره اتخاذ ایددیجی مسلکک تعینی .

ملکیه

۲

اجتماع عمومیده ایکی یوز قدر آرقداشمز حاضر بولندی . کرک طشره - دهکی ، کرک درسمعدندهکی آرقداشلمزدن یکی مجلس اداره هیئتی ایچون ورود ایدن رای بوصلهلی صورت مخصوصهده انتخاب اولنان رفقاسمز طرفندن کشاد و تصنیف ایدلکه باشلادینی صرهده مکتب ملکیه مدیری ومدت مأموریتی ختام بولان مجلس اداره رئیس نایسی جلال بک آتیدهکی نطق قرائت ایتدی :

« آرقداشلر ! عزیز محترم سوکیلی قاردهشلر !

مکتب ملکیه عائلهسی، بو بویوک مکتبک بیاض دیوارلری ایچنده، درسخانهلرک کهنه صیرهلری اوزرنده پرورشیاپ تربیت اولان مکتب ملکیه اولادلری کیمی مرور سنین وتوالی آلام واکدار ایله صاحبلری، صاقللری آغارمش اختیارلنگ علائم ناتوانیسی ایله بللری بوکلش ، کیمی هنوز کنج، دینج استقباله معطوف اولان انظارلی پارلاق قلبلری امید آتی ایله مالامال اولدیغی، فقط اختیاری، کنجی عینی فکرله متفکر، عینی مقصده خادم بولندقلری حالده بوراده سوکیلی، مشفق والدهلری اولان شو مکتبک پاک، منور آغوشنده اجتماع ایله بربرلری سلامیلورلر .

همیز بو مکتبک درسخانهلرنده، صیرهلرنده پرورشیاپ تربیت اولدق . یکدیگرمزی استخلاف ایدرک بوراده چالشدق . تفکری، شانلی وطنک احتیاجاتی، وطنه قارشو اولان وظائفمزی بوراده اوکرندهک .

شو حسسز دیوارلرله محاط اولان بنا بزه حسن ایتمکی اوکرتدی . شو صمت وسکوتدن بشقه بر شی افاده ایمان بی روح احجار قیرینیلری بزه دوشو . ندیکمزی، حسن ایتدیکمزی سولمکی تعلیم ایتدی . همیز بوراده نقدر مسعود کونلر، نه درجه هیجانلی دقیقهلر کچیردک . قلبمزه نه عالی حسلر، نه بویوک امیدلر ایله مالی ایدی .

بوراده بولندیمز مدیحه شایبک هنوز شدائد زمان ایله تخریب ایدلماش امیدلری، کنجکلک مدهتت ضربهلره تصادفله قیرلماش بویوک ارزولری، عالی هوسلری بزی احاطه ایتمدی . مکتبه کیردیکمز دقیقهده قلبلمزده اویانان، هر کون، هر آن بیوین خدمت وطن امللرله مکتبدن چیققدق . ایچیزه ویریلان رات استحقاقک بزه هر شیئی تامین وشاهراه ترقی وتعالیمی کشاد ایدمجهک

مکتب ملکیه مأذونلری اتحاد و تعاون جمعی ۳

امین ایدک . مأموریتہ او قدر بیوک ارزولرله داخل اولدق که بو وطنی دنیانک
اک مترقی ، اک مسعود ممالکی صبره سنه ادخال ایتمک بزم اوزمانلر فکر مزجه
یک قولای ایدی . فقط بو قدر بیوک امللرله درعهده ایستدیکمز خدمتلرده
نه کوردک : مشکلات ، عدم امکان ! . . . اوتوز سنه دنبری دوام ایدن لیسال
اضطراب استبداد نهایت طلوع ایدن نیر حریت ایله منقلب صبح سلامت
اولدی . اقممز نور ایله طولدی . ارتق افق منور داخلنده هدف عزیمتیزی
کور بوردق . جمله مز همدست وفاق و تعاون اوله رق ایلرولرسک بو هدفه دها
آز مدت ظرفنده واصل اوله بیله جکمز دوشوندک . اصلی اولان اتحاد مزه
بر صورت غلیت ویردک . بو صورتله « مأذونین ملکیه اتحاد و تعاون » جمعی
تشکیل ایدک . سز بزه جمعیتمزک اداره سنی حواله ایتمک صورتیله امنیت و اعتماد
کوستردیکمز . بزه سزه بو کون یایدیغمزک شیلرک حسابی ویره رک حق مزده
ابراز ایستدیکمز اعتاده نه درجه لره قدر لایق اولدیغمز اثبات ایتمک
چالیشه جغز .

بر قاج بیوک ملتک حریت و حاکمیت بدایت تاسیس اولق اعتباریله
شهور سائر دن ممتاز اولان مبارک تموز آیی نهایترینه طوضری ایدی که ملکیه
مأذونلر دن استانبولده بولنان وطن پرور لر بر اجتماع عمومی قرارلشددیر یلر .
بو قرار اغستوس آینه لانه عرفان اولان شو بنای محترم داخلنده طویلانما .
مزه بادی اولدی . او کون بزه بخش ایستدیکمز شرف اعتماد ایله جمعیتمزک
امر اداره سنی درعهده ایستک . ایلك ایشمز جمعیتمک رهبر حرکاتی اولق
اوزره بر نظامنامه تنظیمی اولدی . الی آیدنبری بالجه ارقداشلر مزه توزیع
ایدلش اولان بو نظامنامه حکمتنه توفیقاً ایفای وظیفه ایدپورز .

جمعیتمز طبرانه هنوز باشلایان قوشلر کی بر مدت آشیان قدیمی . مکتب
ملکیه بناسی ترک ایدمه دی . ایارجه مدت بوراده اجتماع و مذاکره ایستک .
بوصر ده ایدی که سلانیکده بولنان ارقداشلر مزدن بر دعوتنامه لدق . مطلع
حریت اولان بوشهری ، اتحاد و ترقی جمیت محترمه سنی ، شانلی شرفلی اوچنچی
اردوینی زیارت ایتمک حقیقه کی ارزومزک غلیتانه بو دعوتنامه کفایت ایدی .
تفصیلاتی ملکیه رساله سنک برنجی نسخه سنده مذکور اولدینی اوزره ترن
مخصوص ایله سلانیک قدر کیدوب کلدک .

ملکبه

۴

بو سیاحت انانسنده سالنیکده ، ترنک مکک و آرام ایلدیکی هر استاسیونده مظهر اولدیغیز حس قبولک خاطرات متشکرانه سی الی الابد محافظه ایدیله - جکدر. جمعیتیزک لایقیله تأسیسی بر محل اجتماعی اولسنه متوقف اولدیغندن باب عالی جاده سنده معلومکز اولان محل مخصوصی استیجار وسعه مالیزک مساعدسی درجه سنده تنظیم و تفریسنه اهتمام اولندی. مجلس مبعوثانک کشادینه مصادف اولان کونده رسم کشادی اجرا ایدیلمن بو بناده وظائف رسمیه مزدن خالی قالان زمانلرمنی ارقداشلرمنله مصاحبه و تعاطی افکار و مطالعه ایله کچیربورز. مع مافیله هنوز بر کتبخانه تا سیسنه موفق اولمدق .

نظر تدقیقکزه عرض ایستیکمز بودجه نك تکلیفات ستونی قبول اولنورسه بو سنه دن اعتباراً «مأذونین ملکبه جمعیتی» کتبخانه سی سنوی ۱۰۰ لیرالقی کتاب مبابمه ایده جک . شمذیلک در سعادتده نشر اولنان اکثر یومی غزته لره هفته لقی بعض جراند و ژورنال، تان، مان ، ایلوسترسیون غزته لری و ژوسه نو اسمنده کی رساله موقوتیه یی جلب ایله اکتفایه مجبور اولدق .

قلوبمزه بر بوفه جی، بر قیوجی و بر یابوجی استخدام ایذبورز . بونلردن بوفه جی به بر معاش تخصیص ایتمک . بوکا مقابل بوفه ایچونده کندیسندن بدل ایجار طلب ایتمبورز . معاملات تحریریه ایچون ۴۰۰ غروش معاشله بر کاتب و معاملات حسابیه ایچون کذلک ۴۰۰ غروش معاشله وزنه دارلق وظیفه سنی دخی ایفا ایتمک اوزره بر محاسبه جی رفیق و تحصیلات ایچون ینه او مقدار معاشله بر تحصیلدار استخدام ایله بورز . قیوجی به ۲۰۰ یابوجی به ۱۵۰ غروش غروش معاش ویریبورز . شو حسابیه کوره قلوبمز مأمورین و مستخدمینه شهری ۱۵۵۰ غروش معاش ویریبورز . سزه تقدیم اولنان بودجه نك تکلیف ستوننده محاسبه جی معاوننک معاشنه ۲۰۰ غروش دهاضمی تکلیف ایدلشدرکه ایفا ایسدیکی وظیفه نك کترته نظراً تکلیف واقع تصویب اولنور ظننده یز . مجلس اداره هر نجشبه اجتماع و امور جاریه یی رؤیته اهتمام ایتمشدر . بونک خارچنده و قلمرده قلوب صاحبندن کیچه یاریسنه قدر ملکبه مأذونلرینه کشاده در . اوغرایان ارقداشلرمن اکثریا اوراده مرانی اکلاده جق، مرانی اکلایه جق بر رفیق شفیق بوله بیلیر .

ایکی آیدنبری مجموعه مزده انتشاره باشلادی . بونک ترتیب و لشری

مکتب ملکیہ مآذونلری اتحاد و تعاون جمعی

وظیفہ سنی رفقا مژدن علی رشاد، علی سیدی حسن تحسین و حتی بیج بکلر درعہدہ بیوردیلر .

نظامنامہ موجنبجہ مجموعہ قلوب اعضاسنہ مجاناً ویریلور . بو جہتہ شمدیکی حالہ صائیش حاصلاتی مصرفنی قورومیور .

فقط ملکیہ مآذونلری عموماً بو مجموعہ نیک محرر طبیعیسی اولوب مندرجاتی هرکس طرفندن تقدیر ایدلمکده اولدیغندن مجموعہ مزک کیندیکہ تکمل ایدہ جکی و بناءً علیہ رغبت عمومیہ نی قازانہ جفی شہ سزدر . شمدی بہ قدر مجموعہ ہیئت تحریریہ سی خیلی دغدغہ لی اولان بو ایشی حیثاً بلا بدل درعہدہ بیوردیلر . بوندن طولانی کندیلرینہ علناً تشکری وظیفہ دن عدا ایدرز .

عنوانندن ده آکلاشیہ جفی اوزره قلوبمز ایکی مقصد ایله تشکل ایتشدر . بو مقصددن بری اتحاد و دیگری تعاوندر .

مقصد اول تمامیہ حاصل اولدی . حد اولسون قلوب اعضاسی میانندہ ادنا مرتبہ برغبار اختلاف موجود دکلدیر . تعاون جہتہ کلنجہ اعتراف ایدرزکہ مجلس اداره بو بایدہ شایان ذکر بر موفقیت ابراز ایدہ مدی . کرک طشرہدہ و کرک استانبولده مغدور اولدقلرندن بحث ایله قلوبک معاونت و وساطتہ مراجعت ایدن آرقداشلرمن ایچون دوائر عائدہ سندہ تعقیادتن کیرو طولمدی، ناظرلر کورلدی، ایضاحات لازمه اعطا ایدلدی، حتی مقام صدارتہ قدر مراجعت اولندی . هر مراجعتلرہ بر چوق و عدلر آلسدینی حالہ مادہ برشی کورلدی . بنہ سہ لرحہ قائممقاملقدہ حسن خدمت ایشملر ملکیہ مآذونلری طوررکن خارجدن بر طاقم ذوات متضرفلنہ تعیین اولنیور . بوکا قارشو بر تدبیر انخاژندن عاجرز . چونکہ قوت شمدیک بزده دکلدیر .

مکتبمز مآذونلرندن ۱۷ ذات ملت طرفندن مجلس مبعوثان اعضاسی انتخاب ایدلشدیر . کرچه شمدی بہ قدر مکتبدن نشأت ایدن ۱۰۶۳ مآذون میانندہ ۱۷ سنک مجلس مبعوثانہ داخل اولہ بیلمسی استصفار ایدیلہ بیلیرسده ۵۰۰۰۰ نفوسک بر مبعوثی اولدینی نظر دقتہ التیر و مکتب ملکیہ مآذونلرندن ۱۰۰۰ ده ۱،۶ سنک مبعوثلق شرفہ نائل اولدینی دوشونیلیرسہ ملتک مظهر امنیت واعتماد اولدیغمزہ قانع اولورز . شو حسابہ کورہ ملکیہ مآذونلرینک مبعوث انتخاب ایدلمک احتمالی ساثر افراد عثمانیہ بہ نظر آ پک زیادہدر . مبعوث اقداشلر .

ملکيه

٦

مزله تشرف ايتمك ايتدك، كنديليرينه قلوبمزه بر جاي ضيافتي ترتيب ايتدك .
دعوت واقعه مزي لطفاً قبول بيورديلر . مکتبمز ، جمعتمز بوندن صكره
حقوق صريحه سنى محافظه ايچون مبعوت قرداشلرمزك همت ومعاونت
حيتكاريليرينه مراجعت ايده جكدر . بز حقوق ملتي محافظه وظيفه سيله مكلف
اولان مبعوتانمزدن وبالخاصه مکتب ملكيه ماذوني بولنانلردن ملتك اك عرفانلي
واك چاليشقان، حيتلي عنصرى ملكيه ليرك محافظه حقوقنى يالكز رجا دكل،
اخوت مشتركه مزن نامه طلب ايدرز . بو بابده دواتر عانده سنه مراجعت ايدرک
ورساله مزله نشر ياتده بولنهرق محافظه حقوقه سعى ايده جكز .

هنوز اجتماعه دائر بر قانون يابلمدينى جهته جمعتمزك موجوديت قانونيه
سنى تصديق ايتديرمك نمك اوله مدي . بويه بر قانونك يك يقين بر زمانده نشر
اوله جنى طيبعيدر . او حالده (ماذونين ملكيه) قلوبى رسماً طائيه جفتدن
مراجعت رسميه مى دها زياده حائز اهميت اولور .

صنوف عاليه قدر مکتب ملكيه يه دوام ايدوبده بر جرم سياسيدن دولايى
مکتبدن اخراج ونفى وتغريب ايديلن قرداشلرمزه مکتب ملكيه لى حقوقك
بخش ايدلىنى مکتب مديرى طرفدن وقوع بولان اشعار اوزرينه باب على يه
يازلدينى كى بزده بو قرداشلرمزى ميازمزه قبوله قرار وبردك . مجلس اداره جه
ويريلن قرار حكمنجه بو ذوات طبقى شهادتنامه لير كى قلوبمزك بخش ايتديكى
بالمله حقوقه نائل اوله جقردر .

بو كى جمعتمزه فخرى اعضا قبولى هر برده جارى اولديغدن كرك كرسى
تدريسده بولنهرق مکتب ملكيه به خدمت ايدن وكرك معتبرنده بولنان ملكيه ليرك
خدماتى تقدير ايله فيض وترقيرينه چاليشان وكلا ولاعلى التمين وجودلرندن
بزم ايچون خيلى خدمت مأمول اولان ذواتك مجلس اداره اعضاسنى انتخاب
ايتمك وكنديليرى انتخاب اولمق صلاحيتنى حائز اولماق شرطيله جمعتمزه
قبولى بعض ذوات طرفدن تكليف ايدلمش ايسده نظامنامه احكامنه مغاير
اولان بويه بر تكليفك قبولى مجلس اداره نك صلاحيتى خارجنده اولدينى
ديكر رفاقم طرفندن مقام اعتراضده سردايدليكندن بو جهتك هيئت
عموميه نك رأى صائنه توديمنى مناسب كوردك .

ملكتمزده مشروطيتك ايجاباتندن اولهرق مختلف فرق سياسيه ظهور ايدنه .

مکتب ملکیه مأذونری اتحاد و تعاون جمعیتی

۷

چکی درکار اولدیغندن مجلس اداره اعضاسندن بعض ارقداشلر من ملکیه مأذونری نك دخی مستقل بر فرقه سیاسیة تشکیل ائتمی مناسب اوله جغنی تأمل ایلدیلر. بو بایده بر قرار قطعی ویرلیدن اول رفقاملرک آره سنی استمزاج ایئدک. اللان جوابنامه لریک قسم اعظمنده بر مقصد اخوتله تشکیل ائتمش اولان جمعیتلرک فرقه سیاسیة تشکیل ائتمی بو مقصد مهمه منافی اوله جغنی بیلدیرلدی. بو مسئله مهمه نك حلنی ده آرای عمومیه یه ترک ایلدک .

دیندن عرض ایئدیکم وجهله قلوبمز ایجار ایله طوتولش بر قاج کوچک اوله دن عبارت بر بناده بولنور . او بناده اجتماع عمومی عقدی ممکن اوله . مدیعی کبی احبابجه خصوصی بر ضیافت ویرلسی ده قابل اولیور . آبروجه بر مطالعه سالونی تأسیسی ایچون بر بوله مدق. لایقنی بو بوفه من، بر لوقطه من، واسع ، بر مصاحبت محلمز یوق . بویله بر یری جمعیتلرک شرفیه مناسب کوره میورز. شمیلک مأذونین ملکیه قلوبی نك اوغلنده کی (اونیون فرانسه ن) لر درجه سنده اوله مازسه ده هیچ اولمازسه احتیاجزه کافی درجه ده اولیلدر . قلوبمزه کله چک رفقاملر اوراده هر درلو وسائط استراحتی مکمل بولیلدر . بز بویله دوشوندک . سزکده بویله ایستیه چککیزی امید ایدرز .

بو کون قلوبه داخل اولان اعضانک عددی (۴۷۵) ه بالغ اولدی . بر طرفندن ده طعمرده بولنان ارقداشلر من مراجعت ایدییور . مکتب ملکیه لیلر کندی قرداشلریله رابطه لر نی کسمزلر . بو جهته عموم ارقداشلر منک قلوبمزه داخل اوله جققری قطعیا مأمولدر .

سویلدیکم کبی بز شمیلکی حالده ۴۷۵ ملکیه لینی بز . هر بر من تحصیلمز، درعه ده ایئدیکمز وایده چکمز وظائف اعتباریه نغمیزی بر قضانک ، بر سنجانک ، بر ولایتک حسن اداره سنه، بر نظارتک اصلاحنه قادر کوربیورز . شو حالده کندیمزه بر مسکن تدارک ایده من ایسه ک براز عیب اولور ظن ایدرم .

باب عالی نك اتصالده اولدقجه خراب بر بنا وارکه اوچ بیک لیرابه قدر انجمنی نمکندر . تعمیری ایچون ایکی بیک لیرا صرف ایئدیکی حالده اللت قاتنه بر لوقطه ، بر قرائتخانه یا یقی ممکن اولور . لوقطه و قرائتخانه دن سنوی لاقلا ۴۰۰ لیرا قدر بدل ایجار النور . الیوم اقامت ایئدیکمز طیار محل ایچون ده سنوی ۱۸۰ لیرا ایجار و بر بیورز . بهری بش لیرا بدله ۱۰۰۰ عدد حصه

ملکيه

۸

سندی چيقاريلير . ورققامن اقتدار ماليلرى نىستىده بونلرى مبايعه ايدرسه
بش بيك ليراي تدارك بزجه آسان اولور . نقد الله اولدقجه عرض ايتديكم
بنا اولسه بيله ديكر مناسب برير بولمق ممكندر . ويرلين اچىده ضايع اولماز .
اليوم تاديه ايديلن ايجار بدي ايله بايله جق لوقانظه وقرآنخانهك كئيره جكي
ايراد فائض ورأس المال تاديه سنه حصر ايديله بيلور . قلوب دوچار مضايقه اولدن
بورجنى تسويه ايدر . بو پارهك اداره سى هيئت عموميه مزه مودوع اولدينى
ايجون زيان محذوري ده وارد اوله ماز . بش ليرا سنوي ۳۵۰ تاديه ايدلك
شرطييه ۳ فائض ايله ۱۹ ، ۴ فائضله ۲۱ سنه ده ايجا ايديلور .
بويله بر امر خيره اشتراك ايمه جك رفقامن مياننده كيمسه بو قدر ظن ايدر .
بو سايله بزه راتيه صره سنه داخل اولور ، اصحاب تحويلدن اولديغى بيا
ايله ايجايي حالده اظهار غرور ايديله بيلور ! بو تشبثك ايك بيوك بر فائده سى ده
بزه بر قلوب محلى احضار ايمككه برابر تشبث شخصى حقتده ملكته نافع بر
حسن مثال تشكيل ايدر .

ملكيه ماذونلرى حرىت ومشروطىتى استقبال وتجيل خصوصنده هر كسه
تقدم ايتديلر . ملكته بر جمعيت تشكيلنى اكل اول كنديلرى دوشونديلر .
رتبه لك قواعد مشروطيته قابل توفيق اولدينى بيه هر كسدن اول ملكه ليلر
تأمل ايتدى . وزنه لرنده كى سرمايلرى بدي بيك غروشدن عبارت اولدينى
حاله بش بيك ليرالق بر بنا تداركنه قرار ويرمك صورتيه ده قوه تشبثيه .
لرني هر كسه كوسترمك كندى شرفلرى ايجاسدن در .

بو نطقى متعاقب آرقداشلر مزدن آرسن اقدى كرسى به چيقدى . آلى
آى مدته ايفاي خدمت ايدن مجلس اداره به بيان تشكر ايتكدن صكره
باشليجه آلى ماده حقتده سرد اعتراض ايلدى . آرسن اقدى اجتماع عموميه
بودجهك قبول اولنه ميوب آنجق تدقيق ايجون ميمزلر تعيين اقتضا ايتديكى ،
قلوب بناسى داخلنده مفروشات ايجون خيلى زائد مصارف اختيار اولندينى ،
مثلا ديوارلره چيچكر وضع ، پرله خايلر تفريش ، قطيغه سندايلره ، قولتوقلر
آلندينى حالده جيمتك اصل مقصد تاسيسى اولان (تعاون) جهته هيج
اهميت و برلديكى ، بالفرض شمدى به قدر ماذون آرقداشلر مزدن محتاج
معاونت اولان هيج كيمسه به ياره و برلديكى ايشتمديكى سويلدى . صكره

مکتب ملکیه مآذونلری اتحاد و تعاون جمعیق

هیئت اداره اعضاسنک صورت انتخابه اعتراض ایتدی . آرسن افدینک فکرنجه مجلس اداره اعضاسنی انتخاب ایچون هر سنه نك مآذونلری آره سنیدن بشر آلتیشر کشی آیرلی ، بونلر بالاجتماع هر صنف نامنه برر دلکه انتخاب ایدلی ، دلکه لرده هیئت اداره صورتنده طویلانه رق جمعیتک معاملاتنه باققی . رفیقمر هیئت اداره اعضاسنک علی الاکثر قدامی مآذونیندن ، بیوک مأموریتلر وموقعلر احراز ایتمش ذواتدن مرکب اولسنی تجویز ایتمور ؛ چونکه کنج مآذونلر ، یاخود جمعیتک حمایه ومعاونته محتاج آرقداشلر بو ذواته مراجعتده صیقیلورلر . صیقیلمسه لر بینه لایق اولدقلری درجهده مظهر حسن قبول اوله میورلر ؛ عادتاً بیوک قرداشلری طرفدن نظر اهمیته آلتیورلر .

بعده آرسن افدین فرقه سیاسیة تشکیلی، دهاطوغریسی جمعیتک سیاسیات ایله اشتغالی جائز اولوب اولدینقی مسئله سنه کجدی . فرقه سیاسیة تشکیلی فکرنک قبول اولتماسنی توصیه ایتدی . داعی اعتراض بشنجی ماده اولقی اوزرده سنه حالیه بودجه سنک هیئت اداره جدیده طرفدن تنظیم ایدلکدن صکره اجتماع عمومینک نظر تصدیقه عرضنی تکلیف وقلوبنه مخصوص بر بنا آلمق ویایدرمق مسئله سنه کلنجه ، بونک بر تجارت ایشتندن عبارت بولندیقی، آرقداشلر اشتراک ایدرلر ایسه آرزو ایلینلرک حصه سنداتی آله بینه جککرنی بیان ایلدی .

آرسن افدینک مطالبات و اعتراضاتنه رئیس جلال بک جواب ویردی . اول مجلس اداره یه وقوع بولان تشکره مقابله ایتدی ؛ صکره آرسن افدینک چوق کوردیکی تزییناتک لوازم ضروریه دن اولدینقی ، مصارف زائده دیدیکی شیلرک عموم طرفدن تصدیق ایدلیکنی بیان ایدلکدن صکره : « مکتب ملکیه مآذونلری حصیر اوزرنده اوطوره مازلر . البته خالی . قولتوق وسائره قلوبمزده بولنه جقدر . بز آرسن افدینک زائد دیدیکی مصارفی تزیید ایدمه دیکمزه متأسفزر . » دیدی .

تعاون مسئله سنه کلنجه ، جلال بک (الوجود من الموجود) دیدکدن صکره : « مع ماقیه معاونت ایچون شمیدی به قدر مراجعت واقع اولدی . اولسه دیدی بالطبع جمعیت معاونتته مسارعت ایدردی . بز مآذون آرقداشلر من آره سننده بشقهلرینک اعانه سنه عرض احتیاج ایدن هیچ کیمسه نك موجود اولدینقی قاعته افتخار ایدرز ؛ اعضاسنک صورت انتخابه کلنجه ؛ مجلس اداره یه اعضا انتخابی

ملکیه

۱۰

ایچون مکتبدن تاریخ نشأت نظر دفته آله ماز ، مأذون اولوق شرطی کافیدر . مکتبدن اک صکره چیقمش کنج آرقداشلرمزده رأی قازاندقلری حالده اتخاب اولنه بیلیر . کرک بیوک ، کرک کوچوک بر موقعده اولسون جمعیمزه بلا مستتا هر مأذون مراجعت ایدهبیلیر ؛ هیچ کیمسه کندو مادوننده بولنان کنج رفیقلرینه نظر حقارتله باقاز ، باقماز . [کورولتو ؛ عدم تصدیق] . معافیله هر صنفدن دلکه تعیینیه هیئت اداره اعضاسنک تشکیلی فکری شواجتماع عمومیده قبول اولتورسه بالطبع بزده قبول ایدرز .»

بعده بربریان اقدی کرسیه چیقدی . بودجهنک تدیقی ایچون بمیزل تعیینی ذاتاً نظامنامهک جمله احکامندن بولندیغی ، مجلس ادارهنک صورت اتخابی ده یته نظامنامهک ماده مخصوصه سیله تعیین ایدلمش اولدیغی سوبلدکن صکره : « بوراده نظامنامهک تعدیلنی مذاکره ایده جکی بز ؟ بوبله بر اجتماع عمومیده نظامنامهک تعدیل ایچون بر قرار و بریله منظر ایدرم . یالکز بر صورت مذاکره تعیین اولنمی موافقدر . نتیجه ، نظامنامهده محتاج تعدیل کوردکلری موادی مکتوب ایله بیلدیرلمیزی عموم آرقداشلرمزدن رجا ایدلم ؛ هرکس رأیی مکتوبله کوندر ، بر انجمن مخصوص طرفندن بو مکتوبلر تدیق اولتورق نتیجه تعیین ایدیلیر .» دیدی .

آرسن اقدی تکرار کرسیه چیقدی . رئیس بکک طلاق بیانیه وکندیسنک افهام مرامده بو درجه مهارت صاحی اوله مدیقته نظر آ مناقشهده غلبه ایدهمه جکی اعتراف ایله برابر فکری مدافعه ایده جکی بیان ایتدی ویدی که : « طبیعی ، قولتوقلرده اوطورمنه اعتراض ایتورم . البته قلوبده حصیر اوزرنده اوطورلماز . لکن جمیتک اک بیوک وظیفه سنک تعاون اولدیغی اونودلاملیدر . رئیس بک مأذونلر آرسنده غیرک معاوتنه عرض احتیاج ایدن هیچ کیمسهک بولنماسیله افتخار ایتدیکنی سوبدی ؛ بوبله اولسنی منی ایدم . لکن هیچ من ایتیم . بر آرقداشمن محتاج معاوت اولورده مراجعت ایدمن ؛ جمیت بوبله لرینی آرا منی ، بولیدر . حساباتی تصدیق ایچون وقوعه کله جک اجتماع عمومیده بو بابدهکی فکری ده ازیاده ایضاح ایدرم ... جمعیمزه یالکز حصه تقدیه ورنلرک داخل اوله بیللمیزی دخی شایان اعتراض کوریرم . مأذون صفتنی خائر بشون آرقداشلر حصه تقدیه ورسون ، ویرسونلر

مکتب ملکیه مآذونلری اتحاد و تعاون جمعی

۱۱

جمعیتمزه داخل اولمی؛ بوندن استفاده ایتملیدرلر... مجلس اداره نك صورت
انتخابنده هر صنف مآذونلر نك رأی بولنسی، اولجه ایضاح ایتمدیگم اسبابدن
طولانی، الزمدر... مکتب ملکیه مآذونلر نك حقوق مشروعه لرینی استحصالی
ایچون جمعیته اجرا ایدلین تعقیباتدن نتیجه چیقمدی؛ دنیلدی. حقمزی،
حق قانونیمیزی ایسته مکه هر زمان صلاحیتمز واردر. مادامکه تعقیباتدن نتیجه
چیقمدی، نیچون خصوصی صورتده (دیپلوماسی طریقله...) تشبثانده
بولنلمدی. توصیه اصولنك الآن دوائر حکومتده جاری اولدیغنی مع التأسف
کوربیورز. جمعیت بشقه چاره بوله مینجه، بو اصوله مراجعت ایتمدی؟»

بعده ۳۱۳ مآذونلردن کنعان بك کرسی به کچرک شو بولده اداره کلام
ایتمدی: «قلوبده بر کتبخانه تأسیسی فکرنی آلقیشلارم. فقط بونك هر سنه کی
بودجه مزدن بر مقدار یاره تفریق ایتمک صورتیسه وجوده کتیرلسی زمانه
متوققدر. بو قدر زمان بکلیمیز بونك ایچون آریجه امانه جمعی تکلیف ایدرم.
حصه نقدیه خارجنده اوله رق همیز کتبخانه ایچون یاره ویرهلم» [سکوت!].
آرسن اقدی تکرار چیقمدی. بو دفعه تموز طرفنده نشر ایدیله جک
سالنامه ده عموم مآذونلر نك رسملری بولنسنی تکلیف و بوبایده کی مصرفه اشتراک
ایده جکنی بیان ایتمدی [آلقیشلر].

صکره افضل الدین بك مأمورین ملکیه نك صورت انتخاب و تعیینی، ملکیه
مآذونلر نك احوالی حقتنده آتیده کی معلوماتی ویردی:

«بو کون شو موقع خطابی اشغال ایدیتم اظهار بلاغت ویا اجرای نطق
ایچون دکلدرد. انجیق ارقداشچه ودها طوغریسی قرداشچه بر حسابحال
مقصدیله در. ارقداشلریمک حیات مأموریتلرینه دائر مطلع اولدیغ بعض
احوالی شرح ایده جکم.

اله بر برات استحقاق اوله رق شهادتنامه سنی آلان مکتبمز مآذونی حقوق
مکتبه سنی استحصالی ایچون حکومته مراجعت ایدیور، استحصالی ایده بیلدیکی
خدمته کوره والی معینه کیدیور ویا قلملاردن برینه کیریور که شو خصوص
اکثرآ، من جهة کندی آرزوسی ومن جهة نظامنامه نك سن حقتنده کی قیود
ایله تعیین ایدر. فقط بو بولده بر خدمت استحصالی بر قاعده مطرده نك بخش

ایتمی لازم کلان سهولته حصول بولیور ظن ایدلسون. . . . قلملرده آچیق اولدینی. معیت ماموریتلرنده منحل بولمادینی بهانهلری بر سلسله مشکلات تشکیل ایدر؛ بر چوق صدماتدن صکره نهایت استحصال مقصد ممکن اولور؛ اصل صعوبتده اندن صکره باشلار.

معیتده اکیال مدت ایدن بر مکتبلی قائممقاملغه تعیین اولنتجهیه قدر ایجاب ایدن چلهی چکدکدن صکره مستبد بر متصرف ویا والینک او امر خودسرا نه. سه تبعیته استعداد و مکتسباتی عاقل بر ائنه محکومدر. . . . قلملردن برینه کیره بیلنلرده عینی طالعه مظهر در لر. نوط طوتمقدن بوزیلان یازسی بادی؛ تخجیلی اولوق اوزره باشلایان بلکه حقارت درجه سنده کی استتقال، مزتی قداملقدن عبارت اولان قلم ضابطلری نژدنده اهمیتسز بر چوجوق عد ایدلک صورتیه نهایتلیر.

لکن ضیا قابل ستر ماولدینقدن او مکتبلیک حائر اولدینی نور استعداد نرده اولسه بر فرجه بولهرق کندینی کوستره چکندن نهایت بر وارلق ابراز ایدر. ابراز ایدر اما بو صرف معنویدر. مادیات جهتی، ترقی و تفیض صره سی کلنجه یکی مانعلر تحدت ایدر.

سه لرحه تمادی ایدن مشاغل تحصیلک، صره لر اوزرنده بیدرانان حیالک، چکیلان مشکلاتک بر مکافاتی اولوق لازم کلن حق رحمان کوزهدلیر. کوزیلان لزوم اوزرینه؛ معزولا کلان قائممقام ایکنجی بر ماموریت ایله کیدتجهیه قدر چکمدیکی مزاحم قائلز؛ کوزی اوکنده دکر سز لکیله، فقط منسوبیتیه مشتهر هم مسلکریک اقداری کورر؛ دلخون اولور؛ بو محرومیت خلی سورر، عاقبت یک چوق مأمورک رغبت ایتمدیکی فضالو کندیسه تکلیف اولتمقدن باشلابرق بر خلی کشمکشدن صکره تعیین اولور.

شو دغدغهلر وطنه و ملتله ائزیزاده خدمت ایدجکی آوان حیاتی ائنا ایدر. قلمده کینک سورت محرومیتیه ده بشقه در. هر تلطفیدن؛ هر تقسیم معاشدن کیرو قلمق ایچون (محویت کوستر ماسی) سیدر. املا یازمی بیلمیان رقاسنک قلم آدابته وقوفلردن طولایی اکتفوقه حقاری واردر. اینسته قبل الشروطیه حاملز. . . . شمدی فیوض حریتله کاسران

۱۳ مکتب ملکیه مآذونلری اتحاد و تعاون جمعی

اولدیغیمز شودور مشروطیتده ایسه ! . . . حالک بوندن چوق فرقی کورلیور . . .

انجق لمعہ امید طاتلی خیالره میدان ویریور . مشروطیتک بکی قاینه سنی تشکیل ایدن نظار کرام حضراتندن معارف و مالیہ ناظرلری و امثالی کبی ذوات فخامتک ارباب تحصیلک حمایه سندن لذت آلدقاری آشکار اولدیغی کبی بالخاصه قاینه نیک رئیس اولان حسین حلمی پاشا حضرتلری ده روم ایلیده ائک مشکل زمانلرده مکتبیلرک ایشته یارادقارنی بالذات تجریه ایستکلرینی درمیان ایله مآذونین ملکیهیه قیمتدار بر اثر توجه ابراز بیوریورلر . ایشته بزه امید بخش اولان قوت ! . . .

فقط هیبات! بودوات فخام ریاستده درلر . بونلره اسماع مرهم ایچون طبقات معیت وار . معاملات رسمیه دائره سنده قدرت تصرفیه ائله . یعنی قسم اعظم اعتبارله اسکی دور یادکارلرینه محول . . .

بونک ایچون یکریمی سنه امک ویرمش مآذون بر قائم مقام اسماع مرهم ایچون ایلرجه اصول قلمیه باطاقارنده ، انتخاب قومیسونی قوریدورلرنده طولاشمغه مجبوردر .

فقط هیچ مأموریت ویرمیش بزوات بوقیوداته تابع اولمدن متصرف اوله بیلیور .

اون سکر سنه لک حیاتی قلمک دیوارلری ارسنه حصر ایده رک انجق سکر یوز غروش معاشه نائل اولمش مکتبلی بر قلم خلقاسی ترفیع صرهمی کلنجه قلم ضابطی ایله بر مکتوبچی بکک ترتیب ایده چی امتحانده اوسنه قلمه داخل اولمش ، مکتب رشیدی دن شهادتنامه لی ! . . . ویا مکتب سلطانی ک برنجی صنفدن سر تیغیه لی ! . . . فقط بیلمم کیمک منسوبی بر کوچک بک ائدی ایله برابر امتحان ای دیلیور .

غریبی شوکه او مکتبلی ابراز لباقت ایده مسوره او معبودک ائدی قازانیور . . . نتیجه ده یا امتحان اوراقتک تکرار تدقیق حائز دکندر ویا (سوژه) نیک بر (کستیون بوزه) اولدیقندن بحت مخالف تریبه اولمغه ممنوعدر .

ارقداشلر ! . . .

شوسویله دیکم سوزلرک مبالغه ویا غرضه محمول اولدیغنی ظن ایتمکیز .
هر ادهام ایچون برقاچ ذیروح مثال کتیره بیلورم . فقط عقد ایلدیکمز شو اجتماع
مخترمه شخصیات ایله اشتغاله تزل بز مکتبیلرک اخلاق فاضله سنه یاقشمز
ایشته تصویر ایده جکم حقایق بودر . بوکاده سبب درجات مأموریت نقطه
نظرندن حقوقوزک محافظه سی اللریه تودیع ایدیلان ایکنجی صنف مأمورلردر . .
شو ایضاحاتی ویره رک برچاره حقیقی تحری ایتمیزی تکلیف ایدیورم
وطن ومملکت وسعت ممتازیت موقع واستعداد ترقی اعتباریله استقبالدن
امید وار اوله بیلور . فقط شمدی به قدر کوردیکمز مزاحم ، محروم
اولدیغمز نعمت ترقیات هپ نااهلر یوزندن . نه قدر مأذوموز وار ایسه
معصوم مطلقدر ادعاسنده بولمق بوشدر . ازه مزده فاسیده اوله بیلیر . لکن
بونلر ۱۰۰۰ کشیده برقاچ داندر . شو حالده اکثریت مطلقه سی شایان اعتماد
اولان ارقداشلریم جداً اهل وناموسلی مأمورلردر .

مجلس معبوانده شورای دولت تنسیقاتی حقیقه ارقداشمز مبعوث لطفی
فکری بکک درمیان ایتمکیزی سوزلر بونی اثبات ایدر . شورا تنسیقاتنده اعضاقلده
قالان مکتبیلرک فضل وکلانی معترفز . کیمی مکتبک برنجیلکی ، کیمی تحصیل
اعتباریله جدیت اشتغالی حائزدر . فقط شورانک هیئت تحریریه سی ایچنده
اوله مکتبلی ارقداشلریمزده واردرکه هر بری وجودلریله افتخار ایدیله جک
اریاب نصیلتدن اولدیغی وامکیزی یکر میشر سندن دون بولمیدینی حالده اعضا
ملازمملکر ننده ، معاوندلکرده قانونک بخش ایدیغی حقارینک تظاهریه منتظر
اولورکن ، احوال واسامیسی معلوم امتیاز صاحبارینک ترجیح ایلدلکرینی
کوردیلر . . . شو امثال کوستریورکه مکتبیلرک تقدیر و ترجیحی دوچار
اشکال اولیور .

شو سوزله مکتبمز مأمورلرک عدم اقتدارندن بحث ایتمک ویا انلرک
محرومیتلری طلب ایلمک کی بر فکرده بولندیم ظن اولمسون . انلرک
اره سنده جداً ممتاز الاقران ذوات واردر ، وطنه ومملکته بذل خدمت ایتمش
غیور مأمورلر موجوددر . ذاتاً بزم عددمز تکمیل مأموریتلری ایضایه کافی
دکلدر . هر حالده وطنه باطله مأمورین مشترکاً خدمت ایده جکلر در . کندیمزه

مکتب ملکیه مآذونلری اتحاد و تعاون جمیعی ۱۵

عائد اولان مقصد عینی درجهده بولنان خدمت اربابندن مکتبلیک ترجیحی هر درلو مناظره و منطق ایجابندن ایکن بو خصوصه اعتنا اولمیدینی اثبات ایدرک بر رجحان تأمین ایده بیلک جهته معطوفدر . انتخاب واستخدام خصوصلرند اهلیت متساویه ارا نسون ؛ عینی خدمتک طالبلری ارسنده اک مقتدری سچلمک ایچون اومیانده مکتبیلرک موجودتی تحری اولسون اقتدارینه ، شخصنه اعتماد اولمیسورسه اثبات لیاقت اتمسی تکلیف اولسون ، نظریاتی عملیات ایله تقویه ایدن البته صرف عملی اوله رق ییشندن دهها زیاده شایان اعتماددر . شو صورتله حق رجحان تأمین اولسون ، هیچ اولمسه جاهل بر مناسب مقدرور بر مکتبلی به ترجیح ایدلسون . بونک ایچون اولان : ارمزده موقعا مقتدر اولانلر یکدیگرمزه دست معاومتی اوزادهلم .

ثانیاً قاینه نك فضیلتبرور ارکانی نزدنده استرحامانده بولنلم . وقیله هیئت اداره مزدن مقام صدارته تقدیم ایدیکمز بر مخطره حسن تأثیر حاصل اتمش ایدی . اوزمان حسین حلمی باشاحضرتلری داخلیه نظارتنده ایدیلر . صدارتدن تودیع ایدیلان بو مخطره بی لطفاً حسن قبول بیوره رق امکان درجه سنده ترویج ایدیلر .

کوریلیورکه تشیثات معقوله ارباب انصاف یاننده متمر اولیور . عرض ایتمک ایسته دیکم ایکنجی بر جهته مشأمرک ، مکتبمزک حالیدر . واقعا بزلی آن مآذونیتمزدن اعتباراً شو دارالقیض ایله ماده ارتباطمز منقطع اولیور سده ولی نعمت عرفانمز اولان مقدس درسخانه لرده معناً مربوط بولدیغیمزدن انک تعالی و ترقیسی ده بزجه جای اندیشه در .

باخصوص کچوک قرداشلریمز اولان مداومینک حقوق آتیه لرینه متعلق خصوصانده اصلاً بیگانه قالمییز . بونک ایچون بزلی سینة لطفنده یتشدران بو دارالعرفانه دایر حسابال ایده جکم .

مکتبک ایلمک تأسیس و کشاندنه مآذونینه وعد اولنان فیوضات ، قانوناً تصریح اولنان امتیازات ، از زمان سکره موقعه تطبیقه وضع ایدلمک ایستلمدی . ایلمک مواعد بالآخره تقلیل ایدلدی . چیقانلر ۶۰۰ غروشله استخدام ایدلمک واقتمه املقلره کوندلمک صورتنه قلب اولندی . صوک نظامنامه ایله ده

اقلامه تعیین اولنانلره ۲۵۰ غروش معاش ، طشره یه کیدنلرده قائمقاملقدن اول اوچ سنه ولایت معیتده خدمت شرطیه ۵۰۰ غروش تأمین ایدلدی . بو نعمته کوره کلفتده تزیید ایدلهرک مکتبک مدت تحصیلنه بر سنه علاوه ایدلدیکی کبی دخول ایچون مسابقه احداث اولنهرق بالمسابقه ۴ کبی آلمق قرارلشدی . شو خصوص بر نظامنامه وقانون شکلنده دوام ایدیوردی . تحصیلک مزجوریتنه رغماً یه کزیده طلبه آلینور ویتشدیر بلیوردی . مشروطیتک اعلانندن صکره معارفک ایلرجه دوام ایدن صاحبسزلکی اناسنده علی العجله تبدیله لزوم کوریلان پروغراملرله برابر نظامات اساسیهده کوزه دلدی .

اوروپادهکی مکتب عالیدهکی اصوللرک تطبیق اساسی اوزرینه طلبه قبولنده هیچ بر اساس کوزدلیهرک کیم ایسترسه دوامنه مساعده اولنهرق مسابقه اصولی لغو ایدلدی . بو صورتله نظامنامهک دخول حقتندهکی قیودی لغا اولمغله یه او نظامنامهک تأمین ایددیکی فیوضاته بررخنه آچیلمش اولدی . شو اجراآته معترض اولانلره : « اوروپاده هیچ بر مملکتده مأمور مکتبی یوقدرکه بزدهده مأمور ایچون ایروجه بر مکتب اولسون » جوابی مدافعه مقامنده درمیان اولندی .

حالبوکه اورویا وزیم مملکتمز . . . ؟ . . . لرهدهکی فرق تقدیر اولنور نطندهیم . هر بوجاغنده نبعان ایدن زلال عرفاندن حصوله کلان عسان معرفندن پیرایه دار اولان اورویا ایله هنوز تحصیل ابتدائیی تأسس ایتمین مملکتمزى مقایسه ایده بیلورمیز ؟

ایلك قدمه تحصیل تقلیده موفق اولدقدن صکره درجات ایله یوقارو چیقملیز . . . اوزمان اکلاسیلورکه تحصیل عالیده مشابته نامه یه دهها چوق ، هم بک چوق زمان ایستر . . .

حالبوکه مملکت خصوصیت احتیاجی بو کون هرشیدن زیاده وطنک سینه ابتلاسنه ایثار شفقت ایده جک بیکلرجه مقتدر مأموره عرض افتقار ایده بیلور . خصوصیت خللر ، بریشانی ؛ اداره مز دهها چوق سنه مز مأمور مکتبلرندن استغنا کویسترمز . یونک ایچون منشا مبارکیزک فیوضات مادیه سنه عائد خصوصیاتک تأمین ایچون موقع عاندندن استرحامده بولمغی تکلیف ایدیورم .

مکتب ملکیه مآذونلری اتحاد و تعاون جمعی

۱۷
مکتبمیز فیوضاتیندن محروم قالورایسه عدم رغبت حصوله کلور. آتیا بزله خلف اوله جق، ملکه خدمت ایده جک نورسیدکان کسب ندرت ایدر . . . یوبله لکله جمعیت منسیبنی آزاله رق نهایت انقراض احتمالی وارد خاطر در . . . افضل الدین بک سوزلری بر قاج دفعه شدته آلقیشلاندی . صره بنه آرسن افندی یه کلدی . اجتماع عمومینک ناطقه پرداز ممتازی، ملکیه مآذونلرینک الک مہیج مدافعی صفتنی آکتساب ایدن آرسن افندی بو دفعه « بیوک قرداشمز افضل بک عظیم تشکرلر ایدرز » و « ملکیه مآذونلری بعض دواترده رشديه قاجیقینلریله برابر امتحانه دعوت ایدیلورلر » دیدکن صکره کنیدی رسوماتده بولندیغنی ، اوراده معاون سری بک افندیکن مکتبلری یوبله بر مذلتدن قورتاریغنی سویلدی [آلقیشلر] .

کرسئ خطابتده آرسن افندی بی کنعان بک تعقیب ایتدی . کنعان بک مہیج بر حالده ایدی ؛ مکتب ملکیه مآذونلرینک حق مکتسب ، قانونیلرندن مکتب ملکیه نظامنامه سنک موادندن بحث ایتدی ؛ دیدی که : « شکل حکومت نه اولورسه اولسون بو حتی هیچ کیمسه المزدن آلهماز ؛ آلبرلرسه ملتزمه غدر اولور » . [آلقیشلر]

آرسن افندی « مکتب ملکیه مآذونلرینه دکل ، بتون ملته غدر اولور . یکی مجلس اداره بو حتی ایسته ملی ، مدافعه ایتمیلر . » سوزلرینی علاوه ایتدی . افضل الدین بک مکتب ملکیه نظامنامه سی حقنده ایضاحات اعطا وافکار مخصوصه سنی شرح ایتدکن صکره تموز طرفنده مکتب ملکیه به بلا مسابقه طلبه قبول ایدلسی حقنده کی قراردن ، بو قرارک موافق اوله مہیجندن ، مکتبمیزک مأموریت خصوصنده کی امتیازینک محافظه سی ایچون مبعوث آرقدا . شلمزک همتلرینه مراجعت ایدلسی لزومندن بحث ایتدی . جلال بک « افضل بک مکتب ملکیه مدیری صفتیله جواب ویره جکم » دیدکن صکره شو ایضاحاتی وردی :

« بدایت دور حریتده بلا مسابقه طلبه قبوله قرار ویرلدی . فقط بوکا سبب بنه بو مکتبدن مآذون غزته جیلرک نشریاتیدر . نشریات واقعه اعدادی مآذونلری آرسنده باعث هیجان اولدی . معارف نظارتنده کی مأمورین مقاومت ایدمه دیلر ؛ مسابقه امتحاننک رفته قرار ویردیلر . بو صورتله بری صغه

۳۸۴ طبله آلدی . فقط بونلر میانده مکتبک درس پروگرامنی لایقيله تعقیب واکال ایدیه بیله جکله اقلیتده در . مکتب اداره سی مکتب ملکیه نك مأمور ییشدیرمک ایچون آچیلدیغنه ، بو امتیازك ادامه سنه شدتله لزوم اولدیغنه قالدیر . بو باده نظارت نرذنده تشبثانده بولندی . جمعیتجه ده تشبثات لازمه ده قصور ایدلدی .»

رئیس ثانی بك درنه قائم مقاملغی مسئله سندن دخی بالمناصبه بحث ایتدکن صکره هیئت اداره نك تکلیف ایتدیکی موادی رایه قویدی :

بعض ذواتك حق انتخابه مالك اولماق ، مجلس اداره یه اعضا انتخاب ایدیه مەمك شرطیله جمعیه فخری اعضا قبولی تکلیفیده اکثریت حاصل اوله مدی . کنعان بك بو تکلیفك علیه بولندی [آلقیشلر] . آرسهن افندی سوز ایتدی ؛ « اقلیتك سوزی کورولتی باشلادی . فقط آرقداشمز ینه کرسی یه چیقہ بیلدی ؛ « اقلیتك سوزی کسیه مز . بن فخری اعضا قبولی طرفداریم . بوندن جمعیتمز استفاده ایدر . [اوله ماز ، اوله ماز صدالری] اوله ماز دیپورسکوز اما عیجا بوراده کی حاضرین مأذونیتك اکثریتی تشکیل ایدیورمی ؟ [کورولتی] .»

جمعیه بر شکل سیاسی ویرمک تکلیفی « اوله ماز ا صدالری وشدتلی کورولتیلر » ایله مقابله کوردی .

قلوبه مخصوص منتظم بر بنا انشاسی ایچون حصه سندان چیقارلسی تکلیفی خیلی مباحثی ، کورولتی یی موجب اولدی . حق تصرف مسئله سی میدانه چیقدی . کنعان بك ، بر بریان افندی ، کمال الدین بك مسئله یی قانون نقطه نظرندن ایضاح ایتدیلهر . منتظم بر قلوب بناسی تأسینده هر کس متفقدی . فقط بونك صور اجرائیه سی باعث اختلاف و مناقشه اولیوردی . نهایت بومهم مسئله نك هیئت اداره جدیدجه صریض و عمیق مذاکره سنه قرار ویرلدی . نظامنامه نك صورت ترتیب و تعدیل حقنده کمال الدین ورفقی بکلر آره سنده بر مباحثی متعاقب بودجه نك تکلیفات ستونی قبول ایدلدی .

اوصرده رای بوسله لرینك کشاد و تصنیف معامله سی ختام بولش اولدیغندن نتیجه انتخاب اعلان ایدلدی . رای ویرن آرقداشلر من ۲۹۷ کسلی ایدی . احمد زهدی بك کرسی یه چیقهرق نتیجه انتخابی بر وجه آتی اعلان ایتدی :

مکتب ملکیه مأذونلری اتحاد و تعاون جمعی		
۱۹		
هیئت اداره جدیدہ اعضائہ انتخاب اولتان یکریمی ذاتک اسملری وقازاندقلری		
رایلر :		
۲۶۴	مهران افندی	زراعت بانکہ سی محاسبہ جیبسی
۲۶۱	جلال بک	مکتب ملکیه مدیری
۲۲۲	سری بک	رسومات معاونی
۲۲۰	افضل الدین بک	آمدی خلفاسندن
۲۰۰	حسن تحسین بک	تجارت مکتبی مدیری
۱۹۶	همایق افندی	دعوی وکیلرندن
۱۷۴	علی رشاد بک	مرجان اعدادیسی مدیری
۱۷۴	رفقی بک	زراعت مکتبی مدیر ثانیسی
۱۷۱	اسراء افندی	مبعوث
۱۶۷	علی سیدی بک	محررین عثمانیہ دن
۱۵۱	اسماعیل حق بک	داخلیہ مکتوبی قلمی مدیر معاونلرندن
۱۵۰	جاوید بک	مبعوث
۱۳۳	عبدالحمید بک	محاسبہ معارف مدیری
۱۳۰	رشاد بک	نافعہ محاسبہ جیبسی
۱۲۹	امین بک	تحریرات خارجیہ مهمہ مدیری
۱۲۶	سعید بک	مجلس معارف رئیسی
۱۱۳	احمد احسان بک	ثروت فنون مطبعہ سی مدیری
۱۰۶	مختار بک	ترجمان صدارت
۱۰۰	توفیق بک	خداوندکار والی سابق
۹۹	شمس الدین بک	اوقاف ناظر سابق
هیئت اداره جدیدہ اعضائہ انتخاب اولتانلردن حسب المعذره دوام ایتمین		
ویا استعفا ایلمین ذواتک یرینه ایشای وظیفه ایتمک اوزره قازاندقلری رایلرک		
مقداری صرہ سیلہ هیئت اداره یه داخل اولملاری اقتضا ایدن ذوات :		
۸۲	نائل بک	مبعوث
۷۷	نورالدین بک	شورای دولت تنظیمات دائرہ سی اعضاسندن
۷۴	محمد شریف پاشا	شورای دولت اعضاسندن

	ملکیه	۲۰
۷۳	مکاتب رشديه مدیری	نعیم بک
۷۱	مالیه نظارتی مأموریندن	حقی بهیج بک
۷۰	خارجیه نظری	رفعت پاشا
۶۶	مبعوث	مفید بک
۶۱	مبعوث	لطفی بک
۵۹	مبعوث	جاهد بک
۵۴	صدارت مکتوبی قلمنده	کنعان بک
۵۴	مکاتب ابتدائیه مدیری	سامی بک
۵۴	قرنادن	عارف بک
۵۳	دیون عمومیه	ذکی بک
۵۱	مکتوبی مالیه مهمه مدیری معاونی	جمال بک
۵۰	مجلس اعیان قلمی مدیری	اسماعیل مشتاق بک
۵۰	تجهیزات عسکریه مکتوبجیسی	آکاه بک
۴۶	زراعت بانکسند	بربریان افندی
۴۱	معارف نظارتی مفتشاندن	مخدوح بک
۳۹	مجلس معارف باش کانت معاونی	جودت بک
۳۸	شورای دولت معاونلرندن	فائق بک
۳۴	زراعت بانکسی وزندهار معاونی	نعیم بک
۳۴	مکتب ملکیه معلملرندن	ساطع بک
۳۲	نافه ترجمه قلمی مدیری	ادهم بک
۳۱	آبدی خلفاسندن	سلیمان قهیمی بک
۳۱	اوقاف نظارتی مکتوبجیسی	شوق بک
۳۱	خزینة خاصه	هاشم بک
۲۶	ماوروقوردانوافندی اورمان ومعادن ناظری	ماوروقوردانوافندی
۲۵	مکتب حقوق مدیری	مدحت بک
۲۴	مطبعه عامره مدیری	حامد بک
۲۳	شورای دولت معاونلرندن	بها بک
۲۳	امور شهرداری مدیری	اسماعیل حقی بک
۲۲	داخلیه مکتوبی قلمنده	لطفی بک

مکتب ملکیه مآذونلری اتحاد و تعاون جمعی ۲۱

نتیجه انتخاب اعلان اولندقدن صکره جلال بک اعضای جدیده نك
اکثریتله وظیفه سی ختام بولان هیئت اداره اعضاستندن بولمسی هیئت مذکوریه
کوستریلن اعتماد اثری اولدیغنی بیان ایله حاضرینه تشکر ایتدی .
بعده مذکراته دوام اولندی . نظامنامه ده لزوم کوریله چک تعدیلاتک
اجرامی ایچون هیئت اداره جدیده جه بر لایحه قلمه آلهرق بونک اجتماع
عمومی به عرضی قرار کیر اولدی .

جمیعت نامنه (بهر ایلاس) ده هیئت وکلا شرفه بیوک بر ضیافت ویرلسی
حقننده واقع اولان تکلیف جمعیتمک سیاسیات ایله اشتغال ایتمه سنه دائر اتخاذا
ایدیلن قرار دن طولانی باعث مناقشات اولهرق نهایت بو مسئله نك ده هیئت
اداره جدیده نك اکثریت ثلثان آراسیله حل ایدلسی تصویب اولندی ؛ اجتماع
عمومی به بو صورتله ختام ویرلیدی .

بکی مجلس اداره مارتک ۱۲ نجی پنجشنبه کونی آقشامی بر معتاد قلوبده اجتماع
ایدرك نظامنامه موجنجه رئیس اول ، رئیس ثانی ، محاسبه چی وکاتب اتخابنه
ابتدار اولندی . ۱۴ رأیدن ۱۱ رأی ایله سری بک رئیس اول . ۸ رأی ایله
جلال بک رئیس ثانی اتخاب اولندیلر ؛ مهرا ن اقدی محاسبه چیلکده ، حسن
تحسین بک خدمت کتائبده ایفا ایدلیدیلر .

بالموم مآذونین ملکیه یه

جموعه منک جمله منزه ، طولانیسیله اولاد وطنه بر خدمت حقیقیه وجدیه
ایفا ایده بیلمسی ایچون الیوم قسم اعظمی طشره ده بولان رفقای محترمه منک
بولندقلری محله ره عائد اولهرق اداری ، سیاسی ، اقتصادی ، مالی ، تجاری ،
زراعی ، اخلاقی ، اجتماعی اوکره نه چکلری ، تدقیق ایده چکلری مسائل نافعه
حقننده مطالعات و تدقیقات مخصوصه لری نتایجنی مبین ومقالاتی مجموعه صاحب
امتیازینه کوندرملری رجا وبوبوله ورود ایده چک اوراق مقالاتک هیئت
اداره تخریریه جه بالتدقیق شایان استفاده برشکلده مجموعه به درجه مساعت
اولنه جفی بیان ایدرز .

فأئده دن خالی کورمدیکمز بومفید تشبته بر مقدمه تشکیل ایتک اوزره

ملكيه

۲۲

بجموعه من آتیده کی سطرلری طشره و استانبولده بولنان بتون آرقداشلك نظر
دقته عرض ايدر :

بونسخه مزده حسن حامدبك برادرمنك

اداره ولايات

عنوانلى برمقاله لرى مندرجدر . بونى دقته او قوملرني و آتیده کی سؤالره
عائد مطالعه لرني تموز ابتدا سنده نشر ايديله جك نسخه مزه يتسدير ملك اوزره
نهایت جزيرانك ۱۰ نجى كونه قدر بيديرملرني توصيه ايدر . وارد اوله جق
مطالعات درجه اهميتلرني كوره تصنيف ايدلگدن صكره نشر ايديله جك ،
ايجاب ايتديكي حالده آريجه برمقاله ايله ده نيجه تدقيقات ايضاح
اولنه جقدر .

سؤالرمز :

- ۱ — « اداره ولايات » مقاله سنده الك بيوك تقسيمات ملكيه اولوق اوزره
لوار كوستريلبور ؛ بوفكر طوغر وميدر ؟
 - ۲ — الك بيوك تقسيمات ملكيه لوار اوليشنه نظراً طرق ومعاير وسائر امور
نافعه كيملك ماذونيتلريله ونصل يابلמידر ؟
 - ۳ — الك بيوك تقسيمات ملكيه لوار اوليشنه نظراً تشكيلات عدليه
نصل اولمليدر ؟
 - ۴ — الك بيوك تقسيمات ملكيه لوار اوليشنه نظراً تخرصيل ابتدائي نه بولده
ترتيب ايدلمليدر ؟
 - ۵ — الك بيوك تقسيمات ملكيه لوار اوليشنه نظراً وركونك طرح وجياحي
وتاديات حكومت نصل اولمليدر ؟
 - ۶ — تشكيلات واداره نواحى نه صورته اولمليدر ؟
- جوابلرك نهایت جزيرانك ۱۰ نجى كونه قدر مجموعه صاحب امتيازى نامنه
كوندرلسى رجا وبو تاريخدن صكره كوندريله جكلرك تدقيقنه وقت بولنه ميه جنى
وتموز نسخسه يتسديريله ميه جكى بيان اولتور .

۲۳ مکتب ملکیه مآذونلری اتحاد و تعاون جمعی

هیئت اداره جدیدیه انتخاب اولنان خداوندکار والی سابقی توفیق بك
آنقره والیکنه تعیین ایدلمش واستانبولدن مفارقت ایتمش اولدیغندن
وقرق کلیسا مبعوثی امراء افندی کثرت مشغولیتی حسیله دوام ایدمه چکنی
بیلدیردیکندن یرلیسه مبعوث نائل بکله نورالدین بك مجلس ادارهیه داخل
اولشردر .

رفقامزدن بر چوغی جمعیك نظامنامه احکامنی بحق تطبیق ایدرهك عموم
آرقداشبرجه انتظار ایدیلن مواد نافعنهك موقع فعله وضعی هیئت ادارهك
متنظی اجتماع ایتسه واعضانك مداوم بولنسه ، عهدهرینه تودیع اولنان
وظیفهنی حسن ایفایه غیرت ایتلرینه متوقف بولندیغنی بیان ایله هیئت اداره
جدیدهك همت وفعالی آثارینه انتظار ایتدکریك عرضی ایچون جموعهك
وساطته مراجعت ایتشردر .

استانبول وطرهدهکی رفقامزدن الدیغیمز مقاله ومطالعه نامه لردن بعضریك
مجموعهیه درج اولنه مامسی کثرت مندرجاته منی اولدیغندن بولردن شایان
استفاده اولانلرک صرهمسیره درج ایدیله چکنی ، جموعهك هیئت تحریرهسی
عموم مآذونین ملکیه اولدیغنه نظراً بتون آرقداشبرمك بو باده دریغ همت
ایتمه لری لازم کله چکنی بیان ایدرز .

بودجه لایحه سی

واردات منجمله

مفردات	اجمال
غروش	غروش
برنجی فصل - حصه تقدیه	
شهری ۴۰ غروشدن ۵۹ اعضا تک بر سنه تک حصه تقدیه سی	۲۸۳۲۰
» » ۲۳۸ » ۲۰ شهری	۵۷۱۲۰
» » ۱۷۷ » ۱۰ شهری	۲۱۲۴۰
یکونـ	۱۰۶۶۸۰

ایکنجی فصل - واردات مختلفه سائره

ایقه مبادله سندن حصولی مأمول اولان کار	۸۰۰	
قلوب ایچسک تمیمی تقدیرنده فائز اوله رق آله جتی اولان	۵۰۰	
واردات مختلفه سائره	۲۶۰	
یکونـ	۱۵۶۰	۱۵۶۰

اوجنجی فصل - رساله موقوته

مجموعه تک بهر جلدندن سکر بوز عددینک خارجه فروخی	۱۲۸۰۰	
حالنده بهری ۹۵ یاره دن سنوی آله جتی اولان		
مجموعه به درج اوله جتی اعلانا بدن اجرت اوله رق آله جتی اولان	۱۲۰۰	
یکونـ	۲۴۰۰۰	۲۴۰۰۰

دودنجی فصل - سالنامه

سالنامه دن ۵۰۰ عددینک ۷۰۰ غروشدن آماق		۳۷۵۰
یکونـ		۱۳۰۹۹۰

بودجه لایحه‌سی			
مصارف مختمه			
تهری	مصارف مقننه	مفردات	اجمال
	برنجی فصل - مصارف مقننه	غروش	غروش
۴۰۰	کاتب رفیق معاش	۴۸۰۰	
۶۰۰	محاسبه‌چی رفیق ووزنه‌دار معاشی	۷۲۰۰	
۴۰۰	تحصیل‌دار معاشی	۴۸۰۰	
۲۰۰	قیوچی معاشی	۲۴۰۰	
۱۵۰	پاپوشچی معاشی	۱۸۰۰	
۱۶۲۰	بدل ایجار	۱۹۴۴۰	
		۴۰۴۴۰	۴۰۴۴۰
ایکنجی فصل - مصارف غیر مقننه			
	مستخدمینک البسه بدلی	۱۵۰۰	
	مکتوب‌بلره مخصوص پوسته بولی	۲۲۰۰	
	سیفورطه	۳۰۰	
	هوا غازی	۳۰۰۰	
	ترقوس وکوزنیه سولری	۱۲۰۰	
	مصارف متفرقه	۱۸۰۰	
	قرطاسیه	۲۴۰۰	
	محرقات	۲۴۰۰	
	اورویا غزته‌لرینه آیونه	۲۰۰۰	
	برلی غزته‌لری امانی	۱۲۰۰	
		۱۸۰۰۰	۱۸۰۰۰
اوچنجی فصل - رساله موقوته			
	کاغذ امانی	۱۰۸۰۰	
	طابیه مصرق	۱۵۶۰۰	
	طشربه سووق اولنه‌جی رساله‌لرک پوسته مصرق	۳۶۰۰	
	یکون	۳۰۰۰۰	۳۰۰۰۰

ملکيه ۲۶

درديجي فصل - سالنامه

کاغد يارمسي	۳۰۰۰	
مصارف طبيه	۶۰۰۰	
مصارف وسايله	۲۲۰۰	
يکون	۱۱۲۰۰	۱۱۲۰۰

بشجي فصل - تکليفات

کتابخانه به النبه جي کتابلر ايجون ۳۲۰ سنه سنه صرفي تکليف اولنان	۱۰۸۰۰	
مجموعه موقوته هېئت دائمه سنه شهرى بيگ خروشدن اجرت اوله رق اعطايي تکليف اولنان	۱۲۰۰۰	
مهورشات ايجون صرفي تکليف اولنان	۲۸۰۰	
ظهورات	۶۴۰	
يکون	۳۲۰۴۰	۳۲۰۴۰
احتياط اقيجه سي اوله رق امنيت صندوقده حفظي لازم کلان		۴۳۸۰
يکون		۱۳۵۹۸۰

۲۷ بودجه لایحه‌سی

اغستوس سنه ۳۳۴ ابتداسندن شباط سنه ۳۳۴ غایه سنه قدر جمعیتک معاملاتنی ناطق خلاصه حسابیه در .

صرفیات		واردات	
پاره غروش		پاره غروش	
مفروشات	۲۹۵۶۲ ۳۰	حصه نقدیه دن	۵۰۹۴۰ ۲۰
مصارف عمومیه	۲۱۵۳۹ ۱۰	اعاناتدن	۱۳۹۵۲
تعمیرات	۷۱۲۵ ۲۰	واردات مختلفه دن	۲۳۹۰ ۲۰
رساله موقوته	۳۹۰۵ ۳۰	اماناتدن	۹۲۴
استقراض اولنان مبالغدن	۱۷۲۸	مصارفدن استرداد اولنان	۳۰
تأدیه اولنان		جلس اعضاستدن استقراض اولنان	۱۷۲۸
یکون صرفیات	۶۳۸۶۱ ۱۰	رساله موقوته تک	۱۰۸۹ ۲۰
نقد موجود اولوب سنه	۷۱۹۳ ۱۰	صایتش امانی	
آئیه دور اولنان		یکون	۸۱۰۵۴ ۲۰
یکون	۷۱۰۵۴ ۲۰		

۳۳۴ سنه‌سی غایه سنده کی بیانیچو

دیون و سرمایه		نقد و مطلوبات	
پاره غروش		پاره غروش	
سرمایه	۳۷۵۰۷ ۱۰	تیمور باش اشیا	۲۸۰۸۴ ۲۰
شال سنه ۳۳۴ اجارسی	۱۶۲۰	تعمیراندن غیر از امانا	۴۷۷۳ ۲۰
اولوب هنوز تأدیه ایدلیار		باقی	
امانت الجهار	۹۲۴	موجود	۷۱۹۳ ۱۰
یکون	۴۰۰۵۱ ۱۰	یکون	۴۰۰۵۱ ۱۰

ملکیہ

۲۸

جمعیتک شباط سنہ ۳۲۴ غایہ سندہ میزانی

اسامی حسابات	ذمت	مطلوب	بقیہ ذمت	بقیہ مطلوب
پارہ	پارہ	پارہ	پارہ	پارہ
سرمایہ	۲۷۴۰۴ ۳۰	۶۲۹۱۲		۳۷۵۰۷ ۱۰
تیورباش اشیا	۲۹۵۶۲ ۳۰	۱۲۷۸ ۱۰	۲۸۰۸۴ ۳۰	
حصہ نقدیہ	۵۰۹۶۰	۵۰۹۶۰		
اعانات	۱۳۹۵۲	۱۳۹۵۲		
واردات مختلفہ	۲۳۹۰ ۳۰	۲۳۹۰ ۳۰		
امانات	۹۲۴	۹۲۴		۹۲۴
مصارف عمومیہ	۲۱۵۳۹ ۱۰	۲۳۱۵۹ ۱۰		۱۶۲۰
تعمیرات	۷۱۲۵ ۳۰	۲۳۵۲	۴۷۷۳ ۳۰	
کار و ضرر	۲۹۷۹۵ ۱۰	۲۹۷۹۵ ۱۰		
رسالہ موقوفہ	۳۹۰۵ ۳۰	۳۹۰۵ ۳۰		
قاصہ	۷۱۰۵۴ ۳۰	۶۳۸۶۱ ۱۰	۷۱۹۳ ۱۰	
استقراض اولنان	۱۷۲۸	۱۷۲۸		
یکون	۳۵۶۱۴۸ ۱۰	۳۵۶۱۴۸ ۱۰	۴۰۰۵۱ ۱۰	۴۰۰۵۱ ۱۰

فی ۲۸ شباط سنہ ۳۲۴

جمیتمزك سياسيات ايله مشغول اولمى ويا برفرقة سياسيه تشكىلى مسئلہسى
رفقا آرہسنده خیل مناقشائی دعوت ایتمش و طشره دن دخی بوکا دائرہك چوق
مکتوبلر آلتمشدر . اکثریت فرقة سياسيه تشكىلك علیهنده در . مع مافیہ تنویر
ماده ایچون بعض آرقداشلمزك، موجب استفاده بعض مکتوبلرینی بروجہ زیر
درج ایدیوروز . دیگر آرقداشلمزك مکتوبلرینی حیمك عدم مساعده سنه مبنی درج
ایده مدیکمزدن طولانی ده بیان مغذرت ایلرز :

روما سفیری حتی بک افندی دیبورکه :

« مکتب ماڈونلرینک بر فرقة سياسيه تشكىل ایتمی فکرنی قابل اجرا
کوره مدم . هر فرقة سياسيه بر پروغرامه مالک اولمق لازمدر . بو پروغرامه فرقة
اعضاسنک افکار اساسیه و حسیات صمیمیه لریله وجود بولور عینی مکتبه تربیه
و تحصیل کورمک معیشتاً اخوت تولید ایدرسه ده بو اخوت افکار سياسيه نك
اتحادی درجه سنه وارہمز . بر عائلہ افرادی آرہسنده بیله افکار سياسيه چه نیجه
اختلافات رونمادر شو حالده مکتبمز ماڈونلری جمیته سیاسائی قارشدرمق
آرہمزده کی اخوت موجوده نی بالآخره خللدار ایتمسندن قورقارم . پارلمتو
اصولیه اداره اولنان بر مملکتده هیچ اولمزه ایکی فرقة سياسيه موجود
اولسنده کی فائده سلامت مذاکرات و تشید تدقیقات نقطه نظرندن مهم اولدیغنی
بیلیم . فقط فرقه لر پروغراملردن سوکره کلیر . بعض مسائل مهمه نك مذاکره
سنده بعض اعضا دیگر لریله هم فکر اولمقلرینی کوررز . یا اکثریتدن آیریله رق
بر فرقة تشكىل ایدرلز . یا خود انتخابلرنده بالآخره بکنم دکلری پروغرام

ملکيه

۳۰

اوزرينه رأی قازانمشلرسه . مبعوثلقدن استعفا ايدرك يكي فكرلريني متخيلرينه بيلدروب اساس جديده اوزره نائل اتخاب اوله رقی بر فرقه جدیده حالنده مجلسه رجوع ایدرلر . مملکت مزده شو حاللرک وجودینه دها زمانده اولامشدر . بر مطالعه دها وار مملکت مزده مشروطیتک فائدهسی عناصر مختلفه منرک اتحادینی ، جهلنک ترقیسنی تأمین اوله جقدر . له الحمد کچن افتراق وئدنی برینه اتحاد و ترقی فکرندن بشقه بر پروغرام کوره میورم . اتحاد من انشا الله تأمین ایدلسون ترقی فکرینک صور اجرانیه سنده مسئلهلر چیقارسه یکی فرقه لره زمینکاه تجلی اوله . بیلیر . فقط اتحاد امر واقع اولدقجه یکی فرقه لر تشکلی مصیب کورم و بونلرک طرفداران افتراقه بر ملجا تشکیل ایتمسندن قورقارم . بو جهته اتحاد و ترقی فرقه موجوده سندن بشقه حال حاضر مزده بر فرقه عثمانیه تصور ایدم او فرقه عثمانی ایسه پروغرامی اتحاد و ترقی کلهری اولمیدرکه بوده موجودی تکراردن عبارت اولور .

سویکی آرقداشلرم مساعده ایدرلرسه بو مناسبتله در سعادتدن انشای انفکاک . کده کوسزدکلری اثار اخوت و توجهده تشکر ایدیم . مصدر تکملات فکریه اولان مکتب ملکیه به رابطه قلبیه به یک شدید اولدینی حالده ایجاب زمان نی سنه لرحه مدت بوملجا فکر حریتدن اوزاقلاشدرمش ایدی . آرقداشلرمک تباعد ظاهری به باقیوب تمایل قلبی نی حس و اعمال ایتملری و از جهله بعض مملکت مزده یک موده اولدینی حالده بزده هنوز آلیشمش اولماقندن ناشی ماهیتنی بیلنلر منرک بیله کوجلرینه کیدن و داخلی بولتیقه جیلگ کیرلی سلاخلرندن اولان وسائط رذیله نیک علیهمده شدت استعماله قارشو حیاتیته مملکت مزده بر لکه سورمامش بولتان بو قرداشلرینک سلامت مسلک و مشوارندن شبه ایتملری جدا موجب افتخارم اولدی . قال و قلملری شو وسائط رذیله میاننه ادخال ایدنلر آره سنده مکتب ملکیه مآذونلری بولندیغنی ظن ایله بر قات دها مفتخرم . شاید پاکلیور . سم خطامی تصحیح اتمک آرزوسنده دکم .

(طنین) باش محرری حسین جاهد یک رادر مزده شو بولده بیانی فکر ایدیور :

« مکتب ملکیه اتحاد و تعاون جمعی مجلس اداره اعضالرینک اقتضایاته دائر اولان تذکره فی آلم . اتحاد و تعاون جمعیتک سیاسی بر فرقه تشکیل

ایتمسته معارضم . قلوبم زده یکانه رابطه مکتبملکیه مأذونی اولوق ، برحسرفاقت ایله برلشمک ایدی . سیاسی فرقه فکری بزی آیریمقدن ، بربرمزه دوشورمکدن باشقه بر شیشه یارامایه جقدر . قلوبدن ایچری کیرنر کندیلرینی اسکی مکتب آرقداشلرینک آره سنده ، کورمک ، عادتا بویوک بر عائله افرادی تشکیل ایتمک اقتضا ایدر . سیاسیات کیرنجه صمیمیت قالماز . برده مکتب ملکیه مأذونلری همان کاملاً مأمور درلر . مأمورلرک سیاسی فرقه تشکیل ایتملری جائز دکدر . بو ملاحظه دخی فرقه فکرینک علیهنده در . بناء علیه بو فکر دن واز کچمک احتمالی یوق ایسه ایلریده تضاد افکار وسینه سیله جمعیتدن آیرلمقدن یاخود دیگر آرقداشلرینک آیرلقلرینی کورمکدن ایسه شمیدین انفکاک ایتمکی ده آاز آچی بولورم . بو باده ویریله جک قراره انتظاراً اعضالر ایچون اعطای رأیده تأخر ایتمدیکی عرض ایلرم اقدم .

محمد عارف بک افندی ده دیپورلرکه :

« جمله مزک اخص آمالی بوکره مجلس مبعوثانم زده ایجاب ایدن جهتلری دخی دردست تعدیل واکمال اولان قانون اساسیمزک بالجمله احکامنه رعایتیه عموم مات ومملکتیمزک رفاه وسعادتنک وترقی ومعموریتنک تأمیننه چالشمق درکار بوو نتیجه مسعودیهی استحصال وادامه ایچون عموم غتانیلرک منازعات قومیه دن بالاجتتاب بر اتحاد تام ایله بو اغورده صرف مساعی ومقدرت ایلملری لزومی بدیداردر . انجیق بو مساعی واقدماتک متمر اوله بیلیمسی ایچون صورت صرف واجر اسنده تعقیب وتطبیق اوله جق اصول وقواعدک تعین اشکال وماهیآسنده یعنی عینی نقطه یه وصول ایچون کیدیله جک اقصر طریقک انتخابنده هرکسک ملاحظات واجتهاداتی بر اوله میه جفندن بو باده مباحثات ومناقشات عمیقه ومتوالیه وقوعی بوو مباحثات ومناقشات اوزرینه عینی مقصد نافه وصول ایچون کیندیلمکدن برطاقم مسالک سیاسیه ایجابنک یعنی فرق سیاسیه نک ظهوری طبیعیدر . اشته بو اصول مشروطیتک ایجابات طبیعیه سندن اولان وبالاده بیان اولندیغی اوزره مباحثات ومناقشات عمیقه ومتوالیه اوزرینه شکل ایدن ومملکتیمزک احوال وایجاباتنه کوره معین برمسلیکی یعنی پروغرامی بولسان فرق سیاسیه وطنمزه فائده لی اوله جنی جهتله عموم ارزو اولتور . »

ملکيه

۳۲

حلب واليسى رشيد بك ائھدينيك مطالعه نامه لري :
 « مکتب ملکيه دن مآذون اولق عيني فکر سياسي لون وشکليه تماي
 تمامه اتخاذايچون کافی دکدر موجود اولان فرقه سياسي آراسنده کي فرق
 اساساً تفرعات جزئيه دن معدود اولقله برابر بو فرقلر بيشده بيوک بر حس
 استرقاب جريان ايدبور شو حاله کوره اتحاد وتعاون جمعيتنه بر مقصد سياسي
 وپريليراسه قورقارم که سبب انفراق اوله شمدي مکتب مآذونيني آراسنده
 تايديني آرزو ايتديکمز اتحاد فکر ونظر ايجون اک مساعد ساحه ظئمجه
 اخوتدر شمديک بوني تقويه ايدلم » .

مکتب ملکيه مآذونلري اتحاد وتعاون جمعيت محترمه سي رياست عليه سنه

رفيق عزيزم اقدام

استانبول مبعوثلغنه اتخاب اولمقلغم وسيله سيلاه لطفاً ارسال بيوريلان تبريك
 نامه ي کال احترام وتميزايلاه اخذ ايلدم زير سقنده کچن سنين مسعوده نك ياد
 وتذکريلاه ذوق وجداني دويديم مکتب ملکيه نك فيض وانعاميلاه درکه اليوم
 ملتکم وکالتی کي بر وظيفه مبجله ايله مباهي بولنيورم مبعوث صفتيلاه احراز
 ايلديکم شرف عظيمده او مکتب عالي دن مآذون اولان رفقاي کرامتک جمله سي
 حصه دار اولق طيبعيدر « اتحاد وتعاون » جمعيت محترمه سنک حقمده ابراز
 وتأييد ايلديکي مآثر اخوت پروري به عرض شکرانه مسارعت ايدر وعدادنده
 بولديغم مکتب ملکيه مآذونلريني مملکتتمزک اسباب خير وترقيسي استکمال
 خصوصنده متحد ومتعاون کوردیکمدن طولايي اعلان مسار وافتخار ايلرم

خارجيه ناظري

۳۲۵ مارت سنه

اقدام

رفعت

عالم

شهر مزده انتشار ایدن مزاج غزته لرینک اک لطیف واک زبیدر . نفائس پروران
مطالعه توصیه بی وجیه قدر شناسیدن عد ایدرز .

اصول مالیه

نازکی زاده حلمی بک طرفندن ترکیه و فرانسجه اک معتبر مأخذره مراجعتله
تحریر و فورمه نشرینه ایدیلن « اصول مالیه » نک بشنجی فورمه سی نشر
ایدلشدر . اصول مالیه جدیدت موضوعی اعتباریله مطالعه سی هر کس ایچون لازم اولان
اثار مفیده دندر . بالعموم مأمورین ملکیه و مالیه ایله مکاتب عالیه طلبه سنه توصیه ایدرز .
یکی پوسته خانه قارشوسنده فرخ بک خاندنه ۱۳ - ۱۴ نومرولی جهان اداره خانه سیله
۵۶ نومرولی عثمانی کتبخانه سینده آبونه یازیلور . آبونه بدلی طشره ایچون پوسته
اجرتیه برابر ۲۰ و در سعادت ایچون ۱۵ غروشدر . فورمه سی ۲۰ پاره یه صاتیلیر .

فرانسه اختلال کیری

فرانسه اختلال کیری حقنده تفصیلات تاریخیه بی و انقلاب زماننده تشکل ایدن سیاسی
فرقه و جمعیترک اختلافات و منازعاتی حقنده معلوماتی حاوی اوله رق مرجان اعدادیسی
مدیری علی رشاد بک طرفندن نشر اولنان بو اثر ۵ غروش فیثاله باب عالی جاده سینده
قناعت کتبخانه سینده صاتمقدمه در . طشره یه (۶) غروشدر .

« مطبعه قدر »

در سعادتده ، ایران شهیندرخانه سی قارشوسنده نومرو ۱۲
بالجمله کتب و رسائل صورت نفیسه ده طبع اولنور .

KAYAUM Yayınları

- No. 1:** Ertürk Keskin, N. (Yay. Haz.), **Kamu Yönetimi Ülke İncelemeleri**, Ankara, 2004.
No. 2: Ayman Güler, B. (Ed.), **Açıklamalı Yönetim Zamanizini 1929-1939**, Ankara, 2007.
No. 3: Ayman Güler, B. (Ed.), **Açıklamalı Yönetim Zamanizini 1940-1949**, Ankara, 2009.
No. 4: AÜ SBF, **Yönetim Bilimleri Anabilim Dalı Lisansüstü Programları Tanıtmağı (2009-2010)**, Ankara, 2009.
No. 5: Övgün, B. (Ed.), **Kamu Yönetimi: Yapı İşleyiş Reform**, Ankara, 2009.
No. 6: Güven, T., **Siyasi İlimler Mecmuası 1931-1955 İnceleme ve Dizin**, Ankara, 2010.
No. 7: Özkal Sayan, İ. (Yay. Haz.), **Prof. Dr. Kurthan Fişek İçin Yönetim Üzerine**, Ankara, 2010.
No. 8: Ertürk Keskin, N. (Ed.), **Açıklamalı Yönetim Zamanizini 1919-1928 (2 Cilt)**, Ankara, 2012
No. 9: Demirelli, L. (Yay. Haz.), **Kanun Hükmünde Kararnameler ile Yönetim Çalıştayı**, Ankara, 2014.

- No. 10:** Somel, A. Yılmaz Uçar, A. Zengin, O. (Ed.), **21. Yüzyılda Planlamayı Düşünmek Kurultayı**, Ankara, 2013.
No. 11: Şahinkaya, S. (Ed.), **21 Yüzyıl İçin Planlama: III. Kurultay**, Ankara, 2014.
No. 12: Gönül, M. V., **Batı Yöntemleriyle Batılılaşma, Örnek Olay: Off-Set**, Ankara, 2015.
No. 13: Özkan Erdoğan, Ş. N., Zengin, O. (Ed.), **Prof. Dr. Oğuz Onaran'a Armağan**, Ankara, 2016.
No. 14: Çiner, C.U. (Ed.), **Türkiye'de Kamu Politikaları: Güncel Konular ve Eğilimler**, Ankara, 2020.
No. 15: Bir Diplomat, **Usûl-i İdare ve İslahat**, Ankara, 2021.
No. 16: Çiner, C. U., **Yönetim Bilimini Yeniden Düşünmek: Durum Değerlendirmesi**, Ankara, 2021.
No. 17: Kolektif (Yay. Haz.), **Mülkiye Mecmuası, Sayı 1**, Ankara, 2022.
No. 18: Tetik, Ahmet (Ed.), **Türk Tarihinden Anadolu Beyliklerine Âid Notlar**, Ankara, 2022.
No. 19: Tetik, Ahmet (Ed.), **Mülkiye Mecmuası Sayı: 2**, Ankara, 2023.
No. 20: Tetik, Ahmet (Ed.), **Mülkiye Mecmuası Sayı: 3**, Ankara, 2024.

ISBN: 978-605-136-772-9

9 786051 367729

Ankara Üniversitesi Basımevi
<http://basimevi.ankara.edu.tr>